T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜFT-İ VASFÎ

(İNCELEME-METİN)

Ayten YILDIRIM

2501170113

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Esra EGÜZ

İSTANBUL – 2020

ÖZ

GÜFT-İ VASFÎ (İNCELEME-METİN)

Ayten YILDIRIM

Vasfî, klasik Türk edebiyatının güç kaybettiği, değişime maruz kaldığı XIX. asrın ilk yarısında yaşamış bir şairdir. Bu tezde, kaynaklarda hakkında bilgi bulunamayan Vasfî'nin, hayatı ve edebî kişiliği, şiirlerinden yola çıkılarak aydınlatılmaya çalışılmıştır.

II. Mahmûd devrinde yaşadığını öğrendiğimiz Vasfî, Osmanlı Devleti'ndeki paşa, vezir, ayân, muhafız, kapıcıbaşı, bina emini, hoca ve tekke şeyhi gibi pek çok kişiye şiir yazmıştır. Rumeli'de pek çok bölgede bulunduğu ve İstanbul'a geldiği şiirlerinden öğrendiğimiz diğer bilgiler arasındadır. Tasavvufî açıdan zengin bir eseri olan Vasfî'nin, şiirini okuyanları Rifâî tekkesine çağırması, onun bu tarikatı benimsediğini göstermektedir.

Vasfî'nin elimizde bulunan tek eseri üzerinde çalıştığımız **Güft-i Vasfî**'dir. Eserin bilinen tek nüshası İstanbul Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesindedir ve S.H.M.H.K Yaz.335 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Klasik bir düzene sahip olmayan eserde 210 şiir bulunmaktadır. O, şiirlerinin tamamında Vasfî mahlasını kullanmıştır. Dönemin edebiyatında görülen şekil ve muhtevadaki değişim, Vasfî'nin şiirlerine de yansımıştır.

Bu çalışma ile **Güft-i Vasfî**'deki şiirler Latin harflerine aktarılarak şekil ve muhteva açısından incelenmiş, böylelikle divan edebiyatına ait bir eser gün yüzüne çıkarılmış ve müellifi Vasfî'nin Türk kültür ve edebiyatındaki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vasfî, Güft-i Vasfî, Klasik Türk Edebiyatı, Divan, Divan Şiiri.

ABSTRACT

GÜFT-İ VASFÎ (ANALYSİS-TEXT)

Ayten YILDIRIM

Vasfi was a poet who lived in the first half of the 19th century where classical Turkish literature lost it is power and was subject to change. In this thesis, the life and literary personality of Vasfi, whose record can not be found in the sources, is aimed to be enlightened through his poems.

Vasfi, who we learned that lived during the reign of Mahmud II, wrote poetry for many people such as pasha, vizier, proprietor, guard, chief warder, construction official, hodja and tekke sheikh. It is among other information we have learned from his poems that he had been in many places in Rumelia and came to Istanbul. The fact that Vasfi, who had a rich Sufistic work, invited the readers of his poem to Rifai lodge, demonstrates that he adopted this sect.

The only work of Vasfî that we have is Güft-i Vasfî that we are studying on. The only known copy of the work is in the Istanbul Sadberk Hanım Museum Library and registered with S.H.M.H.K Yaz.335 archive number. There are 210 poems in the work, which does not have a classical order. He used the pseudonym Vasfî in all of his poems. The shift in the structure and content that appear in the literature of the period was reflected in Vasfi's poems.

With this study, poems in Güft-i Vasfî were transferred to Latin letters and examined in terms of structure and content, thus, a work belonging to Divan Literature has been brought out to the surface and the position of it is writer, Vasfi, in Turkish culture and literature has been tried to be designated.

Keywords: Vasfî, Güft-i Vasfî, Classical Turkish Literature, Divan, Divan Poetry.

ÖNSÖZ

Vasfî, II. Mahmûd devrinde yaşamış, hem devletin hem de edebiyatın buhranlı bir döneminde eserini kaleme almış bir şairdir. Bu tezin konusunu Vasfî'nin **Güft-i Vasfî** adlı eseri oluşturmaktadır. Bu çalışma ile Vasfî ve eserinin Türk kültür ve edebiyatına katkıda bulunması ve yerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Güft-i Vasfî adlı eser hakkında yaptığımız çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde tezkireler ve dönemin kaynaklarında herhangi bir bilgi bulamadığımız Vasfî'nin hayatı, şiirlerinden yola çıkılarak tespit edilmiştir. Edebî kişiliği; şiir, şair ve kendi şiiri hakkındaki görüşleri, edebî kişiliğine etki eden şairler, dil ve üslup gibi başlıklar altında ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde **Güft-i Vasfî**'de yer alan şiirler, şekil özellikleri, vezin, kafiye ve redif açısından ele alınmıştır. Şiirlerin şekil özellikleri ve bu nazım şekillerinin kullanım sıklıkları verildikten sonra, şiirlerde kullanılan aruz bahirleri ve kalıpları tablo hâlinde sunulmuştur. Aruz vezninin eserdeki kullanımı ile ilgili örnekler verilip şiirlerin kafiye ve redifleri de incelenmiştir. Şiirlerde kullanılan kafiye çeşitleri, sık kullanılan kafiye ve redifler belirlenmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde eserdeki şiirler muhteva açısından incelenmiştir. Bu kısımda din, tasavvuf, şahıslar, aşk ve sosyal hayat gibi alt başlıklar ile şiirler tahlil edilmiştir.

Dördüncü bölümde ise eserin imlâ özellikleri ve metnin kurulumunda izlenen yol belirtilerek transkripsiyonlu metin ortaya konulmuştur. Metin bölümünün sonuna, metinde yer alan bazı kelimelerin anlamlarını içeren seçme sözlük ve özel adlar indeksi ekler başlığı altına eklenmiştir.

Bu çalışmanın her aşamasında benden yardımını ve ilgisini esirgemeyen, bana farklı bakış açıları sunan, tezimi titiz bir şekilde kontrol ederek problemlerin çözümünde bana yol gösteren saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Esra Egüz'e teşekkür etmek istiyorum. Teze katkılarından dolayı saygıdeğer Prof.

Dr. Mücahit Kaçar Hocama, tavsiye ve yardımlarından dolayı Doç. Dr. Erdem Sarıkaya Hocama, metnimin okunmasında daima yardımcı olan ve çalışmamı destekleyen Dr. Bilal Alpaydın Hocama, tezin hazırlanma sürecindeki yardımlarından dolayı sevgili arkadaşlarım Muhammed Resul İpek'e, Eren Odaman'a, Hüseyin Algül'e, Hicret Osta'ya ve diğer bütün arkadaşlarıma, büyük fedakârlıklarla desteklerini ve sevgilerini her zaman arkamda hissettiğim bütün aileme sonsuz teşekkür ederim. Son olarak, şu an aramızda bulunmayan rahmetli Doç. Dr. Cemal Aksu Hocama, yüksek lisans eğitimimde bana yol gösterdiği, güler yüzünü esirgemediği ve yolumu aydınlattığı için teşekkür etmek istiyorum.

Ayten YILDIRIM

İstanbul-2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **ii**

ABSTRACT ..... **iii**

ÖNSÖZ ..... **iv**

İÇİNDEKİLER ..... **vi**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xi**

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ ..... **xii**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xiii**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

VASFÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1. 1. Hayatı 8

1. 1. 1. Vasfî'nin Şiir Yazdığı Şahsiyetler 12

1. 1. 2. Yaşadığı Yerler 14

1. 1. 2. 1. Varna'daki Hayatı 15

1. 1. 2. 2. İstanbul'daki Hayatı 18

1. 1. 2. 3. Silistre'deki Hayatı 21

1. 1. 2. 4. Balçık'taki Hayatı 21

1. 1. 2. 5. Misivri'deki Hayatı 22

1. 1. 2. 6. Bender'deki Hayatı 23

1. 1. 2. 7. Diğer Yerler 25

1. 1. 3. Öğrenimi 28

1. 1. 4. Tarikatı ve Tasavvufî Kişiliği 32

1. 2. Edebî Kişiliği 46

1. 2. 1. Şiir ve Şair Hakkındaki Görüşleri 46

1. 2. 2. Kendi Şiiri Hakkındaki Görüşleri 47

1. 2. 3. Edebî Kişiliğine Etki Eden Şairler 53

1. 2. 4. Dil ve Üslup 67

1. 2. 5. Divanda Bulunan Atasözleri ve Deyimler 83

1. 3. Eseri 90

İKİNCİ BÖLÜM

ŞEKİL İNCELEMESİ

2. 1. Nazım Şekilleri 92

2. 2. Vezin 109

2. 3. Kafiye ve Redif 117

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHTEVA İNCELEMESİ

3. 1. DİN 131

3. 1. 1. Allah 131

3. 1. 2. Kur'an 135

3. 1. 3. Âyetler ve Hadisler 136

3. 1. 4. Hz. Muhammed 143

3. 1. 5. Diğer Peygamberler 145

3. 1. 6. Dört Halife 148

3. 1. 7. İbadetle İlgili Mefhumlar 150

3. 2. TASAVVUF 154

3. 2. 1. Tasavvufla İlgili Mefhumlar 154

3. 2. 1. 1. Dört Kapı 154

3. 2. 1. 2. Ârif, İnsan-ı Kâmil 156

3. 2. 1. 3. Hâl Ehli, İrfân Ehli, Hak Ehli 157
3. 2. 1. 4. Zahid 159
3. 2. 1. 5. Gınâ ve Ganî 160
3. 2. 1. 6. İstikâmet 161
3. 2. 1. 7. Nefs 161
3. 2. 1. 8. Dünya 162
3. 2. 1. 9. Levh-i Mahfuz 163
3. 2. 1. 10. Kanaat 164
3. 2. 1. 11. Şükür 165
3. 2. 1. 12. Himmet 165
3. 2. 1. 13. Tevekkül 166
3. 3. ŞAHISLAR 168
3. 3. 1. II. Mahmûd 168
3. 3. 2. İbrahim Paşa 170
3. 3. 3. Abdulkerim Paşa 171
3. 3. 4. Muhammet Na'îm (?) Paşa 172
3. 3. 5. Muhammed Rüşdi Paşa 174
3. 3. 6. Salih Paşa 175
3. 3. 7. Sâlim Paşa 177
3. 3. 8. Süleyman Paşa 178
3. 3. 9. Pehlivan Paşa 178
3. 3. 10. Lutfullah Efendi 180
3. 3. 11. Hasan Efendi 182
3. 3. 12. Ahmed Kâşif Efendi 183
3. 3. 13. Mahmûd Nedim Efendi 184
3. 3. 14. Mehmed Emin Efendi 185
3. 3. 15. Muhammed Reşid Efendi 187
3. 3. 16. Boşnak Efendi 188
3. 3. 17. Mehmed Efendi 189
3. 3. 18. Mustafa Efendi 190
3. 3. 19. Sâlim Efendi 191

3. 3. 20. İsmâil Vehbi Efendi 192
3. 3. 21. Muhammed Ağa 193
3. 3. 22. Ali Ağa 195
3. 3. 23. Süleyman Ağa 196
3. 3. 24. Ahmed Ağazâde Arif Ağa 196
3. 3. 25. Ali Çavuş 197
3. 3. 26. Ömer Baba 197
3. 3. 27. Derviş 198
3. 3. 28. Şükrî 199
3. 3. 29. Fazilî 199
3. 3. 30. Na'tî 200
3. 3. 31. Seyyidî 200
3. 3. 32. Tevfîk 200
3. 3. 33. Zühdi 201
3. 3. 34. Benderli Keşfî 201
3. 3. 35. Fikrî 201
3. 3. 36. Süleymânzâde Es'ad 201
3. 3. 37. Osman Kurd Ağa 202
3. 3. 38. Fâtıma Hatun 202
3.3. 39. Selim 202
3. 3. 40. Aşk Hikâyelerinin Kahramanları 203
3. 3. 41. Tarihî ve Efsanevî Şahıslar 204

3. 4. AŞK 208
3. 4. 1. Aşk 208
3. 4. 2. Âşık 210
3. 4. 3. Sevgili 214
3. 4. 4. Ağyâr (Rakîb) 221

3. 5. SOSYAL HAYAT 224
3. 5. 1. Sosyal Eleştiri 224
3. 5. 2. Yiyecek ve İçecekler 231
3. 5. 3. Salgın Hastalıklar 233

3. 5. 4. Mimarî Yapılar 236

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

4. 1. Eserin İmlâ Özellikleri ve Metnin Kurulumunda İzlenen Yol 239

4. 2. Metin..... 244

SONUÇ..... 493

KAYNAKÇA 496

EKLER..... 504

EK 1: Dizin..... 504

EK 2: Seçme Sözlük..... 509

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Şiirlerde Kullanılan Nazım Şekilleri 95
Tablo 2: Nazım Şekillerinin Şiirlere Göre Dağılımı 96
Tablo 3: Hesabı Altına Yazılan Tarih Manzumeleri 105
Tablo 4: Hesabı Altına Yazılmayan Tarih Manzumeleri 107
Tablo 5: Şiirlerde Kullanılan Aruz Bahirleri 110
Tablo 6: Şiirlerde Kullanılan Aruz Kalıpları 110
Tablo 7: Kafiyelerde Kullanılan Arapça-Farsça-Türkçe Kelime Dağılımı 117
Tablo 8: Rediflerde Kullanılan Arapça-Farsça-Türkçe Kelime Dağılımı 126

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	’	ص	ṣ
ا	a, ā, e, ı, i, u, ü	ض	ḍ, ż
ب	b	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s̱	ع	‘
ج	c	غ	ġ
ح	ḥ	ف	f
خ	ḫ	ق	ḳ
د	d	ك	k, ñ
ذ	ẕ	ل	l
ر	r	م	m
ز	z	ن	n
س	s	و	v, u, ū, ü, o, ö
ش	ş	ه	h
		ى	y, ı, i, ī

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. : Adı geçen eser

a.e. : Aynı eser

a.g.m. : Adı geçen makale

a.s. : Aleyhisselam

bkz. : Bakınız

bs. : Baskı

C. : Cilt

çev. : Çeviren

H. : Hicrî

Haz. : Hazırlayan

Hz. : Hazret-i

İ.A. : İslam Ansiklopedisi

M. : Miladî

M.E.B. : Milli Eğitim Bakanlığı

No. : Numara

s. : sayfa

TDK : Türk Dil Kurumu

T.D.V. :Türkiye Diyanet Vakfı

TDVİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

TCCDA : Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri

t.y. : tarih yok

vb. : ve benzeri, ve bunun gibi

vd. : ve diğerleri

Yay. : Yayınları

y.y. : Yayın yeri yok

GİRİŞ

Güft-i Vasfî başlığını taşıyan bu çalışmada, XIX. yüzyılda yaşamış bir şair olan Seyyid Hafız Ali Vasfî ve eseri incelenmiştir. Çalışmamızın hazırlanmasındaki sebep, Vasfî'nin ve eserinin daha önce hiçbir çalışmada yer almayışıdır. Dolayısıyla bu çalışmanın temel amacı, Vasfî'nin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında bilgi vermek, **Güft-i Vasfî**'yi şekil ve içerik bağlamında incelemektir.

Bu amaçla, Vasfî'nin Sadberk Hanım Müze Kütüphanesi, Hüseyin Kocabaş Koleksiyonu S.H.M.H.K Yaz.335 arşiv numarasıyla kayıtlı bulunan **Güft-i Vasfî** adlı eserinin transkripsiyonu yapılarak Latin harflerine aktarılmıştır.

Çalışma hazırlanırken XVII. yüzyıl sonu ve XIX. yüzyılda yazılmış Anadolu sahası ve Balkanları konu edinen biyografik eserlere müracaat edilmesine rağmen, bu kaynaklarda şairin hayatı ile ilgili bilgiye rastlanmamıştır. Bu sebeple, Vasfî'nin hayatı, edebî kişiliği ve şiirleri ile ilgili bilgiler, eseri vasıtasıyla tespit edilmiştir.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup, doküman analizi ile elde edilen bilgiler titiz ve sistematik bir şekilde analiz edilmiştir. Bu doğrultuda metin, dil ve imla özellikleri ile birlikte ortaya konulduktan sonra, Vasfî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eseri hakkında bilgi verilmiş, eserin şekil ve muhteva özellikleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bununla birlikte, çalışmamıza eserin dil incelemesi dahil değildir.

Bu çalışmayı anlayabilmek için, Vasfî ve eseri ile ilgili değerlendirmeye geçmeden önce, onun edebî kişiliğinin sosyal zeminini belirlemek adına yaşadığı dönemin hem siyasî hem de edebî portresini çizmek gerekir.

Çalışmamıza konu olan Vasfî'nin "**Güft-i Vasfî**" adlı eserinde II. Mahmûd'un adı zikredilmektedir. Eserde ayrıca II. Mahmûd dönemine ait tarih manzumeleri bulunmaktadır. Bundan dolayı, bu eserin II. Mahmûd döneminde yazıldığını söylemek mümkündür.

Güft-i Vasfî'de en erken tarihli şiir H. 1225- M. 1810/1811 yılına ait bir tarih manzumesidir (93). Eserin bitiş tarihi ise H. 1235- M. 1820 tarihidir. Bundan dolayı XVII. asrın sonu ile XIX. asrın başını ele almak eserimizi anlamamız açısından yerinde olacaktır.

Vasfî'nin yaşadığı dönem, hem dünya hem de Osmanlı Devleti için büyük değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Rusya ve Avusturya karşısında yenilgilerle sonuçlandığı savaşları, devlet kurumlarını yenilemeye değil, Avrupa'yı örnek almaya zorlamıştır. Değişim sadece askerî alanda değil, hayatın birçok alanında uygulamaya konulmuştur. Üstelik bu değişim, geçmişte uygulanan geleneksel reform anlayışından farklıdır. Bu geleneksel reform algısının yıkımı, XVIII. asrın sonu ile XIX. asrın başında III. Selim'in ve II. Mahmûd'un saltanat dönemlerinde meydana gelmiştir.[1]

III. Selim'in tahta geçtiği 1789 yılında, Osmanlı Devleti Avusturya ve Rusya ile savaş halindedir. Yenilgi ile sonuçlanan bu savaşlar, Ziştovi ve Yaş antlaşmasıyla son bulur. Yaş Antlaşması ile Kırım'ın Rusya'ya ait olduğu kabul edilmiştir. Fransa'nın Mısır'a saldırması, Kabakçı Mustafa isyanı gibi olaylar dönemin diğer siyasi olaylarıdır. Bu siyasi olayların yanında III. Selim'in yaptığı pek çok ıslahat vardır.[2] Dönemin en önemli ıslahatı "*yeniçerileri kaldırmak, ulemanın nüfuzunu kırmak, Osmanlı Devleti'ni Avrupa'nın ilim, sanat, ziraat, ticaret ve medeniyette yaptığı ilerlemelere ortak yapmak için giriştiği yenilik hareketlerinin bütünü"* olarak tanımlanan "Nizâm-ı Cedîd"dir.[3]

III. Selim'in döneminde vukû bulan önemli tarihî olaylardan bir diğeri ise Fransız Devrimi'dir. Bu devrim ile millet egemenliği yaygınlaşarak mutlak krallıkların yıkılabileceği anlaşılmıştır. Dünya tarihinde yankı bulan bu olay, yavaş yavaş Balkan topraklarında da ses getirecektir.

---

[1] Stanford J. Shaw, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmud Dönemleri", Çev. M. Faruk Çakır, **Türkler,** C. XII, Ankara, Yeni Türkiye Yay., 2002, s. 1001.
[2] Kemal Beydilli "Selim III", **TDVİA**, TDV Yay., C. XXXVI, İstanbul, 2009, s. 420-425.
[3] Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C. V, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1970, s. 61.

III. Selim'in döneminde devletin siyasî, iktisadî ve askerî alanlarında durumu düzeltmek için yaptığı ıslahatlar, yerinde hamlelerdir. Neticede

> "*Çağdaşlaşma hareketinin bir bütün olduğunu ve onun bir programa bağlanması gerektiğini ilk kavrayan hükümdar, III. Selim olmuştur. Onun çağdaşlaşma konusundaki büyük arzusunu, Avrupa ile temasları çoğaltmadaki çabası da gösterir."*[4]

Ancak Selim'in içinde bulunduğu siyasî, iktisadî ve askerî abluka, imparatorluğu uçurumdan kurtaracak hamleler yapmasına imkân vermemiştir.[5] Bununla beraber III. Selim'in "*devleti Batı usulüne göre yeni bir düzene koyma gayesi"*[6] ileride II. Mahmûd'la devam edecektir.

II. Mahmûd'dan evvel tahta IV. Mustafa oturmuşsa da, onun saltanatı sadece bir yıl sürmüştür. IV. Mustafa'nın bir yıllık saltanatından sonra 1808 yılında tahta II. Mahmûd oturmuştur. "Müceddid" olarak anılan II. Mahmûd, Sened-i İttifak ve Alemdar Vakası, 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı, Sırp isyanının bastırılması ve ayânlara karşı mücadele, Osmanlı-İran Savaşı, Yunan isyanı ve 1828-1829 Osmanlı Rus Savaşı, Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı gibi pek çok olayla mücadele etmiştir.[7] Ancak II. Mahmûd bu mücadelelerin yanında pek çok ıslahat da yapmıştır.

Bu dönemin en önemli tarihî olaylarından biri 1809-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'dır. Rusya, Osmanlı üzerinde milliyetçilik anlamında emeli olan bir ülkedir. Nitekim Fransız Devrimi ile birlikte Slav asıllı (Sırp, Hırvat, Sloven, Karadağlı, Leh, Çek, Bulgar) tüm halkları aynı yönetim altında toplama amacı güden politikayı Balkanlarda uygulamak istemiştir. II. Mahmûd döneminde bu politika uygulanmış ve Rusya, Balkanlarda ilerlemeye başlamıştır. Nihad Samî Banarlı, Rusya'nın uyguladığı bu politikayla ilgili fikrini şöyle ifade eder:

---

[4] Kenan Akyüz, **Modern Türk Edebiyatı'nın Ana Çizgileri 1860-1923**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2015, s.8.
[5] Nihad Sâmi Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi: Destanlar Devrinden Zamanımıza Kadar**, C. II, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1983, s. 741.
[6] **Resimli-Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi**, Haz. Heyet, C. V, İstanbul, Güven Basımevi, 1962, s. 2947.
[7] Kemal Beydilli, "Mahmud II", **TDVİA**, C. XXVII, Ankara, 2003, s. 352-357.

"Asırlardan beri Balkan Yarımadası'nı Anadolu gibi tam bir Türk vatanı hâline getirmiş bulunan, büyük Rumeli Türkleri de Macar hududlarından itibaren, ecdad kanıyla yoğrulmuş topraklarıyla birlikte, Anavatan'dan kopmaya, ayrılmaya başlamışlardır. Balkan topraklarında bilhassa İslav ırkından azınlıklara muhtariyetler ve istiklâller sağlamaya çalışarak, buralarda Türkiye'ye karşı kendini tâbi birtakım üs'ler hazırlamak gayesindeki Rus politikası, bu plan ve emelinde muvaffak olma imkanları bulmuştur. Rus ordularının, bu maksatla Balkan topraklarında ilerleyerek buralarda kan ve ateş saçması; ordumuzun zaman zaman Rusları perişan etmesine rağmen, durmak bilmemiş ve Balkanlardaki Rus ilerleyişi gittikçe hızını arttırarak bu topraklardaki Türk huzur ve gururunu zedelemiştir."[8]

Rusçuk, Silistre ve Dobruca gibi şehirlerde yapılan bu savaş Bükreş Antlaşması ile sona ermiş ve Osmanlı Devleti Prut nehrine kadar Boğdan'ı ve bütün Besarabya kalelerini Rusya'ya feda etmiştir.[9]

Bu dönemde ayrıca ayânların Balkanlarda nüfuzu artmaktadır. 1768 Rus savaşının uzun yıllar devam etmesi devletin para ve askere olan ihtiyacını artırmıştır. Dolayısıyla devlet, kaza idaresini eline alan ayânlardan yardım istemiş ve kazalar üzerindeki kontrolünü kaldırmıştır. Bu da ayânların bölgede daha da güçlenmesine sebep olmuştur.[10]

Ayânlar Sened-i İttifâk ile kendi haklarını koruyarak daha da güçlenmişlerdir. "*Sened-i ittifâk, bir harb ve ihtilâl ortamı içinde iktidarı ele alan ayânlar tarafından padişahın mutlak otoritesi karşısında açıkça kendilerinin durumlarını garanti altına almak gayesi ile kabul ettirilmiş bir vesikadır*."[11] Kendilerini garanti altına alan ayânlar, zamanla padişahın emirlerine itaatsizlik göstermiş, bölge halkına zorbalık yapmışlardır. İşte II. Mahmûd dönemi, hem dış hem de iç meselelerin olduğu böyle buhranlı bir dönemdir.

---

[8] Banarlı, **a.g.e**., s. 804.
[9] Joseph von Hammer, **Büyük Osmanlı Tarihi**, Haz. Vecdi Bürün, Mümin Çevik, C. IX, İstanbul, Üçdal Neşriyat Yay., t.y., s. 208.
[10] Fuad Köprülü-İsmail Hakkı Uzunçarşılı "Ayân", **İA**, C. II, 5. Baskı, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1979, s. 41.
[11] Halil İnalcık, "Sened-i İttifâk ve Gülhâne Hatt-ı Hümâyûnu", **Belleten**, Ankara, 1964, C. XXVIII, sayı 112, s.607.

Osmanlı-Rus Savaşı'nın neticeleri arasında yer alan Bender'in kaybedilmesi, mimarî yapıların tahribatı ve halkın huzursuzluğu eserimize yansımaktadır. II. Mahmûd, ayân meselesine bir dönem geçici çözümler bulmuş olsa da daha sonrası için zorbalık eden ayânlar karşısında kalıcı çözüm elde edememiştir.[12] Eserimizde yalnızca II. Mahmûd'un tayiniyle bölgeyi ihya eden, halkın sevip saydığı ayân profiline rastlanır.

XVIII. ve XIX. yüzyıl bir taraftan hem dış hem iç meselelerle devletin mücadele etmesi gereken yüzyıllarken, bir taraftan da ıslahat ve yeniliklerle geçen bir yüzyıl olmuştur. Bu gelişmelere rağmen devletin idarî kanadında görülen bu gerileme kültür kurumlarında da hissedilmektedir. Nihad Samî Banarlı'ya göre bu dönemde kültür seviyesi düşmektedir. Medreselerin artık eski nüfuzu yoktur ve burada yetişen bazı kuvvetli âlimler bu duruma çare bulamamaktadır. Edebiyat ortamı da yeni ihtiyaçlar karşısında bulunan devletin, bu ihtiyaçlarını hissedememiş, devlete ait problemleri görmek, işlemek ve çözmek konusunda yetersiz kalmıştır.[13]

Devletin siyasi yaşantısı bir noktada edebi ortamı da şekillendirmeye başlamıştır. Değişen devlet anlayışı en başta bireyin duyuş, düşünüş, kavrayış, yaşayış ve ifade ediş tarzının[14] şekillenmesine yol açmıştır. Toplumsal olgunlaşma yalnızca politik anlamda değil kişisel yenileşme hareketini de beraberinde getirmiştir. "*Hakikat şudur ki bu elli yıl içinde cemiyetin geçirdiği buhran insanı serbest ve âdeta talihi ile baş başa bırakmıştı*." [15] diyerek bireyin bu dönemde tüm olasılıklara açık bırakıldığını savunan Tanpınar, tereddütleriyle ve korkularıyla yeni bir ferdin doğuşunu gözler önüne sermiş ve yine bu devirde insanın kendi kendisiyle eskisinden farklı bir şekilde karşılaştığını ifade etmiştir.[16] Ferdin kendini gerçekleştirmeye çalışırken yaşadığı bu kargaşa hali, özünde ilerlemeye çalıştığı yolun belirsizliğinin sonucudur.

---

[12] İnalcık, **a.g.m**.,s. 610.
[13] Banarlı, **a.g.e**., s.742.
[14] M. Kayahan Özgül, **Divan Yolundan Pera'ya Selâmetle Modern Türk Şiirine Doğru**, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2018, s.140.
[15]Ahmet Hamdi Tanpınar, **On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Haz. Abdullah Uçman, İstanbul, Dergâh Yay., 2012, s.91.
[16] Tanpınar , **a.g.e**., s.92.

Çağın kendine özgü ezgisi, muhteva ve şekil üzerindeki değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Esasında oluşan bu özgürlük alanı şairin sorumluluğunu arttırmıştır:

> "*XVIII. asırdaki ilk ciddi teşebbüslerden XIX. asrın son çeyreğine kadar geçen uzun zaman dilimi içinde, şiirin değişmesinin gereğine inanan şairler, hep temel nitelik saydıkları şekli bozmaya çalışırlar. Belki bilinçli olarak belki sezgileriyle, deformasyonu ve diformasyonu reformasyonun izleyeceğini düşündükleri hissedilir*."[17]

Şekil noktasındaki bu biçimsizleşme, devinim halindeki şairlerin bazen kasidenin olmazsa olmaz temalarını ve bölümlerini hiç dikkate almadan bambaşka konular yerleştirmesine bazen de kasideyi bir tür sayarak ve medhiyye yazmayı öncelik haline getirerek başka başka nazım şekillerinin içine kasidenin temasını ve hatta vazgeçilmez bölümlerini yerleştirmesine[18] neden olmuştur. Hatta öyle ki *"...gazele kasidenin tematik bütünlüğünü taşımak*"[19] gayreti ve beyit sayılarında yaşanan değişiklik diğer bir söylemle "*yıkma teşebbüsü*"[20] göze çarpar. Tüm bu değişikliklere rağmen *"... kasideyi hep bir medhiyye vasıtası olarak gören ve bu sebeple yücelten veya alçaltan gelenekçi şairler*"[21] olmuştur. Dönem içerisinde mesnevi tarzında kasideler, kasidenin kıt'a gibi ilk beyitinin musarra olmadan yazılması, beşlikler halinde yazılmış kasideler, dört beyitlik gazeller öne çıkmaktadır. Gazelde fikrî ve felsefi konulara rağbet gösterilmesinin yanında, beliğ olmaktansa tebliğci bir anlayışa yönelim söz konusudur.[22]

XVIII. asırda mühim bir etkiye sahip olan Mahallileşme hareketi, XIX. yüzyıl içerisinde de devam etmiştir. Mahallî renkler şiirlere canlılık katmış ve şairler şiirlerinde gündelik hayatın gerçekçi bir tablosunu çizmeye çalışmışlardır.

---

[17] Özgül, **a.g.e**., s. 242.
[18] **a.e**., s. 287.
[19] **a.e.**, s. 299.
[20] **a.e.**, s. 304.
[21] **a.e**., s. 295.
[22] **a.e.**, s. 287-294.

Dil noktasındaki hafifleme ve yerel söylemler Mahallileşme cereyanının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte Mustafa İsen, Rumeli coğrafyasında yaşayan şairlerin dilindeki sadeleşmeyi şu sebebe bağlar:

> "*Osmanlı Rumelisi özel konumu nedeniyle çok sayıda akıncı ailesinin de barınma yeriydi. Bu yüzdendir ki akıncı beyleri çevrelerinde maiyetlerindeki serdengeçtileri sürekli istim üzerinde tutacak derviş-meşrep şairlere ihtiyaç duyarlar ve onları himaye ederlerdi. Sözü edilen bu şairlerde yüklendikleri role uygun yalın sayılacak bir dille lirik şiirler kaleme alırlardı. Rumeli şairlerinin dillerinin niye daha sade ve niye hür bir derviş duyarlılığını dile getirdikleri bu yüzdendir."*[23]

Bu fikirden hareketle dildeki sadeleşmenin, sosyal ve kültürel ortamın tabii bir sonucu olduğu söylenebilir.

XIX. asrın ilk yarısındaki tarihî ve edebî hadiseleri, genel olarak bu şekilde tespit ettikten sonra, sözü edilen yıllarda yaşanan tarihî ve edebî hadiselerin şairin şiirine yansıdığını ifade etmek lazımdır. Savaşların toplumsal ve mimari tahribatı, II. Mahmûd'un tahrip edilen bölgeleri ihya etmesi, Osmanlı dönemindeki farklı meslek grubundaki kişilere yazmış olduğu şiirlerin tarihî belge niteliğinde olması ve bütün bu şiirler aracılığıyla dönemin sosyo-ekonomik ve edebî durumu, cereyan eden kültür sanat faaliyetlerinin etkileşimi, şiirlerin şair için gelir kaynağı olması gibi birçok hadise Vasfi tarafından dile getirilmiştir.

[23]Mustafa İsen, **Varayım Gideyim Urumeli'ne; Türk Edebiyatı'nın Balkan Boyutu**, İstanbul, Kapı Yay., 2009, s.2.

BİRİNCİ BÖLÜM

VASFÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1. 1. Hayatı

Tezkirelerde ve dönemin kaynaklarında Vasfî'nin[24] hayatı hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Bundan dolayı doğum yılı, doğum yeri ve ailesi hakkında kesini bir bilgimiz yoktur.

Fakat onun kendi eserinden yola çıkarak, hayatı hakkında birtakım çıkarımlarda bulunabiliriz. Çalıştığımız eserin hatime kısmında Vasfî, tam adının Seyyid Hafız Ali Vasfî olduğunu belirtmiştir. Bu kısımda ayrıca babasının adını da Mehmet olarak verir:

> Ḥarrerehu naẕẕemehu el-faḳīr el-ḥaḳīr el-muḥtāc ile raḥmetu Rabbü'l-Ḳadīr es-Seyyid Ḥāfıẓ ʿAli el Vaṣfî bin Meḥmed ġafferullāhu ẕunūbehehumā ve settera ʿuyūbehumā ve aḥsenehumā ve cemīʿil-müʾminīn ve'l- müʾmināt

Vasfî ayrıca, eserinde yer alan pek çok şiirde Sultan II. Mahmûd'tan bahseder. Bu da onun II. Mahmûd devrinde yaşadığını göstermektedir:

Şāh Maḥmūd bendesiyiz bay [u] ednā cümlemiz

İdelim ḳalb-i ḫulūṣ-ıla aña ḫayr duʻā (119/9)

***

Daḫı Sulṭān Maḥmūd himmeti her dem ola efzūn

[24] Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'nde (TCCDA) Ali Vasfi ya da sadece Vasfî isminde birçok kayıt vardır. Ancak arşiv belgelerinde yer alan bu isimdeki kişilerin yaşadıkları dönem ve yaşadıkları yer hakkında söylenenler, bizim eserimizdeki bilgilerle örtüşmemektedir. Bu sebeple, bu konuda kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

İrişe himmet-i şevket ide hem çār-sū lem‘ān (87/18)

O, sadece II. Mahmûd’dan değil, yine o dönemde Rumeli’de görev yapmış bazı devlet adamlarından da bahsetmiş ve onlar adına tarihler düşürmüştür. Bu da onun en azından hayatının bir bölümünde Rumeli coğrafyasında yaşadığını göstermektedir.

Ayrıca tarih manzumelerindeki tarihlere bakılarak da yaşadığı dönem hakkında çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Mesela Sâlih Paşa için yazmış olduğu şiirde H.1232-M.1816/1817 tarihini düşmüştür:

Vaṣfiyā tārīḫine düşdi anıñ tārīḫ cedīd

Oldu en‘ām-ı hümāyūn irdi her derde devā (96/22)

Silistre Valisi İbrâhim Paşa için yazdığı şiirde ise Vasfî, H.1234-M. 1818/1819 tarihi vardır.

Görüp bu cāy-ı zībāyı didi tārīḫini Vaṣfî

Zihī nevresim ra‘nā mesned ‘ālī mübārek bād (176/21)

Yukarıdaki beyitlerde de görüldüğü üzere, dönemin padişahının Sultan II. Mahmûd olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Vasfî, eserin bitiş tarihi olarak M.1820 tarihini yazmıştır. İşte tüm bu sebeplerden dolayı Vasfî’nin XIX. yüzyılda yaşadığı anlaşılmaktadır.

Eserinde yer alan bazı beyitlerde onun II. Mahmûd’a olan bağlılığını görmek mümkündür. Şair, bu beyitlerde ayrıca II. Mahmûd’a dualarda bulunur:

Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd himmeti efzūn ola

Sāye-i şevketde ol ẕāt olısar revnaḳ-nümā (96/7)

***

Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd himmeti efzūn olup

Sāyesinde bu-durur me’mūl ‘adū maḳhūr olur (132/5)

Vasfî’nin mesleği hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Biz eserinde de mesleğini tespit edecek bir bilgiye rastlayamadık. Fakat şiirlerinden yola çıkarak, onun geçim sıkıntısı çektiğini söylemek mümkündür. Şair, aşağıya aldığımız beyitlerde bu durumu yansıtmıştır:

Sīm [ü] zersiz bir iş olmaz n’eyleyip n’etmek gerek

Kīsemizde ḳalmadı hīç para bilmem n’eylesem (38/ 6)

***

Mücerred kārıdır mevzūn kelāmlar söylemek ancaḳ

Maʿīşet derdi müşkildir benim ehl [ü] ʿiyālim var (126/7)

O, bu dünyada parası olmayana saygı ve sevgi gösterilmediği fikrindedir. Bu fikrini çoğu beyitinde dile getirir:

Var-ısa sīm [ü] zer elde aña raġbet muḥabbet var

Bu dünyā bir ‘acāyibdir elā ey ‘āşıḳ-ı şeydā (40/5)

***

Var-ısa elde sermāye görürsün iḥtirām ‘izzet

‘Amel-i ṣāliḥ ola lālā ḳabr içre żiyāsı yoḳ (51/6)

***

Kimden umarsın ḥaḳīḳat fitnekār oldu cihān

Sīm [ü] zerden ġayrı yoḳdur dertlere dermān olur (81/7)

***

Sīm [ü] zerden vir ḫaber ey dil añadır iltifāt

Bir ‘acā’ib oldu ‘ālem başḳa kār üstündedir (114/7)

Vasfî,

‘Acebdir ser-te-ser nāra vücūdum yanmada Vaṣfī

Hemān ḳaddim hilāl oldu teveccüh yoḳ ḥimāyāta (8/11)

gibi bazı beyitlerinde kimsenin himâyesine girmeyeceğini söylese de dönemin devlet adamlarına yazmış olduğu tarih manzumelerinde bu yardıma ihtiyacı olduğunu belirtir:

Tesellī himmetiñle şād [u] ḫandān oldu çün Vaṣfī

Ḫudā ḳadriñ ide ‘ālī rıżādan ḳalmaya mehcūr (16/12)

Vasfî, yardım ihtiyacının karşılanması için pek çok yere başvurduğunu da söyler:

Her ricāle eyledim envā‘-ı i‘ẕār u niyāz

İşgüzārlık cümlesi oldu edā Allāh kerīm (166/12)

Aşağıdaki beyitiyle de aynı duruma vurgu yapar:

Her ricāliñ dāmeniñ būs eyledim idüp ricā

Cümle ‘ālem kām-kār olsun direm meşreb bu yā (168/8)

Şairin ölüm tarihi bilinmemektedir. Fakat eserde bulunan tarih manzumeleri ve eserin sonunda bulunan tarihe bakarak şairin yaşadığı devre dair tahminde bulunmak mümkündür. Zira Vasfî'nin tarih manzumeleri H.1225-M.1810/1811 ile H.1235-M.1819/1820 yılları arasındadır. Eserin hatimesinde de H. 1235- M. 1820 tarihi yazılmıştır. Buna göre ölüm tarihi M. 1820'den sonra olmalıdır.

Sonuç olarak şairin doğum ve ölüm tarihi bilinmese de XIX. yüzyılda yaşadığı söylenebilir. Rumeli coğrafyasında yaşadığını öğrendiğimiz şairin, ailesi ve mesleği hakkında da herhangi bir bilgi yoktur. II. Mahmûd'un adını sıkça zikreden Vasfî, pek çok devlet adamına ve ahbabına şiirler yazmıştır.

1. 1. 1. Vasfî'nin Şiir Yazdığı Şahsiyetler

Vasfî, pek çok kişi için şiirler yazmıştır. Bunlardan biri Mir-i Mirandan Silistre Valisi İbrahim Paşa'dır. Eserinin başındaki kasideyi onun adına yazması, İbrahim Paşa'ya verdiği önemi gösterir (1). Kasidelerinde onu öven Vasfî, şehri imar ettiği için İbrahim Paşa'nın duacısı olur ve onun kendisine yardımda bulunmasını ister(1, 141, 176, 186) Vasfî, İbrahim Paşa dışında Sâlim Paşa'ya (16), Rüşdî Paşa'ya (87), Salih Paşa'ya (96), Abdulkerim Paşa'ya (164, 193, 197), Pehlivân Paşa'ya (180) Muhammed Na'îm Paşa'ya (195) da şiirler yazmıştır. Vasfî, yazdığı şiirlerde hem paşaları hem övmüş hem de onlarından yardım istemiştir.

Vasfî, paşaların dışında devlet memuriyeti olan pek çok isme de şiirler yazmıştır. Mustafa Efendi'ye (35), Mehmet Efendi'ye (47), Muhammed Reşîd Efendi'ye (74) şiirler yazan Vasfî, onlara dualarda bulunur ve kendisine ihsanlarda bulunmalarını temenni eder.

Vasfî, bunların dışında hacegan zümresinden olan pek çok kişi için şiirler yazmıştır. 30 yıl Varna'da müderrislik yapan Hasan Efendi bunlardan biridir. Vasfî ona övgülerde bulunmuş (84) ve ölümüne tarih düşürmüştür. (109). Yine hacegan zümresinden Lütfullah Efendi, Vasfî'nin eserinde sıklıkla geçer. Lütfullah Efendi için iki kaside yazan Vasfî, hem ona dua ve senalarda bulunur hem de onun kendisine ihsanda bulunmasını ister (119, 156). Bunun yanında Vasfî, Lütfullah Efendi'nin annesi Ayşe Hanım için de mersiye yazmıştır (154). Hacegandan Ahmed Kâşif Efendi'ye de hem gazel hem nükte yazan Vasfî (157, 159), yine hacegandan Mahmûd Nedim Efendi'nin köşküne de tarih düşürmüştür (178).

Varna Naibi Mehmed Emîn Efendi'nin kerimesi ve oğlu da Vasfî'nin şiir yazdığı kişilerdendir (97). Bu ikisi için mersiye yazan Vasfî, Mehmed Emîn Efendi'nin kızının bu şiiri yazmak için onu vekil ettiğini söyler. Bu isimlerin dışında Sâlim Efendi'ye (121), İbrahim Paşa'nın kethüdası Muhammed Ağa'ya (160), Bursa hanedanından Hacı Mehmed Ağa'ya (183), Tophane'den Boşnak Efendi (174) ve Ürgübî İsmail Vehbi Efendi'ye (175) şiirler yazan Vasfî, bu isimlere hem dua etmiş hem de onları övmüştür.

Vasfî, eserindeki en uzun iki kasideyi Rıfâ'i tekkesi şeyhi Ömer Baba'ya sunmuştur. Bu şiirde hem dergâh hakkında bilgi vermiş hem de Ömer Baba'ya olan sevgisini ifade etmiştir (92, 93).

Bunların yanında Benderli Keşfî (52), Fakîrî (85) Dervîş (90), Tevfîk (128, 129, 137, 138, 172), Şükrî (167) ve Fikrî (30, 31) için de gazeller yazan Vasfî, onlara olan sevgisini şiirlerine yansıtmış ve onlar için hayır dualar etmiştir.

Görüldüğü üzere Vasfî, yaşadığı coğrafyadaki pek çok isme şiirler yazmıştır. Vasfî'nin yukarıda zikrettiğimiz kişilere şiirler yazması ve bu kişilerden kendisine ihsanda bulunmalarını istemesi maddi sıkıntılar çektiğini göstermektedir. Nitekim

kendisi de bu geçim sıkıntısını şiirlerine sıklıkla yansıtmıştır. Bunun yanında Vasfî'nin dostluk sebebiyle de gazeller yazdığı görülmektedir.

1. 1. 2. Yaşadığı Yerler

Vasfî'nin nerede doğduğu ve yaşadığı hakkında taradığımız kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. O, şiirlerinde bulunduğu, gezip gördüğü coğrafyalar ile bu coğrafyalar ile ilgili hususiyetleri şiirlerine yansıtmıştır. Bu şiirlerdeki bilgiler yaşadığı yüzyıl hakkında da bilgiler vermektedir.

Vasfî'nin eserinde geçen İstanbul dışındaki yer adları Rumeli bölgesinde bulunduğundan bu coğrafya üzerinde hayatını idame ettiği söylenebilir. Rumeli'deki pek çok yere gitmiş olması seyahat yapmayı da sevdiğini gösterir. Nitekim aşağıdaki beyitte cihanı gezmek istediğini, seyahatlerin tatlı esen rüzgâr gibi insanı ferahlattığını ifade eder:

Cihānı cüst [ü] cū etmek diler bu düldül-i ṭab'ım

Meger bād-ı nesīm-āsā feraḥ ḥāṣıl seyāḥatden (53/8)

Vasfî'nin, Dervîş isimli bir kişiye yazmış olduğu şiirde, onun gibi insanın Rumeli'nde bulunmadığını söylemesi, kendisinin Rumeli'de yaşadığının yanı sıra, onun Rumeli'nin hem coğrafî hem de edebî dünyasından haberdar olduğunu da gösterir:

Budur ẓannım miṯāli yoḳ-durur Rūmili'de aṣlā

Naẓardan Ḥaḳ ide maḫfūẓ her işüñ eyleye āsān (91/ 3)

Eserinden edinmiş olduğumuz bilgilere göre Vasfî, Rumeli'de pek çok bölgede bulunmuştur. İstanbul'a da gelen Vasfî, şiirlerinde bulunduğu bölgeleri

açıkça belirtmiştir. Ancak gittiği bölgeleri kronolojik bir sıraya koymak mümkün değildir. Biz bu çalışmada, onun yaşadığı yerleri eserinde bahsetme sıklığına göre düzenleme yoluna gittik.

1. 1. 2. 1. Varna'daki Hayatı

Vasfî, eserinde bugün Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan ve Karadeniz kıyısında tarihî bir liman şehri olan Varna'dan sıklıkla bahsetmiştir[25]. Varna şehrine tarih düşürmesi (166, 175), Varna ayânlarından bahsetmesi, Varna Nâibi Mehmet Emin Efendi'nin kerimesi ve oğlu için şiir yazması gibi (97, 165) durumlardan ötürü Vasfî'nin Varna'da uzun bir müddet kaldığı anlaşılmaktadır.

Varna'da bulunan Abdurrahman Camii'ne tarih düşüren Vasfî, bu caminin kış mevsiminde oluşan bir tufanla zarar gördüğünü ve Varna ayânlarından Muhammed Ağa'nın camiyi tamir ettiğini belirtmiştir. H.1228-M.1813 tarihini düşüren Vasfî'nin bu tarihte Varna'da olduğu bilinmektedir:

Şitā içre olup ṭūfān bu cāmi‘ şöyle hedm oldu

Yine iḥyāsına luṭfen olup ilhām-ı Rabbānī

Hemān-dem Varna a‘yānı Muḥammed Aġa ṣıdḳ-ıla

Ḫulūṣ-ı ḳalb ile ta‘mīr [ü] termīm eyledi anı (32/2-3)

Hasan Efendi adında bir müderris için yazmış olduğu tarih manzumesinde ise onun Varna şehrinde otuz yıl ders ile meşgul olduğunu belirtmiştir. Bu da şairin şehirde yaşayan insanların dünyasından haberdar olduğunu gösterir:

[25] Machiel Kiel, "Varna", **TDVİA,** C.XLII, İstanbul, TDV Yay., 2012, s.524-527.

Varna şehrinde otuz yıl ders ile meşġūl olup

Feyż-i Ḥaḳḳ'dan behre-i 'ilm cümleye oldu 'aṭā (109/2)

Varna Kalesi'nin inşası için yazmış olduğu manzumede de Vasfî, H.1233-M.1817/1818 tarihini düşürmüştür. Manzumesinde kalenin inşasını bizzat izlediğini, bu inşa emrinin Sultan II. Mahmûd tarafından verildiğini, kale inşasını izlemeye gelen birçok kişinin olduğunu söyleyerek yaşanılan anın realist bir tablosunu çizmiştir. Varna Kalesi'nin tamirinin Cemâziye'l-ahir ayında çarşamba günü saat 9'da yapıldığını belirten şairin, o tarihte bizzat orada bulunduğu anlaşılmaktadır:

Bu sāl içre 'ināyet emr-i şāhāne olup cārī

Buyurdu nuṭḳ-ı şevket Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān

Bi-ḥamdillāh idip teşrīf Ḫudā'nın 'avn-i feyẕiyle

Sürūra ġarḳ olup 'ālem du'ālar eyledi iḫvān

Cemāzie'l-aḫir ayında ikinci yevm-i Çarşanba

Geçip sa'āt ṭoḳuz ḥükmüñ esāse oldu çün meydān

Ahālī cümle cem' oldu gerek bay u gerek ednā

Tecemmu' eyledi 'ālem daḫı bi'l-cümle ṣıbyānān (115/ 4,7-9)

Bunların dışında paşalara ve diğer devlet görevlilerine yazdığı şiirlerde, hem bu görevlilerin Varna'ya gelişlerini anlatır hem de Varna'da yapılan tamirler sebebiyle halkın ne kadar mutlu olduğunu ifade eder:

Varna şehrin çün ḳudūmuñla müşerref eylediñ

Merḥametle hem mürüvvet sende mevcūd bī-nühā (96/17)

***

Ḥażret-i Ṣāliḥ Paşa inşāsına oldu sebeb

Şüphesiz ol ẕāt-ı 'ālī derdlere dermān ider

Dā'imā eyler du'ā bay u gedāsı Varna'nın

Ḥaḳ te'ālā nā'il-i maḳṣūduna imkān ider (131/4-5)

***

Muḥaḳḳaḳ emr-i şāh-ile olup inşāsına me'mūr

Ki Luṭfu'llāh Efendi Varna'ya vārid olup ol ān

Muḥāfıẓ Ḥażret-i Sālim Paşa ḥāżır o meclisde

Feraḥlar kesb olup şöyle olupdur cümle dil şādān (115/6,10)

Varna şehri, Vasfî'nin şiirlerinde en çok geçen şehirdir. Buradaki devlet görevlilerine şiirlerinde yer vermesi, şehirdeki insanların yaşantısını bilmesi, kale,

cami gibi şehir için son derece önemli olan mimarî yapılara tarih düşürmesi gibi sebepler onun Varnalı olma ihtimalini akıllara getirmektedir.

1. 1. 2. 2. İstanbul'daki Hayatı

Varna şehrinden sonra eserde en çok ismi geçen ikinci şehir İstanbul'dur. İstanbul, taşradan farklı olarak zevk ve sefa şehri olarak karşımıza çıkar. Taşranın aksine, bu şehirde gözleri sürmeli güzeller eksik olmaz:

Ṭaşralarda ḳalmadı aṣlā ḥalāvet ey göñül

Şehr-i İslambol'da çeşme tūtiyā eksik degil (25/5)

Ayrıca İstanbul zevkin ve sefanın yanında bilginin de eksik olmadığı bir şehirdir:

Āsitāne şehrine ḳıldım 'azīmet şevḳ-ile

Şöyle bildim ki ma'ārif dā'imā eksik degil (33/7)

Vasfî'nin "Tophane'de Tanzim Şod" adlı şiirinde İstanbul'a iki ay seyyâh olarak geldiğini söylemesi, onun İstanbullu olmadığını, fakat İstanbul'a seyahat ederek burada kısa bir süre yaşadığını gösterir. Ayrıca şiirlerinden anlaşıldığı üzere, İstanbul'da arkadaşlar edinip onlarla görüşmüş, hatta Eyüp Sultan türbesini ziyaret edip dua etmiştir. Bu durumda o, İstanbul'da ziyaret yeri olan pek çok yerde bulunmuştur:

Sitanbul şehrine geldim iki māh olmuşum seyyāh

Mülāḳāt eyledim aḥbāb idip 'alā vü ednāyı

Varıp Eyyūb-i Enṣārī’de ẕenbe etmişim tevbe

Bi-ḥamdillāh ferāġat etmişim her zenb-i kübrāyı

Nelerden almışım ‘ibret ‘ināyet Ḥaḳ olup cārī

Ziyāret eyledim her bir ziyāret-gāh olan cāyı (29/4-6)

Ayrıca İstanbul’un Tophâne semtine gelip burada bir zaman dinlendiğini ve buraya ait bostanları, ovaları gezdiğini söyler:

Gelip Topḫāne’de ḥaylī zamān ben olmuşum ārām

Teferrüc eyleyip anda ḳamu bostān [u] ṣaḥrāyı (29/13)

İstanbul’a geldikten sonra tekrar Rumeli’ye dönen şair, Ramazan ayında tekrar İstanbul’a gelir. Bunu İstanbul’dayken Varna için yazmış olduğu şiirinde belirtmesi, onun farklı zamanlarda İstanbul’a gelip gittiğini göstermektedir. Ayrıca bu şiirde İstanbul’daki devlet adamlarına niyazda bulunması Vasfî’nin maddi kaygılar sebebiyle İstanbul’a geldiği izlenimini uyandırmaktadır:

Āsitāne şehrine māh-ı ṣıyām baṣdım ḳadem

Yāraya melhem bulundu āşinā Allāh kerīm

Her ricāle eyledim envā‘-ı i‘ẕār u niyāz

İşgüzārlık cümlesi oldu edā Allāh kerīm (166/4,12)

İstanbul'a sık sık gittiğini, Tophane'de yaşayan İsmail Vehbi Efendi adlı kişiye yazmış olduğu şiirinde şöyle ifade eder:

Niçe kez Ṭopḫāne'de oldum mülāḳī ẕātına

Ḥamdulillāh Varna'ya bī-ġam keder ḳıldım sefer (175/7)

Vasfî müseddesinde de İstanbul'a gitmeye niyet ettiğini belirtir. Ancak İstanbul'a gitme arzusunun yanında yaşadığı bölge olan Rumeli'ye dönme arzusunun da olduğu görülmektedir. Bunun yanında Vasfî'nin kahve içme arzusu sebebiyle İstanbul'a gittiğini söylemesi de dikkat çekicidir:

'Azm-i İslāmbol'a niyyet eyledim ṣad cān-ile

Rākib oldum keştī-yi baḥr-i siyāha ḳan-ile

Çün teṣādüf eyledim māh-ı ṣıyām-fermā-ile

Ḳahve cān 'arżū idince nūş idem fincān-ile

Ḥaḳ ide 'avdet müyesser murġ-ı dil şādān-ile

Her murādāt ola ḥāṣıl raḥmet-i Raḥmān-ile (185/I)

Beyitlerden de görüldüğü üzere Vasfi, İstanbul'a çeşitli sebeplerle zaman zaman uğrar. Seyyâh olarak geldiği bu şehri gerek zevkin diyarı gerekse maddi kaygılarından kurtulabileceği bir sığınak yeri olarak görür. Bilginin ve eğlencenin de eksik olmadığı bu şehirde gezintiye çıkan Vasfi, edindiği dostların ve gezdiği ilçelerin de isimlerini şiirlerinde zikreder.

1. 1. 2. 3. Silistre'deki Hayatı

Balkanlar için büyük bir öneme sahip olan Silistre şehri, Rumeli Sancaklarından biridir.[26] Vasfî'nin eserinde Silistre, beyitlerde değil, şiirlerin başlıklarında karşımıza çıkmaktadır.

Vasfî, bu şiirlerden ilkini Silistre valisi İbrahim Paşa'yı övmek için yazmıştır (141). Silistre isminin geçtiği ikinci şiir Silistre'de tamir edilen bir cami için yazılmış bir tarih manzumesidir (161). Bu şiirde Vasfî, bu beldenin İbrahim Paşa tarafından ihya edilmesini ve bu beldede bulunan bir caminin de Süleyman Ağa tarafından tamir edilmesini anlatır. Buna H.1233-M.1818 tarihini düşürür.

Silistre isminin geçtiği son şiir ise İbrahim Paşa için yazılmıştır. Vasfî, bu tarih manzumesinde şehrin II. Mahmûd emriyle ihya edildiğini, birçok kalenin tamir edildiğini, İbrahim Paşa'nın da burada kendine bir saray yaptırdığını belirtir ve şiirine H.1234/M.1820 tarihini düşürür (176).

Vasfî'nin Silistre şehri için verdiği bilgiler tarihî bilgi niteliğindedir. Bu bilgiler, II. Mahmûd'un Balkanlarda harap olan mekânlar için çalışmalar başlattığı bilgisine katkıda bulunur. Bunun yanında Silistre'de bulunan yapılara tarih düşürmesi, Silistre valisine övgülerde bulunması bu bölgede yaşadığını yahut bu hadiselerden haberdar olduğunu göstermektedir.

1. 1. 2. 4. Balçık'taki Hayatı

Varna şehrinin bir kazası olan Balçık[27] eserde iki defa geçmektedir. Balçık ismi ilk olarak Fakîrî'ye yazılmış şiirde geçer. Vasfî, yazmış olduğu şiirde Balçık yakınında bir mekândan bahseder. Bu mekânın sahibinin adı Debbağ Ömer'dir:

Ḳurb-ı Balçıḳ'da müferriḥ bir mekān olmuş 'ayān

Medḥe şāyeste imiş ol idelim basṭ-ı beyān

[26] Nuri Akbayar, **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2001, s.145.
[27] **a.e.**, s.17.

Olmadı rü'yet velākin medḥin itdim istimā'

Cūş idermiş rūz [u] şeb andan hemān āb u revān

Ṣāḥibi Debbāġ 'Ömer'miş oldu ma'lūmum dilā

Bülbül-i bāġ-ı belāġat şüphesiz bir gülistān (85/1-3)

Balçık adının geçtiği ikinci şiirde ise Vasfî. Rüşdü Paşa'nın Ali Ağa'yı Balçık'a ayân etmesinden bahseder:

Rüşdi Paşa ḥażreti aña telaṭṭuf eyleyip

Balçıġ'a a'yān idip ol mesnede görmüş revā (88/5)

Vasfî'nin bu kazada bulunup bulunmadığı konusunda kesin bir bilgimiz olmamakla beraber gerek mekanlardan gerek de bölgenin ayânlarından bahsetmesi sebebiyle en azından onun bu bölgenin coğrafyasına aşina olduğunu söyleyebiliriz.

1. 1. 2. 5. Misivri'deki Hayatı

Köstendil Sancağının kazası olan Misivri,[28] günümüzde Bulgaristan'ın Nesebar adıyla bilinen şehridir.[29] Misivri, Vasfî'nin eserinde Sâlim Efendi'ye yazmış olduğu murabbada geçer. Bu şiirde Misivri için "muğbeçe yeri" der:

[28] N.Akbayar, **a.g.e**., s.120.
[29] Semavi Eyice, "Bulgaristan'da Türk Mimarisi", **TDVİA**, C.VI, İstanbul, TDV Yay.,1992, s.403-408.

‘Azm-i rāh itdiñ ‘azīzim şān-ile meydān-ıla

Meskeniñ oldu Misivri luṭf ile iḥsān-ıla

Anda sen ẕevḳ [u] ṣafā ḳıl sāde-rūlarla hemān

Bunda ben maḫzūn [u] me’yūs olayım efġān-ıla

Muġbeçe müskānıdır bildim Misivri bī-gümān

Ġālibā şi‘rle dā’im nāṭıḳ olmuşdur zebān

Anda sen icrā-yı aḥkām rūz [u] şeb eyle hemān

Bunda ben endīşe-i ġamlar çekem nālān-ile (121/ 1, 2)

Vasfî’nin Misivri’yi “muğbeçe yeri” olarak ifade etmesi Misivri’nin sosyal hayatına olan bilgisini gösterir. Nitekim Evliya Çelebi Seyahatnâme’sinde Misivri’nin şarabının meşhur olduğunu ifade eder.[30] Bu da Vasfî’nin Misivri’yi veya daha genel bir ifade ile Rumeli coğrafyasını iyi tanıdığını gösterir.

1. 1. 2. 6. Bender’deki Hayatı

O dönemde Rumeli sancağına bağlı bir bölge olan Bender,[31] bugün ise Moldova sınırları içinde yer almaktadır.[32]

Şairin, Bender’in bir tarafında Turla nehri diğer tarafında dağlar olduğunu söyleyerek topoğrafik bilgiler vermesi, kendisinin bu bölgede bulunduğunu gösterir:

[30] Evliya Çelebi, **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi**, Haz. S. Ali Kahraman, İstanbul, 5. kitap, C.I, Yapı Kredi Yay., 2010, s.123.
[31] N. Akbayar, **a.g.e.** , s.21.
[32] Süheyla Üçışık, “Moldova”, **TDVİA**, C. XXX, İstanbul, TDV Yay., 2005, s.235-236.

Bir ṭaraf Ṭurla kenārı bir ṭaraf ṣaḥra ü kūh

‘Āleme revnaḳ virirdi dil-güşāsı Bender’iñ (52/3)

Osmanlı topraklarına ait bir bölge iken XIX. yüzyılın başlarında Rusya’ya bırakılan Bender şehrinin profili, Vasfî’nin şiirine yansımıştır. Bölge halkının düşman işgâli altında esir olduğunu söyleyen Vasfî, yedi yıllık bu esaretten kurtulup fetih ile müjdelenmeyi ümit etmektedir:

Āh ne çāre emr-i Ḥaḳ’la żabṭ [u] rabṭ itdi ‘adüvv

Ol sebebden cümle ḫalḳ oldu cüdāsı Bender’iñ

Serḥadāt ḫalḳın tamāmet eyledi a‘dā esīr

Niçeler ḳalbinde vardır iştihāsı Bender’iñ

Niçeler geçdi cihāndan eyleyip ‘azm-i beḳā

Ḳalmadı şimdi hele hīç aġniyāsı Bender’iñ

Ḥaḳ te‘ālādan ‘ināyet ger ola söz yoḳ aña

Ḥasb-ı ḥāl olsa gerek āb u hevāsı Bender’iñ

Müjde-i a‘zam budur kim feṭḥ-i bāb ide Ḫudā

Ol zamān mümkün müyesserdir beḳāsı Bender'iñ

Ṣad hezār müjde ẓuhūr itdi ḳamu kiẕb ü dürūġ

Heft sāl oldu muḥāl derde devāsı Bender'iñ (52/6-11)

Vasfî ayrıca aşağıdaki beytinde, tabyalarda bin şevk ile "Allah birdir" diye bağrıldığını söyler:

Ṭābyalarda yekdir Allāh çıġrışıp bī̇ñ şevḳ-ile

İrmedi hī̇ç kimseye cevr ü cefāsı Bender'iñ (52/5)

Bu beyit bizi Evliya Çelebi'ye götürür. Evliya Çelebi de kale gözcülerinin ve bekçilerinin "Allah yektir yek" diyerek feryat ettiğini aktarır.[33] Gerçi Evliya Çelebi Seyahatnâme'sinde on adet Bender şehrinden bahsetmiş olsa da Vasfî'nin bahsettiği Bender'in Turla nehri kıyısında bulunan Bender Kalesi civarı olduğu anlaşılmaktadır.[34]

1. 1. 2. 7. Diğer Yerler

Eserde yukarıda bahsedilen yer isimlerinin dışında farklı yer isimleri de vardır. Şairin bu yerlere gidip gitmediğini kesin olarak bilemediğimiz için, bunları ayrı bir başlık altında değerlendirme gereği duyduk.

[33] Çelebi, **a.g.e**., Haz. Yücel Dağlı, S.Ali Kahraman , 3.kitap, C. II, 2006, s. 434.
[34] Çelebi, **a.g.e**., Haz. S.Ali Kahraman, 5.kitap, C. 1, 2010, s.171.

Örneğin, şair, İbrahim Paşa'nın kethüdası Hacı Muhammed Ağa için yazdığı şiirde onun Bursalı olduğunu ve yaşadığı köşkün Bursa içindeki hiçbir köşke benzemediğini ifade eder:

Ḥācı Muḥammed Aġa nām Burusa ḫanedānından

Tevāżu'la olup me'lūf ide Ḥaḳ ġuṣṣadan āzād

Naẓar ḳıl var mı mānendi Burusa içre ey dīde

Bunı seyrān iden hīç ḳaṣr-ābādı ider mi yād (183/2,5)

Yukarıda da değindiğimiz gibi, bu beyitlerden yola çıkarak şairin Bursa'da bulunup bulunmadığını kesin bir şekilde söylemek zordur.

Eserde geçen diğer bir şehir Selânik'tir. Şair, Süleyman Paşa'dan bahsettiği şiirde onun Selânik'te yaşadığını belirtir ve bir gün Süleyman Paşa'nın yanına gitmek için dua eder:

Muḳaddem mesken İbrā'il Selānik şehrine me'mūl

Erenler eyleye himmet göñülden merḥabā olsun

Te'ālallāh Selānīk şehrine çün eyleye vāṣıl

Muḥaḳḳaḳ nām-ı kemter levḥ-i dilde iḫtifā olsun (193/7,11)

Diğer bir yer adı Yenipazar'dır. Rumeli'de Yenipazar isminde iki şehir bulunur.[35] Bunlardan ilki Kosova'dadır. Yenipazar ismindeki ikinci şehir ise o dönemde Varna'ya bağlı olan bir kazadır. Vasfî'nin hangisinden bahsettiği hakkında net bir bilgi yoktur. Vasfî Ömer Baba için yazdığı kasidede dergâhın civârında bulunan Yenipazar ayânınından bahseder:

Bu dergāhıñ civārında olup āb-ı zülāl ẓāhir

Anı belli beyān itdi Yeñibāzār'ıñ a'yānı (92/19)

Vasfî, bütün bu şehirlerin yanında bir de Tuna nehrinden bahseder. Tuna nehri Almanya'dan doğarak Avusturya, Slovakya, Macaristan, Sırbistan, Hırvatistan, Bulgaristan, Romanya, Moldova Cumhuriyeti ve Ukrayna gibi pek çok ülkeden geçen ve Karadeniz'e dökülen bir nehirdir.[36] Vasfî, Tuna nehrinin her zaman ser-askere, kumandana ihtiyaç duyduğunu söyler ve bu nehrin her zaman düşmana sed çekmesini diler:

Dā'imā nehr-i Ṭuna ser 'askere muḥtāc olup

Sedd-i bend ola 'adūya dertlere dermān ola (186/3)

Ayrıca eserde mazmunlaşmış bazı yer isimleri de bulunur. Klasik şiir geleneğinde şairler, bu yerlere gitmese de şiirlerinde işlerler. Vasfî'nin şiirlerinde geçen bu bölgeler Belh, Buhârâ, İran, Semerkand'dır:

O, rızık için kimseye ihtiyacı olmadığını, kısmetinin Belh ve Buhârâ'dan geleceğini ifade eder:

Rızḳ için hīç kimseden me'mūl-i ḥācāt etmezem

[35] N.Akbayar, **a.g.e**., s.171.
[36] Mihai Maxim, "Tuna", **TDVİA**, C. XLI, İstanbul, TDV Yay., 2012, s.372-374.

Ḳısmetim her ne ise Belḫ [ü] Buḫārā'dan gelir (184/10)

Benzer bir ifadenin İran için de kullanıldığı görülür:

Ḫalḳ-ı 'ālem ḥaḳḳımızda her ne dirse ḳā'iliz

Ḳısmetim her ne ise Īrān [u] Turān'dan gelir (82/6)

Ancak başka bir beytinde ise dünyanın hâllerini anladığını, bundan dolayı ne Semerkand ne de Buhârâ'ya gitmeye gerek olduğunu belirtir:

Dilā fehm eyledim olduḳça hep aḥvāl-i dünyāyı

Ne lāzım eylemek seyyāḥ Semerḳand'ı Buḫārā'yı (29/1)

Görüldüğü gibi Vasfî, eserinde pek çok yerleşim yerinden bahseder. Buradan yola çıkarak, onun pek çok yeri gezdiğini ve henüz gidemediği yerleri de ziyaret etmek arzusunda olduğunu söylemek mümkündür.

1. 1. 3. Öğrenimi

Vasfî'nin düzenli bir eğitim alıp almadığı hakkında kesin bir bilgimiz yoktur. Bununla birlikte Boşnak Efendi için yazdığı şiirde ilmi, Allah'ın ihsânı olarak görür:

Dād-ı Ḥaḳ'dır bī-gümān 'ilm ü kemāl ü ma'rifet

Ey göñül ẓann etme ġayrı şaḫs anıñ aḳrānıdır (174/6)

Bu ihsana nâil olmak için ele geçen her fırsatı değerlendirmek gerektiğini söyleyen Vasfî, hüner sahiplerine yakın olabilmek için ilim öğrenmeyi tavsiye eder:

Geçince destine fırṣat gönül ḳıl maʿrifet taḥṣīl

Kemālet ehli bābında iḳāmet lāzımındandır (45/8)

***

Cihānda maʿrifet ögren yaḳīn ol ehl-i ʿirfānā

Murādāta ide vāṣıl seni ol vāsiʿü'l-ġufrān (26/3)

Çünkü ona göre hüner öğrenmek dünyanın takdirini kazanmak için gereklidir:

Hüner ögren saña ʿālem hezārān āferīn etsin

Bu ʿālem başḳa ḥāl oldu ki zīrā ʿaksidir devrān (26/9)

Vasfî, eli kalem tutan hiç kimsenin zorluk çekmesini istemez ve kâmil insanların da ilim ve inşâdan çıkacağına inanır:

Żarūret çekmeye ehl-i ḳalem dünyāda bir yerde

Tevekkül pīşeler her bir umūrda kāmyāb oldu (210/2)

***

Dü cihānda ehl-i ʿilme ẕerrece olmaz ẕevāl

Ehl-i kāmil maʿrifetle ʿilm ü inşādan gelir (184/4)

Şiirlerinde imla ve kitabet ile ilgili beyitlerinin bulunması bu alanlarla ilgili bilgisinin olduğu izlenimini uyandırır:

Bā-ḫuṣūṣ ‘ilm-i kitābet ḫoş hünerdir lā-naẓīr

Ol sebeb ‘ilm-i kitābet misk ile ‘anber imiş (202/2)

***

Dilā ‘ālemde müşkildir kitābet hem daḫı imlā

Hemān el-ḥaṭṭ-ı mā-yuḳrān żarāfet ey melek-sīmā

Belāġatle feṣāḥat kātibāna ṭılsım olmuşdur

Olursa ḥüsn-i ḫaṭ muṭlaḳ göñülde ġam ḳomaz aṣlā

Kitābet sırr-ı ḥikmet bir bahāsı yoḳ mücevherdir

Velī ‘irfānda lāzımdır kemāletde ola yektā (204/1-3)

***

Ṣanāyi‘içre ey dil ‘ilm-i ḫaṭ özge cevāhirdir

Velī mürşid gerek ḫāliṣ cesāret lāzımındandır (45/2)

***

Gerekdir ‘ilm-i imlā dilde menḳūş ola kitābe

Ṭalāḳat lāzımındandır teveccüh ide bedr aya (209/3)

Vasfî'nin bazı beyitlerinden, onun kitabet ilmi bilmeyi bir kazanç olarak gördüğü anlaşılır:

'İlm-i imlāya heves ḳıl etmeyip kendiñ ḫarāb

Olmaya sermāye elde 'ilm-i ḫaṭṭ sīm [ü] zer imiş (202/4)

***

Kitābet dār-ı dünyāda olupdur elde sermāye

Dimişler nıṣf-ı 'ilm aña ki zīnet virdi dünyāya (206/1)

Güft-i Vasfî'de Arapça ve Farsça söyleyişler de bulunur. Arapça kullanımının daha çok iktibas yoluyla şiirlerde yer alan ayet ve hadislerdir. Farsça kullanımlar ise beyit ile sınırlı kalmış, bütün şiire uygulanmamıştır. Bu kullanım mülemmaya benzese de tek bir mısra ile sınırlı kalmasından dolayı belâgatçiler tarafından mülemma olarak görülmez:[37]

Ne bāşed der-cihān ḥulüvv nebāt der-meclis-i 'irfān

Çi ḫ^{w}āhed murg-ı dil āmāde her bir istişāretden (53/6)

***

Elā yā eyyuhe'l-ʿūşşāḳ resīd ān dem ki ān maʿşūḳ

Kelām-ı kāmile elbet māʾil ister mi ister yā (130/3)

[37] İskender Pala, Rıza Kurtuluş, "Mülemma", **TDVİA,** C. XXXI, İstanbul, TDV yayınları, 2006, s.539.

Netice itibariyle Vasfî'nin düzenli bir eğitim alıp almadığı hakkında kesin bir bilgimiz yoktur. Vasfî'nin eserde yer vermiş olduğu vezir, ayân, muhafız ve ağa gibi kişi bilgilerinin yanında kitabet ve imlâdan da sıklıkla bahsetmiş olması memuriyet görevinin olabileceği izlenimini uyandırsa da buna dair kesin bir çıkarımda bulunmak mümkün değildir.

1. 1. 4. Tarikatı ve Tasavvufî Kişiliği

Vasfî, şiirini okuyanları Ahmed Rifâi tekkesine davet eder ve şeyhinin Hâfız Hasan olduğunu zikreder:

Gelip Aḥmed Rifā'ī tekyesi içre tevekkül ol

'İbādet eyle Mevlā'ya ta'aḳḳul eyle devrānı (92/11)

***

Şeyḫimiz Ḥāfıẓ Ḥasan dervīşleri irşād idip

Niçeler āgāh olup bulmuş-durur ṣadra şifā (93/4)

Vasfî, Ömer Baba adına üç manzume yazmıştır. Gerek Balkanlarda gerek Anadolu'da tasavvufu konu edinen eserlerde Ömer Baba adına rastlanmamıştır. Vasfî'nin şiirlerinden hareketle Ömer Baba'nın İranlı olduğunu, on yedi yıl dergâha hizmet ettiğini ve daima şeyhi olan Hâfız Hasan'ın yanında bulunduğunu öğrenmekteyiz:

'Ömer Baba muḥaḳḳaḳ ehl-i 'aşḳıñ ser-firāzıdır

O himmet itdi ẓāhir şod ḥaḳīḳat merd-i Īrānī (92/ 12)

***

On yedi sāl ṣıdḳ-ıla iḫlāṣ-ıla ḫıdmet idip

ʿAşḳ-ıla tevḥīd-i ẕikrullāh olup subḥ [u] mesā

Şeyḫ ile dā'im beraberdir ʿÖmer Baba daḫı

Her söze ṣābit ḳadem itdi Cenāb u Kibriyā (93/3,5)

Ömer Baba'yı âriflerin en büyüğü olarak gören Vasfî, onun istemesiyle acizlerin kalplerindeki kin ve düşmanlığın yerini aydınlığa bırakacağına inanır:

N'ola ḳutbu'l-ārifīn himmet ide kemterlere

Ġıll [u] ġış gitdi derūndan kesb olup revnaḳ-nümā (94/7)

Ömer Baba için yazdığı şiire H. 1225-M.1810/1811 tarihini düşüren Vasfî, Ömer Baba'nın ölümünden sonra dergâha Ali Baba'nın şeyh olduğunu belirtir:

ʿAlī Baba zirāʿatdan ferāġat eyleyip derḥāl

Bu tekye içre şeyḫ oldu ki endāḫt itdi noḳṣānı (92/27)

Vasfî, Rifâî tekkesinden bahsetmiş olsa da hem Ömer Baba'nın hem Ali Baba'nın "Baba" lakaplarını kullanmış olmaları akıllara Bektaşîliği getirmektedir. Nitekim Abdülbâki Gölpınarlı durumu şöyle izah etmektedir:

> *"Rumeli'de Rifâîlik, Bektaşîliğin tesiri altında kalmış, onlar da Bektaşîler gibi içkili, sazlı muhabbet meclisleri kurmaya başlamışlardır. Ayrıca tarikatçılar arasında 'Her Rıfâî şeyhinin tacı altından bir Bektaşî fahri (tacı) çıkar.' sözü bir atasözü halinde söylenirdi."*[38]

[38]Abülbâki Gölpınarlı, **100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1969, s.196.

Vasfî şiirlerinde sıklıkla “hû” çekerek zikrettiğini söyler. Yazmış olduğu elifnâmenin yedinci bendinde:

He hüvellāh oḳuyup hū çekmedir kārım şehā (23)

diyerek zikir esnasında okuduğu duayı belirtir. Sâlim efendi için yazdığı murabbanın dördüncü bendinde “hû” çekmenin yanında vecde gelip dönerek zikrettiğini söyler:

Bunda ben gamgîn mükedder hû çekem devrân-ile (121)

Vasfî, dergâhtaki mürîdlerin de “hû” çektiklerini ifade eder:

Hū çekip cümle mürīdān şöyle ‘aşḳullāh ile

Ḥaḳ te‘ālādan ‘ināyet oldu ḥācetler revā (93/11)

Vasfî şiirini bir irşât aracı gibi kullanarak, dergâha mahzun gelen kişilerin sevinçle döndüğünü belirtir:

Gelen maḥzūn olur mesrūr bu dergāha bi- iẕnillāh

Murāḳıb olduġu anda temāşā ide seyrānı (92/31)

Şiirini okuyanlara çağrıda bulunur. Dergâhta kemer bağlayıp bu yola girebileceklerini belirten Vasfi, onları dergâha hizmet etmeye davet eder. Bu hizmetlerin karşılığında cennet bahçelerini bulacaklarını ifade eder:

Te‘ālā eyyühe’l-‘uşşāḳ bu dergāha kemer baġlañ

İdegör bende-veş ḫıdmet bulasın bāġ-ı Rıḍvānı

Ṣadāḳat eyleyip icrā bu dergāh içre ḳıl ḫıdmet

Emekdārāna himmet it ḳırā'at eyle Ḳur'ān'ı (92/34-35)

Bu dergâhın nerede bulunduğuna dair eserde bilgi yoktur. Vasfî, şiirinde Ömer Baba'nın bu dergâhın tamiri için uğraştığını, Lütfullah Efendi'nin de dergâhı tamir ettiğini belirtir:

Çün 'Ömer Baba idip himmet anıñ ta'mīrine

Geldi Luṭfullāh Efendi virdi ta'mīre cilā (93/10)

Bunun yanında Vasfî dergâhın civârındaki Yenipazar ayânınından bahseder:

Bu dergāhıñ civārında olup āb-ı zülāl ẓāhir

Anı belli beyān itdi Yeñibāzār'ıñ a'yānı (92/19)

Rumeli'de Yenipazar isminde iki şehir bulunur.[39] Bunlardan ilki Kosova'dadır. Bu şehirde Şeyh İsmâil Baba'nın bir tekke kurduğu kayıtlara geçmiştir. Şeyh İsmâil Baba'dan sonra posta Hasan Baba oturmuştur. İkinci Dünya Savaşı'na kadar çalıştığı belirlenen bu tekkenin günümüzde ise metruk ve yıkılmış olduğu bilinmektedir.[40]

[39] Akbayar, **a.g.e.,** s.171.
[40]Metin İzeti, **18. ve 19. Yüzyıllarda Balkanlarda Tasavvuf Akımları**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Tasavvufi Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2003, s.215.

Yenipazar ismindeki ikinci şehir ise o dönemde Varna'ya bağlı olan bir kazadır. Taradığımız kaynaklara göre, burada herhangi bir Rifâî tekkesi bulunamamıştır. Ancak *"Bulgaristan'ın Şumnu şehrinde Rifâî dervişlerinin faaliyetlerine ve XIX. yüzyılda Sofya ile Köstendil'de iki Rifâî tekkesine rastlanmaktadır."*[41] Ekrem Hakkı Ayverdi'nin kayıtlarında da ilgili bölgelerde tekke olmakla beraber, tekkelerin hangi tarikata ait olduğu belirtilmediğinden kesin bir şey söylemek mümkün değildir.[42]

Bununla birlikte, Vasfî'nin eserine genel olarak baktığımızda tasavvufî açıdan zengin bir eser olduğunu görürüz. O, kendisini derviş tabiatlı biri olarak görür:

Ṭab'-ı dervīşim cihānda yoḳ ümīdim kimseden

Eylemek taḳdīre īmān emr-i Sübḥān'dan gelir (82/3)

Vasfî, irfânın kıymetini bilen için şeri'atı, tarîkatı, hakîkatı ve ma'rifeti rahmet yolu olarak görür:

Şerī'at hem ṭarīḳat hem ḥaḳīḳat ma'rifet cümle

Ḳamusu rāh-ı raḥmetdir bilirsen ḳadr-i 'irfānı (92/7)

Kâmil insanların sözünün insanlar için bir şifa olduğunu belirtir. Şiirlerinde bilginin ve bilmenin önemine de sıklıkla yer verir:

Ferāġat eylemek 'aşḳdan 'aceb müşkil olur Vaṣfī

Kemālet ehliniñ her bir sözü ṣadra şifādır hep (31/5)

[41] Mustafa Tahralı, "Rifâîyye", **TDVİA**, C. XXXV, İstanbul, TDV Yay., s.99-103.
[42] Ekrem Hakkı Ayverdi, **Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri: Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk**, 4. 5. 6. Kitap, C.IV, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1982.

Aza kanaat etmeyi bilen Vasfî, Allah'ı sürekli anmak gerektiğini söyler:

Hemān bir ḫırḳa bir loḳma ḳanā'at lāzımındandır

Gerekdir dilde vird etmek o z̲āt[ı] yüce Mevlā'yı (29/2)

***

Bulup bir güşe-i vaḥdet ḳanā'at lāzımındandır

Ki zīrā ḳalb-i 'ālemde melāḥat ḳalmamış gitmiş (83/10)

Gınâyı kalbin gıdası olarak görür. Gınâ, Arapçada zenginlik anlamına gelir. Ganî (zengin) olan ise Allah'tır. Kişi eğer Hak ile mâsivadan kendini kurtarırsa, gönlü tok olursa ganî (zengin) olabilir. Tasavvuf erbâbı kulları fakir, Allah'ı ise zengin görmüştür.[43] Bundan dolayı Vasfî, gınâya sahip olmayan kalbin acılar içinde kalacağını belirtir:

Ġınā ḳalbiñ ġıdāsıdır ola maḳbūl 'indillāh

Ġınā ger olmasa ḳalbde ider āh-ile vāveylā (208/2)

Vasfî'nin kalbi gınâyla doludur ve o dünyanın ne malına ne mülküne önem verir. Kendisi aşk yoluna ezelden beri itaat etmiştir:

Ġanīdir 'aşḳ-ıla göñlüm ne malım ne menālim var

[43] Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, 6. bs, Ankara, Otto Yay., 2014, s.177.

Ṭarīḳ-i ‘aşḳ [u] şevḳe tā ezelden imtiş̱ālim var (124/1)

“Seni var eden Allah’ı sen sende ara” diyen Vasfî, kalbini masivadan temizler, hayrın ve şerrin Allah’ın takdiri olduğuna inanır ve bu teslimiyetini de şiirine yansıtır:

Sen seni sende ara dirler ḥaḳīḳat söz budur

Rāh-ı Ḥaḳḳ’a ger ararsañ reh-nümā eksik degil (33/14)

***

Cism-i vāḥid-veş olup oldu ‘ibādet Ḫāliḳ’a

Māsivā refʿ oldu dilden irişip Ḥaḳ’dan ‘aṭā (93/8)

***

Ḫayr [u] şer taḳdīr-i Ḥaḳ olduġuna yoḳ iştibāh

Ḥaḳḳ’a rāżı olmuşuzdur ne gelir andan gelir(82/2)

Bunun yanında Vasfî, kendisini günâhkâr bir kul olarak görür. Gece gündüz isyân etse de Allah’ın ihsânına muhtaç olduğunu bilir ve onun affedici olmasını ister:

Günāhım bī-‘aded yā Rab muʻāf it faẕ̇l-ı luṭfından

Ḳanāʻat etmişim şöyle düşünmem ẕerre ferdāyı

Benim gibi gedā mücrim cihānda bir daḫı yoḳdur

İşim her rūz [u] şeb ‘iṣyān tefekkür yoḳdur uḫrāyı

Seniñ iḥsānına muḥtāc Ḫudāyā cümle ‘ālemler

Ḫaṭā bizden ‘aṭā senden göñül añmaḳda bedr ayı (29/8-10)

***

Ḫaṭā bizden ‘aṭā senden kerem ḳıl baḳma noḳṣāna

İşimiz rūz [u] şeb āh [u] fiġāndır sehv-ile noḳṣān

‘İnāyet senden olmazsa ne çāre idelim yā Rab

Keremle cürmümüz ‘afv it naṣīb eyle bize ‘īmān (2/15-16)

Vasfî, dünya hayatından, insanların hâl ve hareketlerinden, âlime itibar edilmemesi gibi pek çok durumdan şikâyet eder. Eserinin başındaki hasb-i hâlinde toplumdaki bu bozulmayı açıkça ifade eder:

Bī-ġaraż dost yoḳdur ey dil ġam-güsār üstündeyiz

Kimden umarsın kerem hīç başḳa kār üstündeyiz

Dürr [ü] yāḳūt söyleseñ hīç kimseler etmez ḳabūl

Gün-be-gün artmaḳda miḥnet şerm-sār üstündeyiz

Sīm [ü] zerdir dilde evrādı ḳamu nāsıñ göñül

Bī-sebeb bir dost bulunmaz biz bu ‘ār üstündeyiz

Kimsede yoḳdur ṣadāḳat tecrübe etseñ eger

Ḫırḳa-pūş oldu kemālet ehli bār üstündeyiz

Ḥaḳḳına rāżī degildir şimdi ‘ālem ẕerrece

Ḥaḳ te‘ālā ide ıṣlāḥ āh [ü] zār üstündeyiz

Vaṣfiyā devr-i ḳıyāmetdir aña çekme elem

Ḥaḳ vire īmān-ı kāmil şāḫ-sār üstündeyiz (3/1-6)

Sadece hasb-i hâlinde değil, diğer pek çok şiirinde de bu şikâyetlere yer verir:

‘Amel yoḳ ẕerrece bizde elā ey Vāsi‘ü’l-ġufrān

Ḳapanmış çeşm-i ‘ibretler anıñçün hīç neẕāret yoḳ

Sükūta vardı ‘ārifler ḫarāba varmada dünyā

Tefekkür olsa diḳḳatle ki bir cāy-i selāmet yoḳ

Bizi bu nefs-i emmāre idipdir kendiye bende

Ḳamu ef‘ālimiz kiẕb ü dürūġ aṣlā nedāmet yoḳ (66/5-7)

***

Kāmilü’l-‘irfāna yoḳdur i‘tibār aṣlā göñül

Nā’il-i rütbe olanlar cāhil ü nā-dān olur

Kimden umarsın ḥaḳīḳat fitnekār oldu cihān

Sīm [ü] zerden ġayrı yoḳdur dertlere dermān olur

Herkesiñ ḳalbin muḥaḳḳaḳ Ḥażret-i Mevlā bilir

Gāh olur kim bir gedāya yoḳ yere bühtān olur

Kime eylük eyledimse görmüşüm andan elem

Ol cerāḥat güşe-i ḳalbimde çoḳ mihmān olur (81/6-9)

Dünyanın bu hâlini kıyâmet alâmeti olarak gören Vasfî, bu vaziyetten sıkıldığını sıklıkla dile getirir:

Vaṣfiyā devr-i ḳıyāmetden ‘alāmetler bu ḥāl

Kāmiliñ ḳadrin bilenler yoluna ḳurbān olur (81/6-9)

***

Şüphesiz devr-i ḳıyāmetden ‘alāmetdir bu ḥāl

Zīrā dünyāda ‘azīzim bir ḥalāvet ḳalmadı

Ṭatlı cānımdan uṣandım derd u ġamla Vaṣfiyā

İnşirāḥ ḥāṣıl ider ṣāḥib-saʿādet ḳalmadı (206/4-5)

Bütün sıkıntılardan kurtulmanın yolunu külâh sahibi olmakta arar ve inzivâya çekilmek ister:

Cihānıñ miḥnetinden ‘azm-i rāh olmaz da n’eylersin

Ḳamudan el çekip ṣāḥib-külāh olmaz da n’eylersin

Düşüp teşvīşe ʿālemler teʿayyuşdur ḳamu efkār

Anunçün ġarḳ-ālūd-ı āh ü vāh olmaz da n’eylersin (136/1)

Ancak her ne kadar şikâyet etse de kâmil insan olabilmek için şikâyeti bırakmak gerektiğini de bilir:

Şeḳāvet rāhını terk it olam dirseñ eger kāmil

Ḳarīb olma şeḳāvet ehline ıżlāl ider şeyṭān (26/2)

Dünyanın fânî olduğunu sıklıkla dile getirir. İnsanların gaflet uykusunda olduğunu düşünür:

Cihān fānī vefāsı yoḳ dilā bu ḫāb-ı ġaflet ne

Ferāġat eyledim Ḥaḳḳ'a düşünmem ẕerre da'vāyı (29/11)

***

Esīr-i miḥnet oldum ben dilā bu dehr-i fānīde

Tesellī idemez göñlüm bütün dünyā vü mā-fīhā (40/3)

***

Ey göñül fānī cihānda kimseler etmez ḳarār

Öyle olsa hīç revā mı aña etmek i'tibār (50/1)

***

Ḫudā nāmerde muḥtāc etmeye bu dehr-i fānīde

Cihānda yār [u] aġyāra bu rütbe çoḳ şenā olsun (188/10)

Kendisini âşıkların tarafında gören Vasfî, âşıkların hâl ve hareketlerini aykırı bulan, onları ayıplayan ve onlara her zaman çatık kaşla bakan zâhidle de savaş hâlindedir:

Güzeller vaṣfına ḫāme görüp aḫẕ itdigim ba'żen

Ṣaḳın ṭa'n etme ey zāhid saña ġāyet celālim var

Benim aḥvālime nāẓır olup taḥḳīre ḳaṣd etme

Ki zīrā zāhidā çoḳdan saña pek infi‘ālim var (124/4-5)

O, âşıklara düşman gibi bakan zâhidin gölgesinden kurtulmaya çalışır. Zahidin, aşk yoluna girenleri ayıplamamasını ister. Çünkü âşıkları bu yolda yürüten Allah'tır:

Nigāh etme ʿadūlar-veş eliñ çek bizden ey zāhid

Seniñle bilmiş ol zīrā kemālatçe ḳıtālim var (126/12)

***

Degildir iḫtiyār elde ṣaḳın ṭa‘n etme ey zāhid

Kişiyi ‘aşḳa düçār eyleyen Bārī Ḫudā'sıdır (149/5)

Vasfî bu rindâne tavrını melâmete yaklaştırır. Sadece zâhidin değil, dünyanın da ayıplamasını umursamaz. Nitekim Vasfî, ar şişesini kırarak halkın gözünde mühim görünen dünyevî kalıpları bir daha dönmemek üzere terk eder ve alışılmışın dışına çıkar:

Çü ḳırdım şīşe-i ‘ārı ne dirlerse disin ‘ālem

Cihānda ferd-i vāḥidle ne ceng ü ne cidālim var (124/17)

Sonuç olarak Vasfî'nin eseri tasavvufî açıdan son derece zengin bir eserdir. Vasfî'nin, şiirini okuyanları Rıfâî tekkesine davet etmesi, onun bu tarikatı benimsediğini gösterir. Şeyhinin Hâfız Hasan olduğunu söylemesi, Ömer Baba, Ali Baba gibi isimleri zikretmesi, bize bu tarikatın silsilesi hakkında da bilgi verir. Şiirlerinin genelinde Allah'ı zikreden Vasfî, dünya hayatının geçiciliğini, insanların kötüye giden hâlini sıklıkla dile getirir. Bunun yanında Vasfî'nin hasb-i hâli ve şikâyetlerini dile getirdiği şiirleri, tarihe kaynaklık etmelerinin yanında toplum sorunlarına, toplumdaki yozlaşmaya da değinmeleri son derece önemlidir.

1. 2. Edebî Kişiliği

1. 2. 1. Şiir ve Şair Hakkındaki Görüşleri

Vasfî'nin eserinde, çoğunlukla kendi şiiri hakkında görüşleri vardır. Bununla birlikte, bazı şiirlerinde, şiir ve şair hakkındaki fikirlerini de beyân eder. Şiiri bir ilim olarak gören Vasfî, onu dünyada eşi benzeri olmayan bir mücevhere benzetir:

'İlm-i eş'ār ey gönül dünyāda bir cevher imiş

Fehm iden 'irfāna muṭlaḳ miṣl yoḳ gevher imiş (202/1)

Şiir ile gönlünün yeniden doğduğunu ifade eder ve şiiri insanların yenilenmesine sebep olan bir unsur olarak görür:

Ḥaḳ te'ālā cümleyi ıṣlāḥ ide ey Vaṣfiyā

Ḥamdulillāh gönlümüz şi'r-ile hep neş'etdedir (95/8)

Vasfî'nin şair hakkındaki görüşleri de dikkat çekicidir. Ona göre şair, sözü fazla uzatmamalıdır:

Vasfiyā bi'l-cümleden Rabbü'l-Vedūd rāżī ola

Şi'r-i şā'ir iḫtiṣār olsun direm meşreb bu yā (168/10)

Vasfî, aşağıdaki beyitinde şairlerin nasıl ustalık göstereceği hakkında da bilgi verir. Ona göre, olgunluğun icrâsı latif ve şirin söyleyiştedir. Ancak şair, bu olgunluğu yerine getirirken kullanacağı bilgiyi, yeni bir söyleyişle ortaya koymalıdır:

Şā'ir-i şīrīn-edāda ola icrā-yı kemāl

Yār-ı ʿirfān nev-nihāl olsun direm meşreb bu yā (181/5)

O, şairlere verilen güzel sözler söyleme yeteneğini Allah'ın ihsanı olarak görür. İrfân kaynağı olan kişilerin bilgisinin belâgat ilmiyle daha da artacağını belirtir. Bu beyitiyle Vasfî, ilimsiz şiir olmayacağı düşüncesindedir:

Muḥaḳḳaḳ dād-ı Ḥaḳ'dır şā'irāna ḫoş maḳāl etmek

Belāġat ma'rifetkānıñ olur taż'īfine bā'iṣ (157/3)

Beyitlerde de görüldüğü üzere Vasfî, şiir ilmini benzersiz bir mücevhere benzetir. Ona göre şairler sözü kısa ve anlaşılır söylemelidir. Şairlere şiir söyleme kabiliyeti Allah tarafından ihsan edilmiştir, fakat şair bu kabiliyeti belagat ilmini öğrenerek geliştirmelidir.

.

1. 2. 2. Kendi Şiiri Hakkındaki Görüşleri

Vasfî, pek çok divan şairi gibi kendi şairliğini ve şiirlerini över. Divân'ındaki tüm şiirlerde Vasfî mahlasını kullanan şair, elifnâmesinde kendi şiirlerini Allah'ın ihsanı olarak görür:

Ye Yāḫūd Vaṣfî bu eş'ārım benim baḫş-ı Ḫudā'dandır (54/7)

Vasfî'ye göre irfânın kıymetini bilmek ve noksansız şiirler yazmak son derece önemlidir. Kendisinin şiirlerinde bütün bu vasıflar vardır:

Yine bir armaġan irsāle ġayret düşdü ey Vaṣfî

Kemāletler yine olduḳça naẓmımda edā olmuş (158/6)

***

Hünerler eylediñ icrā kemālet gösterip Vaṣfī

Cihān içre yine benden ḥaḳīḳat merd-i kemter yoḳ (190/7)

Onun bu kusursuz şiirlerini, sadece hüner sahipleri anlayabilir. Bu yazma yeteneği sayesinde Vasfî, güçlü insanlar yanında kendisinin de ilim sahibi olarak anıldığından bahseder:

Vaṣfiyā her bir kelāmıñ fehm ider ehl-i hüner

Bī-gümān ehl-i kemālet aña istiḥsān ider (131/20)

***

Alınca deste ḫāme çoḳ kemālet gösterir Vaṣfī

Maḳādirdān yanında bī-gümān ṣāḥib-fünūn olduḳ (105/6)

Vasfî şiirini sık sık eşsiz mücevherlere benzetir:

Cevāhirler olur iḫrāc idersin şevḳ-ıla ġayret

Bulunmaz çoḳ hüner vardır bu ednā Vaṣfi kemterde (19/7)

***

Vaṣfī saña bunca cevāhirler beyān itdi şehā

‘Aşḳından ol itse gerek dār-ı beḳāya irtiḥāl (20/11)

***

Vaṣfiyā cevher miṣālī çoḳ tekellüm eylediñ

Dünyede nā-merd olan şaḫṣa ‘aṭādan pek ṣaḳın (22/27)

***

Kemālātıñ seniñ erbābına gevherdir ey Vaṣfī

Eger ḳıymet olunsa cümle güftārıñ mücevherdir (116/6)

***

Zarāfet fehm iden ‘ārif bilir mevzūn ‘ibārātı

Eger diḳḳat olunsa cevhere beñzer maḳālim var (124/12)

Ona göre ona bu eşsiz güzellikteki şiirleri söylettiren güç Allah aşkıdır:

Ne cevherler olur iḫrāc muḥaḳḳaḳ

Anı söyletdiren ‘aşḳ-ı Ḫudā’dır (123/5)

Vasfî, zaman zaman şiirini büyüklüğü ile nâm salmış eşsiz güzellikteki Aden incisine de benzetir. Aden, Ummân denizi sahilinde yer alan bir kasabadır. Bu denizden çıkarılan inciler büyüklüğü ile tanınırlar.[44] Şair, ummân kelimesini zikrederek bu inciyi kastetmektedir:

Vaṣfiyā āḫir nefesde Ḥaḳḳ vire īmānımız

İşbu güftārıñ bilā-şekk baḥr-i ‘ummāndan gelir (67/8)

[44] Ahmet Talât Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzâhı,** Ankara, Kurgan Edebiyat Yay., 2014, s.147.

Aden incisi dışında, denizin dibinde saklanmış kıymetli inciler gibi gördüğü pek çok beyitin kendisine nasip olduğunu söyler:

Niçe ebyāt dürr-i meknūn-veş saña oldu naṣīb

Fehm idip cümle me'ālin mā'adādan pek ṣaḳın (22/8)

***

Kelāmıñ dürr-i meknūn oldu Vaṣfī

'Acā'ib ṣā'ir ü şīrīn edādır (123/10)

Kendi beyitlerini incilerden bile daha güzel olduğunu belirten Vasfî, şiirlerini okuyanların kendisine imrenmesini ister:

Dürr-i cevherden daḫı ra'nā kelāmım ey güzel

Her muḥib uġruna bī-şek cān fedādan pek ṣaḳın (22/18)

***

Oḳuyanlar ġıbṭa etsin yādigārıñ Vaṣfiyā

Aḫiretde vire īmān kemtere Perverdigār (207/7)

O, kaleminin kusursuz inciler gibi kelimeler yaratmasını ister. Bunun sebebini,

Ey göñül kāmil yanında güft-i 'irfānı gözet

Söyleyip mevzūn maḳālet dürr [ü] mercānı gözet (37/1)

***

Kemālet göster ey ḫāme kelāmıñ dürr-i meknūn it

Hemīşe mu‘teberlerdir cihānda kāmilü’l-‘irfān (115/2)

beyitleriyle açıklar. Çünkü ona göre, cihanda her zaman en itibârlı kişiler bu kusursuzluğu yakalamış, irfân ve fazîlet sahibi olan kişilerdir. Ancak her ne kadar kusursuz şiirler yazsa da kendi şiirine yeterince rağbet edilmediğini düşünür ve bu durumdan şikâyet eder:

Dürr-i meknūn söylesek urmaz ḳulaḳ nā-dān olan

Ol sebebden zümre-i nā-dān ḳamu ḥasretdedir (95/7)

***

Dürr-i meknūn söylesek hīç kimseler etmez ḳabūl

Zümre-i nā-dān olanlar rūz [u] şeb olmaḳda ḫ^{w}āb (205/4)

Vasfî, üretken bir şair olduğunu düşünür:

Alınca destime ḫāme niçe eş‘ār olur icād

Olur ḳalbim benim rūşen ne ḥikmet ey şeh-i ḫūbān (26/12)

Şiirleri, sevdikleri için birer armağandır:

Yine bir armaġan cārī olupdur dilden ey Vaṣfī

Bu ṭanẓīme ‘aceb nāṭıḳ-zebān ister mi ister yā (59/5)

***

Vaṣfiyā bir armaġan olsun bu naẓmıñ şevḳ-ıla

Oldu himmet bu gedāya eyledi cānım ṣafā (93/24)

***

Ḳalem bir armaġan inşā idipdir şevḳ-ıla Vaṣfī

Ṣafālar yār-ile ḫoşça nihāyetde cefā müşkil (150/11)

Ancak bilhassa şiirleri tanzir etmekte ve kafiye bulmakta zora düştüğünü belirtir:

Yeter kim ḳāfiye teng olmada şimdengirü ey dil

Naẓīre ḳaydına düşmüş maʿārif merd-i ʿālim var (126/22)

***

Yine bir armaġan cārī olupdur dilden ey Vaṣfī

Naẓīre ḳaydına şāʿir mecāl ister mi ister ya (130/10)

***

Vaṣfiyā tanzīr-i eşʿāra mecālim ḳalmadı

Ḳuvvet-i güftāra muḥtāc fehm ider ʿāşıḳ olan (112/13)

Yaşadığı bu zorluğun Vasfî, belâgat açısından da şiirini tamamlanmamış olarak görür. Vasfî'nin bu eksikliğin farkında olması ve bunu dile getirmesi dikkat çekicidir:

Yine bir yādigāra nazm-ile cehd eyledi Vaṣfī

Ne mümkün ki kemāletce belāġatler edā olsun (193/13)

Beyitlerde de görüldüğü üzere, şiirlerini kıymetli mücevherlere benzeten Vasfî, pek çok divan şairi gibi şiirini ve şairliğini yüceltmiştir. Ona göre Allah'ın ihsanı olarak gördüğü şiirlerini sadece hüner sahipleri anlayabilir. Eserindeki şiirleri bir divan oluşturma gayesinden çok, dönemin popüler eğilimi olarak karşımıza çıkan tarih düşürmeye yöneldiği söylenilebilir. Dolayısıyla şiirlerini birinin doğumuna, ölümüne ve bir yapıya tarih düşürmek, tanıdıklarına hediye etmek gibi sebeplerle yazdığı görülür. Bu şiirleri oluştururken eserindeki şiir sayısı çok olmamakla birlikte, kafiye bulmakta zorluklar çektiği, bazı beyitleri farklı şiirlerde kullanma yoluna gittiği, aynı kelimeleri defalarca kullandığı, zaman zaman hayal tekrarlarına düştüğü ve birbirine benzer şiirler yazdığı göze çarpmaktadır. Dolayısıyla o, her ne kadar şiirlerini beğense de onun şiirlerinde edebî kaygının olmadığı da görülmektedir.

1. 2. 3. Edebî Kişiliğine Etki Eden Şairler

Vasfî, Divan'ında etkilendiği şairlerin adını zikretmez. Fakat onun şiirlerinden hareketle, hangi şairlerin tesirinde olduğuna dair çıkarımlarda bulunulabilir.

Vasfî'nin şiirlerinde yaşadığı dönemin akislerini bulmak mümkündür. XIX. yüzyıldaki sosyal sorunlar, toplumun aksayan yönleri ve daha çok insanlardaki dinî ve ahlakî çözülmeler onun şiirlerinde yer bulmuştur. Bundan dolayı onun pek çok şiirinde sosyal tenkit bulunur. Sosyal tenkit denilince de bu sahada adını duyuran en önemli şairlerden biri Bağdatlı Ruhî'dir. Ruhî'nin şiirlerinde "*sosyal dengesizlikler, ikiyüzlü sufiler, kanaatsiz insanlar, sırf zengin insanlardan para almak için mescide gelen riyakârlar, cahil insanların en yüksek makamda olması ve âlimlere itibar*

edilmemesi, makamların para karşılığında verilmesi gibi pek çok sosyal soruna temas edilmiştir."[45]

Örneğin, Bağdatlı Ruhî[46], kemal ehli insanlara yeteri kadar değer verilmemesi, cahil insanların ise makam ve mevk sahibi olmasını,

Evc-i felege basdı kadem câh ile câhil

Erbâb-ı kemâlün yeri yok zîr-i felekde (s.195)

beyitiyle ifade ederken Vasfî de benzer bir ifade ile düşüncelerini belirtir. Ona göre de irfân sahibi kişilere itibar edilmez ve rütbe sahibi olanlar cahil insanlardır:

Kāmilü'l-'irfāna yoḳdur i'tibār aṣlā göñül

Nā'il-i rütbe olanlar cāhil ü nā-dān olur (81/6)

Bağdatlı Ruhî bir beytinde, insanların gümüş ve altını kendilerine kalkan yaptıklarını ve bu kalkan sayesinde ölüm okundan bile kendilerini koruyacağını sandıklarını şu şekilde dile getirir:

Sîm ile zeri kendüñe kat kat siper itdüñ

Merg okını geçmez mi sanursun siperüñden (s.191)

Vasfî de benzer şekilde dünyada rağbet edilen, dertlere dermân olan şeyin gümüş ve altın olduğunu belirtir:

Sīm [ü] zerden vir ḫaber ey dil añadır iltifāt

[45] İbrahim Ethem Buyruk, **Bağdatlı Rûhî Divan'ında Sosyal Hayat**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya, 2015, s.258.
[46] Coşkun Ak, **Bağdatlı Ruhî Divanı (Karşılaştırmalı Metin)**, C. 1, Bursa, Uludağ Üniversitesi Yay., 2001.

Bir ‘acā’ib oldu ‘ālem başḳa kār üstündedir (114/7)

***

Kimden umarsın ḥaḳīḳat fitnekār oldu cihān

Sīm [ü] zerden ġayrı yoḳdur dertlere dermān olur (81/7)

Vasfî sadece tamahkar insanları değil, arifleri de eleştirir. Onların da altın ve gümüşe rağbet ettiklerini söyler:

Bir ‘aca’ib fikre düşmüşdür cihānda ‘ārifān

Sīm [ü] zer üstüne ġavgā devr-i dā’im inḳılāb (205/6)

Bağdatlı Rûhî, arif kişilerin sayısının azaldığını düşünür:

Kisvet-i fakr u kabâya turmayup girmekde halk

‘Ârif-i billâh olan ehl-i fenâ eksilmede (s.151)

Vasfî de bu fikri destekler ve hatta bunu kıyamet alâmeti olarak görür:

Ey göñül ḥikmet nedir ehl-i kemāl eksilmede

Bu ‘alāmāt-ı ḳıyāmet her dem īmādan gelir (184/11)

Vasfî, hikemî tarzın öncüsü sayılan Nâbî’den de etkilenmiştir. Nâbî gibi sosyal eleştirilerde bulunan Vasfî, zamandan şikâyet etmiştir. Nâbî’nin şiirine

baktığımızda,[47] ne dünyanın rengi ve kokusu vardır ne de dünya, gölgesinden faydalanacak bir fidana sahiptir. Zamanın tabîbi, kapısını kapadığı gibi, firuze renkli hokkada ilaçlar da kalmamıştır. Kimsenin kimseye merhameti kalmamıştır. Değerli insanların kıymetini bilecek insan da yoktur. İşte Nâbî, toplumdaki bu yozlaşmanın ortasında kalmıştır:

Gülsitân-ı dehre geldik reng yok bû kalmamış
Sâye-endâz-ı kerem bir nahl-i dil-cû kalmamış

Eylemiş der-beste dükkânın tabîb-i rûzgâr
Hokka-i pîrûze-i gerdûnda dârû kalmamış

Teşnegânun çâk çâk olmış leb-i hâhişgeri
Çeşmesâr-ı merhâmetde bir içim su kalmamış

Kadrin anlar yok bilür yok merdüm-i sencîdenün
Çâr-sûy-ı kâbiliyyetde terâzû kalmamış

Ceyş-i gamdan kanda itsün iltica ehl-i niyâz
Kal'a-i himmetde Nâbî burc u bârû kalmamış

Nâbî (g. 353/1-5)

[47] Ali Fuat Bilkan, **Nâbî'nin Türkçe Divanı (Karşılaştırmalı Metin)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 1993.

Vasfî'de ise bu eleştirinin daha açık ifade edildiği görülür. Onun şiiri Nâbî'deki gibi anlam katmanlarına sahip değildir. Fakat Vasfî'nin şiiri de Nâbî'ninki gibi bütünüyle sosyal tenkit mahiyetindedir:

Gönül bu fānī dünyāda ṣadāḳat ḳalmamış gitmiş

Ġanīlerde seḥā ẕerre ne ḥālet ḳalmamış gitmiş

Görürsün yaḫşı günde ḫoş muḥibb-i bī-riyā bī'ad

Yaman günde naẓar ḳılsañ ṣıyānet ḳalmamış gitmiş

Kime eylük idersen iḫtirāz etmek gerek andan

Ki zīrā şimdi ṣāḥib-istiḳāmet ḳalmamış gitmiş

Zamāne başḳa ḥāl oldu göñül fehm eylemek müşkil

Bu 'ālemde ne ḥikmetdir ferāset ḳalmamış gitmiş

Ḫuṣūṣā zemm [ü] ġıybet bir ġıdādır 'āleme şimdi

Ne gelse aġzına söyler nezāket ḳalmamış gitmiş

Kemālet ehline raġbet muḥaḳḳaḳ ref' olup gitdi

Gedālarda daḫı aṣlā ḳanā‘at ḳalmamış gitmiş

Bu ‘ālem sū’-i ẓanna mübtelā olmuş-durur ey dil

Ki ferde ḥüsn-i ẓann etmek nihāyet ḳalmamış gitmiş

Cehālet olmada müzdād ḥased fitne ḫesābsızdır

Ḳanı bir ḥaḳḳına rāżī iṭā‘at ḳalmamış gitmiş

Sükūta vardı kāmiller ḫarāba irmede dünyā

Budur ben bildigim ṣāḥib-seḫāvet ḳalmamış gitmiş

Bulup bir güşe-i vaḥdet ḳanā‘at lāzımındandır

Ki zīrā ḳalb-i ‘ālemde melāḥat ḳalmamış gitmiş

Muḥibb-i bī-riyā bulmaḳ cihānda emr-i müşkildir

Ṣanırsın dünyede ehl-i sa‘ādet ḳalmamış gitmiş

Gönül sen istiḳāmet ḳıl ne dirlerse disin ‘ālem

Muḥaḳḳaḳ şimdi bir cāy-ı selāmet ḳalmamış gitmiş

Kemālet ehliniñ ḳadrin yine erbābı fehm eyler

Zamāne mürtekib oldu riyāżet ḳalmamış gitmiş

‘Alāmāt-i ḳıyāmetdir te’essüf çekme ey Vaṣfî

Bu ḥāli fehm ider ṣāḥib-‘arāfet ḳalmamış gitmiş

Vasfî (83/1-14)

Nâbî, zamâne insanının câhillere değer verdiğini, yazısı bozulan irfân kitabının da unutulduğunu söyler:

Nâdânlık olup mu’teber ebnâ-yı zamânda

Hattı bozulup nüsha-i ‘irfân unutulmuş

Nâbî (g.345/5)

Buna benzer bir ifade, Vasfî’de de rastlanır. O da herkesin câhillerle sohbet ettiğini, irfân sahibi kişilere ise kimsenin sahip çıkmadığını anlatır:

Ḳanda bir var-ise nā-dān ülfet eyler tāzeler

Ẕerre deñli ehl-i ‘irfāna ḥimāyet ḳalmadı Vasfî (98/3)

Nâbî, sebepsiz yere ibâdet etmeyenleri de tenkit eder. Ona göre zamane ehli, eğer cennet vadedilmeseydi ibadet bile etmezdi:

Yok bî-garaz mu'âmele ehl-i zamânede

Kimse ibâdet itmez idi cennet olmasa

Nâbî (g.757/4)

Vasfî de benzer bir şekilde, insanların kalplerindeki duanın artık gümüş ve altın olduğunu belirtir. Nasıl ki Nâbî'ye göre insanlar cennet vadedildiği için ibadet ediyorsa, Vasfî'ye göre de insanlar gümüş ve altın için dost olurlar:

Sīm [ü] zerdir dilde evrādı ḳamu nāsıñ göñül

Bī-sebeb bir dost bulunmaz biz bu 'ār üstündeyiz

Vasfî (3/3)

Vasfî'nin şiirlerinde, Nâbî'nin açmış olduğu hikemî tarzı devam ettiren XVIII. yüzyılın önemli temsilcilerinden biri olan Koca Râgıp Paşa'nın etkisini[48] görmek de mümkündür:

Halâvet-yâb olur mı ni'met-i elvân-ı dünyâdan

Dehen-şûy olmayanlar bûs-ı dâmân-ı müdârâdan

Hevâ-yı nefsden sermâye-i 'izzetdir istignâ

[48] Hüseyin Yorulmaz, **Koca Râgıb Pasa Dîvânı (Arastırma ve Metin)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1989.

‘Azîz olmazdı Yûsuf çekmese dâmen Züleyhâdan

Biri bîm ü biri ümmîd ile itdi kebâb âhir

Figân-dest-i leb-i hâmûşdan ol çeşm-i gûyâdan

Sevâd-ı perde-i hatta tevâri itme ‘illetle

Kıyâmet kopsa geçmez yek-ser-i mû dil o sevdâdan

Râgıp Paşa (g.119/1-4)

Vasfî’de ise bu ifade tarzından farklı olarak dünyadan ve insanlardan bir bıkma hâli söz konusudur:

Ne ḥikmetdir ġınā geldi göñül bi’l-cümle eşyādan

Ḥalāvet refʿ olup gitdi çekip el cümle sevdādan

Ġanīlerde seḫāvet yoḳ gedālarda ḳanāʿat hem

Anıñçün ḳalbe fetret geldi muṭlaḳ fānī dünyādan

İşimiz rūz [u] şeb ‘iṣyān ḳabāḥatdan nedāmet yoḳ

Niyāz u hem tażarruʿ yoḳ beher-dem yüce Mevlā’dan

Nedir bir hāy [u] hūy-ile dilā nefsi delīl ṭutmaḳ

Nedāmet idegör ẕenbe geçip suġrā vü kübrādan

Vasfî (49/1-4)

Vasfî'nin eserinde Aziz Mahmûd Hüdâyî'nin de etkisi görülür. Şiirin başlığında belirtmese de o, Aziz Mahmûd Hüdâyî'nin şu şiirine nazire yazmıştır:

Tıynet-i Âdem'de konmasa eğer sevdâ-yı aşk

Cenneti bir dâneye satmazdı ol dânâ-yı aşk

Kenz-i mahfîden zuhûra geldi eşya lâ-cerem

Bâd-i hubb ile temevvüc etdi çün deryâ-yı aşk

Tâlib-i dîdâr olup ayılmaya tâ haşre dek

Kim ki nûş ede ezel bezminde ger sahâ-yı aşk

Aziz Mahmûd Hüdâyî (88/1-3)[49]

Bī-sebeb ẓann etme Mecnūn'da olan Leylā-yı 'aşḳ

[49] Aziz Mahmûd Hüdâyî, **Divân**, haz. Kâmil Yılmaz, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 2016, s.135.

Ṣaldırır ‘āşıḳları ṣaḥrālara sevdā-yı ‘āşḳ

‘Aşḳ [u] sevdā bir marażdır ādemi eyler zebūn

Bülbülü gülşende feryād itdirir ālāy-ı ‘aşḳ

‘Aşḳ [u] sevdā ādemi bülbül gibi söyletdirir

Mevc urur ejder miṣāli dem-be-dem deryā-yı ‘aşḳ

Vasfî (43/1-6)

O, tasavvufî kişiliğini de şiirlerine yansıtan bir şairdir. Bazı tasavvufî şiirlerinde “**Muhammediyye**” adlı eseriyle Müslümanların nezdinde asırlarca söz sahibi olmuş Yazıcıoğlu Mehmed’in etkisinde kaldığı görülür:

Eğer Rum’un revānında görürsem ben dil-ārāyı

Revānına revān idem Semerḳand’ı Buḫārā’yı

Yazıcıoğlu Mehmed[50]

Dilā fehm eyledim olduḳça hep aḥvāl-i dünyāyı

Ne lāzım eylemek seyyāḥ Semerḳand’ı Buḫārā’yı

[50] Yazıcıoğlu Mehmed, **Muhammediye**, Haz. Amil Çelebioğlu, C.IV, y.y., Kervan Kitapçılık (Tercüman 1001 Temel Eser), t.y., s.817-818.

Vasfî (29/1)

Vasfî'nin şiirlerinde divan şiirinin son dönem büyük şairlerinden olan Şeyh Gâlip'in etkisini de görmek mümkündür. Vasfî, Şeyh Gâlip'in "ister mi ister yâ" redifli gazeline benzer 11 farklı gazel yazmıştır. Bu gazellerden 57, 95, 119 ve 131 numaralı gazeller "Güft-i Vasfî", 58, 59, 60, 61, 62, 63 ve 64 numaralı gazeller ise "Velehu Nazîre" başlığı ile yazılmışlardır. Aşağıdaki beyitler, bu gazellerden birinden alınmıştır:

Gönülde aşk-ı bî-pervâ mekân ister mi ister yâ
Hümâ-yı evc-i himmet âşiyân ister mi ister yâ

Lisân-ı haldir minkâr-ı murg-ı şem'e pervâne
Suhân-sâz-ı hamûşi hem-zebân ister mi ister yâ

Eder gülgûn beyâz çeşmini mestânelik âhir
O hûnîden dil-i hûn geşte kân ister mi ster yâ

Şeyh Gâlib (g.3/1-3)[51]

Gõñül cünbiş için bir nev-civān ister mi ister yā
Maḳāmāta 'urūca nerdübān ister mi ister yā

Tevekkülde olup bir gūşe-i vaḥdetde her dā'im

[51] Naci Okçu, **Şeyh Gâlib Divanı** (Çevrimiçi) https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10654,metinpdf.pdf?0, Son Erişim Tarihi: 21.06.2020.

Ta‘addī eyleyip ḫod imtiḥān ister mi ister yā

İdip āh-ile vāveylā nedir bu cevr ü miḥnetler

Gönül mesken için bir nev-mekān ister mi ister yā

Vasfî (59/1-3)

Vasfî’nin, Şeyh Zaik adıyla tanınan Bursalı Şeyh Mehmed Emîn Efendi’den de etkilendiği görülür. Vasfî, Şeyh Zaik’in “meşreb bu yâ” redifli gazeline, 2 nazire yazmıştır. Aşağıdaki beyit bu gazellerden birinden alınmıştır:

Sevdigim çâr ebrûvân olsun derim meşreb bu ya

Tîr-i hüsni bir kemân olsun derim meşreb bu ya

Şeyh Zaik[52]

Yār-ı ‘āşıḳ ḫūb cemāl olsun direm meşreb bu yā

Rūz [u] şeb ḫoş ḥasb-ı ḥāl olsun direm meşreb bu yā

Vasfî (181/1)

[52] Mahmud Kemal İbnü’l-Emin, **Son Asır Türk Şairleri,** C.X, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1970, s. 1961.

Vasfî'nin şiirlerinde, insana ruh veren parlak şiirleriyle Necâtî'nin ve 16. yüzyılda yaşayan divan şairi Fehmî'nin de etkileri görülür:

Kemān-ebrūlaruña incinüp peykānuna geçdüm

Gel iy tīr-i müje bi'llāh luṭf eyle geçenden geç

Necâtî (g.42/4)[53]

Göñül dünyāyı fehm it nesne ḳayd etme geçenden geç

Vefā yoḳdur bu 'ālemde hele ġonca dehenden geç

Vasfî (73/1)

Derd ile bīmār-ı 'ışḳam baña tedbīr eyleñüz

Ol tabībe ḥālümi bi'llāhi taḳrīr eyleñüz

Fehmî[54]

'Aşḳ-ıla sevdāya düşdüm çāre tedbīr eyleñüz

Ḥāl-i düşvārım benim ol yāre taḳrīr eyleñüz

Vasfî (198/1)

[53] Ali Nihad Tarlan, **Necatî Beg Divanı**, Ankara, Akçağ Yay., 1992.
[54] Nûh b. Mustafa Konevî, **Mecmûa-i Gazeliyyât (İnceleme-Metin)**, Haz. Mehmet Özdemir, Ankara 2007, s.298.

Vasfî, yaşadığı dönemin şiirini ve şairlerini nazireler yazarak da takip edebilmiş bir şairdir. Onun şiirlerinden, Benderli Keşfî'ye, Na'tî'ye, Sâlim Efendi'ye, Seyyidî'ye nazireler yazdığını ve Dâim Paşa'nın Figâniyyesini tanzir ettiğini biliyoruz.

Sonuç itibâriyle Vasfî eserinde zikretmemiş olsa da Bağdatlı Ruhi, Koca Ragıp Paşa, Nabî, Yazıcıoğlu Mehmed, Aziz Mahmûd Hüdâyî, Şeyh Gâlib, Şeyh Zâik, Necâtî ve Fehmî gibi hem kendisinden asırlar önce yaşamış hem de çağdaşı olan şairlerin tesirinde kalmıştır. Özellikle sosyal tenkit içeren şiirlerinde Bağdatlı Rûhî'nin etkisi hissedilirken, hikemî tarz şiirlerinde ise bu ekolün öncüsü Nabî ve Koca Râgıb Paşa'nın etkileri görülür. Bu da onun Bağdatlı Ruhî, Nabî, Koca Ragıp Paşa mektebinin bir takipçisi olduğu söylenilebilir.

1. 2. 4. Dil ve Üslup

Vasfî'nin şiirlerinde kullandığı dil, XVIII. ve XIX. yüzyıl dil özelliklerini yansıtmaktadır. Konuşur gibi şiir söyleyen şâir, gündelik hayatın samimi dilini şiirlerinde kullanmıştır. Yaşadığı bölgenin saraydan uzak olması da ona bu imkânı vermiştir. Bunun yanında "*Rumeli'de samimi bir söyleyiş, senli-benli ve belki biraz da lâubâli bir hitap kullanımı yoğunluktadır*."[55] Dolayısıyla bu üslup tarzı Vasfî'nin şiirlerine de yansımıştır.

Balkan şairlerince çokça kullanılan "yâ, hele, hey, pes, elâ ey" gibi ifadeler Vasfî'nin şiirlerinde de yer bulur:

Serā'ir eyleme ifşā ṣaḳın Vaṣfī diyip yā **bes**

Süleymān-ı zamān olduñ serīre ideli iclās (28/4)

***

[55] Halil Çeltik, **Rumeli Şairlerinin Şiir Dünyası**, Ankara, Kurgan Edebiyat Yay., 2013, s. 181.

Ġabġabıñ ṭopı **hey** āfet ‘āşıḳı bī-cān ider

Ṣad hezār üftādeler baḫş etmede yolunda cān (112/4)

***

Dilde pinhān eyle ‘aşḳıñ bilmesin āġyār anı

Kāmilü’l-‘irfān olanlar **pes** desin ‘irfānına (196/2)

***

Nedir bu nāz [u] istiġnā **elā ey** ḫūbların şāhı

Seniñ ṭab‘ıñ ne ḥikmet ehl-i ḥāle cevr-i nāz olmuş (145/3)

***

Ruḫ üzre ḫāl-i Hindūlar ‘acā’ib iḳtisām olmuş

Hele kafūra beñzer ey güzel muṭlaḳ zeneḫdānıñ (194/4)

Vasfî, şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimeleri çok az kullanmıştır. Arapça kullanımının daha çok ayetler için olduğu görülmektedir. Bunun yanında Vasfî’nin bazı şiirlerinde arkaik Türkçe kelimeler kullandığı da gözlemlenir. Bu kelimelerde ön ses durumundaki “ḳ-”ların muhafaza edildiği görülür:

Cümle ḫalḳ maḥbūb dost oldu göñül ḥikmet nedir

Ḳanġı meclisde olursa aña dā’ir söylenir (80/4)

***

Telez̲z̲üz̲ kesb ider cānım **ḳaçan** bir dil-rübā görsem

Cihān maḥbūbları içre benim bir ḫūb cemālim var (124/18)

***

Ḳanı göster cihānda merd-i kāmil

Ki ‘aşḳıñ lez̲z̲eti anda beḳādır (21/3)

***

Nefsi nefsī oldu ‘ālem **ḳanda** ḳaldı ḥasb-ı ḥāl

Şöyle kim hīç kimseye yoḳ kimseden z̲erre medār (50/10)

***

Niçe geşt ü güz̲ār etdimse dā’im sū-be-sū yā Rab

Perīşān olmuşum bilmem z̲ehābım **ḳancaru** yā Rab (143/IV.)

Ayrıca eserde Eski Anadolu Türkçesinde geniş ölçüde görülen iç ve son ses durumundaki ḳ > ḫ değişikliğine de rastlanr:

Göñül dünyāda mihmān ol ne ḥāṣıl nāmdan ġayrı

Şeb-i ẓulmet iḥāṭā etmede **aḫşam**dan ġayrı (103/1)

***

Görürsün **yaḫşı** günde ḫoş muḥibb-i bī-riyā bī‘ad

Yaman günde naẓar ḳılsañ ṣıyānet ḳalmamış gitmiş (83/2)

***

Ḥaḳḳ'a lāyıḳ bir 'amel yoḳ n'eyleyüp n'etmek gerek

Rūz-ı maḥşerde mekān cennet olur mı **yoḫsa** nār (50/8)

Vasfî'nin şiirlerinde Eski Anadolu Türkçesi kelimelerin yanı sıra Eski Anadolu Türkçesine ait ekler de bulunur. Bu kullanımlar eserin yazıldığı dönem açısından dikkat çekici özelliklerdir. Bu ekler şunlardır: Teklik 2.şahıs emir kipi olan -ġıl, -gil, gelecek zaman eki olan -ısar,/-iser, teklik 3.şahıs bildirme eki durur/turur, çokluk 2.şahıs eki olan -sız/-siz:[56]

Ḍad Ḍalālet artdı gitdikçe ġınādan olma**ġıl** maġrūr (54/4)

***

Bu mevżi'de erenler himmeti şöyle olup cārī̄

Olan iḫrācına bā'iṣ bul**ısar** 'afv-ı ġufrānı (92/22)

***

'Irḳ-ı ṭāhir olduġundan yoḳ-**durur** aṣlā gümān

Merd-i kāmilden cihānda kimseye gelmez ḫaṭā (96/16)

***

Ḳamuya elvedā' itdik görüşmek maḥşere ḳaldı

[56] Mustafa Özkan, **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi,** 4.bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2013, s.135-145.

Rıżā ol emr-i Mevlā'ya bulasız ḳurb-ı sulṭānı (97/21)

Vasfî, dilde selâseti önemser ve kendi şiir dilinin de sade olduğunu şiirlerinde belirtir. Bunun yanında söyleyişini latif, kendisini de alışılmışın dışında görür:

Talāḳat bir cevāhirdir muḥaḳḳaḳ dād-ı Ḥaḳ'dır ol

Kelām-ı āḫara ba'żen ne ḥikmet intiḳālim var (126/8)

***

Ḫoş ṭalāḳat bir cevāhirdir aña yoḳdur gümān

Ṭarh idip nā-dānı dā'im kāmil insānı gözet (37/2)

***

Güzeller medḥine deste alınca ḫāme ey Vaṣfî

Ṭalāḳat dilde ḥāżırdır kelāmım dürr-i yektādır (140/6)

***

Kelāmıñ dürr-i meknūn oldu Vaṣfî

'Acā'ib şā'ir ü şî'în edādır (126/10)

***

Cihān maḥbūbları cevr ü cefā etmekde 'uşşāḳa

Güzel vaṣṣafı oldum ben kelāmımda me'ālim var (124/3)

Terkipleri özellikle iki kelimelik olup uzun terkipler yok denecek kadar azdır. Üslubu da gösterişten uzak ve samimidir. Halk söyleyişlerine ve deyimlere çokça yer verir. Şiirlerdeki atasözleri ve deyimler, ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir.

Vasfî'nin tasavvufî kişiliği, dil ve üslûbunu da etkilemiştir. Her zaman Allah'ın keremine, ihsanına muhtaç olduğunu belirterek Allah'a yakarışlarda bulunur:

Ḳamu ecdādına raḥmet idiser Ḥaḳ Te'ālallāh

İder 'iṣyānların maġfūr keremden Vāsi'ü'l-ġufrān (2/12)

***

Ḫaṭā bizden 'aṭā senden kerem ḳıl baḳma noḳṣāna

Saña lāyıḳ ne ḥikmetdir ki ẕerre bir 'ibādet yoḳ (66/2)

Bununla birlikte eserinde pek çok âşıkâne şiir bulunur. Onun âşıkâne şiirlerinde genellikle sevgiliye kavuşamayan, sıkıntı ve keder içinde kalan âşığın hali anlatılır. Ancak bazı şiirlerinde, klâsik söylemden farklı olarak vefâsız sevgilinin cefâlarına katlanmak istememesi, akıllara Nedîm'i getirir. Nitekim Nedîm'in bazı şiirlerinde sevgiliye karşı isyan nöbetleri vardır.[57] Bu tavrı, Vasfî'nin şiirlerinde de görmek mümkündür:

Vefā-dār olmayan dilberden ey dil iḥtirāz eyle

Ḥaḳāret eyleyip aña ġażab ister mi ister yā (62/2)

***

'Abūsu'l-vech olan dilberden ey dil iḥtirāz eyle

[57]Alev Erdoğan, **Nedîm Divân'ında Uçarı Aşk Anlayışı ve Anlam Çerçevesi**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, s.79-80.

O rütbe dilbere ceng ü cidāl ister mi ister yā (94/7)

***

Dilberin ṭab‘ı daḫı kendi gibi dilber ola

Bī-vefā maḥbūba sen ḳurbān olursan yūf saña (107/3)

Vasfî’nin âşıkâne şiirlerinin yanı sıra hikemî ve öğüt içerikli şiirleri de vardır. Hatta zaman zaman hikmet niteliğinde olan beyitleri âşıkâne gazellerinin arasına serpiştirir:

Ehl-i ‘aşḳa dā’imā ta‘ẓīm [ü] tevḳīr eyle sen

Ni‘met olmaz bu cihānda ma‘rifet gevher gibi (5/8)

***

Cāhil ü ebterle aṣlā imtizāc etme şehā

Şübhesiz āmāde ẕillet nā-sezādan pek ṣaḳın

Keñdini terzīl idip beyhūde olma bī-kerem

Ġıll u ġış gitsin derūndan mā-cerādan pek ṣaḳın

Ḥāṭır-ı ‘uşşāḳa şefḳat eyleyip ḳıl i‘tibār

Herkese olma muḳārin bī-vefādan pek ṣaḳın

Sū’-i ḳaṣd eyler ‘adūlar hīç ṣadāḳat eylemez

Nuṣḥ [u] pendim gūş idip her āşināden pek ṣaḳın (22/4-7)

***

Ne devlet kendi destiyle cihānda eyleyen ḫayrāt

Ḫudā’nıñ bī-gümān aña irişir faż̈l [u] iḥsānı (32/7)

***

Bir edīb kāmil görünce ṭıfl-ı mektep ol dilā

Dürr [ü] cevher ola mefrūş anda seyrānı gözet

Ehl-i ‘irfān meclisinden cān teleẕẕüẕ kesb ider

Ġāfil olma emr-i Ḥaḳ’dan rāḥ-ı Raḥmānı gözet (37/3-4)

Bazı şiirlerinde klasik söylem dışına çıktığı, orijinal benzetmelerde bulunduğu görülür. Muhabbeti farklı bir mermere benzeten Vasfî, sevgilinin tenini pâlûde adında bir tatlıya, yanaklarını ise gül rengindeki portakala benzetir. Son beyitte ise kemal ehli için cahil insanların ayıplamasının bir şey ifade etmediğini, nitekim kendisini de ayıplayan çakala benzettiği binlerce düşmanı olduğunu söyler:

Cehd idip ‘ilm ü kemāle ḳıl taż̈arru‘ Ḫāliḳ’a

Ola göñlünde muḥabbet bir ‘aceb mermer gibi (5/6)

***

Teni pālūde-veş fisk-ile ursañ bir zamān ditrer

Bu rütbe medḥe şāyeste güzeller merḥabā eyler (167/8)

***

Sezādır şāʿirān medḥiñ ide ol şūḫ-ı mümtāzıñ

Ki zīrā ruḫları gülgūn-miṣāl portaḳālım var

Cihānda ṭaʿn-ı cāhilden ne ġam ehl-i kemālāta

Benim de arḳadan ṭa‘n eyleyen yüz biñ çaḳalım var (129/2,17)

Vasfî'nin sokak için yazdığı şiiri de özgün bir şiirdir. Bu şiirde sokağın sahibi için dualarda bulunur ve sokağın uğur getirmesini temenni eder:

Zuḳāḳıñ ṣāḥibin yā Rabb iki ‘ālemde şād eyle

Erenler eyleye himmet göñülden merḥabā olsun

Ḫudā tevfīḳ-i ‘ālīsin refīḳ ide dü ʿālemde

Ḳamu tevfīḳe muḥtācdır gerek bay u gedā olsun

Bu naẓmım ‘Ārif Aġānıñ zuḳāḳı-çündür ey Vaṣfī

Kemālāt ehliniñ rāhında ey dil ser fedā olsun (188/11-13)

Bunun yanında gündelik hayatın realist tablosu da Vasfî'nin şiirlerinde yer bulur. Ramazan ayı için hazırlık yapan şairin sofrasında, kaşkaval adında bir peyniri vardır:

Ṣıyām eyyāmı irdi çün tedārik lāzımındandır

Göñül ifṭār için a'le'l-e'ālī kaşkavalım var

Görüşmek istediği arkadaşına balık ziyafeti vereceğini belirten Vasfî'nin bu ziyafet için seçtiği balık kefaldir:

Mülāḳāt Ḥaḳ naṣīb ide ḳarību'l-'ahd-i eyyāmda

Saña māhī żiyāfātında pek a'lā kefālim var (126/21, 24)

Harflerin hem şekil hem de anlam bakımından imge olarak kullanılması, anlatımların daha çekici hale gelmesini sağlar. Vasfî'nin bu çekiciliği hem eserindeki iki elifnâmesi hem de ebced hesabı ile düşürdüğü tarihler ile sağladığı görülür. Bunun yanında eserinde bir manzum mektup da bulunur. Bu manzum mektupta Vasfî, görmeyi arzuladığı Dervîş'e özlemini, kavuşma temennisini konuşma dilinin samimiliği ile ifade eder:

Kelāmıñ bī-gümān derde devā olmuşdur ey Dervīş

Hemīşe ṭal'atıñ cāna ġıdā olmuşdur ey Dervīş

Gelip mektūb-ı merġūbuñ ṣafā baḫş eyledi cāna

Ṣanırsın bī-riyā ṣadra şifā olmuşdur ey Dervīş

Ḫudā ḳadriñ ide a‘lā be-ḥaḳḳ-ı Ka‘be vü Zemzem

Saña kārım beher dā’im du‘ā olmuşdur ey Dervīş

Şu deñli görmege müştāḳ olupdur cismiñiz cānım

Cemālinden göñül murġu cüdā olmuşdur ey Dervīş

Kişi sevdigine ba‘żen cefā miḥnet ider lākin

O ḥāl erbābına bī-şekk ṣafā olmuşdur ey Dervīş

Göñül arzū ider dā’im mülāḳāt etmegi şevḳen

Velī mesken baña dārü’l-cefā olmuşdur ey Dervīş

Hemān Bārī Te‘ālallāh görüşmekler naṣīb ide

Saña dilden beher-dem merḥabā olmuşdur ey Dervīş

Kerem ḳıl bī-vefā ẓann etme ‘āciz ‘abd-i nā-çārı

Ki zīrā bendeñiz ṣāḥibü’l-vefā olmuşdur ey Dervīş

Ferāmūş eylemek ḳābil degil sulṭānımı dilden

Ḫayāliñ dīdede dā’im cilā olmuşdur ey Dervīş

Ne ḥikmet āb u dāne cümleden dūr eyledi şimdi

Muḥabbet dilde bāḳīdir hümā olmuşdur ey Dervīş

Göñülden eyleme iḫrāc mürüvvet eyle sulṭānım

Muḥabbet-nāme irsāli revā olmuşdur ey Dervīş

Yine bir armaġan cārī olupdur dilden ey Vaṣfī

Maḳādirdāna bir cevher bahā olmuşdur ey Dervīş (90/1-12)

Vasfî’nin şiirlerindeki diğer üslup özelliği de mersiyelerdeki anlatıcının değişmesidir. Vasfî, muhatabın ağzıyla şiirini oluşturmuştur:

Peder māder vefātımdan be-ġāyet olduñuz maḥzūn

Bu şerbetden içer elbet cihānıñ cümle insānı

Gelip ḳarşıma ey māder peder ḥaḳḳıñ ḥelāl eylen

Tamām oldu benim ‘ömrüm göñül ‘arż itdi vildānı (97/2,6)

***

Vedā‘ olsun benim oġlum baña ḥaḳḳıñ ḥelāl eyle

Du‘ām budur saña dā’im her işiñ Ḥaḳ ide āsān

Rebī‘ü’l-āḫir ayında ecel cāmın alıp deste

İṭā‘at birle nūş itdim bedende ḳalmadı derman (154/4-5)

Mersiyelerdeki dua beyitlerinin de benzer ifadelerden oluştuğu görülmektedir:

Cihān fānī vefāsı yoḳ ki *kullu men ‘aleyhā fān*

Ecel geldikde yoḳ çāre gerek şāh ol gerek sulṭān (71/1)

Cihān fānī vefāsı yoḳ ki *kullu men ‘aleyhā fān*

Ecel geldikde rıḥletde gerek mīr ü gerek sulṭān (154/1)

***

Beḳā mülkünde Mevlā şād [u] ḫandān eyleye luṭfen

Kemāl ü faż̈l-ı luṭfundan müyesser ide evṭānı (97/28)

Ḫudā mesrūr [u] şād ide cihān bāġında olduḳça

Kemāl-i faż̈l-ı luṭfından keremler ola bī̈-pāyān (154/14)

***

Bedel iḥsān ide Mevlā be-ḥaḳḳ-ı Ka‘be-i Zemzem

Resūl-i kibriyā ḥaḳḳı irişe faż̈l-ı iḥsānı (97/10)

Bi-ḥaḳḳ-ı Ka‘be [vü] Zemzem anı maḳṣūda nā’il ḳıl

Ḳamu evlād [u] ensābı cihānda ‘āḳilān olsun (156 /8)

***

Livāü’l-ḥamd-i büşrāda Ḫudā mesken naṣī̈b ide

O günde Ḥażret-i Ḥaḳḳ’ıñ irişse derde dermanı (97/18)

Yapışsıñ ḫāke altın eylesin Bārī̈ Te‘ālallāh

Livāü’l-ḥamd-i büşrāda mülāḳāta ola imkân (154/16)

Güft-i Vasfî’deki şiirlerde söz sanatlarına da rastlanır. Ancak Vasfî’nin, edebî sanatlara çok yer vermediği ve şiirlerinde anlam katmanları olmadığı görülmektedir. Aşağıdaki beyitlerde bazı örnek beyitler verilmiştir.

Vasfî'nin en çok tercih ettiği edebî sanatlarından biri teşbihtir. Aşağıdaki beyitinde Vasfî, bedenini harap olmuş bir kaleye, sevgiliyi de kırmızı bir laleye benzetir:

Rūz [u] şeb 'aşḳ-ıla cismim kal'esi oldu ḫarāb

Kimse olmaz derde dermān lāle-i ḥamrā gibi (4/2)

Başka bir beyitinde ise rakibin yüzünü lanetlenmiş bir deve benzetir:

Raḳīb-i dīv-i mel'ūnuñ yüzün görmek ne lāzımdır

Nigāra 'azme var çāre ara yerde o ẓālim var (126/13)

Şiirlerinde kullandığı teşbihler, genelde divan şiirinde sık karşılaşılan örnekler iken, sevgilinin yanağını portakala benzettiği şu beyit, klasik söylemin dışında kalmaktadır:

Sezādır şā'irān medḥin ide ol şūḫ-ı mümtāzıñ

Ki zīrā ruḫları gülgūn-miṣāl portaḳālım var (1262)

Aşağıdaki beyitte ise istiâre örneği vardır. Vasfî, bâlâ, pervâz, nüzûl eyle-, semâ gibi kelimeler kullanarak, sevgiliyi bir meleğe benzetmiş ancak kendisine benzetileni (melek) söylemeyerek istiare yapmıştır:

Ne ḥikmet dā'imā bālāda pervāz 'ādet olmuşdur

Nüzūl eyle hele rūy-ı zemīne gel semādan şūḫ (147/5)

Aşağıdaki beyitlerde ise tezat örnekleri vardır. Bu beyitlerde yahşı ve yaman ile haram ve helal gibi birbirine zıt kavramları bir arada kullanılmıştır:

Görürsün yaḫşı günde ḫoş muḥibb-i bī-riyā bī‘ad

Yaman günde naẓar ḳılsañ ṣıyānet ḳalmamış gitmiş (83/2)

***

Ḥaḳḳ’ına rāżī bulunmaz bay u ednāda hele

İrtikāb eyler ḳamu nās ger ḥarām olsun ḥelāl (85/3)

Aşağıdaki beyitte ise tenâsüp sanatı vardır. Bülbül ve gül bahçesi bir arada kullanılmıştır:

Gönül gülşende elḥān eyleyen bülbül ṣadāsıdır

Gülistān içre bī-şekk ‘ārife rūḥuñ ġıdāsıdır (149/1)

Sonuç itibariyle, Vasfî’nin şiirlerindeki kelime hazinesi ve mahallî özellikleri göz önüne alınırsa, sade ve samimi bir dille kendisine has bir üslup oluşturduğu söylenebilir. Tasavvufî kişiliğini şiirlerine yansıtan Vasfî, hikemî şiirler yanında âşıkâne şiirler de yazmıştır. Günlük hayatın bütün dinamik tarafları onun şiirlerinde yer bulur. O, bu şiir dilini oluştururken, halk söyleyişlerinden ve deyimlerden sıklıkla yararlanmıştır. Bunun yanında Vasfî’nin, edebî sanatlara çok yer vermediği ve şiirlerinde anlam katmanları olmadığı da görülmektedir. Bunun yanında eserinde en çok görülen edebi sanat teşbih sanatıdır. Şiirlerdeki dua ifadelerinin de birbirine benzer beyitlerden oluştuğu görülmektedir.

1. 2. 5. Divanda Bulunan Atasözleri ve Deyimler

Vasfî şiirlerinde atasözlerine, deyimlere ve veciz sözlere yer vermiştir.[58] Vasfî, "Meyve veren ağaç taşlanır." atasözünü kullanarak eleştiri ve kıskançlığa maruz kaldığını ifade etmiştir:

Vaṣfiyā bi'l-cümleniñ bāṭın yüzün Allāh bilir

Çün dıraḫte ṭaş atılmaḳ bil ki meyvādan gelir (184/15)

"Âşığa Bağdat uzak değildir.", "Pişmanlık fayda vermez." Vasfî'nin kullandığı diğer atasözleridir:

Dimişler 'āşıḳa Baġdād ıraġ olmaz muḥaḳḳaḳdır

Güzellerde 'aceb aḥsen-ḥiṣāl ister mi ister yā (58/2)

***

Düşersin 'ankebūt dārına ey ġāfil ḥaẕer eyle

Nedāmet fā'ide virmez ne deñli eyleseñ efġān (75/3)

Bunun yanında "cihânda mert insandan hata gelmez", "aşk ehlinin ahı Allah'ın ihsanıdır", "âlimleri görünce okul çocuğu gibi ol", "cevherin kadrini onu satan bilir", "can vermeyince güzel elde edilmez", "sevinç ve hüzün ikiz gibilerdir", "aşk ve sevda aşığı aciz eder", "susuz değirmen dönmez" gibi veciz sözleri de şiirinde kullanır.

[58] Deyim ve atasözlerinin tespitinde yararlanılan kaynaklar şunlardır: Ali Tanyeri, **Örnekleriyle Divan Siirinde Deyimler**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1999; Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: I Atasözleri Sözlüğü**, İstanbul, İnkılâp Yayınevi, 1988; Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: II Deyimler Sözlüğü**, İstanbul, İnkılâp Yayınevi, 1988; **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, TDK Yay., 2009.

Cihānda merd-i kāmilden dimişlerdir ḫaṭā gelmez

Teleẕẕüẕ kesb idip cānım göñülde oldu ol mestūr (16/3)

***

Dimişler dād-ı Ḥaḳ'dır ehl-i 'aşḳıñ āh [u] nālānı

Hemīşe 'āşıḳıñ her bir kelāmı pür ṣafādır hep (31/4)

***

Dimişler dār-ı Ḥaḳ'dır dünyede 'ālī-cenāb olmaḳ

Seḥāvet ehlini Mevlā cihānda ber-murād ide (35/2)

***

Dimişler ṭıfl-ı mekteb ol görünce ehl-i 'irfānı

Cihānda var mıdır devlet ḳarīb ehl-i kemāletden (53/2)

***

Cevheriñ ḳadrin dimişler fehm ider cevher-fürūş

Hamdulillāh kim irişdi bī-gümān ṣadra şifā (74/2)

***

Dimişler virmeyince cān güzel girmez imiş deste

Viṣāle nā'il olmaḳ mümkün amma cān fedā müşkil (150/7)

***

Çün dimişlerdir feraḥ ile keder tev'em-durur

Vaḳt [u] sā'at çünkü āmed devlete meydān ola (164/5)

***

Dimişler 'aşḳ [u] sevdā 'āşıḳı elbet zebūn eyler

Ki 'ömrüñ tārmār eyler cihān içre ser-ā-pā dost (173/3)

***

Hep ta'ayyuş emridir 'ālemleri ḥayrān iden

Hīç ṣusuz devrān ider mi ey 'azīzim āsiyāb (205/6)

Eser, deyimler açısından daha zengindir. Şâirin şiirlerinde geçen bazı deyimler Türkçe'de yer ettiği şekliyle kullanılıp yapısında herhangi bir değişikliğe uğramamış olan deyimlerdir. Bazıları ise Arapça-Farsça kelimeleri de kullanarak söylenen ve anlamında olmasa bile yapısında değişiklik yapılan deyimlerdir. Vasfî'nin eserinde geçen deyimler şunlardır:

ağzına geleni söylemek 83/5

'aḳlına gelmek 79/9

'aḳlı (başından) gitmek 13/2

'aḳlını almak 163/2, 173/2

'aşḳa düşmek 147/7

ayrı düşmek 106/2

baş tācı olmak 45/10

başına ḳaḳmaḳ 120/3

cānına kār etmek 52/15

cāna ḳıymak 197/11

cānından uṣanmak 143/II. 206/5

cihāndan(dünyadan) geçmek 52/8

da‘vet itmek 10/1

dāmene būs eylemek 168/8

dāmeni ṭutmak 194/7, 196/4

dāmenine yapışmak 194/5

da‘vete icābet etmek 105/5

derde dermān olmak 118/13, 131/4, 164/3,

dest uzatmak 22/20

deste girmek 150/7

dil virmek 138/4, 199/3

dile gelmek 96/12, 141/10, 174/10

efkāra düşmek 13/1

el çekmek 40/6, 108/3, 136/1,3

elden bırakmamak 58/5, 155/8, 189/10

elvedā‘ itmek 71/7, 72/5, 97/21,

fedā olsun 65/1, 173/5, 188/13

ferāġat eylemek(etmek) 6/1, 29/5, 29/11, 31/3, 73/6

ġam çekmek 48/8, 76/2, 124/20, 155/5, 189/7

ḥased çekmek 192/2

ḥasretde ḳalmak 12/5

ġınā gelmek 49/1, 136/3

göñül virmek 97/29

göñül yaḳmaḳ 52/12, 117/17

göñül yapmaḳ 100/7

göñül yıḳmak 157/19, 194/11

göz göre 199/3

gözleri yollarda ḳalmak 106/7

ḫāk-ile yeksān olmak 67/4, 81/5

ḫarāb etmek 19/6, 117/6

ıṣlāḥ itmek 51/7, 66/8

inṣāfa gelmek 10/3, 187/3

ḳan aḳmak 199/4

ḳulaḳ urmak 95/7

maḳṣūdıñı ḥāṣıl etmek 48/6

mecāli ḳalmamak 106/11, 112/13, 151/1

merḥabā etmek 125/2, 151/1, 153/3

(biriyle) merḥabāsı olmak 90/7

nefsine uymak 136/4

parmaġ-ıla göstermek 5/7

püsküllü belā 111/8

ṣadra şifā olmak 64/4, 84/5, 90/2

ṭāḳati ḳalmamak 13/3, 106/4

sefer ḳılmak 168/4

selām almak 190/5

selām olsun 92/1, 97/23

selām virmek 190/5

sevdāya düşmek 144/7

sözünü ṭutmak 20/8

ṣu gibi aḳmaḳ 120/1

te’essüf çekmek 60/5, 83/14, 97/3

tesellī bulmak 172/3, 189/1

tesellī etmek 94/1, 121/6

teveccüh eylemek 50/3

yanıp ṭutuşmak 13/1

yāraya merhem bulmak 22/11, 25/2

yüz ṭutmak 8/2,4, 103/1

yüz sürmek 107/2, 193/10

yüzüñ āġ itmek 204/5

zahmet çekmek 93/9

ziyāret eylemek 69/3, 70/4

1. 3. Eseri

Vasfî'nin elimizde bulunan tek eseri, üzerinde çalıştığımız bu Divan'ıdır. Bu eser kütüphane kataloğunda "Güft-i Vasfî" adıyla kayıtlıdır. Eserin bu şekilde adlandırılmasının sebebi muhtemelen Vasfî'nin her şiire "Güft-i Vasfî" şeklinde başlık yazmasıdır.

Vasfî, eserin ismine yönelik şiirlerinde bir bilgi vermese de bu eserin hoş gazellerle tertiplenmiş bir divan olduğunu belirtmiştir:

Ḫoş ġazeller ile tanẓīm bir eṣerdir Vaṣfiyā

Merd olan ṣāḥib-kemāl olsun direm meşreb bu yā

(184/7)

Yādigār olsun bu dīvān oḳuyān iḥvānıma

Ḫayr-ıla yād ideler bu kemteri leyl ü nehār

(213/4)

İnceleme sonucunda bunun bir divandan ziyade divançe formunda olduğu görülse de şairin kendisi divan dediği için biz de divan olarak adlandırma yoluna gittik.

Bu Divan'ın bilinen tek bir nüshası bulunmaktadır. Söz konusu nüshanın tavsifi şu şekildedir:

Arşiv No:	S.H.M.H.K Yaz.335
Eser Adı:	Güft-i Vasfî
Müellif:	Seyyid Hâfız Ali el Vasfî bin Mehmed
Müstensih:	-
Dili:	Türkçe

Telif Tarihi:	H. 21 Rebîʻü'l-evvel 1235/ M. 7 Ocak 1820
İstinsah Tarihi:	-
Bulunduğu Yer:	İstanbul-Sadberk Hanım Müzesi
Koleksiyon:	Hüseyin Kocabaş Koleksiyonu
Varak Sayısı:	40
Satır Sayısı:	Değişkendir. 21-34 satır arasında değişir. En fazla 26-30 arasında satır yazılmıştır.
Sütun Sayısı:	2
Yazı:	Nesih
Cilt:	Siyah meşin sırtlı, ebrûlu kâğıt kaplı cilt
Tezhip:	-
Cetvel:	-
Mürekkep:	Yazı siyah mürekkep, başlıklar kırmızı mürekkep
Baş:	Yürü ey ḫāme medḥin eyle bir ẕātıñ idip iʻlān Muḥaḳḳaḳ ḳadr-i vālā olduġuñ etsem gerek tibyān[59]
Son:	Selāmet ister iseñ gūşe-i vaḥdetde ol Vaṣfī Olan maḳbūl ʻindillāhi hemīşe Ḥaḳ cevāb oldu

[59] Diğer yazma eserlerden farklı olarak Güft-i Vasfî, 1a'da bulunan ve Silistre Valisi İbrahim Paşa adına, rika hattıyla yazılmış bir kaside ile başlar. Ancak 1b'de yer alan tevhitte ise "Yā Müfettihü'l Ebvāb Eftaḥ Lenā Ḫayrü'l-Bāb Ḥāfıẓ Merhūm Vaṣfī Ṭanẓīm şod" başlığı vardır. Bu başlıkla eserin 1b'deki şiirle başladığı muhtemeldir. Bunun yanında İbrahim Paşa için yazdığı şiirin eserin zahriyesinde olması ve farklı bir yazı ile yazılması sonradan eklendiğini düşündürür. Ancak biz bu 1a'daki şiiri eserin başı olarak kabul ettik.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞEKİL İNCELEMESİ

2. 1. Nazım Şekilleri

Güft-i Vasfî XIX. yüzyılın ilk yarısında yazılmış bir eserdir. Bu dönem edebiyatında bir taraftan önceki asrın devamını yaşanırken bir taraftan da değişimin güçlenerek yol aldığı bir çözülme yaşanır. Divan şiirindeki nazım şekilleri de bu çözülmeden payını alır. Bu dönemde kaside, gazel gibi nazım şekillerinde klasik döneme nazaran değişimler olmuştur.

Bu dönemde "kaside kılıklı" şiirler mevcuttur. Kaside şekil ve tür arasında sıkışmış ve şahıslar yerine kavramlar için yazılmaya başlanmıştır.[60] **Güft-i Vasfî** mürettep bir eser olmadığı için eserdeki şiirler klasik düzene göre sıralanmamıştır. Vasfî, eserdeki şiirlere başlıklar vermiş olsa da şiirlerin nazım şekillerini yazmamıştır. Eserdeki şiirlerin nazım şekillerini şeklî özellikler dikkate alarak belirlemek -ait olduğu dönem de göz önüne alındığında- mümkün değildir. Nazım şekilleri arasındaki bu ikilem özellikle kaside ve gazel arasında yaşanmaktadır.

Kaside için "ilk beyti kendi içinde, diğer beyitleri ilk beyitle kafiyeli olmak üzere en az 15 beyit uzunluğunda ve aynı vezinde söylenilmiş nazım biçiminin adı"[61] ya da "9 beyitten 100 beyte kadar, aynı aruz kalıbıyla yazılmış ve gazel gibi aa ba ca da… şeklinde kafiyelenen bir nazım şekli"[62] tanımı yapılmış olsa da kasidenin tarihî gelişimi içerisinde XIX. yüzyıla doğru 9 beyitin altında yazılan kasidelerin gittikçe arttığı görülür.[63]

---

[60] M.Kayahan Özgül, **Divan Yolundan Pera'ya Selâmetle Modern Türk Şiirine Doğru**, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2018, s.287-295.
[61] M. A. Yekta Saraç, **Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye,** 6.bs., İstanbul, Gökkubbe Yay., 2012, s.21
[62] Haluk İpekten, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz,** 21. bs., İstanbul, Dergâh Yay., 2017, s.40.
[63] İsrafil Babacan, **XIX. Yy. Türk Edebiyatında Kaside Nazım Şekli (Şekil ve İçerik)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001, s.5.

Biz de bu eserdeki kasideleri belirlerken beyit sayısını esas almanın yeteri kadar belirleyici olmadığını gördük. Bundan dolayı kasidelerin tespitinde beyit sayısına bakmaksızın tematik kurgunun (nesib, girizgâh, mehdiye, tegazzül, fahriye, dua) en az iki bölümünü ihtiva etmesi, önemli bir varlığı yahut bir olayı methetmesi, bir maksadının olması gibi esasları göz önüne aldık.

Bu hususlar göz önüne alındığında eserde 36 kaside tespit edildi. Bunların on ikisi tarih, biri tevhit, ikisi mersiye, geri kalanı ise medhiye olarak düzenlenmiştir.

Güft-i Vasfî'deki şiirlerin çoğunluğu gazel nazım şekliyle yazılmıştır. Eserde nadir olarak görüldüğü bilinen 4 beyitli gazellerin yanında, beyit sayısı 15'ten fazla olan gazel-i mutaveller de vardır. Ayrıca eserde ortalarından iki eşit parçaya ayrılabilen vezinlerle yazılan ve iç kafiyesi bulunan musammat gazel (187) ile bütün mısraların aynı kafiyeyi takip ettiği müselsel gazel (28) de bulunmaktadır.

Güft-i Vasfî'de nazım ve kıta nazım şekliyle yazılmış şiirler de göze çarpar. Nazım ile yazılan şiirlerin tamamı 2 beyitten fazladır ve tarih düşürmek için yazılmıştır. Eserde kıt'a nazım şekliyle ile yazılan yalnızca bir şiir bulunur. Bu kıt'a (27) 10 beyit uzunluğunda olan ve mahlas beyiti bulunan bir kıt'a-i kebiredir.

Güft-i Vasfî'de kullanılan nazım şekillerinden biri de 4 mısralı bentlerden oluşan murabba nazım şeklidir. Eserde dördü 7 bent, biri 4, biri 5 ve sonuncusu da 6 bent olmak üzere 7 murabba bulunur. Bunlardan ikisi elifnâme olarak düzenlenmiştir.

Eserde 6 mısralı bentlerden oluşan 1 müseddes ve 10 mısralı bentlerden oluşan 1 muaşşer de bulunur. Vasfî bu şiirleri yazarken bunları terci-bendlerden ayırmak için nazım şeklini başlıkta belirtmiştir. Bent sonlarındaki iki mısrası aynen tekrar ettiği için müseddes-i mütekkerrir olan şiir 5 bentten oluşur. Yine müseddes gibi muaşşer de mütekerrirdir ve 9 bentten oluşur. Bu muaşşer, Hacı Abdulkerim Paşa'yı teselli etmek gayesiyle kaleme alınmıştır.

Eserde terci-bend nazım şekline sahip 4 şiir bulunmaktadır. İlk terci-bend her bendi 12 beyitten oluşan 4 bende sahiptir. Bu terci-bend Dâim Paşa için yazılmış bir figâniyyedir. İkinci terci-bend her bendi 6 beyitten oluşan 5 bende sahiptir ve Zühdî adlı bir şairin şiirine nazire olarak düzenlenmiştir. Vasfî bu tercî-bendini yazarken vasıta beyitini sadece ilk bentte yazmıştır. Her bendin arasına da eyzan diye belirtmiştir. Ancak biz vasıta beyitini her bentte tekrar ederek klasik tercî-bend

formunda yazmayı uygun gördük. Aynı durum üçüncü terci-bentte de mevcuttur. Bu terci-bendin de vasıta beyiti yazılmamıştır. Her bendi 6 beyitten oluşan bu terci-bend 4 bende sahiptir. Son terci-bend ise her bendi 12 beyitten oluşan, 4 bende sahip olan bir naziredir.

Aşağıdaki tablo, eserde kullanılan nazım şekillerini ve bunların ne sıklıkta kullanıldıklarını göstermektedir:

Tablo 1: Şiirlerde Kullanılan Nazım Şekilleri

Nazım Şekilleri	**Kullanıldıkları Şiir Sayısı**
Kaside	36
Gazel	150
Nazım	10
Kıt'a	1
Murabba	7
Müseddes	1
Muaşşer	1
Terci-bend	4

Görüldüğü üzere eserde nazım şekillerinden en fazla gazel nazım şekli kullanılmıştır. Gazelden sonra en fazla tercih edilen nazım şekli kasidedir. Nazım, kıt'a, murabba, müeseddes, muaşşer ve terci-bend nazım şekilleri ise çok az tercih edilmiştir.

Aşağıdaki tablo şiirlerin eserdeki sıralarını, beyit sayılarını ve başlıklarını göstermektedir:

Tablo 2: Nazım Şekillerinin Şiirlere Göre Dağılımı

Şiir Numarası	Nazım Şekli	Beyit Sayısı	Kullanılan Başlık
1.	Kaside	24	Der-ḥaḳḳ-ı İbrāhīm Paşa
2.	Kaside	17	Yā Müfettihü'l Ebvāb Eftaḥ Lenā Ḫayrü'l-Bāb Ḥāfıẓ Merhūm Vaṣfī Ṭanẓīm şod
3.	Gazel	6	Hasb-ı Ḥāl
4.	Gazel	8	Güft-i Vaṣfī
5.	Gazel	9	Güft-i Naẓīre velehu
6.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī
7.	Gazel	4	Güft-i Vaṣfī
8.	Gazel	11	Güft-i Vaṣfī
9.	Gazel	4	Güft-i Vaṣfī
10.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
11.	Nazım	5	Tārīḫ-i Seng-i Ḥırmiz'e Ṭanzīm Şod Vaṣfī
12.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
13.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī
14.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī
15.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī
16.	Kaside	12	Güft-i Vaṣfī Sālim Paşa'ya Tanẓīm Şod
17.	Gazel	8	Güft-i Vaṣfī
18.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī
19.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī
20.	Gazel	11	Güft-i Vaṣfī
21.	Gazel	9	Güft-i Vaṣfī
22.	Gazel	27	Güft-i Vaṣfī
23.	Murabba	28	Elif-nāme-yi Vaṣfī
24.	Gazel	8	Güft-i Vaṣfī
25.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī
26.	Gazel	14	Güft-i Vaṣfī

27.	Kıt'a	10	Güft-i Vaṣfī
28.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
29.	Gazel	14	Ṭopḫāne'de Tanẓīm Şod
30.	Gazel	5	Fikrī'ye Tanẓīm Şod
31.	Gazel	5	Fikrī'ye Tanẓīm Şod
32.	Kaside	10	Cāmi‘ Ta‘mīrine Dā'ir Tārīḫ Cami‘-i Abdurraḥman Varna
33.	Gazel	15	Güft-i Vaṣfī
34.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī Der-vaḳt-ı Feraḥ
35.	Gazel	4	Güft-i Vaṣfī Muṣṭafā Efendi'ye
36.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī
37.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
38.	Gazel	12	Güft-i Vaṣfī
39.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī
40.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī
41.	Nazım	5	Es‘ad'a Tārīḫ-i Seng-i Mezār
42.	Nazım	6	Velehu
43.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
44.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī
45.	Gazel	20	Güft-i Vaṣfī
46.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
47.	Kaside	9	Meḥmed Efendi'niñ İntihā-yı Ḥükūmetinde Tanzīm Şod
48.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī
49.	Gazel	8	Güft-i Vaṣfī
50.	Gazel	16	Güft-i Vaṣfī
51.	Gazel	8	Güft-i Vaṣfī
52.	Gazel	15	Benderli Keşfī'ye Tanẓīr Tanẓīm Şod
53.	Gazel	10	(___) Vaṣfī Şā‘ir Tanẓīm Şod
54.	Murabba	28	Elif-nāme-yi Vaṣfī
55.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī
56.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī

57.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
58.	Gazel	6	Velehu Naẓīre
59.	Gazel	5	Velehu Naẓīre
60.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī Naẓire
61.	Gazel	6	Velehu Naẓīre
62.	Gazel	5	Velehu Naẓīre
63.	Gazel	5	Velehu Naẓīre
64.	Kaside	11	Güft-i Vaṣfī
65.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
66.	Gazel	8	Güft-i Vaṣfī
67.	Gazel	8	Güft-i Vaṣfī
68.	Nazım	4	Tārīḫ-i Seng-i Mezār
69.	Nazım	4	Tārīḫ-i Seng-i Mezār
70.	Nazım	4	Tārīḫ-i Seng-i Mezār
71.	Nazım	7	Tārīḫ-i Ḳurd Aġā'ya
72.	Nazım	5	Tārīḫ Diger Ḳurd Aġa'ya
73.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
74.	Gazel	10	Muḥammed Reşīd Efendi Ḥaḳḳında Tanẓīm Şod
75.	Gazel	8	Güft-i Vaṣfī
76.	Murabba	28	Güft-i Vaṣfī
77.	Nazım	4	Güft-i Vaṣfī
78.	Kaside	14	Müderris Ḥasan Efendiniñ Maḥdūmı Odasına Tanẓīm Şod
79.	Gazel	12	Velehu Vaṣfī
80.	Gazel	11	Güft-i Vaṣfī
81.	Gazel	13	Güft-i Vaṣfī
82.	Gazel	9	Güft-i Vaṣfī
83.	Gazel	14	Güft-i Vaṣfī
84.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī Ḥasan Efendi'ye Tanẓīm Şod
85.	Gazel	15	Güft-i Vaṣfī Faḳīrī'ye Tanẓīm Şod

86.	Gazel	5	Güft-i Vasfī
87.	Kaside	26	Güft-i Vaṣfī Rüşdi Paşa'ya Tanẓīm Şod
88.	Kaside	15	Güft-i Vaṣfī Der-ḥaḳḳ-ı ʻAlī Aġa
89.	Gazel	8	Güft-i Vaṣfī
90.	Kaside	12	Güft-i Vaṣfī Der-ḥaḳḳ-ı Dervīş
91.	Kaside	14	Güft-i Vaṣfī
92.	Kaside	39	ʻÖmer Baba'ya Tanẓīm Şod
93.	Kaside	26	ʻÖmer Baba'ya Tanẓīm Şod
94.	Gazel	10	Güft-i Vaṣfī
95.	Gazel	8	Güft-i Vaṣfī
96.	Kaside	22	Güft-i Vaṣfī Der-ḥaḳḳ-ı Ṣāliḥ Paşa
97.	Kaside	31	Varna Nā'ibi Meḥmed Emīn Efendi'niñ Kerīmesi ve Oġlu Ḥaḳḳında Tanẓīm Şod
98.	Gazel	8	Güft-i Vaṣfī
99.	Gazel	11	Güft-i Vaṣfī
100.	Gazel	8	Güft-i Vaṣfī Seyyidī'niñ (?) Şiʻrine Naẓīre
101.	Gazel	12	Güft-i Vaṣfī Der-ḥaḳḳ-ı Maʻlūm Naẓīre-i Naʻtī
102.	Gazel	11	Güft-i Vaṣfī
103.	Terci-bend	48 (4 bend)	Naẓīre-i Merbūṭ-ı Zeyl
104.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī
105.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
106.	Gazel	12	Güft-i Vaṣfī
107.	Gazel	8	Güft-i Vaṣfī
108.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī
109.	Nazım	9	Tārīḫ-i Seng-i Mezār Ḥasan Efendi İçin Tanẓīm Şod
110.	Gazel	10	Güft-i Vaṣfī
111.	Gazel	10	Güft-i Vaṣfī
112.	Gazel	13	Güft-i Vaṣfī Sālim Efendi'ye Naẓīre

113.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
114.	Gazel	12	Güft-i Vaṣfī
115.	Kaside	25	Velehu Varna Ḳal‘esi İnşāsına Şurū‘ Olmaḳda Olan Tārīḫ
116.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
117.	Gazel	21	Güft-i Vaṣfī
118.	Gazel	10	Güft-i Vaṣfī
119.	Kaside	21	Güft-i Vaṣfī Luṭfullāh Efendi Vürūduña
120.	Murabba	16	Güft-i Vaṣfī
121.	Murabba	28	Güft-i Vaṣfī Sālim Efendi’ye
122.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī
123.	Gazel	10	Güft-i Vaṣfī
124.	Gazel	21	Naẓīre-i Merbūṭ-i Bālā
125.	Gazel	8	Güft-i Vaṣfī
126.	Gazel	25	Naẓīre-i Merbūṭ-ı Bālā
127.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī
128.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
129.	Gazel	10	Güft-i Vaṣfī
130.	Gazel	10	Güft-i Vaṣfī
131.	Kaside	20	Güft-i Vaṣfī Paşa Ḳapısında İnşā Olunan Ḳaṣr Süddei (?) Tanẓīm Şod
132.	Gazel	13	Güft-i Vaṣfī
133.	Gazel	11	Güft-i Vaṣfī
134.	Gazel	10	Güft-i Vaṣfī
135.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī
136.	Murabba	20	Güft-i Vaṣfī
137.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
138.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī
139.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
140.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
141.	Kaside	12	Güft-i Vaṣfī Der-ḥaḳḳ-ı İbrāhim Paşa Vālī-i Silistre

142.	Gazel	9	Güft-i Vaṣfī Naẓīre-i ʻAlī Çavuş
143.	Terci-bend	48 (4 bend)	Dāim Paşa Merḥūmuñ Fiġāniyyesiñe Naẓīre Ṭanẓīm Şod
144.	Gazel	4	Güft-i Vaṣfī
145.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
146.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
147.	Gazel	15	Güft-i Vaṣfī Seyyid'e Naẓīre
148.	Murabba	24	Güft-i Vaṣfī
149.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
150.	Gazel	11	Güft-i Vaṣfī
151.	Müseddes	30	Güft-i Vaṣfī Müseddes
152.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
153.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
154.	Kaside	20	Güft-i Vaṣfī Lutfullāh Efendi'niñ Vālidesi ʻĀişe Ḥānım İçin Mersiye Tanẓīm Şod
155.	Gazel	8	Güft-i Vaṣfī
156.	Kaside	11	Güft-i Vaṣfī Luṭfullāh Efendi'ye
157.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī Ḥʷācegāndan Aḥmed Kāşif Efendi'ye Tanẓīm Şod
158.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
159.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī Aḥmed Kāşif Efendi'ye Nükte
160.	Kaside	8	Güft-i Vaṣfī Der-ḥaḳḳ-ı Muḥammed Aġa Kethudā-yı Ībrāhīm Paşa
161.	Kaside	9	Güft-i Vaṣfī Silistre'de Cāmiʻ İçin Tārīḫ Tanẓīm Şod
162.	Kaside	9	Velehu Cāmiʻ-i Mezbūra Tārīḫ
163.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī
164.	Kaside	9	Güft-i Vaṣfī Mīr-i Mīrān-ı Kirāmdan El-ḥāc ʻAbdulkerīm Paşa'ya Tanẓīm Şod
165.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī Varna Nā'ibi Meḥmed Emīn Efendi'niñ Kerīmesine Tārīḫ
166.	Gazel	13	Güft-i Vaṣfī Āsitāne'den Varna'ya

			Tanẓīm Şod
167.	Gazel	20	Güft-i Vaṣfī Der-ḥaḳḳ-ı Şükrī
168.	Gazel	10	Güft-i Vaṣfī Varna'ya Tanẓīm Şod
169.	Gazel	9	Güft-i Vaṣfī
170.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
171.	Gazel	10	Güft-i Vaṣfī
172	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī
173.	Gazel	8	Güft-i Vaṣfī
174.	Gazel	10	Güft-i Vaṣfī Ṭopḫāne'de Boşnāḳ Efendi'ye Ṭanẓīm Şod
175.	Kaside	12	Güft-i Vaṣfī Ṭopḫāne'den Ürgübī İsmā'il Veḥbī Efendi'ye Tanẓīm Şod
176	Kaside	21	Güft-i Vaṣfī Silistre Vālisi Ībrāhīm Paşa (nın___) Sarayı Tārīḫidir
177.	Gazel	9	Güft-i Vaṣfī
178.	Kaside	19	Güft-i Vaṣfī Ḥ^{w}ācegāndan Maḥmūd Nedīm Efendi'niñ Köşküne Tārīḫ
179.	Terci-bend	30 (5 bend)	Güft-i Vaṣfī Naẓīre-i Zühdī
180.	Kaside	16	Güft-i Vaṣfī Pehlivān Paşa'ya Tanẓīm Şod
181.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī
182.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
183	Kaside	15	(___) zāde Ḥācı Meḥmed Aġā'ya Tanẓīm Şod
184.	Gazel	15	Güft-i Vaṣfī
185.	Terci-bend	24 (4 bend)	Güft-i Vaṣfī
186.	Kaside	12	Güft-i Vaṣfī Mīr-i Mīrāndan Ībrahim Paşa'ya Tanẓīm Şod
187.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī
188	Kaside	13	Güft-i Vaṣfī Aḥmed Aġa-zāde 'Ārif Aġa Zuḳāḳında Tanẓīm Şod
189.	Gazel	10	Güft-i Vaṣfī
190.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī

191.	Kaside	24	Güft-i Vaṣfī (___) Paşa Ḥaḳḳında Tanẓīm Şod
192.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī
193.	Kaside	13	Güft-i Vaṣfī Mīr-i Mīrāndan (__) Ḥacı ʻAbdulkerīm Paşa (ya___) Tanzīm Şod
194.	Gazel	17	Güft-i Vaṣfī
195.	Kaside	22	Güft-i Vaṣfī Muḥammed Naʻīm(?) Paşa Ḥaḳḳında Tanẓīm Şod
196.	Gazel	12	Güft-i Vaṣfī
197.	Muaşşer	90	Sitāyiş-i Muʻaşşer El-ḥaḳḳu'l-Ḥācı ʻAbdulkerīm Paşa li-tesellī-i Telḫ Serencām-ı Rūzgār
198.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī
199	Gazel	8	Güft-i Vaṣfī
200.	Kaside	28	Luṭfullāh Efendi Maḫdūmı Rāḳım Beg Ḫıtāne Cemʻiyyetine Tārīḫ
201.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī
202.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī
203.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī
204.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī
205.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī
206.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī
207.	Gazel	7	Güft-i Vaṣfī
208.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī
209.	Gazel	5	Güft-i Vaṣfī
210.	Gazel	6	Güft-i Vaṣfī

Görüldüğü gibi **Güft-i Vasfî**'de 210 şiir bulunmaktadır. Klasik bir düzene sahip olmayan eserde şiirler karışık bir şekilde dizilmiştir. En çok kullanılan nazım şekli gazeldir. Eserde 6 beyitlik gazellerin sıklıkla tercih ettiği görülür. Bu sırayı 7, 8 ve 10 beyitlik gazellerin izlediği görülür. Vasfî, kasidelerde ise 9 ve 12 beyitlik

kasideleri daha çok tercih etmiş; nazımları ise çoğunlukla 4 ve 5 beyit şeklinde düzenlemiştir. Gazellerin başlıkları çoğunlukla "Güft-i Vasfî" iken, kaside ve nazımların başlıkları ise yazıldığı muhatabın adına göre düzenlenmiştir.

Vasfî'nin şiirlerinde, yaşadığı dönemle ilgili tarihî bilginin yanı sıra, o dönemde yaşayan vezir, paşa, ağa gibi görevliler ve bu kişilerin yakınları hakkında da bilgi bulunur. Vasfî, bu bilgileri çoğunlukla tarih manzumeleri ile aktarmıştır.

Eserde toplam 25 tarih manzumesi bulunmaktadır. Ancak bunların sadece on dördünün tarihi açık olarak manzumelerin sonunda belirtilmiştir.

Tarih manzumelerinden 92 ve 115 numaralı şiirler sadece noktalı harflerin hesap edildiği cevher tarih[64] ile oluşturulmuştur. Hesabı altına yazılan tarih manzumelerinin şiir numarası, başlığı, beyit sayıları, nazım şekilleri ve tarihleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

[64] M. A. Yekta Saraç, **Klasik Edebiyat Bilgisi-Belâgat**, İstanbul, Gökkubbe Yay., 2013, s.301.

Tablo 3: Hesabı Altına Yazılan Tarih Manzumeleri

Şiir Numarası	Şiirin Başlığı	Beyit Sayısı	Nazım Şekli	Yazılma Sebebi	Tarih
1.	Der-ḥaḳḳ-ı İbrāhīm Paşa	24	Kaside	Methetme	H.1234-M.1819
32.	Cāmi‘ Ta‘mīrine Dā’ir Tārīḫ Cami‘-i Abdurraḥman Varna	10	Kaside	Cami Tamiri	H.1228-M.1813
78.	Müderris Ḥasan Efendi’niñ Maḥdūmı Odasına Tanẓīm Şod	14	Kaside	Odaya Tarih	H.1230-M.1814/1815
92.	‘Ömer Baba’ya Tanẓīm Şod	39	Kaside	Hangâh	H.1232-M.1816/1817
93.	‘Ömer Baba’ya Tanẓīm Şod	26	Kaside	Ölüm	H.1225-M.1810/1811
115.	Velehu Varna Ḳal‘esi İnşāsına Şurū‘ Olmaḳda Olan Tārīḫ	25	Kaside	Varna Kalesi Tamiri	H.1233-M.1818
161.	Güft-i Vaṣfī Silistre’de Cāmi‘ İçin Tārīḫ Tanẓīm Şod	9	Kaside	Cami Tamiri	H.1234-M.1818/1819
162.	Velehu Cāmi‘-i Mezbūra Tārīḫ	9	Kaside	Cami Tamiri	H.1233-M.1817/1818
165.	Güft-i Vaṣfī Varna Nā’ibi Meḥmed Emīn Efendi’niñ Kerīmesine Tārīḫ	5	Gazel	Doğum	H.1234-M.1818/1819
176.	Güft-i Vaṣfī Silistre Vālisi İbrāhīm Paşa(nın___) Sarayı Tārīḫidir	21	Kaside	Saraya Tarih	H.1234-M.1818/1819
178.	Güft-i Vaṣfī Ḥʷācegāndan Maḥmūd Nedīm Efendi’niñ Köşküne Tārīḫ	19	Kaside	Köşke Tarih	H.1234-M.1818/1819
183.	(___) zāde Ḥācı Meḥmed Aġā’ya Tanẓīm Şod	15	Kaside	Binaya Tarih	H.1234-M.1818/181

					9
195.	Güft-i Vaṣfī Muḥammed Naʿīm (?) Paşa Ḥaḳḳında Tanẓīm Şod	22	Kaside	Göreve Atanma	H.1234-M.1818/1819
200.	Luṭfullāh Efendi Maḫdūmı Rāḳım Beg Ḫıtāne Cemʿiyyetine Tārīḫ	28	Kaside	Hıtane Cemiyeti	H.1235-M.1819/1820

Görüldüğü gibi 13 tarih manzumesi kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Bu kasideler övülen kişi ile ilgili bir olayın, yaptırdığı binanın tarihini söyleyerek oluşturulan tarih kasidelerdir.[65] Vasfî en hacimli kasideyi Ömer Baba'ya yazmıştır.

Sonunda açık tarih belirtilmeyen şiirlerin şiir numarası, başlığı, beyit sayıları ve nazım şekilleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 4: Hesabı Altına Yazılmayan Tarih Manzumeleri

Şiir Numarası	Şiirin Başlığı	Beyit Sayısı	Nazım Şekli	Yazılma Sebebi
11.	Tārīḫ-i Seng-i Ḥırmiz'e Ṭanzīm Şod Vaṣfī	5	Nazım	Ölüm
41.	Es'ad'a Tārīḫ-i Seng-i Mezār	5	Nazım	Ölüm
42.	Velehu	6	Nazım	Ölüm
68.	Tārīḫ-i Seng-i Mezār	4	Nazım	Ölüm
69.	Tārīḫ-i Seng-i Mezār	4	Nazım	Ölüm
70.	Tārīḫ-i Seng-i Mezār	7	Nazım	Ölüm
71.	Tārīḫ-i Ḳurd Aġā'ya	4	Nazım	Ölüm
72.	Tārīḫ Diger Ḳurd Aġaya	5	Nazım	Ölüm
96.	Güft-i Vaṣfī Der-ḥaḳḳ-ı Ṣāliḥ Paşa	22	Kaside	Terfi ve Şehri gelme
109.	Tārīḫ-i Seng-i Mezār Ḥasan Efendi İçin Tanẓīm Şod	9	Nazım	Ölüm
131.	Güft-i Vaṣfī Paşa Ḳapısında İnşā Olınan Ḳaṣr Süddei? Tanẓīm Şod	20	Kaside	Kasra Tarih

[65] Haluk İpekten, **a.g.e,** s. 41.

Buradaki şiirlerin ise çoğunlukla nazım ile yazıldığı görülmektedir. Vasfî'nin nazımla yazdığı tarihlerde, muhatabın ağzıyla şiir yazması ve onların mezar taşına tarih düşürmesi de ayrıca dikkat çekicidir.

Sonuç olarak, **Güft-i Vasfî**'deki şiirler nazım şekli açısından incelendiğinde, kaside, gazel, nazım, kıt'a, murabba, müseddes, muaşşer ve terci-bend şekilleriyle yazılmış şiirler bulunduğu görülür. En çok tercih edilen nazım şekilleri gazel ve kasidedir. Eserdeki şiirlerde klasik düzende olmadığı ve nazım şeklini gösteren bir başlık içermediği için nazım şeklinin tespiti noktasında zora düşülmüştür.

2. 2. Vezin

Güft-i Vasfî'deki şiirlerin tamamında aruz vezni kullanılmıştır. Vasfî'nin en çok kullandığı kalıp "Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün" kalıbıdır. Bunu "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" kalıbı takip eder. Bunların dışında "Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün", "Mefâ'îlün Mefâ'îlün Feûlün", "Müstef'ilün Müstef'ilün", "Müstef'ilâtün Müstef'ilâtün" vezinleri de **Güft-i Vasfî**'de yer alan şiirlerde kullanılan aruz kalıplarındandır.

Aşağıdaki tablolar eserde kullanılan aruz bahirleri ile kalıplarını ve bunların ne sıklıkta kullanıldıklarını göstermektedir:

Tablo 5: Şiirlerde Kullanılan Aruz Bahirleri

Aruz Bahirleri	**Kullanıldıkları Şiir Sayısı**
Hezec bahri	118
Remel bahri	87
Recez bahri	5

Tabloda görüldüğü gibi farklı bahir kullanımı çok azdır. Vasfî Türk edebiyatında çok tercih edilen bahirleri kullanmıştır.

Tablo 6: Şiirlerde Kullanılan Aruz Kalıpları

Aruz Kalıpları	**Kullanıldıkları Şiir Sayısı**
Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün	114
Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün	87
Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün	3
Mefā‘īlün Mefā‘īlün Feūlün	4
Müstef‘ilün Müstef‘ilün	1
Müstef‘ilātün Müstef‘ilātün	1
Toplam	210

Tablodan hareketle **Güft-i Vasfî**'deki şiirlerin çoğunlukla "Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün" vezni ile yazıldığı görülür. Eserde farklı kalıp kullanma sıklığının çok az olması, kalıp zenginliğini ortadan kaldırmıştır.

Güft-i Vasfî geç dönemde yazılmış olsa da bazı şiirlerde vezin aksaklıkları görülür:

Aşağıdaki beyitlerin altı çizili hecelerinde imale yapılmıştır:

Ḫāme evṣāfın idip dā'im hünerler 'arż ider

Yanıma geldikde ol şular gibi aḳmaḳ neden (20/1)

***

Eşḳıyālarla idersin iltifāt-ı iḫtilāṭ

Yaraya merhem kerem ḳıl derde dermān 'aşḳına (117/5)

***

Muḥabbet eyledim eṭvārına ben

Nasīḥatler muḥabbetler sañadır (123/8)

***

Yine sevdim göñül bir serv-ḳāmet iştiyāḳ üzre

Görünce bendesin ḳā'im olup şāhım ayaḳ üzre (152/1)

Zihaflar özellikle şairin mahlasının geçtiği son beyitte yoğundur ve Vasfî mahlasının nispet i (î)'si genelde açık okunmuştur. Aşağıdaki beyitlerin altı çizili hecelerinde zihaf görülür:

Vaṣfī ḳaldı güşe-i ġamda kerem it çāre ḳıl

Zīrā kim bābında bende oldu sen zībāya dil (182/6)

***

Fānī dünyāda murāda irmedim ġonca iken

El-vedā‘ itdim ḳamuyu eyleyip ‘azm-i beḳā (42/2)

***

Bir vezīr-i‘ālī-şāna kethudādır kim o zāt

İstirāḥat eyleyip dā’im du‘āda ḫāṣ u ‘am (160/2)

***

Sevince bārī dilberde ẓerāfet lāzımındandır

Anuñçün levḥ-i dilde çoḳ zamāndandır melālim var (124/7)

***

Şüphesiz devr-i ḳıyāmetden ‘alāmetdir bu ḥāl

Zīrā dünyāda ‘azīzim bir ḥalāvet ḳalmadı (206/4)

Güft-i Vasfi’deki şiirlerde med hadisesine de rastlanır. Med hadisesi özellikle Arapça ve Farsça kelimelerde görülür:

Ümīdim yoḳ cihānda kimseden Mevlāmdan ġayrı

Hele dünyāda yoḳdur ḥasb-ı ḥāl ālāmdan ġayrı (103/I.)

***

Benim ol nūr-ı ‘aynım mīr rāḳım ‘Ā’işe Ḫānım

Te‘ālā’dan budur maḳṣūd olalar kāmilü’l-‘irfān (154/12)

Bununla beraber eserdeki şiirlerin pek çoğunda bir buçuk hece değeri verilmesi gereken kelimelere med yapılmadığı da görülür:

Vaṣfiyā cevher miṣālī çoḳ tekellüm eylediñ

Dünyede nā-merd olan şaḫṣa ‘aṭādan pek ṣaḳın (22/27)

***

Çoḳ zamāndır tārmār oldu ṣafāsı Bender’iñ

Ḳahr ġarabet çekmede bay u gedāsı Bender’iñ (52/1)

Sonu nun ile biten -ûn, -în, -ân gibi hecelerde kural gereği med yapılmaması gerekmektedir.[66] Ancak Vasfî’nin bu kurala pek uymadığı görülür:

Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān idip īmā

Hemān fermān u himmetle idip bu ḳal‘eyi inşā (161/1)

Bazı beyitlerde şeddeli olması gereken kelimelerin, vezin gereği şeddesiz olarak okunması anlamına gelen “tahfif” ya da “kasr” hadisesine de rastlanır:

[66] Saraç, **Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye,** s.213.

Maḳādirdān olan kimse yolunda cān fedā olsun

Bu taḳdīrce behā olmaz dür [ü] mercāna besbelli (15/4)

Ayrıca bazı kelimelerde uzun ünlülerin düşürülmesine, kelimelerin kısaltılmasına da tahfif adı verilir.[67] Mâh-meh, şâh-şeh, eger-ger, İstanbul-Sitanbol dünyâ-dünye gibi kullanımların olduğu görülür:

Vaṣfiyā cevher miṣāli çoḳ tekellüm eylediñ

Dünyede nā-merd olan ṣaḫṣa ʻaṭādan pek ṣaḳın (22/27)

***

ʻAzm idip Ürgüp diyārından Sitanbul şehrine

Bī-gümān neşr-i ʻulūm maḳṣad hemān şām u seher (175/2)

***

Çoḳ zamāndır görmedim miṣliñ cihānda ey perī

Böyle ṣafvet ol meh-i enverde yoḳdur sevdigim (139/5)

***

Sirişkim selsebīl etme şehā hicr [ü] firāḳıñla

Revā mıdır bu kemter hicr-i ʻaşḳıñla ḳadīd olsun (169/4)

***

[67] **A.e**, s.219.

N’ola ey ruḫları gül-gūn ger ölsem la‘l-i ḫandānıñ

Devā mıdır ola maḥzūn u me’yūs derdmendānıñ (194/1)

Aşağıdaki örnekte “âşıkan” kelimesi “aşkan” yazılarak kalıba uydurulmaya çalışılmıştır:

Edībāne ẓarīfāne tekellüm eylesin ol şūḫ

Şeb-i vuṣlatda ‘aşḳan sīne-bend ister mi ister yā (61/2)

Güft-i Vasfī’de vezin sebebiyle görülen tasarruflardan biri de ikinci teklik iyelik eki olan “-uñ, -üñ” ekinden sonra akkuzatif eki olan “-ı, -i” yi yazmamasıdır:

Ṣadāḳat ḳalmadı z̲erre ne ḥikmet mihribān içre

Çü ‘ömrüñ eylediñ ifnā velī müşk-i Ḫoten’den geç (73/5)

***

Ne ednāyım ki medḥiñ eylemek ḫāṣā degil ḥaddim

Yüzü ḳara günahkārım ‘ināyet eyleye Mennān (87/22)

Bunun yanında bazı şiirlerde de eski Türkçede kullanılan “-n” akkuzatifini tercih etmiştir:

Vaṣfiyā aḥbāb-ı ṣādıḳdır Faḳīrī şüphesiz

Ḥıfẓ ide cismin anıñ ḥāfiẓ Cenābü’l-Müste‘ān (85/15)

***

‘Āḳıl u kāmil müdebbir Ḥaḳ ide cennet naṣīb

Mesnedin terfi‘ ide anıñ Cenāb u Kibriyā (88/7)

Sonuç olarak **Güft-i Vasfî**’deki şiirlerin tamamı aruz vezniyle yazılmıştır. Eserdeki vezin çeşitliliği klasik dönem şiirlerine göre daha azdır. Vasfî’nin en çok kullandığı kalıp “Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün” kalıbıdır. Şiirlerinde zaman zaman imale, zihaf gibi aruz kusurlarına rastlanır.

2. 3. Kafiye ve Redif

Güft-i Vasfî'de yer alan şiirlerde en sık tercih edilen kafiyeler –ā, -ān, -ār, -āl, -t, -r, -t, -ād, -āb, -ām kafiyeleridir. Ayrıca -āt, -nd, -ūn, -ūr, -r, -m birden fazla kullanılan kafiyelerdendir.

Eserde yer alan şiirler her ne kadar sade bir dille yazılmış olsa da kafiye yapılan kelimelerin kökenleri değerlendirildiğinde daha çok Arapça olduğu görülür. Bunu Farsça ve Türkçe kelimeler izler:

Tablo 7: Kafiyelerde Kullanılan Arapça-Farsça-Türkçe Kelime Dağılımı

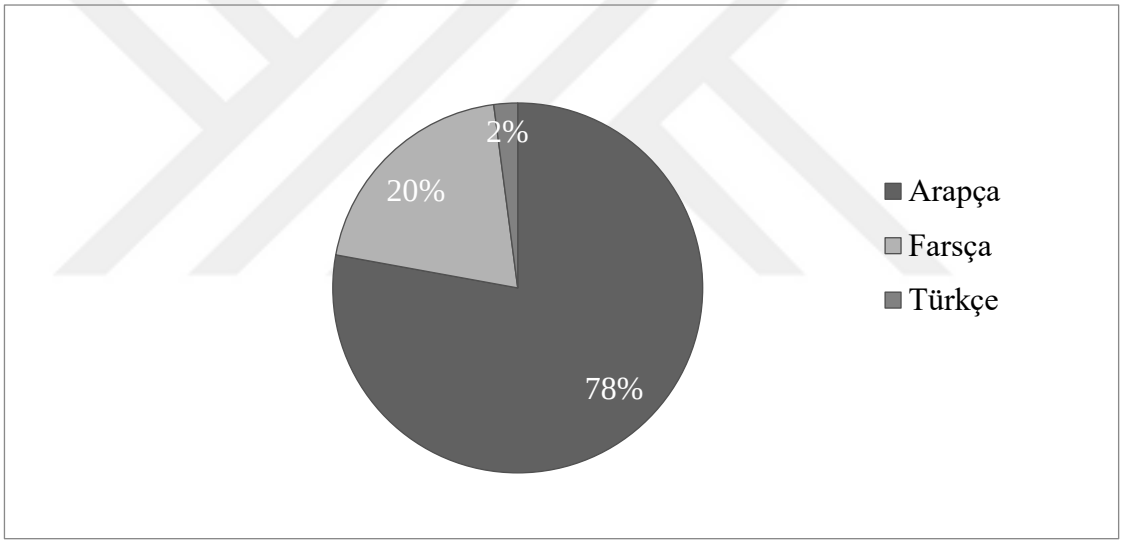

Bunun yanında mermer (5/6), kimyā (201/4), portaḳāl (126/2) gibi kelime kökeni Yunanca ve Fransızca olan kelimeler de kafiye olarak tercih edilmiştir.

Güft-i Vasfî'deki şiirlerde mürdef, müesses, mukayyed ve mücerred kafiyelere rastlanır. Aşağıdaki beyitlerde mürdef kafiye örnekleri görülür. Ridf harfinin altı çizilidir:

Perçemiñ ruḫ̲sārına dökdükde ey ṣāḥib-zam̲ān

Pür żiyā eyler cemāliñ şu'le-yāb olur cih̲ān (11/1)

***

Cümle ‘iṣyānım mu‘āf it ey Ḫudā sensin Kerīm

Meskenim luṭfen beḳāda eyle cennātü’n-na‘īm (68/1)

Bu beyitlerde ise müesses kafiye bulunur. Te’sis harfinin altı çizilidir:

Kāmilü’l-‘irfān yanında ırḳ-ı ṭāhir söylenir

‘Ālī ensābın yanında merd-i ḳādir söylenir (80/1)

***

Ṭab‘-ı nāzik sende mevcūd hem ẓarāfet ey Emīn

Murġ-ı dil maḥẓūẓ olup senden be-ġāyet ey Emīn (110/1)

Aşağıdaki beyitlerde mukayyed kafiye vardır. Kayd harfinin altı çizilidir:

Göñül bir meh-liḳā serv-i bülend ister mi ister yā

Ḫuṣūṣā çeşm-i ahū şāh-levend ister mi ister yā (61/1)

***

Kemālāta şurūʿuñ pek pesend olmuşdur ey Tevfīḳ

Kelām-ı ʿāşıḳān bī-şekk kemend olmuşdur ey Tevfīḳ (138/1)

Aşağıdaki beyitlerde mücerred kafiyeye örnek verilebilir. Revi harfinin altı çizilidir:

Ḥāṭırım yapmaḳdır ancaḳ dülger olmaḳdan murād

Nūr [u] fer baḫş eylemekdir ülker olmaḳdan murād (113/1)

***

Ey ḫāme ʿarż eyle hüner olsun gülistān-ı İrem

Bir duḥter-i pākīzeyi Perverdigār itdi kerem (163/1)

Güft-i Vasfî'de mısra başı kafiye de bulunur. Aşağıdaki beyitleri "zü-kafiyeteyn" olarak adlandırmak mümkündür:

Maʿden-i fażl-ı ʿarāfet menbaʿ-ı ʿilm [ü] hüner

Maḥzen-i esrār-ı ḥikmet maṭlaʿ-ı nūr-ı güher (175/1)

***

Kemālāta şurūʿuñ pek pesend olmuşdur ey Tevfīḳ

Kelām-ı ʿāşıḳān bī-şekk kemend olmuşdur ey Tevfīḳ (138/1)

Güft-i Vasfî'de ayrıca dört mefâ'ilün veya dört müstef'ilün kalıbı ile yazılıp iki eşit kısma ayrılabilen, mısra ortaları, ilk beyitle kafiyelenebilen gazel olarak bilinen musammat gazel de bulunur:

Ey meh-liḳā ʿarż it cemāl / ʿuşşāḳa ḳıl merḥabā

Şevḳ-ile ḳıl ḫoş ḥasb-i ḥāl/ olsun göñüller pür-ṣafā

Etmekdeyim āh ü enīn/ ʿāciz olur rūy-ı zemīn

Ḥaḳ ide ġamlardan emīn/ sensin şehā derde devā

İnṣāfa gel ey ser-firāz/ olduñ hele revnaḳ-ṭırāz

Eyle sezādır şīve nāz/ ʿömrüñ ṭavīl ide Ḫudā (187/1-3)

Bunun yanında gazelin bütün mısralarının aynı kafiyeyi takip ettiği "müselsel gazel" e de rastlanır. Bu gazelin mısra başlarında da bir ahenk olduğu görülür:

Saʻādetli muḥibb-i bī-riyā sen server-i **ecnās**

Saʻīdim baḫş iderdim himmet-ile isteseñ **enfās**

Siyāh beñlerle sīneñde müselsel ḫaṭlarıñ **cāsūs**

Sezādır cismiñe giyseñ tefārīḳ bī-naẓīr **aṭlās**

Selāma muntaẓırlardır nice ʻāşıḳlarıñ **me'yūs**

Sevindir cümlesin şāhā revā mı olalar **iflās** (28/1-3)

Güft-i Vasfî'de sıklıkla benzer kafiyelerin ve kelimelerin kullanıldığı görülür. Nitekim Vasfî kafiye bulmakta zorlandığını da belirtmiştir:

Yeter kim ḳāfiye teng olmada şimdengirü ey dil

Naẓīre ḳaydına düşmüş ma'ārif merd-i ʿālim var (129/22)

Bundan dolayı eserdeki pek çok şiirde aynı kafiye iki defa tekrarlanmıştır. Aşağıdaki beyitlerde "îtâ-yı celî" olarak adlandırılan bu durum görülür:

Bileydi sāde-rūlar ḳadr-i 'uşşāḳı cihān içre

Vefādan bir 'alāmet gösterir insāna besbelli

Cihānda 'aşḳa dūş olmaḳ ne müşkil ḥāl-imiş Vaṣfî

Meger dīvānelik andan imiş insāna besbelli (15/2,7)

***

Ḥakīḳat meclisiñ cāna ġıdā olmuşdur ey Aḥmed

Kelāmıñ bī-gümān derde devā olmuşdur ey Aḥmed

Dimişler merd-i kāmilden cihān içre ḫaṭā gelmez

Seniñ bābında ḥācetler devā olmuşdur ey Aḥmed (64/1,6)

***

Merd-i kāmilden cihānda kimseye gelmez ḫaṭā

Aṣlı alçaḳ kimseler yanında fā̆cir söylenir

Ḳalmadı ‘ālemde ṣādıḳ yoḳ muḥibb-i bī-riyā

Eşḳıyālar meclisinden fitne fā̆cir söylenir (80/2,8)

Aşağıdaki beyitte de Farsça çokluk eki olan “-ân” ekini tekrar eden Vasfî’nin beyiti îtâ-yı celî olarak değerlendirilebilir:

Bi-ḥamdillāh şeref birle dilā mihmānımız geldi

Żiyā baḫş eyleyip cāna ki ol cānānımız geldi

Niçe demden beri teşrīfine dil ḥasret olmuşken

Ḥaḳīḳat sırrına vāḳıf şeh-i ḫūbānımız geldi (146/1,2)

Aşağıdaki beyitlerde ise Vasfî, yazılışta imlâ birliğini korumak için imlâyı değiştirme yoluna gitmiştir. Türkçe kelimelerde uzun ünlü kullanan Vasfî, “mesken” kelimesinin ise formunu tamamen değiştirerek “meskân” şeklinde yazmıştır:

Bir temennā etse ol şūḫ ḳalbimi memnūn ider

Pür ġazab olduḳda bī-şekk cismim eyler nā-tüvān

Vaṣfiyā tanẓīr-i eş‘āra mecālim ḳalmadı

Ḳuvvet-i güftāra muḥtāc fehm ider ‘āşıḳ olan (112/12,13)

***

Ġurūr etme ṣaḳın ḥüsne ḥazer ḳıl

Cemāliñ zā’il olur bil hebādır

Muḥabbet eyledim eṭvārına ben

Nasīḫatler muḥabbetler sañadır (123/7,8)

***

İnzivāda kendüsin ‘ālemlere ḳalmış nihān

Tāzelerden ġayrılar gelse n’ola meskānına

Kimse bilmez ḥālini bī-çāreniñ ancaḳ Ḫudā

N’ola gelse ‘āşıḳān ba‘żen ‘azīzim yanına (196/10,11)

Güft-i Vasfî’de kafiyesi olmayan, aynı redife sahip iki farklı şiir bulunmaktadır. Bu şiirler ile Vasfî’nin kafiye bulmakta zora düştüğü daha iyi anlaşılmaktadır:

Nedir ‘āşıḳların ḳahrı bu dil-berler elinden āh

İderler bī-hesāb cevri cefā gelse dilinden āh

Ziyāret itse ‘uşşāḳı cihānda zümre-i ḫūbān

Nedir bu nāz [u] istiġnā perī̇-peykerlerinden āh

Zehir içsem revādir böyle nāra yanmadan ey dil

Aña ẕerre ġażab itsem eẕā eyler dilinden āh

Sükūt etmek degil mümkün ne çāre eyleyim Vaṣfī̇

Revādır āb-ı Kevṯer gönder ey dil-ber lebinden āh (9/1-4)

***

Ey göñül gözyaşı aḳsın dī̇deden ḳıl āh ü vāh

Ḳalbimi memnūn ider hī̇ç kimseler yoḳ āh ü vāh

Bir güzelden ayrı düşdüm gözyaşı durmaz aḳar

N’eyleyip n’itsem gerek zār eylerim hep āh ü vāh

Şöyle maḥzūnum ki aṣla ḳalmadı ṣabra ḳarār

Olmuşum ġāyetde sersem kārım oldu āh ü vāh

Niçe bir āh-ile efġān niçe bir endīşeler

Ṣabra ṭāḳat ḳalmadı oldum perīşān āh ü vāh

Kimse bilmez ḥālimi yandım ṭutuşdum āteşe

Ḫ^{w}āb-ı rāḥat ḳalmadı cismimde ancaḳ āh ü vāh (106/1-5)

Güft-i Vasfī'deki redif kullanımına baktığımızda, sadece ekle ve kelimeyle veya hem ek hem kelimeyle yapılan redifler karşımıza çıkar. Eserdeki şiirleri göz önüne alarak bir değerlendirme yaptığımızda, ek ile yapılan rediflerde "-den, -dan -a, -dır, -dir, -de, -yı,- ı, -sin, -iñle, -ıñ, -ına, dır, -ya, -dedir" eklerinin kullanıldığını görürüz. Bu ekler içinde en sık kullanılanlar "-dır/-dir, -ı, -dan/-den" ekleridir.

Yalın halde kelimelerle ya da ek almış isim ve fiillerle yapılan kırk iki redif bulunmaktadır: "üstündeyiz, gibi (2 defa), etmedi, ola (3 defa), ide, eylediñ, lāzımındandır(2 defa), yoḳ, ider(3 defa), söylenir, olur(2 defa), dost, nādir, dedi, olduḳ, üstündedir, 'aşḳına, n'idügin, ḳaṣrıdır, olmuş, müşkil, üzre, olsun (4 defa), olmuş, eyler, dost, yoḳ, eyleñüz, ile, imiş, ḳalmadı, oldu."

Bazı redifler ise birden fazla kelime ile yapılmıştır: "lā-şekk ey felek, itdi mübārek leyletü'l-cum'a, eksik degil (2 defa), eyle ey Fikrī, artdı gitdikçe, ister mi ister yā (10 defa), olmuşdur ey Aḥmed, ḳalmamış gitmiş, olmuşdur ey Dervīş, āh ü vāh (2 defa), olursan yūf saña, ey Emīn, olmaḳdan murād, olmuşdur ey Tevfīḳ (3 defa), ister mi Tevfīḳī, nedir bilsem, olsun da seyr eyle, Allāh kerīm, olsun direm meşreb bu yā (2 defa), olsa gerek."

Ek ve kelime ile yapılan redifler ise şunlardır: "-de ḳalmışdır, -im 'āfiyet bāşed, -a besbelli, -sı ḳalbimiñ, -dan pek ṣaḳın, -dır hep, -ı gözet, -a bilmem n'eylesem, -dır Muṣṭafā, -yı 'āşḳ, -sı yoḳ (2 defa), - sı Bender'iñ, -ım sa'idim seyyidim Aḥmed, -dan gelir(3 defa), -den geç, -dır ḥasbiyallāh vaḥdehu, -dır bu, -ını ölçer biçer, -liḳ var, -dır ey Ḥasan, -im var (3 defa), -a baḳ, -de yoḳdur sevdigim, -ımız geldi, - dan şūḫ, -ine bā'iş, -a dil (2 defa), - ım Emīn, -lar oldu ey Tevfīḳ, -yı sevdim ben."

Rediflerde kullanılan kelimelerin kökenlerine baktığımızda, kafiye için kullanılan kelimelerin aksine çoğunlukla Türkçe kelimelerin yer aldığını görürüz:

Tablo 8: Rediflerde Kullanılan Arapça-Farsça-Türkçe Kelime Dağılımı

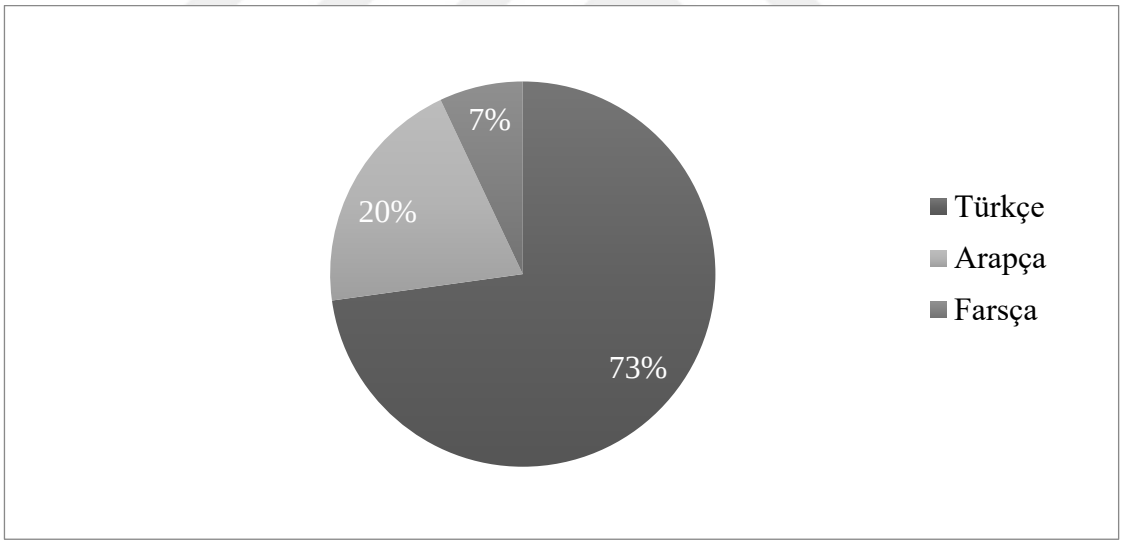

Güft-i Vasfî'deki şiirlerde redif kullanımı bakımından da bazı tasarruflar bulunmaktadır. Redifin anlam ve fonksiyon bakımından aynı olan ek ve kelimelerden oluşması gerekirken, her zaman bu kurala uyulmadığı görülür. Özellikle akkuzatif eklerinin redif olarak kullanıldığı bazı beyitlerde, aslî olarak "î" sesi bulunduran kelimelere yer verilmiştir:

‘Acebdir ḥāl[i] dünyānıñ fenā eyvān [u] dīvānı

Bugün var-ısa yarın yoḳ vezīr [ü] mīr [ü] sulṭānı

Şitā içre olup ṭūfān bu cāmi ‘şöyle hedm oldu

Yine iḥyāsına luṭfen olup ilhām-ı Rabbānī

Vücūduñ Ḥaḳ te‘ālā cümle ekdārdan ide maḥfūz

Vire firdevs-i a‘lāda Ḫudā ḥavrā [vü] ġılmānı

Bi-ḥamdillāh ‘ibādetgāh olup ma‘mūr [u] ābādān

Teveccüh itdi ḫayrāta ki bildi bu cihān fānī (32/1,2,5,6)

***

Yürü ey ḫāme bismillāh deyip ẕikr eyle Sübḥānı

Ḳabūl edici ḥācātı keremden eyler iḥsānı

Resūlüñ rūḥ-ı pākine ṣalāt-ile selām olsun

Ebū Bekr ü ‘Ömer ‘Oṯmān ‘Alī hem şīr-i Yezdānī (92/1-2)

***

Cihāndan göçdü ṣıddıḳa irişip emr-i Rabbānī̇

Ṣabāvetde irip vaʿde görüp ḥavrā [vü] ġılmānı

Peder māder vefātımdan be-ġāyet olduñuz maḥzūn

Bu şerbetden içer elbet cihānıñ cümle insānı (97/1-2)

Aynı durum -e/-a datif eki alan kelimeler ile bünyesinde aslî olarak “e/a” sesi bulunduran kelimeler arasında da görülür:

Olmuşum Mecnūn-veş cismimde ṭāḳat ḳalmadı

Cānımı ḳıldım fedā ben yāre lā-şekk ey felek

Eylerim ṣabr u taḥammül ṭāḳatim ṭāḳ olmada

Bulmadım bu derde aṣla çāre lā-şekk ey felek (13/3-4)

***

Cihānda olmadım gitdi dilā hī̇ç ġamdan āzāde

Taʿaccüb eylerim her dāʾimā Şī̇rī̇n [ü] Ferhād’a

ʿAcebdir ʿaşḳ [u] sevdā ādemi bī̇-şekk zebūn eyler

Perī̇şān eyleyip gönlüñ viriser ʿömri berbāda

Güzel sevmek güzel ammā eger rām olsa ma‘şūḳuñ

Velākin hicr müşkildir olunca ʿaşḳa üftāde (127-1-3)

***

Dilā a‘le’l-e‘ālī ḳursa muḥtācım bu esnada (?)

Anıñla murġ-ı dil belki olısar ġamdan āzāde

Kerem ḳıl cins-i düdün bendeye irsāle himmet ḳıl

Anıñ eczāsını muḥtāc imiş bir kāmil üstāda

Tekellüf ber ṭaraf ġayrı kevākibler muvāfıḳdır

Ḳabūl olsun ricāmız kim irişem rāh-ı irşāda (159-1-3)

Netice itibârıyle **Güft-i Vasfî**’de kafiye olarak çoğunlukla mürdef ve mücerred kafiye kullanılmıştır. Bununla beraber müesses ve mukayyed kafiyelere de rastlanır. Kafiye bulmakta güçlük çeken Vasfî, iki şiirini kafiye kullanmadan sadece redifle oluşturmuştur. Kafiye için kullanılan kelimeler çoğunlukla Arapçadır. Kafiye kusurları da bulunur.

Eserdeki redif kullanımı kafiye kullanımına göre daha zengindir. Kelime tekrarı ile yapılan rediflerin hem tek kelime ile hem de birden fazla kelime ile yapıldığı görülür. İki ya da üç kelime ile kurulan rediflerin yanında dört kelime ile kurulan redifler de vardır. Kafiyelerin aksine redif için kullanılan kelimelerin büyük

çoğunluğu Türkçedir. Bunun yanında bazı şiirlerde kullanılan rediflerin aynı fonksiyonda olmadıkları da görülür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHTEVA İNCELEMESİ

3. 1. DİN

3. 1. 1. Allah

Âlemlerin ve bütün varlıkların yaratıcısı olan Allah, **Güft-i Vasfî**'de sıklıkla zikredilmiştir. Vasfî, şiirlerinde Allah'ın affediciliğinden bahseder, günahlarının bağışlanması için ondan af diler ve cennete nail olmak için Allah'a dualarda bulunur. Allah'ın isimlerini ve sıfatlarını kullanarak yazdığı bazı örnek beyitler şunlardır:

Vasfî, ihsanı sonsuz genişlikte olan Allah'ın affediciliğine sığınır:

Ḳamu ecdādına raḥmet idiser Ḥaḳ Teʻālallāh

İder ʻiṣyānların maġfūr keremden Vāsiʻü'l-ġufrān (12/2)

Herkesin içini ancak kendisinden yardım istenen Allah bilir:

Derūnun herkesiñ ancaḳ Cenābü'l-Müsteʻān añlar

Gerek aʻlā gerek ednā yahūd Aʻrāb [u] Aʻcemsin (89/7)

Hiç kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı olmayan Allah, âleme rızkı veren ve kullarına ihsan edendir:

Ḳulların merzūḳ ider ol Ḥażret-i ferdü'ṣ-Ṣamed

Şükrüne olmaḳ muḳayyed merd-i ʻālādan gelir (66/2)

***

Ḫudā Rezzāḳ-ı ‘ālemdir virir bi’l-cümleniñ rızḳın

Ne lāzım ṣevb-i fāḫir ey göñül bir köhne şālım var (124/16)

O, her şeye gücü yeten ve kullarına hesapsız nimetler verendir:

Ḫudā’dan ġayrıya minnet ṣaḳın etme ḳamer-ṭal‘at

Her iş andan olur ḥāṣıl kim oldur Ḳādir ü Mennān (27/10)

Vasfî “yok olmayan, bâkî” olan Allah’tan ihsan ister ve cennete kabul olmak için dualarda bulunur:

Vaṣfiyā ol *lem-yezel* bi’l-cümleye iḥsān ide

Cennetü’l-me’vā ide meskenimiz yevmü’l-cezā (74/10)

Her şeyi kusursuz ve uyumlu yaratan Allah’ın, kendisini hatalardan korumasını ister ve bu dua ile teselli bulur:

Vücūduñ Ḥażret-i Bārī ḫaṭālardan maṣūn ide

Tesellī bulmuşum lā-şekk gönül mülkü olup ma‘mūr (16/2)

Kullar her ne kadar hata yapsa da Allah’ın ihsanına muhtaçtır ve Allah erişilmek istenen arzuları kabul edendir:

Seniñ iḥsānına muḥtāc Ḫudāyā cümle ‘ālemler

Ḫaṭā bizden ‘aṭā senden göñül añmaḳda bedr ayı (29/10)

***

Ḥesābsızdır saña himmet gedādan

Murādıñ virici Bārī Ḫudā’dır (21/8)

Vasfî, şiirlerine genellikle Allah’ın isimlerini zikrederek başlar. Her türlü kusurdan ve noksandan uzak olan Allah’ın, kullarının isteklerini kabul ettiğini ve kereminden ihsan ettiğini belirtir:

Yürü ey ḫāme bismillāh deyip ẕikr eyle Sübḥānı

Ḳabūl idici ḥācātı keremden eyler iḥsānı (92/1)

Vasfî, esmâü’l-hüsnâ dışında Allah’a “Kirdigâr” ve “Perverdigâr” isimleriyle de seslenir:

Ehl-i ḥāle ey göñül olsa gerek ḫoş yādigār

Yaḳmaya nār-ı caḥīme rūz-ı maḥşer Kirdigār (207/1)

***

Baş sa‘ādet soñ nefes īmān-ı kāmil Vaṣfiyā

Cümleye ide müyesser ol ġanī Perverdiġār (50/16)

Bunun yanında Vasfî, medhiyelerinde Allah'ın isim ve sıfatlarını kullanarak muhatap için dualarda bulunur:

Ṣun‘-ı ḳudretden seni ḫalḳ eylemiş Rabbü’l-Vedūd

Ṣanasın ‘aşḳım kitābı bī-kerān deryā gibi (4/5)

***

Ḫalḳ eylemiş Mevlā seni cümle ḫaṭādan ḥıfẓ ide

‘Ömrüñ ṭavīl etsin seniñ ḳādir Ḫudā-yı Ẕü’l-celāl (20/4)

***

Muḥammed Rüşdi Paşa’yı Ḫudā’yā şād [u] ḫandān it

Ḳamu ‘işyānını maḥv it ki sensin Vāsi‘ü’l-ġufrān (87/12)

***

İşidip medḥ-i evṣāfıñ be-ġāyet itdim istiḥẓāẓ

Ṣenā itdim anıñ ḥaḳḳında iḥsān eyleye Ḥannān (91/13)

***

Vezāretle mükerrem eyledi Bārī Te‘ālallāh

Dü ‘ālemde muvaffaḳ eyleye ol Ḫāliḳ u Mennān (195/16)

Görüldüğü gibi Vasfî eserinde işlediği günahlar ve dünyada çektiği sıkıntılar için sık sık Allah'a yalvarır. Allah'ın isimlerini ve sıfatlarını zikrederek ona dualarda bulunur ve bu dualar ile gönlünü teselli eder.

3. 1. 2. Kur'an

Kur'an-ı Kerîm, Allah tarafından Hz. Muhammed'e vahiy olarak gönderilen İslâm dininin kutsal kitabıdır.

Neml suresinde Kur'an için "Şüphesiz o, müminler için bir hidâyet rehberi ve bir rahmettir." (Neml 27/77) buyrulmaktadır. Vasfî de Allah'ı zikrederek kendisine Kur'an'ı rehber edinmiştir:

Yürü ey ḫāme bismillāh deyip ẕikriñ ola Sübḥān

Saña rehber bi-iẕnillāh ola her dā'imā Ḳur'ān (115/1)

Kur'an'ın diğer bir adı, kelime anlamı "ayıran" demek olan Furkan'dır. Besmele de Kur'an'ın başlangıcıdır:

İşit cān [u] göñülden sen ki bismillāh beyānıñ

Kim oldur iftitāḥ-ı ibtidā-i Ḥazret-i Furḳān (2/3)

Kur'an'ın diğer adları arasında "Allah'ın sözü" anlamındaki Kelâmullâh ve "Allah'ın kitabı" demek olan Kitâbullâh da vardır. Vasfî, eserinde bu isimleri de zikreder:

Yürü ey ḫāme şerḥ eyle ḫavāṣṣ-ı Ḥażret-i Furḳān

Kelāmullāha hīç yoḳdur muḥaḳḳaḳ ḥadd ü hem pāyān (2/1)

***

Kitābullāha ṭatbīḳ eylediñ her bir ḫuṣūṣātı

Dü 'ālemde seni dil-şād ide ol Ḥażret-i Mevlā (47/4)

Vasfî Kur'an'ı rehber edindiği gibi, onu kalbinin aynası olarak da görür:

Güşe-i vaḥdet maḳāmım ʻālemi seyr eylerim

Ḥazret-i Ḳur'ān olupdur āyinesi ḳalbimiñ (17/3)

Kur'an'ı denizden çıkan bir mücevhere benzetir ve onu ezberleyen hafızların kimseden korkmayacağını ifade eder:

Ḥāfıẓu'l-Ḳurʾān olanlar kimseden etmez ḥaẕer

Bir mücevherdir ki Furḳān sūy-ı deryādan gelir (184/3)

Kur'an'ın farklı isimlerini zikreden Vasfî, onu kendisine rehber edinmiştir. Ayrıca eserinde Kur'an'da geçen birçok âyeti iktibas etmiştir. Bu konu "Âyetler ve Hadisler" başlığı altında incelenecektir.

3. 1. 3. Âyetler ve Hadisler

Güft-i Vasfî'deki şiirlerde kullanılan âyetler şunlardır:

- *Tevekkeltü ʻalallāh*: "Sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayandım." (Hud 11/56).

Cihānda dürr-i meknūn söyleseñ şimdi ġazel dirler

Tevekkeltü ʻalallāh'a ḳanāʻat lāzımındandır (45/12)

***

Kim ***tevekkeltü ʻalallāh***'ı zebāna vird ide

Ḥaḳ ana min ġayrı me'mūl luṭfla iḥsān ider (131/17)

***

Kim ***tevekkeltü ‘alallāh***’ı zebāne vird ide

Hīç żarūret görmez aṣlā bir ‘aceb seyrān ola (164/6)

***

Kim ***tevekkeltü ‘alallāh***’ı zebāna vird ide

Hīç żarūret çekmez aṣla ṭab‘-ı ra‘nādan gelir (184/13)

- *Kullu men ‘aleyhā fān:* “Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir.” (Râhmân 55/26).

Cihān fānī vefāsı yoḳ ki ***kullu men ‘aleyhā fān***

Ecel geldikde yoḳ çāre gerek şāh ol gerek sulṭān (71/1)

***

Velī her mü’mine lāzım Ḫudā’yı birlemek sıdḳan

Ki ***kullu men ‘aleyhā fān*** gerekse şāh-ı a‘ẓamsın (89/5)

***

Muḥaḳḳaḳ vārid olmuşdur ki ***kullu men ‘aleyhā fān***

Ne çāre böyle cārī oldu Ḥaḳḳ’a emr-i fermānı (97/7)

***

Cihān fānī vefāsı yoḳ ki ***kullu men ‘aleyhā fān***

Ecel geldikde elbetde cihāndan irtiḥālim var (124/15)

***

Cihān fānī vefāsı yoḳ ki *kullu men ʻaleyhā fān*

Ecel geldikde rıḥletde gerek mīr ü gerek sulṭān (154/1)

➢ *Yā eyyühāl insān*: "Ey insan!..." (İnfitâr 82/6, İnşikâk 84/6).

ʻAceb düşmendir ʻavret bilinmez güldiginden hīç

Seni maġrūr iden dünyā elā ***yā eyyühāl insān*** (75/2)

➢ *Kullu şey-in hālikun* : "O'nun kendinden başka her şey yok olacaktır."(Kasas 28/88).

Kullu şey-in hālikün emrin buyurdu Müsteʻān

Şekk iden nār-ı cehennemden ebed olmaz rehā (77/3)

***

Buyurdu ***kullu şey-in hālikun*** emriñ kelāmıñda

Eger fehm olsa maʻnāsı göñül ġāyetde sersemsin (89/6)

***

Buyurdu ***kullu şey-in hālikun*** emriñ kelāmında

Ḫudā ḳavlinde ṣādıḳdır ki inzāl itdi Ḳur'ān'ı (97/4)

➢ *Ḥasbiyallāh: "*Allah bana yeter…" (Tevbet 9/129, Zümer 39/38).

Şüphesiz derde devādır *ḥasbiyallāh* vaḥdehu

Dāḫı çeşme tūtiyādır *ḥasbiyallāh vaḥdehu* (79/1)

***

Vaṣfiyā ḳıl *ḥasbiyallāh* ‘aşḳ-ı şevḳullāh ile

Ḥaḳ Te‘āla’llāh ‘ibāda *yā ‘ibādī* sal dedi (104/5)

- *yā ‘ibādī:* “Ey kullarım!...” (Ankebût 29/56; Zümer 39/10,16, 53; Zuhruf 43/68).

Vaṣfiyā ḳıl *ḥasbiyallāh* ‘aşḳ-ı şevḳullāh ile

Ḥaḳ Te‘āla’llāh ‘ibāda *yā ‘ibādī* sal dedi (104/5)

- *kerramnā benī ādem:* “ Andolsun biz insanoğluna şan, şeref ve nimetler verdik.” (İsra 17/70)

Ki ***kerramnā benī ādem*** buyurdu Ḥaḳ Te‘ālallāh

Tefekkür eyleyip anı Ḫudā emrini a‘lemsin (89/2)

- *Veşāvirhum:* “...İş hakkında onlara danış…” (Âl-i İmrân 3/159)

Te‘ālallāh kelāmında ***veşāvirhum*** buyurmuşdur

Anıñçün istişāre itdiler yoḳ ḥadd ü pāyānı (93/26)

- *ḳālū belā:* “Elbette öyle!...” (Araf 7/172)

Böyle çün ***ḳālū belā*** bezminde taḳdīr-i ezel

Hīç taḫallüf eylemez taḳdīr-i Rabbānī şehā (93/20)

➢ *emr-i bi'l-maʿrūf*: "İçinizde hayra çağıran, iyiliği emreden…" (Âl-i İmrân 3/104)

ʻĀḳıl u kāmil olanlar ***emr-i bi'l-maʿrūf*** ider

Ṣādıḳu'l-aḳvāl olup ḫaḍrā olan ṣaḥrāya baḳ (134/6)

➢ *lā taḳnatū:* "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin…" (Zümer 39/53)

Tesellī bu-durur Ḳur'ānında ***lā taḳnatū*** yā Rab

Muḥālif cümle efʻālim kelām-ı *eṣrefū* yā Rab (143/IV)

➢ *Eṣrefū:* "Günahta haddini aşan…" (Zümer 39/53)

Tesellī bu-durur Ḳur'ānında *lā taḳnatū* yā Rab

Muḥālif cümle efʻālim kelām-ı ***eṣrefū*** yā Rab (143/IV)

➢ *İrcıʻī*: "Dön" (Fecr 89/27-30)

İrişdi ***ircıʻī*** emri *aṭaʻnā* emr-i fermāna

Kerīmā rūz-ı maḥşerde baña cennet ola meskān (154/2)

➢ *aṭa‘nā:* ‘İtâ’at ettik.” (Bakara 2/285)

İrişdi *ircı‘ī* emri ***aṭa‘nā*** emr-i fermāna

Kerīmā rūz-ı maḥşerde baña cennet ola meskān (154/2)

➢ *mā evḥā:* “Böylece Allah, kuluna vahyini iletti.” (Necm 53/10)

Şerī‘at ‘ilmine ‘ārif ḥaḳīḳat sırrına vāḳıf

Ḥarīm-i remze maḥrem āşinā-yı sırr-ı ***mā evḥā*** (191/15)

➢ *Ve ‘asā en tekrahū şey-en:* “Hakkınızda hayırlı olduğu halde bir şeyden hoşlanmamış olabilirsiniz.” (Bakara 2/216)

Ve ‘asā en tekrahū şey-en buyurdu ḥükm-i Yezdān’ı

Ṣafā-yāb oldular elbet görenler nār-ı hicrānı (197/VI)

Eserde kullanılan hadisler ise şunlardır:

➢ “Dua, ibadetin özüdür.”

Lāzım oldu iẖtitām-ı ḳal‘eye etmek du‘ā

Ed-du‘ā muḫḫu’l-‘ibādet ehline me’ṣūr olur (132/9)

➢ *Nefsī nefsī:* “Nefsim! Nefsim!”

Nefsī nefsī oldu ‘ālem n’eyleyip n’itmek gerek

Rūz [u] şeb idip tefekkür derde dermānı gözet (37/5)

***

Nefsi nefsī oldu ‘ālem ḳanda ḳaldı ḥasb-ı ḥāl

Şöyle kim hīç kimseye yoḳ kimseden ẕerre medār (50/10)

***

Ḫaṭī’āta nedāmet eyleyip ṣāfī ol ey Vaṣfī

Ki zīrā ḫalḳ-ı ‘ālem ***nefsī nefsī*** merḥabāsı yoḳ (51/8)

- *Levlāke: (levlâke levlâk lemâ halaktu’l-eflâk)*: “Sen olmasaydın felekleri (kâinâtı) yaratmazdım.”

Resūlullāh buyurmuşdur beyān idem işit anı

Anıñ ḥaḳḳında *levlāke* buyurdu Ḥażret-i Sübḥān (2/4)

***

Kim oldur seyyidü’ṣ-sādāt ki ins ü cinne ba‘ṣ oldu

Anıñ ḥaḳḳında *levlāke* buyurdu Ḥażret-i Yezdān (87/8)

Netice itibariyle Vasfî, şiirlerinde hem âyetleri hem de hadisleri kullanmıştır. Âyetlerin kullanım sıklığı hadislere göre daha fazladır.

3. 1. 4. Hz. Muhammed

Hz. Muhammed İslâm inancına göre son peygamberdir. Ona Allah tarafından vahiy yoluyla Kur'an-ı Kerîm indirilmiştir. **Güft-i Vasfî**'de "hâtmü'l-enbiyâ" sıfatı ile onun peygamberlerin sonuncusu olduğu belirtilmiştir:

Ṣaḳlasın cismiñ ḫaṭādan Ḥażret-i Rabbü'l-Mecīd

Rūz-ı maḥşerde şefā'at ide ḫatmü'l-enbiyā (74/3)

İslâm inancına göre müslüman olmanın ilk şartı şehadet getirmektir. Şehadet getirilerek Allah'tan başka ilâh olmadığı, Hz. Muhammed'in onun kulu ve peygamberi olduğu kabul edilir. Vasfî, bu şehâdeti şiirinde seslendirmiştir:

Şehādet eylerim Ḥaḳḳ'a Muḥammed'dir Resūlullāh

Cemāle āşinā itdi mübārek leyletü'l-cum'a (24/7)

Allah'ın insanları ve cinleri dine davet etmesi için gönderdiği bir peygamber olan Hz. Muhammed seyitlerin seyididir. Bütün peygamberler onun ümmetindendir ve onun vasıfları da sınırsızdır:

Kim oldur seyyidü'ṣ-sādāt ki ins ü cinne ba'ṯ oldu

Anıñ ḥaḳḳında *levlāke* buyurdu Ḥażret-i Yezdān

Ḳamu peyġamberān aña ḥaḳīḳat ümmet olmuşdur

Anıñ evṣāfına yoḳdur nihāyet ḥadd ü bī-pāyān (87/8-9)

Hz. Muhammed, bütün yaratılmışların övüncüdür. Allah, kâinâtı onun için yaratmıştır. Kur'an'da Hz Muhammed için şöyle buyrulmaktadır: "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiya 21/107). Vasfî de şiirinde âlemlerin onun için yaratıldığını ve âlemlere rahmet olarak gönderildiğini şöyle ifade eder:

Kim oldur faḫr-ı mevcūdāt denildi şānına *levlāk*

Ḫudā 'ālemlere raḥmet muḥaḳḳaḳ eyledi anı

Anıñçün ḫalḳ idipdir on sekiz biñ ālemi Mevlā

Hezārān enbiyālar evliyālar itdi iẕ'ānı (92/3-4)

***

Ol resūlüñ rūḥ-ı pākine ola yüz biñ selām

On sekiz biñ 'ālem ancaḳ şānına buldu ṣafā (96/2)

Kur'an-ı Kerîm'de Hz. Muhammed'in Miraç gecesindeki yükselmesi için "Öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu. Böylece Allah, kuluna vahyini iletti. Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı." (Necm 53/9-11) denilmektedir. Vasfî de Hz. Muhammed'in Mir'ac'a çıkmasını, orada Allah ile buluşmasını ve beş vakit namazı ümmete hediye getirmesini şöyle ifade eder:

Ḫuṣūṣā penc evḳātı getirdi ümmete tuḥfe

Ki Mi'rāca 'urūcunda görüp ol ẕāt-ı Raḥmānı (92/5)

Vasfî kâinâtın efendisi olan Hz. Muhammed'in kendisine mahşer gününde şefâat etmesini ister:

O ẕātıñ vech-i pākiñ Ḥaḳ müyesser eyleye rü'yet

Livāü'l-ḥamd-i büşrāda naṣīb ide size evṭān

Şefā'at eyleye bi'l-cümleye ol server-i 'ālem

Niçeler cennete dāḫil olurlar maḥv olup 'iṣyān (87/10-11)

***

Cennetü'l-me'vā ide meskānımı Perverdigār

İde maḥşerde şefā'at ol Muḥammed Muṣṭafā (72/4)

***

Cümleniñ maḳṣūdını iḥsān ide Rabbü'l-Vedūd

İde maḥşerde şefā'at ol Muḥammed Muṣtafā (96/14)

Görüldüğü gibi Vasfî eserinde kâinâtın efendisi ve bütün yaratılmışların övüncü olarak gördüğü Hz. Muhammed'e olan sevgisine yer vermiş ve onu methetmiştir. Mahşer gününde kendisine şefâat etmesi için dualarda bulunmuştur.

3. 1. 5. Diğer Peygamberler

Güft-i Vasfî'de son peygamber Hz. Muhammed dışında, ondan önce gelen bazı peygamberler de anılmıştır.

Hz. Süleyman eserde adı geçen peygamberler arasındadır. O, hükümdar olan bir peygamberdir. Kur'an'da onunla ilgili mucizeler vardır. Bu mucizeler arasında en bilinenleri, insanlar dışındaki varlıklara da (kuşlar, cinler, rüzgâr vb.) hükmetme kudreti ile ilgilidir. Bundan dolayı edebiyatta iktidar ve hükümdarlığın sembolü olarak anılır. Vasfî, şiirinde Hz. Süleyman'ın adını anarak periye benzettiği sevgiliyle konuşması ve kendisini zamanın Süleyman'ı olarak övmesi ile onun mucizelerine ve saltanatına işaret eder:

Serā'ir eyleme ifşā ṣaḳın Vaṣfī deyip yā bes

Süleymān-ı zamān olduñ serīre ideli iclās (28/6)

***

Ḳalmadı cismimde ṭāḳat ey perī inṣāfa gel

Nāra yaḳma bu vücūdum Şāh Süleymān 'aşḳına (117/3)

Hz. İdris de eserde adı geçen peygamberlerden biridir. Kitâbet ilminin konu edildiği gazelde "yazı yazmayı" icad eden Hz. İdris'e gönderme yapılmıştır:[68]

Kitābet dār-ı dünyāda olupdur elde sermāye

Dimişler nıṣf-ı 'ilm aña ki zīnet virdi dünyāya

Bi-iẕnillāh anı İdrīs nebī çün eyledi icād

Anıñçün münteşir oldı Semerḳand u Buḫārā'ya (209/1-2)

[68] Ömer Faruk Harman, "İdrîs", **TDVİA**, C. XXI, İstanbul, TDV Yay., 2000, s. 478-480.

Eserde adı geçen diğer bir peygamber Hz. Yakûb'dur. O, Kur'an'da adı geçen peygamberlerden biridir. Edebiyatta oğlu Hz. Yûsuf'un ayrılığı ile çektiği ıztırap ve bu üzüntüden dolayı gözlerinin kör olması ile anılır. Bu ayrılığın neticesinde, evi hüzünler evine dönmüştür. **Güft-i Vasfî**'deki şiirde Hz. Yakûb'un bu perişan hâline vurgu yapılır:

Niçe dā'îleri Ya'ḳūb-veş āşüfte ḳılmışdır

Muḥaḳḳaḳ cūd u iḥsān ṭabʿını baḫş eylemiş Mevlā (191/12)

Hz. Yusuf da eserde adı zikredilen peygamberlerdendir. Kur'an'da adı geçen bir peygamber olan Hz.Yûsuf yüz güzelliği ile anılır. Vasfî de eserinde sevgilinin güzelliğini methetmek için onun yüzünde Hz.Yûsuf'un güzelliğini gördüğünü dile getirir:

Yaratmış ṣun'-ı ḳudretle cemāliñ Ḥaḳ Te'ālallāh

Hele şol ḫūb cemālinde ki Yusūf'dan refîḳlıḳ var (101/2)

Son olarak **Güft-i Vasfî**'de Hz. Lokman'ın adı geçmektedir. Kur'an'da kendisine hikmet verildiği bildirilse de (Lokman 31/12) peygamber olup olmadığı hakkında farklı görüşler vardır. Vasfî, şiirinde gönül mülkünü harap eden sevgiliye Hz. Lokman'ın adını zikrederek seslenir:

Ḫāne-i mülküm ḫarāb-ender-ḫarāb etmekdesin

Yine maʿmūr eyle anı şaḫṣ-ı Loḳmān 'aşḳına (117/6)

Rivayete göre Âd kavminin başına gelen bir felaketten sonra Hz. Lokman'ın da içinde bulunduğu bir topluluk kurtulmuştur. Bu felaketin tekrarlanmasından korktukları için başlarına Hz. Lokman'ı alarak Sebe bölgesine göç etmişlerdir. Orada Hz. Lokman Mer'id Seddi'ni inşa etmiştir.[69] Yukarıdaki beyit bu olaya bir göndermedir.

Netice olarak Vasfî şiirlerinde az sayıda peygamberi zikretmiştir. Adı geçen peygamberler ise tek beyit ile sınırlı tutulmuştur.

3. 1. 6. Dört Halife

Eserde yer alan dört halife ile ilgili bilgiler muhtelif şiirlerde yer alan beyit örnekleri ile sınırlıdır.

Hz. Ebûbekir ilk halifedir. Hz. Muhammed'in sadık dostudur. Hz. Ebûbekir'den sonra adaleti ve cesareti ile bilinen Hz. Ömer halife olmuştur. Hz. Ömer'in vefatından sonra Hz. Osman halife olmuştur. Son halife ise Hz. Ali'dir. **Güft-i Vasfî'**de dört halife bir arada anılmıştır:

Resūlullāh civārında aña mesken naṣīb eyle

Ḫuṣūṣā çār-yār u hem Ebū Bekr ü ʿÖmer ʿOṯmān (1/14)

***

Resūlullāh civārında tavaṭṭun Ḥaḳ naṣīb ide

Ḫuṣūṣā çār-yār hem Ebū Bekr ʿÖmer ʿAlī ʿOṯmān (87/15)

Vasfî, mahşer gününde dört halife ile beraber olmayı ister:

Ne devlet anlar ile hem-dem olmaḳ yevm-i maḥşerde

[69] Ömer Faruk Harman, "Lokman", **TDVİA**, C. XXVII, TDV Yay., Ankara, 2003, s. 205-206.

Zihī devlet sa‘ādet kim viripdir anlara Raḥmān (87/17)

Eserde dört halife bir arada anılsa da Hz. Ali için müstakil beyitler bulunur. Bu beyitlerde Hz. Ali, Allah'ın aslanı anlamındaki "şir-i Hudâ" ve kendisinden razı olunmuş, Allah'ın razı olduğu kişi anlamındaki "Aliyyü'l-Murtazâ" gibi isimlerle anılır:

‘Aliyyü’l-Murtażā ḥaḳḳā hemīn şīr-i Ḫudā oldur

Gerek dünyāda uḫrāda anıñdır şān-ile meydān (1/15)

***

‘Aliyyü’l-Murtażā ḥaḳḳā hemīn şīr-i Ḫudā oldur

Gerek dünyāda uḫrāda anıñdır şān-ıla meydān (87/16)

***

Resūlüñ rūḥ-ı pākine ṣalāt-ile selām olsun

Ebū Bekr ü ‘Ömer ‘Oṯmān ‘Alī hem şīr-i Yezdānī (92/2)

Klasik eserlerde dört halifenin methi için müstakil şiirler vardır. Bu şiirlerde onların en bariz vasıfları ve sıfatları dile getirilir. Ancak görüldüğü gibi **Güft-i Vasfî**'de ise dört halife sadece bazı beyitlerde anılmıştır. Bu beyitlerde ise Hz. Ali'nin ön plana çıkarılması göze çarpmaktadır.

3. 1. 7. İbadetle İlgili Mefhumlar

Vasfî, eserinde ibadet çeşitleri hakkında bilgi vermekten ziyade ibadet etmenin gerekliliği hakkında durmuştur. Ona göre Allah, bütün kâinatı ibadet etmek için yaratmıştır. Yaratılmış olanlar da Allah'ın birliğini anlayarak ona ibadet etmelidir:

Ḫudā ṭā'at için ḫalḳ eyledi bi'l-cümle maḫlūḳı

Bilip birligini anıñ anıñla çünki ekremsin

***

Egerçi cümle maḫlūkāt 'ibādet etseler dā'im

Aña hīç intifā' olmaz egerçi Zāl-i Rüstem'sin (89/3-4)

İnsanlar kulluk edebilmek için yaratılmışlardır. Bundan dolayı müslümana layık olan şey ibadet etmektir:

Feraḥlar kesb ider mü'min olanlar dāḫil olduḳda

Cihānda mü'min ü kāmil revādır eylemek ṭā'āt

Ḫudā ḳulluḳ için ḫalḳ eylemişdir cümle insānı

'İbādetde tekāsül eyleyenler didiler heyhāt (162/3-4)

***

Ḳul 'ibādetde gerek her dā'imā iḫlāṣ-ıla

Ḥaḳ te'ālāya teveccüh eyleyip ḳıl ictisār (50/3)

Müslüman olan kişi Allah'ı anarak zikretmelidir:

Gönül mü'min olan ẕāta gerek evrād-ile eẕkār

Niçe şaḫṣı murādāta iden vāṣıl delā'ildir (155/6)

Bunun yanında Allah'a temiz bir kalp ile ibadet eden kimse ona yakın kullardan olur:

Ḫulūṣ-ı ḳalb-ıla Ḥaḳḳ'a 'ibādet eyleyen kimse

Muḥaḳḳaḳ ol alır menzil irişir ḳurb-ı Mevlā'ya (46/3)

İnsanlar beş vakti de ibadetle geçirmelidir. Müezzinlerin "gelin ey kardeşler!" nidalarına uyup, Allah tarafından farz kılınan beş vakit namazı icra etmelidirler:

Penc evḳātı 'ibādetle geçir iḫlāṣ-ıla

'Aşḳ-ı şevḳullāh ile şeyḫ rūḫuna eyle du'ā (93/23)

***

Mü'eẕẕinler nidā itdi *Te'ālu eyyühāl iḫvān*

Ṣalavat ḫams-ı mefrūżı gerekdir eylemek icrā (161/8)

Vasfî eserinde ibadet etmenin önemini de vurgular. Ona göre insan vücudu bir gün toprak altında yılanlar ve karıncalar tarafından yok edilecektir. Bundan dolayı nefsin arzu ve istekleri terk edilip hayırlı ameller işlenmelidir. Yalnızca hayırlı ameller kabir hayatını aydınlatabilir:

Ḳıl tedārik ḫayr-ı aʿmāl terk idip nefs-i hevā

Ekl ider zīrā vücūduñ ḳabr içinde mūr [u] mār

Ne saʿādet şol kişiye ḳabri ola şuʿle-yāb

Feṯḥ-i bāb ola Ḫudā'dan ḫayra ola iḳtidār (50/12-13)

Dünyada hayırlı ibadetler yapan kimse kendi cennetini ya da cehennemini satın alabilir:

Dünyede dūzaḫ behişti iştirā aʿmāl-ıla

Ḫayra ṣarf it ʿömriñi kim olmayasın şerm-sār (50/14)

Vasfî ibadetlerin gerekliliğini ve önemini vurgularken, insanların layıkıyla ibadet etmediklerini de dile getirmiş ve onları eleştirmiştir. Ona göre insanların Allah'a layık bir şekilde ibadet etmedikleri gibi ibadetlerinde de samimiyet yoktur:

Ḫudāyā niʿmetiñ efzūn velī bizde cesāret yoḳ

Göñüller ġıll [u] ġış memlū ʿibādetde ḫalāvet yoḳ

Ḫaṭā bizden ʿaṭā senden kerem ḳıl baḳma noḳṣāna

Saña lāyıḳ ne ḥikmetdir ki ẕerre bir ʿibādet yoḳ (66/1-2)

Görüldüğü gibi Vasfî, ibadet etmenin gerekliliğini şiirlerinde işlemiştir. İbadet çeşitleri hakkında bilgi vermese de Allah'a kulluk etmenin önemini vurgulamaya çalışmıştır.

3. 2. TASAVVUF

Nihat Sami Banarlı tasavvufu, *"Tasavvuf, İslâm dünyasında, sosyal hayatla geniş ölçüde birleşerek inanmış halk kütleleri arasında büyük alâka ve heyecan uyandıran bir îman, bir fikir ve irfân cereyânı ve bir aşk hâdisesi'dir."*[70] şeklinde tanımlamaktadır. Sosyal hayat içerisindeki bu cereyan, klasik edebiyat metinlerini büyük ölçüde etkilemiştir. **Güft-i Vasfî** de tasavvufî açıdan zengin bir eserdir.

Vasfî'nin şiirlerinde tasavvuf terminolojisini görmek mümkündür. Tasavvufta kullanılan yaygın semboller, mazmunlar, mecazlar vb. şiirinde yer bulduğu gibi, tarikat şeyhine medhiye de yazmıştır. Eserdeki tasavvufî kullanımlar bazı örnek beyitlerle şöyle kullanılmıştır:

3. 2. 1. Tasavvufla İlgili Mefhumlar

3. 2. 1. 1. Dört Kapı

Tasavvufta mürit olma yolunda dört kapı olarak bilinen şerîat, tarîkat, hakîkat ve marifet adında dört mertebe vardır. *"Herkesin normal gündelik kurallara uyarak yaşadığı islâm'a şeriat; dinde biraz takva cihetine ağırlık verenlerin yaşadığı ve ulaştığı inceliğe tarikat; takva ve verada titizlikle varılan sonuca, hakikat ve nihayet bu yaşamanın, mânâ açısından kişide ifade ettiği bilgi planındaki sonuca marifet denir."*[71] Vasfî, bu dört kapıyı da rahmet yolu olarak görür:

Şerī'at hem ṭarīḳat hem ḥaḳīḳat ma'rifet cümle

Ḳamusu rāh-ı raḥmetdir bilirseñ ḳadr-i 'irfānı (92/7)

Şerîat Hz. Muhammed'in seçtiği yoldur. Vasfî, selâmeti bu yolda görür. Şerîatı bir deniz gibi düşünür ve bu denize dalgıç olanların Hz. Muhammed'i bulabileceğini söyler:

[70] Nihat Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C.I, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1983, s.115.
[71] Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, 6. Baskı, Ankara, Otto Yay., 2014, 318.

Şerī‘at ol Resūlüñ meslegidir bilmiş ol zāhid

Selāmet andadır ancaḳ tefekkür eyle ekvānı

Derūnda ‘aşḳ-ı şevḳullāh olan merde ne devletdir

Şerī‘at baḥrine ġavvāṣ olanlar buldu sulṭānı (92/6,8)

İnsanların en kıymetlisi, bir şeyh tarafından tarikate kabul edilendir:

İdiser himmet ehlullāh şebāt üzre olan ẕāta

Ṭarīḳatden inābet aḫz idendir cevher-i insān (87/2)

Vasfî bu kapılardan bilhassa marifet kapısına önem verir. Marifeti, eşsiz bir mücevhere benzetir:

Ehl-i ‘aşḳa dā’imā ta‘ẓīm [ü] tevḳīr eyle sen

Ni‘met olmaz bu cihānda ma‘rifet gevher gibi (5/8)

Gevherin bir diğer anlamı da “bir şeyin özü, esası”dır. Bu anlama göre dünyada zengin ve fakir fark etmeksizin marifeti (bir şeyin özünü) bilmeyene hayvan denilir:

Ne bilsin ma‘rifet dünyāda nā-dān

Aña ḥayvān dinir bāy ü gedādır (123/4)

Bu hazine gibi olan özün, keşif ve ilham yoluyla elde edilen bilginin dalgıçları ise evliyalardır. Bu evliyalar tasavvuf yolundaki mürşitlere rehber olurlar:

Ma‘ārif kenzine ġavvāṣ olanlar evliyālardır

Olur mürşidlere rehber alırlar şān-ı meydānı (93/28)

3. 2. 1. 2. Ârif, İnsan-ı Kâmil

Ârif gönlünde gam, keder ver korku gibi duygular barındırmayan, Allah'a ulaşan kişilerdir. Yerleri de her zaman vahdet köşesidir:

‘Ārif oldur ġam [u] keder ḳonmaz göñülde ẕerrece

Ḫavf [u] ḫaşyet olmaz aṣlā dil virir Sübḥān'ına (196/3)

***

‘Ārif-i billāh olanlar gūşe-i vaḥdetdedir

Cümlesi Ḥaḳḳ'a muḳarreb nūr-ı Furḳān'dan gelir (67/7)

Ârifler, ölmüş kimseleri tekrar diriltebilir. Bu vasıf onlara Allah tarafından verilmiştir:

Ārif-i billāh olanlar mürdeyi iḥyā ider

Kāmilü'l-‘irfāna olmuşdur Te‘ālādan ‘aṭā (74/9)

Âriflere yakın olmak Allah sevgisinden dolayıdır:

‘Allemü'l-esmā rumūzundan ḫaber ister iseñ

‘Ārife olmaḳ muḳārīn ḥubb-ı Mevlā’dan gelir (184/6)

Güzel huy ve fazilet sahibi olan, nefsini mahvederek tam bir olgunluğa ulaşan kâmil insana itaat edilmelidir. Onlar kapıdan kovsa bile, kapıdan ayrılmamak gerekir. Nitekim bu işin sonunda manevî yardım ile Allah’ın lütfunu kazanmak vardır:

Feyż-yāb olmaḳ dilerseñ ḫıdmet it kāmillere

Himmete vāṣıl olup her rāzını ölçer biçer (99/7)

***

Ḳapıdan ḳovsa kāmiller göñül sen anı ni‘met bil

Yine destiñ idip taḳbīl ziyāret lāzımındandır (45/4)

3. 2. 1. 3. Hâl Ehli, İrfân Ehli, Hak Ehli

Hâl ehli de gerçeği bulan ve marifete erenlerdir.[72] Vasfi’ye göre Allah’ın ilmine vakıf olmak için kendi benliğinden vazgeçen hal ehline hizmet edilmelidir:

Ferāġat eylemek lāyıḳ degil ḥāl ehlini ey dil

İṭā‘atden eṣer göster ‘alāmet lāzımındandır (45/5)

***

Sa‘ādet ister-iseñ ehl-i ḥāle ḫıdmet it dā’im

Ki zīrā aña kāmil iḫvāna ḥimāyet lāzımındandır (56/3)

[72] Cebecioğlu, **a.g.e**., s.189.

Kişi marifeti öğrenip irfan sahibi olanlara yakın olmalıdır. Tasavvufun özünü anlayan insanlar ancak bu şekilde muradına ulaşabilir:

Cihānda ma‘rifet ögren yaḳīn ol ehl-i ‘irfānā

Murādāta ide vāṣıl seni ol Vāsi‘ü’l-ġufrān (26/3)

İnsanlar, irfân sahibi kişilerin sohbetinden zevk alırlar. Bu kişilerin yolu, Allah'ın yoludur:

Ehl-i ‘irfān meclisinden cān teleẕẕüẕ kesb ider

Ġāfil olma emr-i Ḥaḳ'dan rāḥ-ı Raḥmānı gözet (37/4)

Vasfî de irfân ehlinin yolunda toprak olmuştur:

Ḫāk-i pāyım ehl-i ‘irfānın yolında bī-gümān

Andan özge yoḳdur aṣla cān fedāsı ḳalbimiñ (17/6)

Ehl-i Hak, Allah'a ve hakîkate ulaşmış kimselerdir ve dünyaya itibar etmezler. Bu mertebeye ulaşamayan insanların ömürleri hebâ olur:

Olanlar ehl-i Ḥaḳ hīç i‘tibār eyler mi dünyāya

Ḫulūṣa olmayan maẓhar viripdir ‘ömrü yaġmāya (46/1)

3. 2. 1. 4. Zahid

Zahid, kendisini dünya hayatından uzaklaştıran ve dinî hayata yönelen kişiler için kullanılan bir tabirdir. Ancak zahidler "*dinî konularda anlayışı kıt, her işin ancak dış kabuğunda kalabilen, derinlere inmesini beceremeyen, ilim ve imanı dış görünüşüyle anlayan, bunu da ısrarla başkalarına anlatan ve durmadan öğütler verip topluma düzen verdiklerini sanan kişiler"*[73] olarak divan şairlerince olumsuz eleştirilere maruz kalırlar.

Bütün bu eleştirilerin altında şairlerin aşk yolunu tutması da vardır. Nitekim aşkı temsil eden tekkeler, aklı temsil eden medreseler ile savaş halindedir. Dolayısıyla tekkenin temsilcileri rind tabiatlı şairler iken, medreselerin temsilcileri için "kaba sofu" olarak nitelendirilen zahidlerdir.

Vasfî'nin şiirlerinde de zahid olumsuz eleştirilerle konu edilir. Vasfî, zahidin Allah aşkıyla tutuşan erenleri inkâr etmeyip düşünmesini ve tekkeye bir süpürge gibi hizmet etmesini tavsiye eder. Zahid, böylelikle bu hizmet sonucunda gönlünü açacak bir aşka sahip olur:

Hīç erenler olmaz inkār ḳıl tefekkür zāhidā

İdegör çārūb-veş ḫıdmet muḥabbet dil-güşā (93/19)

Kendisini âşıkların tarafında gören Vasfî, âşıkların hâl ve hareketlerini aykırı bulan, onları ayıplayan ve onlara her zaman çatık kaşla bakan zâhidle de savaş hâlindedir:

Güzeller vaṣfına ḫāme görüp aḫẕ itdigim ba'żen

Ṣaḳın ṭa'n etme ey zāhid saña ġāyet celālim var

[73] İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü,** 19. bs., İstanbul, Kapı Yay., 2010, s.488.

Benim aḥvālime nāẓır olup taḥḳīre ḳaṣd etme

Ki zīrā zāhidā çoḳdan saña pek infi‘ālim var (124/4-5)

O, âşıklara düşman gibi bakan zâhidin gölgesinden kurtulmaya çalışır. Zahidin, aşk yoluna girenleri ayıplamamasını ister. Çünkü âşıkları bu yolda yürüten Allah'tır:

Nigāh etme ʿadūlar-veş eliñ çek bizden ey zāhid

Seniñle bilmiş ol zīrā kemālatçe ḳıtālim var (126/12)

***

Degildir iḫtiyār elde ṣaḳın ṭa‘n etme ey zāhid

Kişiyi ‘aşḳa düçār eyleyen Bārī Ḫudā'sıdır (149/5)

3. 2. 1. 5. Gınâ ve Ganî

Gınâ, Arapçada zenginlik anlamına gelir. Ganî (zengin) olan ise Allah'tır. Kişi eğer Hak ile mâsivadan kendini kurtarırsa ve gönlü tok olursa ganî (zengin) olabilir. Tasavvuf erbâbı kulları fakir, Allah'ı ise zengin görmüştür.[74] Vasfî şiirinde Allah'a ganî sıfatı ile seslenir:

Gel ey dil-ber baña rām ol Ḫudā cürmüñ muʿāf ide

Seḥerlerde ġanī perverdigāra ʿarż-ı ḥālim var (125/18)

[74] Cebecioğlu, **a.g.e**., s.177.

Gınâyı kalbin gıdası olarak görür ve gınâya sahip olmayan kalpte feryatlar olur:

Ġınā ḳalbiñ ġıdāsıdır ola maḳbūl ‘indillāh

Ġınā ger olmasa ḳalbde ider āh-ile vāveylā (208/2)

3. 2. 1. 6. İstikâmet

İstikâmet, Allah'ın emrettiği şekilde, ibadeti yerine getirmek ve sırât-ı müstâkim üzerinde bulunmaktır. İstikâmetin çeşitleri ve dereceleri vardır. Tasavvuf yoluna giren sâliğin halinde istikâmet olmazsa çabası boşa gider. [75] Vasfî, istikâmetin büyük bir kazanç olduğunu ve buna sahip olanın hem dünyada hem ahirette yüzünün ak olacağını belirtir:

Cihānda istiḳāmet gibi yoḳ sermāye ey Vaṣfî

Dü ‘ālemde yüzüñ āġ ide anıñ Ḥażret-i Mevlā (204/5)

Vasfî gönlüne seslenir ve onun istikâmet halinde kalmasını ister:

Göñül sen istiḳāmet ḳıl ne dirlerse disin ‘ālem

Muḥaḳḳaḳ şimdi bir cāy-ı selāmet ḳalmamış gitmiş (83/12)

3. 2. 1. 7. Nefs

Sözlük anlamı "kendi öz varlığı, can ve ruh" gibi anlamlara gelen nefs, tasavvufta ise insanlarda bulunan kin, haset, kibir, hırs, şehvet gibi kötü huyları barındıran zaafların merkezi olarak görülür. Nefsin mertebeleri vardır. Nefs-i

[75]Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.249.

emmâre bu mertebeler arasında en aşağı sıradadır. Bu mertebe şer yuvasıdır ve kötü fiillerin kaynağıdır.[76] Bu mertebede olan insanlar nefsin kötü vasıflarına köle olur:

Bizi bu nefs-i emmāre idipdir kendiye bende

Ḳamu ef‘ālimiz kiẕb ü dürūġ aṣlā nedāmet yoḳ (66/7)

Kişi, nefsinin arzuları terk ederek hayırlı ameller elde etmelidir. Nitekim kişinin kendi nefsine köle ettiği bedeni bir gün toprak altındaki yılan ve karıncaların besini olacaktır:

Ḳıl tedārik ḫayr-ı a‘māl terk idip nefs-i hevā

Ekl ider zīrā vücūduñ ḳabr içinde mūr [u] mār (50/12)

3. 2. 1. 8. Dünya

Dünya, fanidir ve içinde bulunan herkes misafirdir:

Viṣāliñle ola dil-şād n’ola cānā gedā Vaṣfī

Revā mıdır ḫarāb olmaḳ bu dünyā fānī dünyādır (201/6)

***

Bu-durur menzil nihāyet kimse ġāfil olmasın

Cümle dünyāda misāfirdir ḳamu bay u gedā (77/2)

Bu fani dünyanın insanı cezbeden lezzeti de bir gün son bulacaktır:

[76] Cebecioğlu, **a.g.e**., s.363.

Fānī dünyā lezzeti ifnā olısar ‘aḳıbet

Bir ḳula luṭf ide Mevlā ‘āleme sulṭān ider (131/18)

Dünyanın her süsü, insanı öldürmeye sebep olan katillerin zehri gibidir. Bundan dolayı insanlar kendilerini mânen öldürecek bu akıl alıcı süsten uzak durmalıdır:

Zehr-i ḳātildir cihānıñ ṣūretā her zīneti

Ẓāhire baḳsañ görürsün bir ‘aceb naḳş-ı nigār (50/2)

***

Ṣaḳın aldanma ey dil zīnetine iḫtirāz eyle

Ki zīrā bu cihānıñ ‘ārifāne iştihāsı yoḳ (51/2)

3. 2. 1. 9. Levh-i Mahfuz

Kelime anlamı “korunmuş levha” demek olan levh-i mahfuz, tasavvufta ise olmuş ve olacak her şeyi içeren levhanın adıdır.[77] Vasfî de ezelden beri takdir edilenin levh-i mahfûzda olduğunu belirtir:

Ḫudā taḳdīr idip anı ezelden levḥ-i maḥfūẓa

Hemīşe ‘avn-ı Ḥaḳ birle ṣafā-ender-beḳā olsun (188/6)

[77] Cebecioğlu, **a.g.e**., s.308.

3. 2. 1. 10. Kanaat

Kanaat, azla yetinmek, fazlasını istememektir. Vasfî'ye göre elindeki ile yetinen insan geleceği düşünmez:

Günāhım bī-'aded yā Rab mu'āf it faẓl-ı luṭfından

Ḳanā'at etmişim şöyle düşünmem ẕerre ferdāyı (29/8)

İnsanlar gönüllerini tamamen Allah ile meşgul edip kanaat sahibi olmalıdır:

Bulup bir güşe-i vaḥdet ḳanā'at lāzımındandır

Ki zīrā ḳalb-i 'ālemde melāḥat ḳalmamış gitmiş (83/10)

"Bir hırka bir lokma" da azla yetinmeyi ifade eder. "Hz. Muhammed insanın havâic-i aslîyesi denilen zarurî ihtiyaçlarını şu üç şeyle sınırlandırmıştır: 1. Belini doğrultacak birkaç lokma, 2. Vücudunu soğuk ve sıcaktan koruyacak giyecek hırka, 3. Başını sokacak bir ev."[78] Vasfî de kanatın tasavvufî ifadesi olan "bir hırka bir lokma"yı Allah'ı zikretmek kadar gerekli olduğunu söyler:

Hemān bir ḫırḳa bir loḳma ḳanā'at lāzımındandır

Gerekdir dilde vird etmek o ẕāt[ı] yüce Mevlā'yı (29/2)

[78] Nakleden: Kamil Yılmaz (çevrimiçi): http://hasankamilyilmaz.com/bir-lokma-bir-hirka.html Son Erişim Tarihi: 25.06.2020.

3. 2. 1. 11. Şükür

Şükür, verilen nimetler karşısında Allah'a duyulan minneti dile getirmedir. Vasfî, gönlüne seslenerek Allah'ın sayısız nimetini fikretmesini ve bu nimetler karşısında teşekkür etmesini ister:

Teşekkür eyle ey dil şol Ḫudā ni'metlerin fikr it

Ta'aḳḳul olsa mümkün mi Ḫudā ni'metlerin ta'dād (144/3)

Nitekim Allah'ın şükredenlere olan keremi sonsuzdur:

Şükr-i ni'met lāzım olmuşdur bu şehrin ḫalḳına

Şākirü'l-iḥsāna Ḥaḳ elṭāf-ı bī-pāyān ider (131/9)

3. 2. 1. 12. Himmet

Himmetin kelime anlamı gayret, emek ve lütuf demektir. Tasavvufta ise mânen büyük kimselerin, ermiş insanların dilediklerini yerine getiren manevî yardımlarıdır.[79] Vasfî, Ömer Baba için yazdığı kasidede onun ve erenlerin himmetini istemektedir:

İrişe ḳuṭbu'l-aḳṭābıñ hemīşe himmeti luṭfen

Erenler himmeti cümle bu cāya ide ceryānı

'Ömer Baba muḥaḳḳaḳ ehl-i 'aşḳıñ ser-firāzıdır

[79] Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Kabalcı Yay., 2005, s. 170.

O himmet itdi ẓāhir şod ḥaḳīḳat merd-i Írānī

Bu mevżi‘de erenler himmeti şöyle olup cārī

Olan iḫrācına bā‘iṣ bulısar ‘afv-ı ġufrānı (92/9,12,22)

Ermiş insanların manevî yardımı ile fetihlerin gerçekleştiğini belirtir:

Yüzünden feṭḥ-i bāb olsa gerek ol ẕāt-ı ʿālīniñ

Erenler himmeti birle fütūḥātlar olur peydā (180/8)

3. 2. 1. 13. Tevekkül

Tevekkül, gerekli tüm çabayı sarf ederek, her türlü tedbiri aldıktan sonra işi tam bir inançla Allah'a bırakmak demektir. Vasfî, tevekkülü kıymetinin bilinmesi gereken bir mücevher olarak görür:

Tevekkül bir cevāhirdir biliser ḳıymetin Vaṣfī

Cihānda ma‘rifet oldur maḥallinde ola icrā (40/7)

Fanî olan bu dünyada mutlu olmak isteyen bir insan, tevekkül etmelidir:

Sa‘ādet ister iseñ dā’imā ehl-i tevekkül ol

Göñül ẕerre ġurūr etme bilirsin ki cihān fānī (93/33)

Vasfî, kalbî bir eylem olan tevekkül ile bahtının açılacağını, tevekkül edenlerin de her işte istediklerine ulaşacağını belirtir:

Vaṣfiyā eyle tevekkül Ḥaḳ ider baḥtıñ küşād

Luṭf-ı Ḥaḳ olsa muḳārin murġ-i dil şādān ola (18/7)

***

Żarūret çekmeye ehl-i ḳalem dünyāda bir yerde

Tevekkül-pīşeler her bir umūrda kām-yāb oldu (210/2)

Sonuç olarak **Güft-i Vasfî**'deki şiirlerde birçok tasavvufî unsur vardır. Eserde dergâh, tekke ve tarikat bilgileri de bulunur. Bu bilgiler Vasfî'nin tasavvufî kişiliği başlığı altında incelenmiştir. Bunun yanında tasavvufî kavramların yaygın şekilleriyle şiirlerde kullanıldığı görülmektedir.

3. 3. ŞAHISLAR

3. 3. 1. II. Mahmûd

Osmanlı Devleti'nin otuzuncu padişahıdır. Babası I. Abdulhamit'tir. Otuz bir yıllık saltanatı süresince Osmanlı Devleti'nin en bunalımlı yılları yaşanmıştır. Bunun yanında devletin yeniden yapılanmasıyla ilgili köklü ıslahatlar da döneminin en belirgin özellikleri arasındadır. Bu ıslahatlar devletin çehresini, modernleşmeye doğru döndürmüştür. Bütün bu meseleler içinde yapmış olduğu bu reformlar sayesinde yüzyılda bir gelen "müceddid" olarak anılmıştır.[80]

Vasfî II. Mahmûd' a olan sevgisini sıklıkla dile getirmiştir:

Şāh Maḥmūd bendesiyiz bay [u] ednā cümlemiz

İdelim ḳalb-i ḫulūṣ-ıla aña ḫayr duʻā (119/9)

O gösterişli, heybetli bir padişahtır:

Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı ḥaşīm fermān idip

Niyyet-i şevket ʻadūlar ḫāk-ile yeksān ola (186/2)

O, Allah'ın yeryüzündeki gölgesidir:

Çünkü ẓıllullāh-ı ʻālem sāyebāndır cümleye

Ḥaḳ teʿālā ʻanḳarīb aʻdāsını yeksān ider (135/2)

[80] Kemal Beydilli, "Mahmud II", **TDVİA**, C. XXVII, Ankara, TDV Yay., 2003, s. 352-357.

Döneminde Balkanlarda, bağımsızlık rüzgârlarının esmesi ile isyan dalgaları yaşanmıştır. II. Mahmûd, Sened-i İttifak ve Alemdar Vakası, 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı, Sırp isyanının bastırılması ve ayanlara karşı mücadele, Osmanlı-İran Savaşı, Yunan isyanı ve 1828-1829 Osmanlı Rus Savaşı, Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı gibi olaylarla mücadele etmiştir. Bu olaylar içerisinde Osmanlı-Rus Savaşları eserimiz açısından dikkat çekicidir.[81] Nitekim bu savaşların ardından padişahın emriyle bölgede harap mekânların tamiri için çalışmalar başlatılmıştır. Bu tamirler içerisinde en önemli çalışma Varna Kalesi'nin tamiridir. Kalenin tamiri Varna'ya uygun bir tarzda olmak üzere ayrı bir planla yapılmıştır.[82] Vasfî, bu tamirin başlangıcını, halkın toplanışını ve coşkusunu, kurbanlar kesilip dualar edildiğini saat, gün ve yıl vererek eserinde işlemiştir (115). II. Mahmûd'un şehri ihya çalışmaları esere şu şekilde yansıtılmıştır:

Sāye-i şevketde ʿālem istirāḥat etmede

Her bilādı şüphesiz maʿmūr u ābādān ider (135/3)

***

Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd rāy-ı müstaḥsen görüp

Ḳal'eniñ iḥdāşına inşāsına görmüş sezā (119/4)

***

Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān kerem mu'tād

Bu şehri eyleyip iḥyā mücerred itdirip bünyād

Belī̈ bunca ḳılā'-yı sā'ire muḥkem binā oldu

[81] Beydilli, **a.g.m**, s.352.
[82] Baron Von Moltke, **1828 Seferi: Bulgarya ve Rumeli'de Ruslar**, çev. Ahmed Rasim, Muammer, İstanbul, Askeri Matbaa, 1932, s. 235.

Bu resm-i ḫoş edāyı bulmadı ‘ālemde bir üstād (176/1-2)

Vasfî, eserinde II. Mahmud'a olan sevgisini açıkça dile getirmiştir. II. Mahmud'un Rumeli'yi ihya etmesini, savaşın bıraktığı harabatın yerine hoş binalar yaptırmasını eserinde işlemiş, yaptıkları için ona dualar etmiştir.

3. 3. 2. İbrahim Paşa

Güft-i Vasfî'deki 141 ve 176 no'lu şiirlerin başlıklarından İbrahim Paşa'nın Silistre Valisi ve mîrimîran olduğu bilinmektedir. Bu bilgiden hareketle Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmanî** adlı eserinde Ispartalı olan İbrahim Paşa'nın önce kapıcıbaşı ve daha sonra mirimirân olduğunu aktarır.

1817'de Silistre muhâfızı, 1819'da Bursa ve İzmit mutasarrıfı, 1821/22'de Karaburun muhâfızı, 1822/23'de tekrar Bursa ve İzmit sancaklarıyla Karadeniz Boğazı'nın Rumeli sahilleri muhâfızı ve Eylül 1823'te İbrâil muhâfızı olmuştur. 1824/25'te Hamid mutasarrıfı olup daha sonra vezirlik rütbesi verilmiştir. 1828/29'da Halep valisi olan İbrahim Paşa, 1829/30'da Tekfurdağı muhâfazasına memur olsa da daha sonra tekrar Silistre muhâfızlığına getirilmiştir. Aydın'daki memuriyetini yerine getirememesi yüzünden vezirliği kaldırılıp sürgün edilmiştir.[83]

Güft-i Vasfî'nin ilk şiiri onun adına yazılmıştır. Bu şiir dışında ona, üç kaside daha yazan Vasfî (141, 176, 186), onun için övgülerde bulunur ve kendisine yardım etmesini ister. İbrahim Paşa'nın vezir olduğunu beyitlerinde belirtir:

Vezāretle mükerrem eylemiş Bārī Te‘āllalāh

Hemān-dem dest-gīr olsun dü ‘ālemde idip iḥsān (1/4)

***

[83] Mehmed Süreyyâ, **Sicill-i Osmanî**, Haz. Nuri Akbayar, C. III, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 1996, s.773-774.

Pādişāh-ı ālem-penāhıñ bir vez̲īridir ki ol

Sāyesinde istirāḥat etmede bay u gedā (141/4)

Hizmet ettiği bölgenin ihyası için uğraşan İbrahim Paşa, hayır sahibi biri olarak anılmıştır:

Bu ḳal‘a himmetiñ birle hemīşe olmada iḥyā

Gönül mülküñ Te‘ālallāh ide ma‘mūr [u] ābādān (1/3)

***

Ḫuṣūṣā Seyyid İbrāhim Paşa ḥażretleri dā’im

Neẓāret etmede bu beldeniñ iḥyāsına ḥālā (161/5)

***

O z̲ātıñ ḫayr-ḫ^{w}āh olduġuna hīç iştibāh yoḳdur

Muḥaḳḳaḳ ‘ırḳ-ı ṭāhir olduġuñ ben eylerim işhād (176/13)

3. 3. 3. Abdulkerim Paşa

Eserde 164, 193 ve 197 no’lu şiirler, mîrimîran olan Abulkerim Paşa adına yazılmıştır. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi’nde mîrimîran Abdulkerim Paşa’nın 9 Temmuz 1821 yılında, Varna Kalesi muhafazasına vekil olduğu ile ilgili bilgi vardır.[84] **Sicill-i Osmanî**’de de önce kapıcıbaşı ve daha sonra yükselerek

[84] TCCDA, Fon kodu: C.. AS.., Dosya no: 21, Gömlek no: 909.

mîrimîran olduğu belirtilmiştir. 1817'de Varna ve sonrasında Ada-i kebir muhafızı olan Abdulkerim Paşa, 1827/28'de buradan ayrıldıktan sonra vefat etmiştir.[85]

Vasfî, yazdığı şiirler işe onun hakkında övgülerde bulunmuş ve onun gibi şerefli bir zata dualar etmiştir:

Yine ʻarż-ı hüner birle kelāma ibtidā olsun

Ki bir ẕāt-i meʻālī ḥaḳḳına bī-ḥad duʻā olsun

Ḫacı ʻAbdulkerīm Paşa dü ʻālemde ola mesrūr

Kederlerden olup maḥfūẓ beher derde devā olsun (193/1-2)

Eserdeki dokuz bentlik tek muaşşer, Hacı Abdulkerim Paşa'yı teselli etmek gayesiyle kaleme alınmıştır. Burada dünyanın kötüye giden hali, insanların içine düştüğü durum anlatılmıştır. Allah'tan başka kimsenin kimseye yardım etmeyeceğini belirten Vasfî, Abdulkerim Paşa için dualar etmiştir.

3. 3. 4. Muhammet Naʻîm (?) Paşa

Taradığımız kaynaklarda Muhammet Naʻîm Paşa hakkında bir bilgiye ulaşamadık. Eserde onun adına bir şiir yazılmıştır ve bu şiirin altına H.1234-M.1818/1819 tarihi düşürülmüştür. Vasfî, onun II. Mahmûd tarafından terfi edilerek vezirliğe getirildiği hakkında bilgi verir:

Ḫoşā ferḫunde ṭāliʻ bir vezīr-iʻālī-şān

Olupdur nezd-i şāhīde muḥaḳḳaḳ rütbesi şāyān

[85] Süreyya, **a.g.e.**, C. I, s. 125.

Muḥammed Paşa kim a‘le’l-e‘āli bir melek-ḫaṣlet

Vezāretle idip terfī‘ anı Sulṭān Maḥmūd Ḫān

Vezāretle mükerrem eyledi Bārī Te‘ālallāh

Dü ‘ālemde muvaffaḳ eyleye ol Ḫāliḳ u Mennān (195/1-2, 16)

Ona övgülerde bulunur. O, bilgili, nüktedan ve hüner sahibi bir kişidir:

Ẓarīf-i nüktedān ehl-i hünerdir ‘ārif ü dānā

Neẓāfet menba‘ı sırr-ı sa‘ādet kāmilü’l-‘irfān (197/7)

Vasfî, onun her işte başarılı olması için dua eder ve görevinde de hayra ulaşmasını temenni eder:

Muvaffaḳ ide Ḥaḳ cümle umūrunda kerem birle

Vücūd-ı devletini ḫayra maṣdar eyleye Sübḥān (195/6),

Bunun yanında Vasfî, Na‘îm Paşa’dan kendisine ihsanda bulunmasını da ister:

Ne ḥaddim eylemek medḥiñ murādım ḥasb-ı ḥāl ancaḳ

Kemāl ü faẓl-ı luṭfundan Te‘ālallāh ide iḥsān (195/18)

3. 3. 5. Muhammed Rüşdi Paşa

Taradığımız kaynaklarda hakkında bir bilgiye ulaşamasak da **Sicill-i Osmanî**'de "Rüşdi Mehmed Paşa" adıyla kayıtlı olan paşa olabileceği muhtemeldir. Rüşdi Paşa Erzurum ulemâsından Seyyid Ali Efendi'nin oğludur. Bir müddet vezirler yanında çalışan Paşa'ya, hocalık ihsan edilmiştir. Birçok farklı görevde bulunan Rüşdi Paşa, Silistre ve Bosna Valiliği yapmıştır.[86] Sofya muhafızlığı da yapan Paşa'nın sadaret kaymakamlığına II. Mahmûd'un danışman hocası meşhur İbrahim Ref'et Efendi'nin tarifiyle gelmesi, son derece önemlidir. Rüşdi Paşa'nın âlim, fazıl ve tedbirli bir kişilik olduğu belirtilmiştir:[87]

Rüşdi Paşa, **Güft-i Vasfî**'de Rumeli'ne gelişiyle bölgeyi şereflendiren bir paşa olarak yer almıştır:

Ḳudūmıyla müşerref eyledi Rūmilini bī-şekk

Ḫaṭālardan ide maḥfūẓ vücūduñ Ḥażret-i Sübḥān (87/2)

Ona vezirlik, Allah tarafından ihsan edilmiştir:

Vezāretle mükerrem eylemiş ol Ḥażret-i Bārī

Hemīşe dest-gīr olsun dü 'ālemde idip iḥsān (87/4)

Vasfi onun için dualar etmiş ve görev süresi boyunca sıkıntı çekmemesini temenni etmiştir. Vasfî'nin Rifâî tarikatından olan Ömer Baba için yazdığı kasidede

[86] Eserin yazıldığı yılları göz önüne alarak yaptığımız devlet arşivleri taramasında Silistre valisi Mehmed Rüşdi Paşa'nın adının geçtiği bir belgeye rastladık Bu belgenin tarihi H.1230-M. 1814/15'dir. TCCDA, Fon kodu:AE:SMHD.II., Dosya no: 10, Gömlek no: 487.
[87] Süreyya, **a.g.e**., C. V, s. 1405-1406.

Muhammed Rüşdi Paşa'nın da irşada katıldığını yazması, paşanın tarikata olan yakınlığını gösterir:

Muḥammed Rüşdi Paşa müşterek oldu bu irşāda

Anı keşf eyledi keşşāf muḥaḳḳaḳ ṣun' ṣamedānī̇ (92/13)

3. 3. 6. Salih Paşa

Vasfî, eserinde mîrimîran Salih Paşa'nın Varna şehrine gelmesinden, Varna halkının da ona daima dua ettiğinden bahseder:

Her umūra himmet eyler ṣıdḳ-ıla iḫlāṣ-ıla

Mī̇r-i mī̇rān-ı kirāmdan Ḥażret-i Ṣāliḥ Paşa (119/15)

***

Varna şehrin çün ḳudūmuñla müşerref eylediñ

Merḥametle hem mürüvvet sende mevcūd bī̇-nühā (96/17)

***

Dā'imā eyler du'ā bay u gedāsı Varna'nın

Ḥaḳ te'ālā nā'il-i maḳṣūduna imkān ider (131/5)

Varna ile ilgili bu bilgiden hareketle devlet arşivlerinde yer alan bir belgede, Eskişehir Mutasarrıfı ve Varna muhafızı Salih Paşa'ya kale muhafazası şartıyla 1820/21 yılında vezirlik verildiği yazılıdır.[88] Vasfî'nin de Salih Paşa için yazdığı

[88] TCCDA, Fon kodu: HAT, Dosya no: 1555, Gömlek no: 31.

şiirin tarih beyiti çözümlendiğinde H. 1232- M.1816/1817 yıllarını vermektedir. Tüm bu bilgilerden hareketle **Sicill-i Osmanî**'de Salih Paşa'nın önce kapıcıbaşı, daha sonra ise mîrimîran olarak Eskişehir sancağıyla Boğdan muhafızı olduğu yazılıdır. 1821'de vezir rütbesi alan paşa, 1822'de ise vefat etmiştir.[89]

Salih Paşa **Güft-i Vasfî**'de çalışkan, iyi hizmet eden ve devletin her bir işinde başarı sağlayan bir paşa olarak yer alır:[90]

Ḫıdmet-i şāhānede beẕl-i vücūd etmekdedir

Ṣıdḳ-ıla iḫlāṣ-ıla eyler yolunda cān fedā

Devletiñ her bir umūrun ḥüsn-i tanẓīm etmede

Rūz [u] şeb kārı odur yoḳ ġayrı aṣlā mā-cerā (96/6,15)

Vasfî, onun için dualar eder ve övgülerde bulunur. İnsaf sahibi biri olduğunu ve kemal ehline itibar ettiğini de ifade eder:

Ḫāme medḥin etmek ister yine bir ẕātıñ göñül

Ṣāḥibü'l-inṣāfdır el-ḥaḳ Ḥażret-i Ṣāliḥ Paşa

Dā'imā ehl-i kemāle i'tibār etmekdedir

Dü cihānda Ḥaḳ te'ālā baḫş ide ẕevḳ [u] safā (96/3,13)

[89] Süreyya, **a.g.e.**, C. V, s.1472.
[90] Eserdeki tarihler göz önüne alınarak devlet arşivlerinde yaptığımız taramada Varna muhafızı Salih Paşa'nın gayreti ile Varna Kalesi'nin tamir ve inşa olduğu bilgisine ulaştık.
TCCDA,Fon kodu: HAT, Dosya no: 601, Gömlek no: 29358.

3. 3. 7. Sâlim Paşa

Taradığımız kaynaklarda hakkında bir bilgiye ulaşamadık. Eserde 115 no'lu Varna Kalesi'nin tamiri ile ilgili olan şiirde adı geçer. Kalenin tamiri için yapılan törende, bir muhafız olarak orada yer alır:

Muḥāfıẓ Ḥażret-i Sālim Paşa ḥāżır o meclisde

Feraḥlar kesb olup şöyle olupdur cümle dil şādān (115/10)

Bunun yanında eserin 16 no'lu şiiri Sâlim Paşa adına yazılmıştır. Vasfî, onun sözlerinin canına bir gıda olduğunu söyleyerek över. Bütün düşmanlarının bozguna uğraması ve görev süresinin devamlı olması için Allah'a yalvarır:

Kelāmıñ bir ġıdā oldu ṣanırsın cānıma vallāh

Te'ālā cümle a'dāñız cihānda eyleye maḳhūr

Tażarru' eylerim Ḥaḳḳ'a devām-ı devletiñ-çün ben

Ḫudā terfī' ide şānın ḥesābsız eyleye me'cūr (16/5-6)

Vasfî, kendisine yardımda bulunan paşa için de dua eder:

Tesellī himmetiñle şād [u] ḫandān oldu çün Vaṣfī

Ḫudā ḳadriñ ide 'ālī rıżādan ḳalmaya mehcūr (16/12)

3. 3. 8. Süleyman Paşa

Avlonyalı olan Süleyman Paşa, İbrahim Paşa'nın oğludur. 1821'de Avlonya mutasarrıfı olan Paşa, daha sonra Maçin muhafızı olmuştur. 1825/26'da ise vezirlik rütbesi alarak İbrail muhafızlığına getirilmiştir. 1827/28 harbine kadar orada bulunan Süleyman Paşa, daha sonra vefat etmiştir. Sadık ve cesur biri olarak anılmıştır.[91]

Sicill-i Osmanî'de Süleyman Paşa adında birçok kişinin biyografik bilgisi vardır. Bizim bu bilgiyi seçmemizde **Güft-i Vasfî**'de geçen bilgiler belirleyici olmuştur. Bununla beraber Moltke de Süleymân Paşa'nın İbrail'de Maçin Kalesi'nde kale kumandanı olduğunu doğrular.[92] Paşa adına müstakil bir şiir olmasa da Abdulkerim Paşa için yazılan şiirde onun adına da yer verilmiştir. Vezir olduğunu öğrendiğimiz paşanın, Selânik'in İbrâil şehrinde olduğu bilgisi de verilir:

Süleymān Paşa kim a'le'l-e'ālī bir melek ḫaṣlet

Vezāret şānına lāyıḳ ṣafā-ender-beḳā olsun

Muḳaddem mesken İbrā'il Selānik şehrine me'mūl

Erenler eyleye himmet göñülden merḥabā olsun (193/6-7)

3. 3. 9. Pehlivan Paşa

Rumeli âyanlarından, asıl adı İbrahim olan, savaşlarda "Baba Paşa" lakabıyla bilinen ünlü bir kumandandır. 1760-1170 yılları arasında doğduğu tahmin edilen Paşa'ya "Pehlivan" denmesinin sebebi gençlik yıllarında güreş tutmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Askerî bilgisini gönüllü olarak katıldığı cephelerde kazandığı tecrübelerden edinmiştir.

[91] Süreyya, a**.g.e**., C. V, s.1545.
[92] Moltke, **a.g.e.**, s.48.

Savaşlarda ve Rumeli'deki isyanların bastırılmasında rolü bulunan Pehlivan Paşa'ya Hassa silahşörlüğü ve kapıcıbaşılık unvanları verilmiştir. Ruslara karşı gösterdiği mücadele ile Silistre'yi işgalden kurtaran Paşa'ya vezaret rütbesi ve Rakka valiliği verilmiştir. Bundan sonra da "Baba Paşa" olarak anılmaya başlanmıştır. 1810'da Rusya'ya esir düşen Paşa'nın bu durumu İstanbul'da geniş yankı uyandırmış ve II. Mahmûd cihâd-ı ekber ilan etmiştir. Esaretten kurtulduktan İstanbul'a döndüğünde bizzat II. Mahmûd tarafından ziyaret edilmiştir. Başka şehirlerde de valilik ile görevlendirilen Paşa, 1821 senesi içinde vefat etmiştir. Osmanlı-Rus Savaşı'nda gösterdiği mücadele neticesinde halk arasında şöhret bulmuş ve bu mücadele sonucunda "Semender gibi ateş içinde yüzdü." gibi söylemlerle yüceltilmiştir.[93]

Güft-i Vasfî'de Pehlivan Paşa adına bir şiir bulunmaktadır. O, Allah yolunda gayretli bir şekilde sayısız gaza yapmıştır:

Ġazālar bī-'aded vāḳi' olupdur fī-sebīlillāh

Ġayūrāne ġazā itdi muḥaḳḳaḳ Pehlivān Paşa (180/3)

İsmi zikredildiğinde bile düşmanları korkuya kapılır:

Anıñ evṣāfına yoḳdur nihāyet süm'adan 'ārī

Mübārek ismi ẕikr olsa maḫāfet etmede a'dā (180/6)

Vasfî, şiirde kahramanlıklar gösteren kumandanın mahşer günü mekânının cennet olması için dua eder ve Allah'ın ona yüksek bir makam nasip etmesini temenni eder:

[93] Kemal Beydilli, "Pehlivan İbrâhim Paşa", **TDVİA**, C. XXXIV, İstanbul, TDV Yay., 2007, s.222-223.

Ḫuṣūṣā rūz-ı maḥşerde göñül ol merd-i ġāzīniñ

Mekānın luṭf-ı fażlından ide Ḥaḳ cennetü'l-meʾvā

Duʿādır dāʾimā kārım ide Ḥaḳ devletin efzūn

Naṣīb eyler ḳarīban Ḥaḳ teʿālā mesned-i ʻulyā (180/9,14)

3. 3. 10. Lutfullah Efendi

Güft-i Vasfî'de adı en çok zikredilen şahıslardan biridir. Kalemden yetişen hâcegândan Lutfullah Efendi, Varna bina eminidir. 1827-28'de küçük evkaf muhasebeciliği yapmış, daha sonra ise başka görevlerde bulunmuştur. Uzun yıllar Matbah-ı amire müdürü olan Lutfullah Efendi, görevine son verildikten sonra 31 Mayıs 1861'de vefat etmiştir. Mezarı Üsküdar'dadır ve zengin biridir.[94]

Eserde Lutfullah Efendi adına iki şiir yazılmıştır (119, 156). Bunun dışında Vasfî, pek çok şiirde de ona övgülerde bulunmuştur. Vasfî, onun için yazdığı şiirde onun hoca olduğunu bildirir:

Nām-ı Luṭfullāh Efendi dest-gīri ola Ḥaḳ

Ḥʷācegān zümresi ḫoş ẕāt o velīü'l-naʻīmā (119/3)

Varna'nın ikbali olarak görülen Lutfullah Efendi, hem âlim hem de iyi amel sahibi bir kimsedir:

Ḥāṣıl-ı ẓāhir olan hem Varna'nıñ iḳbālidir

[94] Süreyya, **a.g.e.**, C. III, s.903.

Açılıp ṭali‘-i mes‘ūd bula ‘ālemler ṣafā

Hem-nişīn-i ‘ulemā [vü] ṣuleḥā olduġuna

Vāḳıf oldu ḫayr-ı evṣāfına hep bay u gedā (119/8,11)

Padişahın emri ile kalenin tamiri için Varna’ya memur olarak gelmiştir:

Muḥaḳḳaḳ emr-i şāh-ile olup inşāsına me’mūr

Ki Luṭfu’llāh Efendi Varna’ya vārid olup ol ān (115/6)

Bu tamir için gece gündüz çalışmış, yaptığı bu hizmet onu daha da mutlu etmiştir:

Geldi Luṭfullāh Efendi ḳal‘eye itdi şürū‘

Pādişāh emrine münḳād her ne kim fermān ider

Irḳ-ı ṭāhir olduġunda yoḳdur aṣlā iştibāh

Sāye-i şāhānede ḫıdmet anı şādān ider

Rūz [u] şeb ṣıdḳ-ıla ġayret etmede inşāya ol

Ḳal‘eniñ etrāfını biñ sa‘y ile cevlān ider (131/11-13)

Elinin bolluğunu, Rifâî tarikatına ait bir tekkenin tamiri için yardım ederek göstermiştir:

Çün ‘Ömer Baba idip himmet anıñ ta‘mīrine

Geldi Luṭfullāh Efendi virdi ta‘mīre cilā (93/10)

Vasfî, her derde deva olarak gördüğü Lutfullah Efendi için dualar eder ve onun görevinin devamlı olması için Allah’a yalvarır. Ona sıklıkla övgülerde bulunur ve kendisine de yardım etmesini ister.

3. 3. 11. Hasan Efendi

Taradığımız kaynaklarda hakkında bir bilgiye ulaşamadık. **Güft-i Vasfî’**de biri tarih olmak üzere onun adına yazılmış üç şiir bulunur (84, 109, 111). Eserde müderris olduğu belirtilen Hasan Efendi, Varna’da otuz yıl ders vermiştir:

Varna şehrinde otuz yıl ders ile meşġūl olup

Feyż-i Ḥaḳḳ’dan behre-i ‘ilm cümleye oldu ‘aṭā

Ḥasan Efendi müderris itdi ‘uḳbāya sefer

Rūḥumu şād eyleye luṭfen Cenāb u Kibriyā (109/2,7)

Adına yazılmış tarih manzumesinde anlatıcı Hasan Efendi'dir. İlmini Allah için icra ettiğini ve bu ilmi öğrenmeye gelenin bundan nasiplenmesi için dua ettiğini belirtir:

'İlm ta'līm eyledim bunca zamān Allāh için

Ṭālibine ḥiṣṣe-yāb olmaḳ için itdim du'ā (109/3)

3. 3. 12. Ahmed Kâşif Efendi

Taradığımız kaynaklarda hakkında bir bilgiye ulaşamadık. **Güft-i Vasfî**'de onun adına yazılmış biri nükte olmak üzere iki şiir bulunur (157, 159). Şiirin başlığı ile hâcegân olduğunu öğrendiğimiz Ahmed Kâşif Efendi, hüner sahibi biridir:

Ḥaḳīḳat Kāşifā sende hüner-merdānelik mevcūd

Velākin işbu naẓmım olmasın taḥẕīfine bā'iş (157/6)

Vasfî ona övgülerde bulunur ve onun kemalinin daha da artması için dua eder:

Teraḳḳī-yi kemālāta du'ā ḳıl Kāşife Vaṣfī

Muḥaḳḳaḳ bu kelām ehl-i kemāl tavṣīfine bā'iş (157/7)

Bu şiirler dışında 64 ve 65 no'lu Ahmed redifli, aşıkâne tarzda yazılmış gazeller de Ahmed Kâşif adına yazılmış olabilir. Bu gazellerin başlığında, isim belirtilmediği için kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

3. 3. 13. Mahmûd Nedim Efendi

Güft-i Vasfî'de Mahmûd Nedim Efendi'nin köşkü için tarih manzumesi bulunmaktadır. Bu manzumenin başlığındaki bilgi ile Mahmûd Nedim Efendi'nin hâcegân olduğu anlaşılmaktadır. Manzumeye H.1234-M.1818/1819 tarihi düşürülmüştür.

Eserde Mahmûd Nedim Efendi, seçkin bir kişi, kerem sahibi biri olarak yer alır:

Hoşā ferḫunde ṭāli‘ ẕāt ve'l-emīr-i müsteşnā

Ne mīr-i pür ẓerāfet menba‘-ı ‘irfān kerem-fermā (178/1)

O, ilim irfan sahibi, marifetli zarîf ve nüktedân biridir. İlim ve fazilet bakımından olgunluğa erişmiş kimselerin kadrini bilir ve onlara saygı duyar:

Ḫuṣūṣā ‘ilm ü ‘irfān [u] ma‘ārifde naẓīri yoḳ

Ẓarīf ü nüktedān ehl-i hüner hem ‘ārif ü dānā

Kemāl-ile bilir ḳadrini erbāb-ı kemālātın

İder ḥürmet ḳılar ‘izzet kemāline göre māşā (178/4-5)

Şiirde Hâmide Hanım, Hatice Hanım ve Feride Hanım isimleri de zikredilir. Hangisinin eşi hangilerinin kızları olduğu hakkında bilgi yoktur:

Daḫı maḫdūm mükerrem mīr-i Şevket Ḥāmide Ḫanım

Reh-i ʿirfāna sālik olalar ʿālemde bī-pervā

Ḫadīce Ḫanım-ile hem Ferīde Ḫanım'a Mevlā

Cihān bāğında etvāl-i ʿömürler eyleye aʿṭā (178/9-10)

Vasfî, onun her işte başarılı olması ve hayra ulaşması için Allah'a dua eder. Ondan iltifatlar gördüğünü, bu yardımlarla canlandığını da belirtir:

Muvaffaḳ ide Ḥaḳ cümle umūrında kerem birle

Vücūd-ı devletini ḫayra maṣdar eylemiş Mevlā

Tenāvül eyledim ben ḫāne-i devletde niʿmetler

Nevāzişler olup cāri olupdur mürde-dil iḥyā (178/3, 18)

3. 3. 14. Mehmed Emin Efendi

Taradığımız kaynaklarda hakkında bir bilgi bulamadık. Ancak **Güft-i Vasfî**'de kerimesi ve oğlu hakkında iki şiir bulunur (97, 165). Bu şiirlerin başlıklarında Mehmed Emin Efendi'nin Varna Nâ'ibi olduğu yazılıdır.

97 no'lu şiir, Mehmed Emin Efendi'nin kızı ve oğlu için yazılmıştır. Bu şiirde dikkat çekici unsurlardan biri çocuk yaşta vefat eden kızı Sıddıka ve oğlunun ağzından söylenmiş beyitlerin olmasıdır:

Cihāndan göçdü Ṣıddıḳa irişip emr-i Rabbānī

Ṣabāvetde irip vaʿde görüp ḥavrā [vü] ġılmānı

Bi-ḥamdillāh ṣabāvetde ikimiz eyledik pervāz

Uçup cennet sarāyında gezerler bāġ-ı seyrānı (97/2,16)

Şiirde anlatıcının değişmesi bir karışıklığa neden olmuştur. Kızı ya da oğlu Varna'da dünyaya gelmiş, yine ikisinden biri Varna'da Ahmet İzzet Efendi adlı kişinin kabrine yakın gömülmüştür:

Daḫı ol 'İzzet Aḥmed Efendi yek civārımdır

Meger biz Varna şehrinde idindik ḳabr [ü] meskānı

Birimiz Varna şehrinde cihān mülküne gelmişdik

Yine irdi ecel anda çü böyle ḥükm Ṣamedāni (97/11,22)

Şiirde başka şahısların ismi de zikredilmiş, ancak bunların kim olduğuna dair bir bilgi verilmemiştir:

Sitanbul'da Ẕekiyye Ḫanım ol hemşīremiz Mevlā

Mu'ammer müstedām ide ki zīrā görmedik anı

Emīne duḫteriñ 'ömrün daḫı Ḥaḳ eyleye efzūn

Mürüvvet göstere kim olmaya hīç ḥadd u pāyānı

Selām olsun Zekiyye Ḫanıma ḥaḳḳıñ ḥelāl etsin

Cihān bāġında ẕürriyet görüp ol ala meydānı (97/13,14,23)

Mehmed Emin Efendi'nin kızı Sıddıka, Vasfî'yi bu şiiri yazması için vekil etmiştir:

Vekīl itdi bu naẓmımda beni Ṣıddıḳa ey Vaṣfî

Bıraḳdım ḫāmeyi elden dil itdi āh [ü] nālānı (97/31)

Sıddıka'nın Mehmed Emin Efendi'nin kızı olduğu 165 no'lu şiirde belirtilmiş ve onun adına yazılan şiirde H.1234-M.1818/1819 tarihi düşürülmüştür:

Ey ḫāme 'arż eyle hüner olsun gülistān-ı İrem

Bir duḥter-i pākīzeyi perverdigār itdi kerem

Ṣıddıḳa ismi yād olup Mevlā vire 'ömr-i ṭavīl

Elḥamdulillāh kim cihāna bī-ta'ab başdı ḳadem (165/1-2)

3. 3. 15. Muhammed Reşid Efendi

Taradığımız kaynaklarda hakkında bir bilgiye ulaşamadık. **Güft-i Vasfî**'de adına yazılmış mehdiye türünde bir gazel bulunur (74). Vasfî, onun her derde deva bir sohbet arkadaşı olduğunu ifade eder:

Ey göñül buldum yine bir ṣoḥbeti derde devā

Her murādıñ ide ḥāṣıl Ḥażret-i Bārī Ḫudā (74/1)

Vasfî, Muhammed Reşîd Efendi için dualar eder ve her isteğinin gerçekleşmesi için Allah'a temennide bulunur:

Cümle evlād [u] ı'yālıñ Ḥaḳ te'ālā ḥıfẓ idip

Fażl-ı luṭfından ḳamu ḥācātıñı ide revā (74/5)

3. 3. 16. Boşnak Efendi

Güft-i Vasfî'de Boşnak Efendi adına bir şiir bulunur. Buradaki bilgiye göre Boşnak Efendi İstanbul'un Tophâne ilçesindendir:

Ṭālibiñ cehliñ izāle etmede ṣubḥ u mesā

Bildigim budur hele Ṭopḫāne'niñ sulṭānıdır (174/3)

Vasfî ona övgülerde bulunur. O, ilim ve fazilette ileri gelenlerden biridir. Dil bilgisi, mantık, meânî, tefsir ilmi gibi pek çok alanda bilgisi vardır:

Medḥ idem 'ālemi kim ḫoş mücevherkānıdır

Her kemāletde bilā-şekk ma'rifet erkānıdır

Naḥv [u] ṣarf manṭıḳ [u] ma'ānī 'ilm-i tefsīr beyān

Cümlesin ezberlemiş tām bu kerem Sübḥān'ıdır

Ben ne ednāyım ki ḫāşā eyleyim medḥin anıñ

Her ‘ulūma āşinā hem ḥadd ü bī-pāyānıdır (174/1-2,8)

Eşiğinde pek çok misafiri olan Boşnak Efendi’nin şöhreti de günden güne artmaktadır:

Eylemiş taḳrīre mālik ol ġanī perverdigār

Āsitānında anıñ çoḳ kimseler mihmānıdır

Şöhretiñ āfāḳa pertev şalmada günden güne

Girye etsin çeşm-i ḥussad kim işi efġānıdır (174/4,9)

3. 3. 17. Mehmed Efendi

Eserde Mehmed Efendi adına bir şiir bulunur (47). Bu şiir Mehmed Efendi’nin sona eren yönetimi hakkında yazılmıştır. Şiirde Varna şehrindeki insanları mutlu etmesinden bahsedilmesinden dolayı görev yerinin Varna olduğu söylenebilir:

Bu Varna şehriniñ bay u gedāsın eylediñ mesrūr

Bilenler bildiler anı ne ḥācet eylemek imā (47/3)

Ona övgülerde bulunan Vasfî, bu durum karşısındaki üzüntüsünü şiire yansıtmıştır:

Ḥükūmet intihā buldu muḳadder ey cihān-ārā

Ṣukūk irdi ḫitāma dil şikeste āh ü vāveylā

İrince vaḳtiñiz ḫayrü'l-ḫitāma dil olup me'yūs

Maḳāmıñ rūz-ı maḥşerde ide Ḥaḳ cennetü'l-me'vā (47/1-2)

Vasfî, onun her gününün Nevruz gibi uğurlu geçmesi ve her muradının gerçekleşmesi için Allah'a dua etmiştir:

Ola her rūzuñuz mānend-i 'ıyd-ı sa'd-ı nevrūz-veş

Murādıñ Ḥaḳ idip ḥāṣıl ḳamu maḳṣūd ola i'ṭā (47/5)

3. 3. 18. Mustafa Efendi

Güft-i Vasfî'de Mustafa Efendi adına yazılmış iki şiir bulunur (35, 39). Bu şiirlerde Mustafa Efendi hakkında ayırt edici bilgiler yoktur. Onu öven ve ona dualar eden Vasfî, onun güzel ve yakışıklı insanlar içinde bir destan gibi olduğunu söyler:

Ey göñül ḫūbān içinde dāsitāndır Muṣṭafā

Ehl-i 'aşḳa bī-şek ehl-i imtiḥāndır Muṣṭafā (39/1)

Ayrıca onun dudağını mercana, yanaklarını güle, her bir lafını yakûta, kaşlarını mihraba, dişlerini de inciye benzetir (39/2-5)

3. 3. 19. Sâlim Efendi

Sâlim Efendi, Osmancık Mahkemesi başkâtibi Hacı Şükri Efendi'nin oğludur. 1794-1795'te doğan Sâlim Efendi, 1812 yılında İstanbul'a gelmiştir. Burada ilmini tahsil edip bir müddet zaman geçirdikten sonra, kitâbetle uğraşmış ve maliye mektupçusu olmuştur. Anadolu ve Rumeli taraflarında da kitâbet hizmetinde bulunan Sâlim Efendi, Bursa'ya zaptiye başkatipliğine tayin edilmiştir. Usta bir şair olduğu belirtilen Sâlim Efendi 1855/56 yıllarına doğru vefat etmiştir.[95]

Güft-i Vasfî'de Sâlim Efendi adına biri şiirine nazire olmak üzere iki şiir bulunmaktadır (112, 121). Vasfî, Sâlim Efendi'nin Misivri'de olduğunu söyleyerek Rumeli'ye geldiğini doğrular:

‘Azm-i rāh itdiñ ‘azīzim şān-ile meydān-ıla

Meskeniñ oldu Misivri luṭf ile iḥsān-ıla

Anda sen ẕevḳ [u] ṣafā ḳıl sāde-rūlarla hemān

Bunda ben maḫzūn [u] me'yūs olayım efġān-ıla (121/1)

Bunun yanında onun Misivri'de kitabetle uğraştığını Vasfî'nin şiirinden de öğrenmekteyiz:

Naẓīre lāzım olmuşdur seniñ bu şi‘rine bī-şekk

Misivri'de kitābetde kemālet ehl-i Sālim var (126/23)

95 Fatîn Davud, **Hâtimetü'l-Eşâr, (Fatîn Tezkiresi),** Haz. Ömer Çiftçi, s.229, (çevrimiçi) (https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0) Son Erişim Tarihi: 20.06.2020.; Süreyya, **a.g.e**., C. V, s.1476.

3. 3. 20. İsmâil Vehbi Efendi

Güft-i Vasfî'de İsmâil Vehbi Efendi adına yazılmış bir şiir bulunmaktadır. Tophâneli İsmâil Vehbi Efendi Ürgüp'ten İstanbul şehrine gitmiştir:

ʻAzm idip Ürgüp diyārından Sitanbul şehrine

Bī-gümān neşr-i ʻulūm maḳṣad hemān şām u seher (175/2)

Vasfî, onun İstanbul'a dostu Osman Efendi için gittiğini belirtir:

Çün Ḥacı ʻOs̱mān Efendi yār-i ġār-durur sebeb

Ḥaḳ vire ṣıḥḥat selāmet virmeyip aṣlā keder (175/3)

Her ilme aşina olan İsmâil Vehbi Efendi, seçkin ve iyi huylu biridir:

Her ʻulūma āşinā bir z̲āt-ı ʻālīsin hele

Ṭāliʻiñ Ḳadr-i saʻīd olsun hemīşe nūr [u] fer

Ḥaḳ saña ṭabʻ-ı ḥalīm baḫ̲ş eylemiş bī-iştibāh

Bī-ḥesāb iḥsān ola min ġayrı meʼmūl sīm [ü] zer (175/4-5)

Onunla pek çok kez Tophane'de görüşen Vasfî, bir daha görüşmek için Allah'a dua eder:

Nice kez Ṭopḫ̲āne'de oldum mülāḳī z̲ātına

Ḥamdulillāh Varna'ya bī-ġam keder ḳıldım sefer

Bir daḫı olmaḳ mülāḳī Ḥaḳ müyesser eyleye

Merd-i kāmilden cihānda kimseye gelmez żarar (175/7,11)

3. 3. 21. Muhammed Ağa

İbrahim Paşa'nın kethüdasıdır. **Sicill-i Osmanî**'de yer alan İbrahim Paşa'nın biyografisinde ise adı Mehmed Ağa olarak geçer. Bursa'da iken kendisine kapıcıbaşılık payesi verilmiştir.[96]

Eserde adına yazılmış iki şiir bulunmaktadır (160, 183). İlk şiirin başlığında İbrahim Paşa'nın kethüdası olduğu belirtilirken diğer şiirde ise Hacı Muhammed Ağa başlığı vardır. Her iki şiire de H.1234-M.1818/1819 tarihi düşürülmüştür.

Şiirdeki bilgiye göre Muhammed Ağa Bursalıdır ve değerli bir vezirin kethüdasıdır:

Ḥācı Muḥammed Aġa nām Burusa ḫanedānından

Tevāżu'la olup me'lūf ide Ḥaḳ ġuṣṣadan āzād (183/2)

***

Bir vezīr-i 'ālīşāna kethudādır kim o ẕāt

İstirāḥat eyleyip dā'im du'āda ḫāṣ u 'am (160/2)

[96] Süreyya, **a.g.e.**, C. III, s. 774.

Aynı zamanda Varna ayânı olan Muhammed Ağa, Varna'daki Abdurrahman Camisi'ni tamir etmek için yardım etmiştir:

Hemān-dem Varna a'yānı Muḥammed Aġa ṣıdḳ-ıla

Ḫulūṣ-ı ḳalb ile ta'mīr [ü] termīm eyledi anı

Ne ta'mīr cümleten iḥdāṯ [u] inşā eyledi bī-şekk

Aña ṣarf eyleyip mālıñ feraḥ-yāb itdi iḫvānı (32/3-4)

Kapısına gelen herkese saygı gösteren Ağa'yı zahidler her gün ziyaret eder:

Ḳamu a'lā vü ednāya ider ta'ẓīmen istiḳbāl

Ziyāret etmede her gün o ẕātı şevḳ-ıla zühhād (183/3)

O, hayır sahibi bir kişidir ve herkese lutufkar davranır:

Dā'imā bay u gedāya hep telaṭṭuf etmede

Ol sebebden her maṣāliḥ buldu yirince niẓām (160/6)

***

O ẕātıñ ḫayr-ḫʷāh olduġuna hīç şüphe yoḳ ẕerre

Muḥaḳḳaḳ 'ırḳ-ı ṭāhir olduġun ben eylerim işhād (183/12)

3. 3. 22. Ali Ağa

Taradığımız kaynaklarda hakkında bir bilgi bulamadık. Eserdeki bilgiler ile Ali Ağa, Rüşdü Paşa'nın yardımıyla Balçık'a ayân olmuştur:

Rüşdi Paşa ḥażreti aña telaṭṭuf eyleyip

Balçıġ'a a'yān idip ol mesnede görmüş revā (88/5)

Âkil ve kâmil biri olan Ali Ağa aynı zamanda tedbirli biridir. Vasfî, onun makamının daha da yükselmesi için Allah'a dua eder:

'Āḳıl u kāmil müdebbir Ḥaḳ ide cennet naṣīb

Mesnedin terfi' ide anıñ Cenāb u Kibriyā (88/7)

Vasfî, herkese yardımlar eden Ali Ağa'nın meclisinde birkaç defa bulunmuştur:

Cümleten ṭaltīf ü ikrām itdigiñ fehm eyledim

Öyle kimse şüphesiz olsa gerek derde devā

İki def'a meclisinde cān teleẕẕüẕ kesb idip

İstiḳāmullāh diyip itdim aña bī-ḥad du'ā (88/8,11)

3. 3. 23. Süleyman Ağa

Taradığımız kaynaklarda hakkında bir bilgiye ulaşamadık. **Güft-i Vasfî**'de kapıcıbaşı ve kale memuru olduğu belirtilen Süleyman Ağa, Silistre'deki bir caminin tamiri için yardımcı olmuştur:

Süleymān Aġa kim ḳapıcıbaşı ḳal'eye me'mūr

Ḫarāb-ābād iken bu cāmi'i ol eyledi iḥyā (161/3)

H.1233- M.1817/1818 tarihi düşürülen bu şiirlerde, bu caminin tamiri için epey çalıştığı belirtilmiştir:

Süleymān Aġa kim inşāsına bezl-i vücūd itmiş

Te'ālā rūz-ı maḥşerde maḳāmın eyleye cennāt (162/5)

3. 3. 24. Ahmed Ağazâde Arif Ağa

Sicill-i Osmanî'de Arif Ağa adında bir biyografi bulunsa da eserde ayırt edici bilgiler bulunmadığından kesin bir şey söylemek mümkün değildir.[97] Vasfî, doğrudan Arif Ağa'nın kendisine değil, onun sokağı adına şiir yazmıştır:

Bu naẓmım 'Ārif Aġa'nıñ zuḳāḳı-çündür ey Vaṣfî

Kemālāt ehliniñ rāhında ey dil ser fedā olsun (188/13)

Vasfî, Arif Ağa'ya dua eder ve onun hem dünyada hem de ahirette mutlu olmasını ister:

Refāhhiyetle merzūḳ eyleye Bārī Te'ālallāh

[97] Süreyya, **a.g.e.**, C. I, s.328.

Cihān bāġında ḥācetler bi-iẕnillāh revā olsun

Zuḳāḳıñ ṣāḥibin yā Rabb iki ‘ālemde şād eyle

Erenler eyleye himmet göñülden merḥabā olsun (188/7,11)

3. 3. 25. Ali Çavuş

Taradığımız kaynaklarda Ali Çavuş hakkında bir bilgi bulamadık. Ancak **Güft-i Vasfî**'nin yazıldığı yılları göz önüne alarak devlet arşivlerinde yaptığımız tarama sonucunda Ali Çavuş isminin geçtiği bir belge bulabildik. Kesin olmamakla birlikte 1809 tarihli bu belgede Ali Çavuş'un kapı kethüdası mübaşiri olduğu yazılıdır.[98]

Eserde Ali Çavuş'un şiirine nazire yazılmıştır (142). Aşıkâne tarzda olan bu gazelde sevgilinin vefasızlığı, aşığın perişan hali ve sevgiliye kavuşma arzusu işlenmiştir.

3. 3. 26. Ömer Baba

Vasfî, eserindeki en uzun iki kasideyi Rifâî tekkesi şeyhi Ömer Baba'ya yazmıştır. Gerek Balkanlarda gerek Anadolu'da tasavvufu konu edinen eserlerde Ömer Baba adına rastlanmamıştır. Vasfî'nin şiirlerinden hareketle Ömer Baba'nın İranlı olduğunu, on yedi yıl dergâha hizmet ettiğini ve daima şeyhinin (Hâfız Hasan) yanında bulunduğunu öğrenmekteyiz:

‘Ömer Baba muḥaḳḳaḳ ehl-i ‘aşḳıñ ser-firāzıdır

O himmet itdi ẓāhir şod ḥaḳīḳat merd-i Īrānī (92/ 12)

[98] TCCDA, Fon kodu: AE.SMHD.II., Dosya no: 35, Gömlek no: 2208.

***

On yedi sāl ṣıdḳ-ıla iḫlāṣ-ıla ḫıdmet idip

‘Aşḳ-ıla tevḥīd-i żikrullāh olup subḥ [u] mesā

Şeyḫ ile dā’im beraberdir ‘Ömer Baba daḫı

Her söze ṣābit ḳadem itdi Cenāb u Kibriyā (93/3,5)

Ömer Baba’yı âriflerin en büyüğü olarak gören Vasfî, onun istemesiyle acizlerin kalplerindeki kin ve düşmanlığın yerini aydınlığa bırakacağına inanır:

N’ola ḳutbu’l-ārifīn himmet ide kemterlere

Ġıll [u] ġış gitdi derūndan kesb olup revnaḳ-nümā (94/7)

Ömer Baba’nın kabri için yazdığı şiire H. 1225-M.1810/1811 tarihini düşüren Vasfî, Ömer Baba’nın ölümünden sonra dergâha Ali Baba’nın şeyh olduğunu belirtir:

‘Alī Baba zirā‘atden ferāġat eyleyip derḥāl

Bu tekye içre şeyḫ oldu ki endāḫt itdi noḳṣānı (92/27)

3. 3. 27. Derviş

Güft-i Vasfî’de Derviş adlı kişiye yazılmış manzum mektup şeklinde bir şiir bulunur (90). Bu şiirde ayırt edici bir bilgi olmadığından, Derviş hakkında bir bilgi bulunamamıştır.

Bu manzum mektupta Vasfî, görmeyi arzuladığı Dervîş'e özlemini, kavuşma temennisini konuşma dilinin samimiliği ile ifade eder.

3. 3. 28. Şükrî

Güft-i Vasfî'de Şükri'ye yazılmış bir şiir bulunur (167). Şiirde ayırt edici bir bilgi yoktur. Aşıkâne tarzda yazılan bu şiirde Şükri'nin kelâmı, gönüllere ferahlık verir ve her derde deva olur:

Göñül ġamgīn olursa ol maḥalde inşirāḥ ḥāṣıl

Kelām-ı nuṭḳ-ı Şükrī dem-be-dem derde devā eyler (167/6)

Bunun yanında Vasfî'nin muhatabı överken, onun bedenini bir tatlıya benzetmesi dikkat çekicidir:

Teni pālūde-veş fisk-ile ursañ bir zamān ditrer

Bu rütbe medḥe şāyeste güzeller merḥabā eyler (167/8)

3. 3. 29. Fazilî

Güft-i Vasfî'de Fazilî adına yazılmış bir murabba bulunur (76). Vasfî, bu murabbada İstanbul'a gittiğini öğrendiğimiz Fazilî'nin gidişinden dolayı olan üzüntüsünü dile getirir:

'Azm-i İstanbul idip gitdi 'azīzim şānla

Etmede cānıñ ṣafālar rūz [u] şeb cānānla

Anda sen ẕevḳ ile cünbiş ḳıl Faẓilī dem-be-dem

Bunda biz maḥrūm [u] me'yūs olalım nā-dānla (76/1)

Vasfî, İstanbul'un Galata ve Üsküdar gibi semtlerine giden Fazilî'nin (76/2), orada evlendiğini belirtir (76/6). Ona dualar eden Vasfî, onun da dergâha gidip dualar etmesini ister.

3. 3. 30. Na'tî

Vasfî Na'tî mahlaslı şairin şiirine nazire yazmıştır (101). Taradığımız kaynaklarda, sekiz şair Na'tî mahlasını kullanmıştır. Vasfî'nin nazire yazmış olduğu şiir ile tarama yaptığımız halde, kaynaklarda bir bilgiye rastlayamadık.

3. 3. 31. Seyyidî

Vasfî, Seyyidî mahlaslı şairin iki şiirine nazire yazmıştır (100, 147). Taradığımız kaynaklarda aynı mahlası kullanan farklı şairler bulunmuştur.

3. 3. 32. Tevfîk

Güft-i Vasfî'de Tevfîk adına beş medhiye yazılmıştır (128, 129, 137, 138, 172). Şiirlerde Tevfîk hakkındaki bilgi sınırlıdır. Şiir yazdığını öğrendiğimiz Tevfîk'in anlatımı da imgeseldir:

Görüp çün şiʿr-i mevzūnuñ be-ġāyet eyledim taḥsīn

Kelāmıñ cümle hep mermūz me'āl olmuşdur ey Tevfīḳ (137/4)

Vasfî, onun şöhretli biri olduğunu, ancak medhini duysa da görüşmediğini belirtmiştir:

İrişdi şöhretiñ āfāḳa ey dil-ber nedir ḥikmet

Cihānda ʿāşıḳān bir ḫūb cemāl ister mi Tevfīḳī (129/2)

***

İşitdim medḥiñ ammā görmedim vechiñ seniñ cānā

Ḳalem destimde gūyā tercümān olmuşdur ey Tevfīḳ (128/4)

3. 3. 33. Zühdi

Vasfî, Zühdi'nin terci-bendine nazire yazmıştır (179). Âşıkâne tarzda yazılan bu şiirde, aşk yolunda çekilen çileler, sevgilinin vefâsızlığı, kavuşma özlemi gibi konular hâkimdir.

3. 3. 34. Benderli Keşfî

Vasfî, Keşfî adlı şairin şiirine nazire yazmıştır (52). Şiirin başlığından hareketle bu şairin Benderli olduğu anlaşılmaktadır.

Şiirde Vasfî, Bender hakkında topoğrafik bilgiler verir. Bölge halkının düşman işgâli altında esir olduğunu söyleyen Vasfî, yedi yıllık bu esaretten kurtulup fetih ile müjdelenmesini ümit etmektedir.

3. 3. 35. Fikrî

Vasfî, Fikrî adlı kişiye iki gazel yazmıştır (30, 31). Medhiye olan bu gazellerde Vasfî, Fikrî'yi övmüş ve ona dualar etmiştir.

3. 3. 36. Süleymânzâde Es'ad

Eserde Es'ad adına iki tarih manzumesi bulunmaktadır (41, 42). Bu manzumelerde, onun genç yaşta öldüğü ifade edilir.

3. 3. 37. Osman Kurd Ağa

Eserde Kurd Ağa adına yazılmış iki tarih manzumesi bulunmaktadır (71, 72). Şiirlerde gerçek isminin Osman, mahlasının ise Kurd Ağa olduğu belirtilir. O, genç yaşta veba sebebiyle vefat etmiştir.

3. 3. 38. Fâtıma Hatun

Eserde Fâtıma Hatun adına yazılmış bir tarih manzumesi bulunmaktadır (77). Hakkında bilgi bulunmayan Fâtıma Hatun'un Ali Paşa'nın eşi olduğu ifade edilir.

3.3. 39. Selim

Eserde Selim adına yazılmış iki tarih manzumesi bulunur (68, 69). Selim hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Sadece onun genç yaşta veba sebebiyle vefat ettiğini biliyoruz.

Netice itibariyle Vasfî'nin pek çok kişiye şiir yazdığı görülmektedir. Paşa vezir, muhafız, kapıcıbaşı, bina emini, hoca, tekke şeyhi, şair gibi Osmanlı devletinde bulunan farklı meslek grubundaki kişilere kaside, gazel ve tarih gibi şiirler yazması son derece önemlidir. Nitekim bu kişiler hakkında bilgiler sınırlıdır. Bu açıdan bakıldığında Vasfî'nin şiirleri, biyografilerini desteklemeleri açısından tarihî belge niteliğindedir. Bu şahıslar aracılığıyla dönemin sosyal yapısı, ekonomik durumu, bu şahısların toplum tarafından nasıl görüldüğü gibi pek çok alanda bilgi sahibi olmak mümkündür. Bunun yanında bu şiirler, divan şairinin caize aracının değiştiğini göstermesi açısından da dikkat çekicidir.

3. 3. 40. Aşk Hikâyelerinin Kahramanları

Güft-i Vasfî'deki şiirlerde, meşhur aşk hikâyelerinin kahramanları olan Leylâ ve Mecnûn ve Şirin ile Ferhâd yer alır.

Leyla, şiirlerde güzelliği ile yer alır:

‘Aşḳ-ıla oldum dilā Mecnūn-ile Leylā gibi

Görmedim ḫūbān içinde ol melek-simā gibi (4/1)

***

Cihān bāġında nādir bir melek-sīmāyı sevdim ben

Ḫilāfım yoḳ güzeller içre bir Leylā'yı sevdim ben (192/1)

Mecnûn'un ise, Leylâ'nın aşkıyla çöllere düşmesi, perişan hâli gibi vasıflarla konu edildiği görülür:

Düşmüşüm ṣaḥralara ‘aşḳıñla ben Mecnūn miṯāl

Nāra yandı bu vücūdum intihādır ey Ḥasan (111/9)

***

Olup Mecnūn-ṣıfat ‘uşşāḳ ḫuṣūṣā bende-i kemter

Düşüpdür ‘aşḳ [u] sevdāya ḫaber vir mā-cerādan şūḫ (147/7)

Eserde, Şirin ve Ferhad'ın da adı zikredilir. Vasfî, Şirin ve Ferhad'a telmihte bulunarak kendisindeki âşıklık halinin ezelden beri olduğunu belirtir:

Ezelden āşinā oldum dilā Şīrīn ü Ferhād'a

Velākin olmadım gitdi cihāñda ġamdan āzāde

Ṣadāḳat görmedim Vaṣfī cihāñ içre eḥibbāda

Anıñçün bī-gümān ḳaddi kütāh olmaz da n'eylersin(136/5)

Görüldüğü gibi **Güft-i Vasfî**'deki şiirlerde aşk hikâyelerinin kahramanlarına pek fazla yer verilmemiştir. Yalnızca Leyla ve Mecnûn'un ve Ferhad ile Şirin'in benzetme amaçlı ya da sadece telmih unsuru olarak birkaç beyitle örneklendiği görülür.

3. 3. 41. Tarihî ve Efsanevî Şahıslar

Divan şiirinin beslendiği kaynaklar arasında, tarihî ve efsanevî şahıslar da vardır. Şairler pek çok söz sanatı ile tarihî ve efsanevî şahısları şiirlerinde işlemişlerdir. Vasfî'nin şiirlerine bakıldığında, tarihî ve efsanevî şahısları kullandığı görülmektedir. Eserde adı geçen tarihî ve efsanevî kişiler şiirlerde şöyle incelenebilir:

- **Cem**

Pişdâdiyan sülâlesinin dördüncü hükümdarı olan **Cem**, İran mitolojisine göre yedi yüz yahut bin yıl yaşamıştır. Şarabı onun bulduğu söylenir. "Câm-ı Cem" ibâresi ile Cem'in üzerinde yedi hikmet bildiren yazıların bulunduğu kadehi kastedilir. Şarabın önemi bu yedi hikmet ile ilgilidir.[99] Vasfî, Cem'in kadehini elinden düşürdüğünü ifade ederek, aslında bu hikmetlerden uzaklaştığını ve bu durum karşısındaki üzüntüsünü ifade eder:

Düşüpdür cām-ı Cem elden meded yoḳ āhdan ġayrı

[99] Pala, **a.g.e.,** s.83.

Dil-i mir’ātda yoḳ ḥasb-ı ḥāl ol māhdan ġayrı (143/I)

- **Nûşirevân**

İran’ın Sasâniyan sülâlesinden adaletiyle ün salmış bir hükümdardır. Adı Hüsrev olan bu hükümdarın, lakabı ise “Adil”dir. Nûşirevân, **Güft-i Vasfî**’de tahribat dolayısıyla adı okunamayan bir paşanın kasidesinde geçer. Burada Vasfî, paşanın görev süresinde gösterdiği adalet karşısında Nûşirevân’ın bile kapıcı olarak kalacağını söyleyerek mübalağa yapar. Hayırsever olan paşanın devrinde kimse onun zulmünü işitemez:

Der-i ‘adlinde derbānlıḳ ider Nūşirevāñ olsa

İşitmez nām-ı cevri kimse devrinde anıñ zīrā (191/6)

- **Hüsrev ü Dârâ**

Hüsrev Sasaniyân sülalesinden olup, Nuşirevân’ın da torunudur. Aynı zamanda **Hüsrev ü Şirin** adlı mesnevilerdeki erkek kahramandır. Pek çok savaşlar yapmış ve zaferler kazanmıştır.

Dârâ ise, İran’ın Keyâniyân sülalesinin dokuzuncu, aynı zamanda Pers İmparatorluğunun da son hükümdarıdır. Ululuğun, ihtişamın ve cesaretin sembolü olarak şiirlerde yer alır.

Hüsrev ü Dârâ **Güft-i Vasfî**’de bir arada anılmıştır. Sevgilinin ululuğu, bu isimler ile ifade edilmeye çalışılmıştır:

Der-āġūş eyleyim bir kez miyānıñ ey melek-ḫaṣlet

Tekebbür etme sen aṣlā elā ey Ḫüsrev [ü] Dārā (177/6)

Burada ise Hüsrev ü Dârâ, tahribat dolayısıyla adını okuyamadığımız bir paşa için yazılan şiirde karşımıza çıkar. O, seçkin ve değerli bir paşadır ve cömertlik ile kerem konusunda Hüsrev ve Dârâ gibidir:

Ḫoşā ferḫunde-ṭāli‘ ẕāt u vālā ḳadr-i müsteṣnā

Muḥaḳḳaḳ kişver-i cūd u seḫāda Ḫüsrev [ü] Dārā (191/1)

- **İskender**

Eski kültürde iki İskender vardır. Bunlardan ilki İskender-i Zülkarneyn'dir. Kur'ân-ı Kerim'de hakkında bilgi verilmiştir. Diğeri ise İskender-i Yunanî'dir. Makedonyalı Filip'in oğludur. Divan şiirinde Kur'ân-ı Kerim'de geçmesi, Hz. Hızır ile olan yakınlığı, aynası gibi sebeplerden ötürü daha çok İskender-i Zülkarneyn kastedilmiştir.

İskender, İskenderiye şehrini kurduğu zaman oraya bir ayna yapmıştır. Bu ayna oraya gelmekte olan gemileri daha bir aylık yoldayken görebilirken, gelen düşman gemilerini ise aynadan yansıyan güneş ışınları ile yok edecek güce sahiptir. **Güft-i Vasfî**'de bu aynaya gönderme yapılmıştır. İbrahim Paşa'nın sarayı (kasrı) için yazılan kasidede, paşanın her gününü böyle bir aynaya bakarak etrafı izlediğinden bahsedilir:

Olup her rūzunu āyīne-i mir'āt-i İskender

Temāşā eyleyenler söyleyip ḥācet degil īrād (176/8)

- **Zâl ü Rüstem**

Zâl, Rüstem'in babasıdır ve doğduğunda saçı, kirpikleri bembeyaz olduğu için "ihtiyar ve ak sakallı" anlamına gelen bu adla anılır.

Rüstem ise **Şehnâme**'de adı övgüyle anılan, İran'ın ünlü mitolojik kahramanlarından biridir. Şiirlerde yiğitliği ve olağanüstü başarıları ile benzetmelere konu olur. Aşağıdaki beyitte baba ve oğul bir arada anılmıştır. Burada bütün yaratılmışlar daima ibadet etseler ve sen eğer Zal ve Rüstem bile olsan bu Allah'a kulluk etmek için yeterli değildir, fayda vermeyecektir denilmektedir:

Egerçi cümle maḫlūkāt 'ibādet etseler dā'im

Aña hīç intifā' olmaz egerçi Zāl [ü] Rüstem'sin (89/4)

- **Hâtem-i Taî**

Arap kabileleri arasında cömertliğiyle tanınmış olan İbn Abdullah b. Sa'd'ın lâkabıdır. Tay kabilesinden olduğu için "Tay/Taî", "Hâtem" ise peygamberimiz zamanında yaşamışsa da onun peygamberliğine erişemediği için denilmiştir. **Güft-i Vasfî**'de Hâtem'i Tay'ın cömertliğine gönderme yapılır ve Derviş'in de onun gibi cömert olduğu ifade edilir:

'Aceb mi Ḫātem-i Ṭayy dense ol ẕāta sezā bī-şekk

Te'ālallāh naṣīb ide ḳarīban kesb-i 'ālī-şān (91/2)

Görüldüğü gibi, **Güft-i Vasfî**'deki şiirlerde Cem, Nûşirevân, Hüsrev, Dârâ, İskender, Zâl, Rüstem ve Hâtem-i Tay gibi tarihî ve efsanevî şahıslara yer verilmiştir. Şiirlerde Nûşirevân ve Hâtem-i Tây adaletiyle konu edilirken, Cem yedi hikmetli kadehi ile, İskender meşhur aynası ile, Rüstem, Hüsrev ve Dârâ ise güç ve kuvvet örneği olarak işlenmiştir.

3. 4. AŞK

3. 4. 1. Aşk

Güft-i Vasfî'de hem beşerî aşkı hem de ilahî aşkı konu edinen şiirler bulunur. Ancak ilahî aşkın konu edindiği şiirler, beşerî aşka göre daha fazladır.

Vasfî aşk redifli gazelinde, aşkın hallerini işleyerek ilahî aşkı anlatmıştır. Vasfî'ye göre, Mecnûn'daki Leylâ aşkı sebepsiz değildir. Nasıl ki böyle bir aşk, Mecnûn'u delirtip çöllere düşürdüyse tüm âşıkları da Mecnûn gibi çöllere düşürür. Aşk ve sevda insanı âciz bırakan bir hastalıktır. Aşk, bülbülü nasıl durmadan gülün aşkıyla feryat ettiriyorsa, âşıklar da Allah aşkı ile inlerler. Engin denizlere benzeyen aşk, bazen öyle korkunç olur ki denizlerdeki dalgalar gibi insanı dalgalandırır. Allah aşkı Allah'dan kullarına bir lütuftur. Aşk, hâl ehline hizmet eden ankâ misali yüce insanlara nasip olur:

Bî-sebeb ẓann etme Mecnūn'da olan Leylā-yı 'aşḳ

Ṣaldırır 'āşıḳları ṣaḥrālara sevdā-yı 'āşḳ

'Aşḳ [u] sevdā bir marażdır ādemi eyler zebūn

Bülbülü gülşende feryād itdirir ālāy-ı 'aşḳ

'Aşḳ [u] sevdā ādemi bülbül gibi söyletdirir

Mevc urur ejder miṣāli dem-be-dem deryā-yı 'aşḳ

Kāmilü'l-'irfān olanlardan kemāl ẓāhir olur

Cūş ider ‘ummān gibi erbābına ṣahbā-yı ‘aşḳ

Cānib-i Ḥaḳ’dan ‘aṭādır bī̇-gümān ‘aşḳ-ı Ḫudā

Ḥiṣṣemend olur kemāl ehli bulup yaġmā-yı ‘aşḳ

Vaṣfiyā ḥāl ehline ḫıdmet iden iḫlāṣ-ıla

Bildi ol ancaḳ cihānda kim nedir ‘anḳā-yı ‘aşḳ (43/1-6)

Beşerî aşkın da konu edindiği şiirlerde aşk, insanı aciz eder. Bunun için Vasfî, sevgilinin hayalini düşünmeye bile korkar:

Ne müşkil ‘aşḳ [u] sevdā miḥneti ey dil bu ‘ālemde

Anuñçün ḫavf ider cānım naẓar ḳılmaḳ ḫayālāta (8/8)

***

Cihānda ‘aşḳ [u] sevdādan ferāġat eyle ey Vaṣfī̇

Yanıp pervāne-veş nāra göñül firḳatde ḳalmışdır (12/6)

Aşk ve sevdanın sonu yoktur. İşin sonunda insanı delirtir:

Ne müşkil derd olur ey dil güzel sevmek bu ‘ālemde

Tecennün itdirir ḥāṣıl ṣoñu yoḳ ‘aşḳ [u] sevdānıñ (194/14)

Ancak aşkın çekim gücüne kimse karşı koyamaz ve gönlü fetheden bir güzel karşısında herkes aşkın içine çekilir:

Cemāliñ ṣun‘-ı ḳudretle yaratmış Ḥaḳ Te‘ālallāh

Muḥaḳḳaḳ dil-rübāya meyl-i ülfet ‘aşḳ [u] sevdādır (140/4)

Görüldüğü gibi eserde hem ilahî aşkı hem de beşerî aşkı konu edinen şiirler vardır. Aşkın halleri her iki açıdan ele alınmıştır. Şiirlerde insanı aciz eden ve delirten aşk teması hâkimdir.

3. 4. 2. Âşık

Klâsik şiir geleneğinde âşık, sevgiliye olan aşkı ve ona kavuşamaması, vuslatı arzularken ayrılık ateşiyle yanması ve bu ateş yüzünden âhlar çekmesi, sevgilin yaptığı her cefaya katlanması ve bu eziyetleri bir lütuf olarak görmesi, rakip ile bir mücadelenin içinde olması gibi özelliklerle şiirlerde yer alır. Aşağıdaki beyitlerde bu âşıklık halleri yaygın kullanımıyla örneklendirilmiştir:

Sana düşdü çünkü göñlüm ola mihmānıñ seniñ

Her ḳula olmaz müyesser böyle devlet ey hümām (7/3)

***

Dirīġā ah [u] efġānım ‘urūc itdi semavāta

Ne çāre eylesem bilmem kerem kānı bu ḥālāta

Ki ẕerre ḳalmadı rāḥat bedende ey perī-peyker

Gözüm yaşı revān oldu çü yüz ṭutdum münācāta (8/1-2)

***

Çoḳ ṣadāḳat eyleyip ḳıldım aña cānım fedā

Gelmedi inṣāfa ẕerre ḫoş maḳālet etmedi (10/3)

***

Maḳṣudum vaṣlıñ şarābı bilmiş ol ey māh-rū

Ḥasta cismim eyle iḥyā bāġ-ı Rıḍvān ‘aşḳına (117/9)

***

Tā ezel ‘āşıḳların aḥvāl[i] hep sūzān olur

Āteş-i hicrān-ile ḳaldı yine ferdāya dil (182/3)

Ancak âşık tipinde bu yaygın kullanımların yanında bazı farklı ifadelere de rastlanır. Şairin yaşadığı yüzyılda (XVIII. yüzyıl sonu ile XIX. yüzyılın ilk yarısı) şiirin hayal dünyasında değişimler olmaktadır. Âşığın sevgiliden artık beklentisi vardır. Onun irfân sahibi ve her ilimde marifet sahibi olmasını ister:

Budur her rūz [u] şeb ḳaṣdım olasın kāmil-i ‘irfān

Ẓarāfetle nezāket cümlesi hep ola ezberde

Ḫuṣūṣā her fünūn içre olasın sevdigim māhir

Gözüm yoḳdur benim ẕerre cihān içre güzellerde (19/3-4)

Klâsik şiir geleneğinde âşık ve mâşuk arasında mesafeli bir ilişki vardır. Ancak **Güft-i Vasfî**'de bu mesafenin sınırları daralmaya başlar ve daha samimi bir görüntü sergilenir. Âşık, artık sevgilinin hayali ile yetinmez, onunla ayân beyân görüşmek ister. Bununla beraber âşığın artık sevgilinin eşiğinde beklemeye de tahammülü kalmamıştır:

Cemāl-i yāre nāẓır olmaġa müştāḳ olur ‘uşşāḳ

Ḫayāle olmayıp ḳā’il ‘ayān ister mi ister yā (59/4)

***

Göñül her sāde-rū bābında ifnā eyleme ‘ömrüñ

Bulunca ṭab‘a lāyıḳ leb-be-leb ister mi ister yā (62/3)

Âşık sevgiliye sadık kalsa da, sevgilinin ettiği cefalara daha fazla sabrı kalmamıştır:

Göñlüm saña dūş oldu çün terk eylemek mümkün degil

Cevr ü cefādan çek elin ḳalmadı hīç ṣabra mecāl (20/2)

Âşık, asık suratlı sevgiliden uzak durur ve sevgilinin yolunda can veren âşık tipinden uzaklaşır. O, eline kavuşma fırsatı geçse bile canını feda etmek istemez:

‘Abūsu’l-vech olan dil-berden ey dil iḥtirāz eyle

O rütbe dil-bere ceng ü cidāl ister mi ister yā (64/7)

***

Dimişler virmeyince cān güzel girmez imiş deste

Viṣāle nā’il olmaḳ mümkün amma cān fedā müşkil (150/7)

Sevgilinin sözlerine gücenen âşık, artık ona öfkelenen bir portrededir:

Göñül güftār-ı yāre infi‘āl ister mi ister yā

Aña muġber olup ba‘żen celāl ister mi ister yā (58/1)

Daha da ileriye giderek vefasız olan sevgiliden uzak durmak ve yaptıkları için ona hakaret etmek ister:

Ḫūb cemāliñ rü’yet etsem göñlüme gelmez ḳanā‘

Bī-vefā meşreb keremsiz meh-liḳādan pek ṣaḳın (22/26)

***

Vefā-dār olmayan dil-berden ey dil iḥtirāz eyle

Ḥaḳāret eyleyip aña ġażab ister mi ister yā (62/2)

Görüldüğü gibi Vasfî’nin şiirlerinde görülen âşık, klâsik şiir geleneğinden gelen yaygın kullanımları bünyesinde muhafaza eder. Bununla beraber yaşadığı yüzyıldaki değişim rüzgârlarından da etkilenir. Artık hayal dünyasındaki tutum ve davranışlar yerini gerçek hayata bırakmaya başlamıştır. Sevgilinin her cefasına katlanan, kavuşma arzusu içinde olan âşık, bu eziyetlere katlanmak istemeyen ve sevgilinin yolunda canını feda etmeyen bir portre çizer.

3. 4. 3. Sevgili

Klâsik şiir geleneğinde sevgili, pek çok özelliği ile şiirlere konu edilir. Vasfî'nin şiirlerinde sevgili aşağıda örnek beyitlerle şöyle işlenmiştir:

Âşığın sadece rüyada görebildiği sevgili, melek yüzüyle cihanı süsleyen bir süs gibidir. Benzersizdir ve güzeller içindeki en güzel peri kızıdır:

Bu şeb rü'yāda gördüm bir melek-simā cihān-ārā

Didim ey māh-ı nevres ḥasb-ı ḥāl ister mi ister yā (94/6)

***

Yoḳdur aṣla hīç manendiñ kim ola saña miṣāl

Görmedim ḫūbān içinde sen perī-peyker gibi (5/4)

Sevgili, ay yüzlü güzellerin önderidir ve göz ucuyla bakması bile ölüleri diriltebilir. O, âşıkların âfet-i devrânıdır:

N'eyledim n'etdim saña ey māh-rūlar serveri

Raḥm-ı şefḳat eyle zīrā ḥāli olmaz āh ü vāh (106/9)

***

Egerçi nīm-nigāh etse ider ol mürdeler iḥyā

Anıñçün ḫāme söyler āfet-i devrānımız geldi (146/5)

Sevgilinin kaşı, gözü, dudağı, beni, boyu gibi beden ile ilgili özellikleri de Vasfî'nin şiirlerde konu edilmiştir. Kaşı hilâle benzeyen sevgilinin dudakları hem mercana hem de berrak suya benzer:

Ḳaşıñ hilāl ey māh-rū taḥsīn ider ‘uşşāḳ aña

Ol lebleriñ mercāna beñzer şüphesiz miṣl-i zülāl (20 /6)

Sevgilinin hilâle benzeyen kaşları başka bir beyitte mihraba benzer. Uğurlu bir zamanda tahta çıkan bir hükümdar gibi düşünülen sevgilinin gamzesi de cana kıyan bir cellâttır:

Ḳaşlarıñ miḥrābına uysam imām olsam n’ola

Ġamze-i cellādıñ olmuşdur hemān ṣāḥib-ḳırān (112/7)

Sevgili ceylân gözlüdür ve bu cana kasteden gözlerinin rengi de siyahtır:

Dil saña müştāḳ ey çeşm-i āhū

‘İndimde cānā ḳadriñ ‘alādır

Çeşm-i siyāhıñ ḳaṣd itdi cāna

Ḳılsañ keremler kārım ṣafādır (27/2,6)

Yüzü ay gibidir ve yanakları kızıl renkteki bir laleye benzer:

‘Āşıḳ oldum māh cemāliñ āsitānın beklerim

Ruḫlarıñ alı muḥaḳḳaḳ lāle-yi aḥmer gibi (5/2)

Sevgilinin beni, renginden dolayı Hintlilere benzer. Çene çukuru ise Çin ve Hindistan gibi Uzak Doğu ülkelerinde yetişen ve tıpta kullanılan bir çeşit bitki olan kafûra benzetilir.[100] Kafûr edebiyatta sevgilinin bedeni ve özellikle gerdanı için ilişkilendirilse de burada çene çukuru için kullanılmıştır:

Ruḫ üzre ḫāl-i Hindūlar ‘acā’ib iḳtisām olmuş

Hele kafūra beñzer ey güzel muṭlaḳ zeneḫdānıñ (194/4)

Âşıklar sevgilinin siyah olan benlerini gece gündüz sayarlar. Sevgilinin bu benleri ve göğsünde birbiri ardınca dizilmiş tüyleri casûsdur. Ona benzersiz atlas kumaşından yapılmış kıyafetler giymek yakışır:

Siyāh fülfüllerin ta‘dād ider her rūz [u] şeb ‘uşşāḳ

Anıñçün ‘aşḳ [u] şevḳ-ıla ṭutanlar ṭutdu dāmānıñ (194/7)

***

Siyāh beñlerle sīneñde müselsel ḫaṭlarıñ cāsūs

Sezādır cismiñe giyseñ tefārīḳ bī-naẓīr aṭlās (28/2)

Sevgilin saçının her bir telinde pek çok âşığın gönlü vardır ve bütün bu gönüller, sevgilin dağınık saçlarında toplanır:

Seniñ her bir ser-i zülfüñde bir dil eylemiş menzil

Göñüller cem‘ ider cem‘iyyet-i zülf-i perīşānıñ (194/2)

[100] Pala, **a.g.e.,** s.251-252.

Sevgilinin boyu uzundur ve teni de gümüş gibi hem parlak hem de beyazdır:

Ḫūb cemāliñ ḥüsnünü taḥsīn iderler ‘āşıḳān

Yār bulunmaz ey göñül ol ḳāmeti bālā gibi (4/3)

***

O dil-ber sīm-ten olsa cemāliñ ‘arż idip şöyle

Anıñ bābında ḥācetler revā ister mi ister yā (57/2)

Sohbetinin lezzeti şeker gibi tatlıdır. Konuştuğu zaman inci ve mercan benzeyen kelimeleri ipe dizildiği gibi dizilir ve âşığın gönlündeki pası silinir. Hoş tavrı ile edası ise ona Allah tarafından bahşedilmiştir:

Ḥaḳ ḫaṭādan cismini dā’im seniñ maḫfūẓ ide

Ṣoḥbetinde leẕẕetiñ cānā seniñ sükker gibi (5/5)

***

Tekellüm eylese ol şūḫ müretteb dürr-ile mercān

Göñül pası olup zā’il cilā ister mi ister yā (57/4)

***

Ṭab‘-ı ẓarifāne saña baḫş eylemiş Rabbü’l-Vedūd

Budur saña her dem ricā etme faḳīre infi‘āl (20/9)

Sevgilinin beden ile ilgili hususiyetleri şiirlerde konu edilmekle beraber, en çok konu edilen vasfı şüphesiz vefasızlığıdır. Âşıklar devamlı surette âhlar içinde kalsa da sevgilinin vefasızlığı değişmez. Sevgili, bu eziyetleri yaparken âşığın vebalinden de korkmaz:

İderler āh [ü] vāveylā nedendir dā'imā anlar

Velākin şimdi dil-berler ḳamusu bī-vefādır hep (31/2)

***

Zamāne mihribānı bī-vefādır ey göñül şimdi

Cefādır 'āşıḳa kārı vebāl ister mi ister yā (94/5)

Kanlı bir zâlim gibi görülen sevgilinin ne merhabası vardır ne de bir tebessümü. Kendi güzelliğini seyrederek gururlanır. Kapısında perişan bir halde feryat eden âşıklarına şefkat göstermez ve onları teselli etmez. Cana kıyan gamzeleriyle âşıkları öldüren sevgili, bütün bunları işin sonunu düşünmeden yapar:

Ḳanlı ẓālim baġrımı itdi ḫarāb-ender-ḫarāb

Merḥabā etmek nedir bilmez tebessüm n'idügin

Rūz [u] şeb ol nāzenīnim ḥüsnüne eyler ġurūr

Ḥāṭıram eyler şikest bilmez terennüm n'idügin

Niçe bir üftādeler bābında feryād eylesin

Luṭf [u] şefḳat eyleyip bilmez tesellüm n'idügin

Ġamzesi cellāda ey dil n’eyleyip n’itmek gerek

‘Āḳıbet-endīş olup bilmez tefehhüm n’idügin (125/2-5)

Sevgili sözünde durmayarak, âşığın gönlünü korku içinde bırakır. Âşığa düşmanlık eden sevgili, ona hep can acıtan sözler kullanır:

Ne ḥikmet ol melek-sīmā taḫallüf eyledi va‘de

Tefekkür eyleyip anı göñül dehşetde ḳalmışdır (12/2)

Revā mı böyle buġz etmek düşer mi şānına cānā

Saña acı kelām vāḳī‘ midir ẕerre muḥarrerde (19/2)

Sevgili tipindeki bu yaygın kullanımların yanında, bazı farklı ifadelere de rastlanır. Aşağıdaki gazel, hem beşerî aşk hem de ilahî aşk açısından yorumlanabilecek bir gazeldir. Burada sevgilinin âşıkla merhabalaşması ve ona lütuflarda bulunması, âşığın değerini anlaması konu edilmiştir:

Göñül yār merḥabā itdi mübārek leyletü’l-cum‘a

Hezār baḫş [u] ‘aṭā itdi mübārek leyletü’l-cum‘a

Vücūdum ḥaẓẓa ġarḳ oldu be-ġāyet şādmān oldum

Beher derde devā itdi mübārek leyletü'l-cum'a

Benim bir 'āşıḳ-ı ṣādıḳ süḫān-dān olduġım bildi

Bu yolda cān fedā itdi mübārek leyletü'l-cum'a (24/1-3)

Hâlini arz eden âşığı dinleyen sevgili kapısında kalmaya da izin verir. O, âşığın yalvarışlarına kayıtsız kalmaz ve muradını gerçekleştirir. Vefasız olan sevgili bu şiirde ise merhametli bir sevgili imajı çizer:

'Arż-ı ḥāl itdim murādım ol perīye gel dedi

Vaṣl-ı bāġımda bulup neş'e derimde ḳal dedi

Pāyına yüz sürdüm anıñ ṣad hezār itdim niyāz

Rūy-ı dil 'arż itdi ol şūḫ gel murādın al dedi

Pür cilā itdi göñül murġun o meh-rū şevḳ-ile

Ḥālime raḥm eyleyip maḫbūb-ı ḥürrem fal dedi (104/1-3)

Bunun yanında artık kavuşmayı arzulayan sadece âşık değildir. Maşûğun da bu arzu içinde olduğu görülür:

Ḫuṣūṣā ehl-i 'aşḳıñ derdine dermān odur ancaḳ

Netīce ‘āşıḳ u ma‘şūḳ viṣāl ister mi ister yā (94/2)

Netice itibariyle divan şiirinde sevgili, derdin, eziyetin, gururun ve nazın temsilcisidir. Eşi benzeri yoktur. Âşığın kale gibi bedenini yıkabilecek güçtedir. Sözünde durmayan ve insafı olmayan sevgili âşıkları yolunda toprak eder. Âşıklar, onun ayağının bastığı toprağı öperler ve eşiğinde ölmeyi beklerler. Sevgilin bedeni ile ilgili hususiyetleri de şiirlere sıkça konu edilir. Ancak en çok vasfedilen özelliği şüphesiz vefasızlığıdır. Bununla beraber -şairin yaşadığı yüzyıl da göz önünde bulundurularak- sevgili, eserde yaygın kullanımları bünyesinde muhafaza etse de aşığa merhametli olan, kapısında beklemesini isteyen ve kavuşmayı arzulayan bir imaj da çizer.

3. 4. 4. Ağyâr (Rakîb)

Klasik şiir geleneğinde ağyâr, âşık ve sevgili ile birlikte aşk üçgenin son parçasıdır. O, şiirlerde sevgiliye ulaşmak için âşık ile daima mücadele halindedir.

Âşığın korkularından biri, sevgiliye olan aşkının rakibi tarafından öğrenilmesidir. Aşkını gizlemek isteyen âşık, hem ağyârın yoluna engel olmasını istemez hem de faziletli kişiler tarafından takdir edilmek ister:

Dilde pinhān eyle ‘aşḳıñ bilmesin aġyār anı

Kāmilü’l-‘irfān olanlar pes disin ‘irfānına (196/2)

Feleğe de seslenen âşık, ondan bu aşkı ortaya çıkarmamasını ister:

Ḳıl kerem bir merḥabā it ey güzeller serveri

Etme ifşā yārimi aġyāra lā-şekk ey felek (13/6)

Nitekim ağyâr, âşığın aşkından haberdar olursa sevgiliye engel olmaya çalışır:

Ne çāre yāre māni‘ olmada her dā’imā aġyār

Raḳīb-i nā-sezā ḥarb [u] ḳıtāl ister mi ister yā (118/9)

Âşık, sevgiliye ağyâr konusunda tavsiye verir. Onun ağyâra yüz vermemesini ister ve sevgiliyi ağyârdan korumak için Allah’a dua eder.

Etme aġyāra telaṭṭuf ey melek-sīmā güzel

Ḫıfẓ ide cismiñ seniñ ḥāfıẓ cenābü’l-Müste‘ān (112/9)

Vasfî ağyâra, “rakîb-i nâ-sezâ, rakîb’i dîv-i melûn, zâlim” gibi bazı sıfatlarla seslenmektedir. Onu defetmek için âşığın birçok hilesi vardır. Onu öldürmek istese de “saçım, sakalım var” diyerek toplum içindeki yerini muhafaza etmek ister:

Raḳīb-i nā-sezāya iltifāt etmem begim aṣlā

Anıñ def‘inde biñ dürlü fünūn u ḫud‘a ālim var (124/19)

***

Raḳībiñ kellesin bī-şekk keserdim seyf-i ḳāṭı‘la

Düşürmem şānıma zīrā benim ṣaçım ṣaḳalım var (126/15)

Rakîbin lanetlenmiş deve benzeyen yüzünü bir daha görmemek için Allah'a dua eden âşık, bir dönem ondan kurtulmayı da başarabilmiştir. Ancak put gibi güzel sevgiliye kavuşma çaresi olsa da, zâlim olan rakîbin onu orada beklediğini bilir:

Raḳībiñ vechini görmek müyesser etmeye Mevlā

Bi-ḥamdillāh ḫalāṣ oldum raḳībden infiṣālim var

Raḳīb-i dīv-i melʿūnuñ yüzin görmek ne lāzımdır

Nigāra ʻazme var çāre ara yerde o ẓālim var (126/4,13)

Vasfî'nin şiirlerinde ağyâr (rakîb) âşığın vuslatına engel olması, zalîmliğiyle âşığa korku vermesi gibi gibi yaygın kullanımlarıyla konu edilmiştir.

3. 5. SOSYAL HAYAT

3. 5. 1. Sosyal Eleştiri

Vasfî, devrinde cereyan eden olaylara kayıtsız kalmamış, bu durumlarla ilgili fikirlerini eserinde beyan etmiştir. Toplumda meydana gelen ahlakî çözülmeleri, insanların dinin gerekliliklerini yerine getirememesini, bilgili insanlar yerine cahil insanların yüceltildiğini şiirlerinde açıkça dile getirmiştir.

Şairin şiirlerinde ifade ettiği bu sosyal sorunlar şu şekilde incelenebilir:

Dünya fitne ile kaplanan, namus ve arın kalmadığı bir yer olmuştur. Zaman öyle bir hal almıştır ki artık dünyada feraset kalmamıştır:

Ḳapladı dünyāyı fitne ḳalmayıp nāmūs [u] ʻār

Bunu idrāk eyleyenler ṣāḥibü'l-iẕʻān olur (81/10)

***

Zamāne başḳa ḥāl oldu göñül fehm eylemek müşkil

Bu ʻālemde ne ḥikmetdir ferāset ḳalmamış gitmiş (83/4)

Dünya artık sapkınlığın arttığı bir yer olmuştur. Cömert insanlar eksilirken, sözünde durmayan hilekâr insanlar ise artmış ve dedikodu, iftira âleme gıda olmuştur. İnsanlar, nezaketi tüketerek ağızlarına ne gelirse söylemektedirler:

Ne ḥikmetdir cihān içre ḫasāret artdı gitdikçe

Ġanīlerde seḫāvet yoḳ şeḳāvet artdı gitdikçe

Cihānda ḥaḳḳına rāżī bulunmaz biñde bir şimdi

Ṣadāḳat ref‘ olup ehl-i ḫıyānet artdı gitdikçe (44/1,3)

***

Ḫuṣūṣā zemm [ü] ġıybet bir ġıdādır ‘āleme şimdi

Ne gelse aġzına söyler nezāket ḳalmamış gitmiş (83/5)

Vasfî, yaşadığı devirde vefa olmadığını söyler. Devir öyle bir devirdir ki iyilik sonucunda kötülük görülür. Bunun yanında kâmil insanların da ilminin yeterince konuşulmamasından şikâyet eder:

Kime eylük iderseñ ‘āḳıbet kemlik olur ẓāhir

Bu ‘ālemde budur ben bildigim ey dil vefā nādir (102/7)

***

Bu zamāne ‘āleminde yoḳ-durur ẕerre vefā

Kāmiliñ ‘ilm ü kemāli şimdi nādir söylenir (80/3)

Kadir ve kıymetin bilinmediği bu dünyada ârif ve faziletli kişilere de rağbet yoktur. Bundan dolayı genci yaşlısı herkes ümitsizlik içindedir:

Ḳadr [u] ḳıymet fehm olunmaḳ ey göñül oldu muḥāl

Ol sebeb ehl-i kemālet āh [ü] zār üstündedir (114/2)

***

Ḳalmadı raġbet cihānda ‘ārif ü fāżıllara

Ol sebebden hep fütūriyyetde cümle şeyḫ [ü] şāb (205/3)

Vasfî, kemal ehli insanlara yeteri kadar değer verilmemesini, cahil insanların ise makam ve mevki sahibi olmasını da eleştirir. Ona göre irfân sahibi kişilere itibar edilmez ve rütbe sahibi olanlar cahil insanlardır:

Kāmilü'l-'irfāna yoḳdur i'tibār aṣlā göñül

Nā'il-i rütbe olanlar cāhil ü nā-dān olur (81/6)

***

Kemālet ehline raġbet muḥaḳḳaḳ ref' olup gitdi

Gedālarda daḫı aṣlā ḳanā'at ḳalmamış gitmiş (83/6)

Bundan dolayıdır ki cehalet, haset, fitne ve fesat gitgide artmaktadır. Hakkına razı olup da Allah'a itaat eden kimse kalmamıştır:

Cehālet olmada müzdād ḥased fitne ḫesābsızdır

Ḳanı bir ḥaḳḳına rāżī iṭā'at ḳalmamış gitmiş (83/8)

Cihan kargaşa içindedir ve bu kargaşa içinde dertlere derman olan tek şey, gümüş ile altındır. Dünyada rağbet edilen, şeyin gümüş ve altın olduğunu belirtir:

Kimden umarsın ḥaḳīḳat fitnekār oldu cihān

Sīm [ü] zerden ġayrı yoḳdur dertlere dermān olur (81/7)

***

Sīm [ü] zerden vir ḫaber ey dil añadır iltifāt

Bir ‘acā’ib oldu ‘ālem başḳa kār üstündedir (114/7)

Bunun yanında rüşvet de rağbet edilen diğer bir kavramdır. Dünya rüşvetin yapıldığı, riyazetin kalmadığı bir yerdir. Ancak rüşvet dünyayı harap eder. Bundan dolayı hal ehlinin kalplerinde dahi huzur kalmamıştır:

Kemālet ehliniñ ḳadrin yine erbābı fehm eyler

Zamāne mürtekib oldu riyāżet ḳalmamış gitmiş (83/13)

***

Cihānı irtikāb ü irtişā dā’im ḫarāb eyler

Derūn-ı ehl-i ḥāl içre anıñçündür ṣafā nādir (102/6)

Vasfî, şiirlerinde insanları birçok yönden eleştirir. Gaflet uykusunda olan insanların ruhları bir gün firar etse bile bundan haberlerinin olmayacağını söyler:

Nevm-i ġaflet cümlemiz dem-beste ḳalmışdır ‘azīz

Rūḥ bedenden bī-ḫaber etse gerek bir gün firār (50/9)

O, insanların layıkıyla Allah’a ibadet etmediğini de düşünür. Ona göre onlarda Allah’a yaraşır bir ibadet yoktur. İnsanların gözleri kapanmıştır ve bundan dolayı insanlar, etrafında olup biten olaylardan habersizdir:

Ḥaḳḳ’a lāyıḳ bir ‘amel yoḳ n’eyleyip n’etmek gerek

Rūz-ı maḥşerde mekān cennet olur mı yoḫsa nār (50/8)

***

‘Amel yoḳ ẕerrece bizde elā ey Vāsi‘ü’l-ġufrān

Ḳapanmış çeşm-i ‘ibretler anıñçün hīç neẓāret yoḳ (66/5)

İnsanların ihtişam meraklısı olduğunu belirtir ve bu hâlin Müslümanlara yakışmadığını ifade eder:

İḥtişāma düşmüşüz kim mülkümüz dünyā gibi

Mü’mine lāyıḳ mı bu ḥāl aġlayalım zār zār (50/7)

Ârifler de eleştirilen grup içindedir. Vasfî, onların sessizliğinden dolayı dünyanın harap olduğunu söyler. Ona göre, dünyanın bu hâli içinde sağlam ve doğru hiçbir mevki yoktur:

Sükūta vardı ‘ārifler ḫarāba varmada dünyā

Tefekkür olsa diḳḳatle ki bir cāy-i selāmet yoḳ (66/6)

***

Arifler farklı fikirlere kapılmıştır. Onların kavgaları artık gümüş ve altın üzerinedir:

Bir ‘aca’ib fikre düşmüşdür cihānda ‘ārifān

Sīm [ü] zer üstüne ġavgā devr-i dā’im inḳılāb (205/5)

Vasfî, eleştirilerle beraber sık sık insanlara dünyanın fani olduğunu da hatırlatır. Bugün görev başında olan vezir, sultan ve mîrlerin yarın yok olacağını ve dünyanın kimseye kalmayacağını ifade eder:

‘Acebdir ḥāl[i] dünyānıñ fenā eyvān [ü] dīvānı

Bugün var-ısa yarın yoḳ vezīr [ü] mīr [ü] sulṭānı (32/1)

Vasfî, bu eleştirilerin yanında sorunların önüne geçmek için öğütlerde de bulunur. Kişiyi Allah'tan uzaklaştıran her şeyden sakınmak ve nefsin arzularını terk edip Allah'a hayırlı ameller yapmak gerektiğini belirtir. Nitekim kişinin kendi nefsine köle ettiği bedeni bir gün toprak altındaki yılan ve karıncaların besini olacaktır:

Ḥaḳ'dan i‘rāż eyleyen ol eşḳıyādan pek ṣaḳın

Añladıñsa ḥasb-ı ḥāli merḥabādan pek ṣakın (22/1)

***

Ḳıl tedārik ḥayr-ı a‘māl terk idip nefs-i hevā

Ekl ider zīrā vücūduñ ḳabr içinde mūr [u] mār (50/12)

Aşağıdaki beyitte Ankebût suresinin 41. âyetine gönderme vardır. İlgili âyetin meâli şöyledir: "Allah'tan başka varlıkların korumasına sığınanların durumu, örümceğin durumuna benzer. Örümcek, (ağını) kendine bir yuva yapar, ama yuvaların en çürüğü de örümceğin yuvasıdır. Keşke bilselerdi!" (Ankebût 29/41). Vasfî, bu gönderme ile bu duruma düşmeden önce kişinin temkinli davranmasını ister. Nitekim son pişmanlık fayda vermez:

Düşersin ‘ankebūt dārına ey ġāfil ḥaẕer eyle

Nedāmet fā’ide virmez ne deñli eyleseñ efġān (75/3)

Kimseye sır vermemek gerektiğini ifade eder ve yüzüne gülen dostlara karşı ihtiyatlı davranmayı öğütler:

Sırrıñı ifşā idip her kimseye açma dehān

Yüzüne ḳarşı mülāyim aṣdiḳadan pek ṣaḳın (22/12)

Vasfî’nin saltanat sahipleri için de öğüdü vardır. Onların bazen hırçın ve yaygaracı olduğunu belirtir ve elmaslı hançeri takmanın ağır bir sorumluluk olduğunu ifade eder. Bundan dolayı, onlar gamdan kurtulmuş gibi davranmamalıdırlar:

Serīr-i salṭanat ṣāḥibleri ba‘żen olur cāris

Se[bü]k-bār olma devletdir ṭaḳınıp ḫançer-i elmās (28/4)

Sonuç olarak, Vasfî’nin devrindeki aksaklıkları şiirlerine konu ettiği görülür. Dünyanın içine düştüğü durum, Allah’a yeteri kadar ibadet edilmemesi, insanların artık paraya ve rüşvete rağbet etmesi, faziletli insanların itibar görmemesi, âriflerin dahi gümüş ve altın için kavga etmesi gibi pek çok konudaki eleştirilerini şiirlerde açıkça dile getirmiştir. Bununla beraber, insanları bazı konularda uyarmış ve onların nasıl olması gerektiği konusundan öğütler vermiştir.

3. 5. 2. Yiyecek ve İçecekler

Vasfî'nin şiirlerinde sosyal hayatın bir parçası olan yiyecek ve içecekler de bulunur.

Güft-i Vasfî'de geçen yiyeceklerden biri Osmanlı zamanında "pâlûde" adıyla bilinen tatlıdır. Günümüzde ise "pelte" adıyla bilinen bu tatlı, şeker, un ve kabuğu soyulmuş dövülmüş badem ve kafûr gibi malzemelerden oluşur. Bu malzemeler kalaylı bir kaba alınır ve üzerine biraz beyaz şeker ve biraz gül suyu dökülerek ateş üstünde ezilir. Soğumaya başladığında üzerine şeker ve badem eklenerek yoğrulur. Daha sonra macun gibi kesilerek yenir.[101]

Vasfî'nin eserde bu tatlıyı bir medhiye unsuru olarak kullanması dikkat çekicidir:

Teni pālūde-veş fisk-ile ursañ bir zamān ditrer

Bu rütbe medḥe şāyeste güzeller merḥabā eyler (167/8)

***

Teniñ pālūde-veş şāhım beher dem durmayıp ditrer

Hemīşe ḳal'e-i cismim viṣāliñ ide iḥyā dost (173/6)

Eserde yine memduhu medhetmek için kullanılan diğer tatlılar şeker ve helvadır. Vasfî, sevgilinin sözlerinin şeker ve helva gibi tatlı olmasını ister:

Başlasa bülbül gibi güftāre leẕẕet-baḫş ola

Sükker [ü] ḥelvā maḳāl olsun direm meşreb bu yā (181/3)

[101] Muhammed b. Mahmûd Şirvanî, **15. Yüzyıl Osmanlı Mutfağı**, Haz. Mustafa Argunşah, Müjgan Çakır, İstanbul, Gökkubbe Yay., 2005, s.113.

Medhiye unsuru olan diğer bir yiyecek, portakaldır. Portakalın sevgilinin yanaklarını medhetmek için kullanılması dikkat çekidir:

Sezādır şā'irān medḥin ide ol şūḫ-ı mümtāzıñ

Ki zīrā ruḫları gülgūn-miṣāl portaḳālım var (126/2)

Eserde geçen diğer bir yiyecek ismi "kaşkaval"dır. Kaşkaval, İtalyanca "caciocavallo" adıyla bilinen tekerlek biçiminde, sarı renkte kaşara benzeyen bir peynir türüdür. Gündelik hayatın yansıtıldığı bu şiirde Ramazan ayında iftar için yapılan bir hazırlık konu edilmiştir. Vasfî'nin iftar sofrasında kaşkavalı vardır:

Ṣıyām eyyāmı irdi çün tedārik lāzımındandır

Göñül iftār için a'le'l-e'ālī kaşkavalım var (126/21)

Sâlim Efendi'nin şiirine yazdığı nazirede ona balık ziyafeti hazırlayacağını söyler. Bu ziyafette seçeceği balık da "kefal"dir. Bu beyitler gündelik hayatın dinamizmini yansıtması açısından önemlidir:

Mülāḳāt Ḥaḳ naṣīb ide ḳarībü'l-'ahd-i eyyāmda

Saña māhī żiyāfātında pek a'lā kefālim var (126/24)

Eserde geçen tek içecek, aynı zamanda sosyal hayatın da vazgeçilmez unsurlarından biri olan kahvedir. Deniz kenarında içilen bir kahve ile kişi tüm kederlerinden kurtulabilir:

Leb-i deryāda bir ḳahve içen ġamdan olur āzād

Olup Ḥaḳ emrine münḳād taṣaddur eyle ey Fikrī (30/2)

Vasfî, sadece gamdan kurtulmak için değil, sohbetten zevk almak için de kahve içmeyi tavsiye eder:

Ş̱ālişen çün mā-i cāri anda mevcūd bilmişim

Nūş-ı ḳahve ẕevḳ-ı soḥbet cünbiş icrā ḳıl hemān (85/10)

Görüldüğü gibi Vasfî'nin şiirlerinde sosyal hayatın temel unsurlarından olan yiyecek ve içeceklerin yer aldığı görülür. Bu yiyecek ve içeceklerin sayısı az olmakla beraber, gündelik hayatın tercihlerini ve dinamizmini vermesi açısından önemlidir.

3. 5. 3. Salgın Hastalıklar

Salgın hastalıklar dünya tarihi boyunca insanların uğraştığı en büyük sorunlardan biridir. XVIII. yüzyılın sonu ve XIX. yüzyılın ilk yarısında binlerce insanın ölümüne sebep olan veba salgını, insanların mücadele etmek zorunda kaldığı bir salgındır.

Vebanın Osmanlı İmparatorluğu'nun pek çok bölgesine yayılmasında, yolları düzenli olarak arşınlayan ulak, çerçi, hacı ve göçebelerin yanı sıra askerlerin de sebep olduğu bildirilir. Rus ordusunun Balkanlardaki hareketliliği, Sırp isyanları bastırmak üzere Türk askerlerinin bölgeye gelişleri gibi pek çok sebep bu salgının bilhassa Rumeli'de yayılmasına sebep olmuştur.[102]

Moltke'nin Türkiye Mektupları'nda da bu salgının İstanbul'u kasıp kavurduğu ifade edilir. Trabzon, Kahire, Edirne, İskenderiye, Selânik, Bursa, Rusçuk, İzmir ve

[102] Daniel Panzac, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba: 1700-1850,** Çev. Serap Yılmaz, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 1997, s. 99-100.

İstanbul gibi büyük şehirlerin bu salgından en çok etkileneceğini, bu şehirlerin afetin yuvaları olduğunu belirtir.[103]

Eserimizi ilgilendirmesi açısından Varna'da veba salgını 1828-1829 yıllarında başlamıştır. Moltke bu salgının Varna'daki durumunu şöyle anlatır:

> *"Bu hastalık, 16. fırkanın askerlerine ait olan ve bir mağazada ilerdenberi saklı bulunan eşyanın diğer askerlere tevzi edilmesi yüzünden sirayet etmiştir. Bu eşya deposunun memurları ilk defa olarak hastalığa tutulmuşlar ve ölmüşlerdi. Askerin yanyana bulunuşundan, gıdaların fenalığından ve ceset taaffününden, iskorpit vesair vahim hastalıklar da zuhur etmişti. Haziran ortalarında Varna hastanesine yevmiye 50-80 hasta geliyordu. Bu esnada 8 doktor da vefat etmiş olduğundan hastalar büsbütün bakımsız kalmıştı. Birkaç tabur şehrin haricinde ikamete mecbur kaldı. Asker deniz banyosu yapmaya icbar edildi. Çadırlar sirke ile tephir ediliyordu. Askerin eşyaları daima havalandırılıyordu. Ölülerin eşyaları yakılıyor, vebaya tutulan askerler hendekler vasıtası ile diğer efrattan tecrit ediliyordu. Veba hastaneleri bütün manasile korkunç birer ölüm evi idiler. Hastalar, ölülerle ölecekler arasında sendeleye sendeleye dolaşıyorlar ve güneşin kavurucu harareti altında muztarip oluyorlardı. Haziran içinde hastalık öyle bir hadde vâsıl oldu ki; hemen hemen haftada 1000 kişi hastaneye sevk olunmuştu. 26 Ağustosa kadar 5509 hastadan 3959 tanesi ölmüştü. Haziranın 25. günü 300 kişi bir anda öldü. 41 sıhhiye memurundan 28'i musap olup 20'si ölmüştü. 7 eczacı, 30 hasta bakıcı telef oldu… Yalnız hastanelerde değil şeh,r dahilindeki bütün sokaklarda, tarlalarda, hasılı her çitin arkasında ya bir cesede veyahut ölümle pençeleşen bir zavallıya rastgeliniyordu."*[104]

Görüldüğü gibi diğer adı "kara ölüm" olan veba salgını Osmanlı Devleti'nin pek çok şehrinde görülmüştür. Bu salgından dolayı binlerce insan ölmüştür. Bu

[103] B. Von Moltke, **Türkiye'deki Durum ve Olaylar Üzerine Mektuplar (1835-1839**), Çev. Hayrullah Örs, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1960, s.93.
[104] B. Von Moltke, **1828 Seferi: Bulgarya ve Rumeli'de Ruslar**, s.242-243.

tarihsel bilgilerin **Güft-i Vasfî**'de de işlendiği görülür. Eserimizin yazıldığı dönemde vukû bulan veba salgını, şiirlere konu edilmiştir.

Vasfî, kelime anlamı veba olan "taûn"un etrafını sardığını söyler:

Keşret-i ṭā'ūn iḥāṭa etmede eṭrāfımız

Gelmeziz inṣāfa aṣlā olmazız hīç ġam-güsār (50/5)

Süleymanzâde Es'ad, Selim, Osman Kurd Ağa için yazdığı tarihlerde, onların veba yüzünden vefat ettiğini söylemesi, salgının genç yaştaki insanları da etkilediğini gösterir:

Emr-i Ḥaḳ'la irdi ṭā'ūn ḳaddimi lām eyleyip

Luṭf ide īmānımı baña Cenāb u Kibriyā (42/4)

***

Genç yaşımda irdi ṭā'ūn ḳaddimi lām eyledi

Fażl-ı iḥsān eyle yā Rab etme meskenim caḥīm (68/2)

***

Genç yaşımda irdi ṭā'ūn eyledim 'azm-i sefer

Bir ḳula irse ecel olmaz aña aṣlā devā (72/2)

Görüldüğü gibi XIX. yüzyılın başında vukû bulan ve binlerce insanın ölümüne sebep olan veba salgını, Vasfî'nin şiirlerinde işlenmiştir. Toplumda meydana gelen ve tarihte yankı bulan olayların onun şiirlerinde konu edilmesi son derece önemlidir.

3. 5. 4. Mimarî Yapılar

Osmanlı Devleti, hâkimiyetini kurduğu pek çok yere kendi medeniyetine özgü yapılar inşa etmiştir. Bu yapılar ile Türk kültürünün yayılıp yerleşmesi sağlanmıştır.

Eserimizde en çok konu edilen coğrafya, Rumeli coğrafyasıdır. Rumeli coğrafyası, birçok savaşa sahne olmuş bir bölgedir. Savaşın tahribatına insanlar kadar mimarî yapılar da maruz kalmıştır. Bu yönüyle bakıldığında Osmanlı-Rus savaşları, eserimiz açısından önemlidir. Nitekim eserde yer alan mimarî yapılar, genellikle tamir edildiği için şiirlere konu olmuştur.

Eserimizde şüphesiz en önemli mimari yapı Varna Kalesi'dir. Evliya Çelebi eserinde kalenin Karadeniz kenarında dörtgen şeklinde güzel bir sur olduğunu belirtir. Çevresinin üç bin adım olup dört tarafında ise hendekler olduğunu, dört köşesinde sağlam kulelere, hisar içinde müstahfız hanelerine, tahıl ambarlarına ve bir camiye sahip olduğunu aktarır.[105]

Vasfî, Varna Kalesi'nin inşasına tarih düşürmüştür (115). Kalenin tamiri, Varna'ya uygun bir tarzda olmak üzere ayrı bir planla ve II. Mahmûd 'un yardımıyla yapılmıştır. Bu tamire H.1233-M.1818 tarihini düşüren Vasfî, saati, günü ve ayı hakkında da bilgi vermiştir:

Cemāziyel-āḫir ayında ikinci yevm-i Çarşanbe

Geçip sa'āt ṭoḳuz ḥükmüñ esāse oldu çün meydān (115/8)

Karadeniz'e kıyısı olan kalenin şiirde de kıyıda bulunduğu ifade edilir:

Leb-i deryāda Varna Ḳal'esiñ inşā murād oldu

Müceddid 'avn-ı bār-ile ola ma'mūr [u] ābādān (115/5)

[105] Evliya Çelebi, **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi**, Haz. Seyit Ali Kahraman, 5. Kitap, C. I, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2010, s.131

Vasfî, bu inşa için halkın toplandığını, dualar edildiğini, çocukların bu dualara amin diyerek eşlik ettiğini, kurban kesildiğini şiirinde aktarır (115/9-14). Varna Kalesi, farklı şiirlerde de bitmesi için dua edilen (119/19), yenilenerek tam bir inşa olduğu ifade edilen bir kaledir (200/13).

Eserde geçen diğer bir mimarî yapı, Varna'da bulunan Abdurrahman Cami'dir. Vasfî, bu caminin tamiri için tarih düşürmüştür (32). H.1228-M.1813 tarihi düşürülen manzumede caminin kış mevsiminde meydana gelen tufan sebebiyle zarar gördüğünü ve Varna ayânı Muhammed Ağa'nın camiyi tamir ettiği belirtir. II. Mahmûd'un yeniden inşası düşünülen binaların ihyası için kendisi gibi, etrafındaki ileri gelen devlet yöneticilerini de organize ettiği kayıtlarda yer alır:[106]

Şitā içre olup ṭūfān bu cāmi‘ şöyle hedm oldu

Yine iḥyāsına luṭfen olup ilhām-ı Rabbānī

Hemān-dem Varna a‘yānı Muḥammed Aġa ṣıdḳ-ıla

Ḫulūṣ-ı ḳalb ile ta‘mīr [ü] termīm eyledi anı (32/2-3)

Eserde Silistre'deki bir cami için de iki tarih manzumesi bulunmaktadır (161, 162). H.1233-M.1817/1818 tarihi düşürülen caminin adı belirtilmemiştir. Caminin II. Mahmûd'un fermanı ve yardımı ile Süleyman Ağa tarafından kusursuz bir şekilde tamir edildiği belirtilmiştir:

Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān idip īmā

[106] Ahmet Köç, "1828-1829 Rus İşgali Sonrasında Silistre Vakıflarının Vaziyeti", **Vakıflar Dergisi**, Sayı 43, 2015, s.65.

Hemān fermān u himmetle idip bu ḳal‘eyi inşā

Süleymān Aġa kim ḳapıcı başı ḳal‘eye me’mūr

Ḫarāb-ābād iken bu cāmi‘i ol eyledi iḥyā (161/1,3)

***

Hele bu cāmi‘-i zībāya nuṭḳ-ı şevket olmuşdur

Anıñçün bī-ḳuṣūr inşā olundu şu‘le bī-ġāyāt (162/2)

Bunlar dışında Müderris Hasan Efendi’nin mahdumu odasına (78), paşa kapısında inşa olan kasra (131), İbrahim Paşa’nın köşküne (176), Mahmûd Nedim Efendi’nin köşküne (178), Arif Ağa’nın sokağına (188) medhiyeler yazmıştır.

Sonuç olarak, Vasfî’nin şiirlerinde döneme ait mimarî yapılar konu edilmiştir. Vasfî’nin, medeniyete şahitlik eden bu mimarî yapılar ve onların durumları hakkında bilgi vermesi önem arz etmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

4. 1. Eserin İmlâ Özellikleri ve Metnin Kurulumunda İzlenen Yol

XIX. yüzyılın dil ve imlâsında eski ile yeninin bir arada kullanıldığı görülür. **Güft-i Vasfî**'nin dil ve imlâsında da bu sebeple ikili kullanımlara rastlanır. Bir başka deyişle, şâirin yaşadığı yüzyıl dil ve imlâ açısından geçiş devresi olarak bilindiğinden eserde yer alan Türkçe kelime ve eklerin imlâsında birlik yoktur. Bu sebeple biz, ikiliği ortadan kaldırmak amacıyla Türkçe kelime ve eklerin yazımında ünlü uyumunu esas aldık.

Eserde, eklendiği isme belirtme anlamı katan "-ı, -i" akkuzatif ekinin "-ı, -i" şeklinin yanı sıra "-n" şekline de rastlanılmış ve ünlü uyumuna göre imlâ edilmiştir. Örneğin: mülkü (16/2), āyinesi (17/3), ḳadrin (33/3), sözü (48/2).

Bunun yanında eserde akkuzatif ekleri zaman zaman hemze ile de gösterilmiştir. Kimseyi (50/17), bi'l-cümleyi (51/7), bi'l cümleyi (52/15), hâmeyi (53/7), cümleyi (66/8), mürdeyi (74/9), hâmeyi (87/23), hâmeyi (97/31), cümleyi (121/3), kimseyi (135/5), kişiyi (201/2) kelimelerinde bu durum mevcuttur.

Eklendiği isme bulunma anlamı katan "-da -de" lokatif eki ve ayrılma anlamı katan "-dan, -den" ablatif eklerinin imlâsında ünsüz benzeşmesiyle meydana gelen t'li şekilleri kullanılmamıştır.

Genitif ekinin yazımında da ikilikler görülmektedir. Çoğunlukla nazal n ile yazılan "-un, -ün, -ın, -in" ekinin nun harfi ile de yazıldığı görülür. Örneğin Ḫudā'nıñ emri (47/6), 'irfãnın yolu (17/6).

Eserde zaman zaman ikinci şahıs teklik eki olan ve nazal n ile yazılan "-uñ, -üñ" ile akuzatif eki olan ve nun harfi ile yazılan "-n" nin karıştırıldığı göze çarpar. Metin oluşturulurken bu yanlışlıklar tarafımızdan düzeltilmiş ve düzelttiğimiz kısımlar aşağıda gösterilmiştir:

1. nazal n yerine n ile yazılan; fakat metinde nazal n olarak düzelttiğimiz kelimeler şunlardır:

1/24 medhiñ, eṭvārıñ, 5/3 lebleriñ, 5/5 sözleriñ, 5/6 leẕẕetiñ, gönlüñde, 5/9 yüregiñde, 11/4 firāḳıñdan, 14/3 firāḳıñdan, 19/3 cemāliñde, 20/6 ḳaşıñ, lebleriñ, 20/11 ‘aşḳıñdan, 21/2 yoluñda, 22/25 zebānıñdan, 23/3 āsitānıñda, firāḳıñda, ittiṣālıñda, 26/14 medhiñ, 27/7 yoluñda, 39/4 ḳaşlarıñ, dişleriñ, 39/7 ḳaşlarıñ, 45/8 destiñe, 45/11 iderseñ, 47/2 maḳāmıñ, 53/5 evṣāfıñı, 56/6 eş‘ārıña, 61/6 evṣāfiña, 64/3 eṭvārıña, 64/6 bābıñda, 64/11 evṣāfiña, 66/4 ẕātıña, elṭāfiña, ḳullarıña 74/5 ḥācātıñı, 76/7 Ḥaḳḳ’ıña, 87/13 elṭāfiña, 90/4 cemāliñden, 97/25 mevtiñ, 99/7 dilerseñ, 102/7 iderseñ, 102/9 ṣanasıñ, 107/1 olursañ, 110/5 kelāmıñdan, 111/1 yoluñda, 111/3 bābıñda, 111/5 bābıñda, 111/6 ḥüsnüñe, 111/7 yoluña, 112/3 yoluñda, 112/3 hüsnüñe, 112/6 dirseñ, 112/7 ḳaşlarıñ, 112/10 āşıḳlarıñ, 112/11 şi‘riñe, 115/3 cevheriñ, 116/1 117/4 cismiñe, 117/16 eylersiñ, 117/16 luṭfuñ, 117/20 cevābıñ, 117/21 bābıñda, 122/7 ṭa‘nıñ, 123/8 eṭvārıña, 124/21 ṭa‘nıñ, 142/3 firāḳıñdan, 147/3 ḳadriñ, 147/8 bābıñda, 147/12 bābıñda, 148/5 yoluñda, 151/2 bābıñda, 155/8 ḳadriñ, 170/6 yoluñda, 171/5 yoluñda, 171/7 yoluña, 171/10 medḫiñi, 173/5 yoluñda, vaṣlıña, 189/6 yoluñda, 189/8 iderseñ, 189/10 ḳadriñ, 194/3 hüsnüñü, 194/3 ‘āşıḳlarıñ.

2. n yerine nazal n ile yazılan; fakat metinde n olarak düzelttiğimiz kelimeler şunlardır:

1/1 medḫin, 8/6 gönlün, 32/9 mülkün, 35/4 aḥvālin, 36/6 ‘abdin, 40/4 ḳıymetin, 41/5 altın, 48/3 ḳıymetin, 52/7 ḫalḳın, 53/3 ḳadrin, 54/5 ömrün, 55/5 ḥālin, 78/6 ekṣerisin, 78/11 ṣāḥibin, 80/6 ḥikmetin, 81/8 ḳalbin, 84/2 medḥin, 87/1 medḥin, 88/1 medḥin, 88/6 kelāmında, 88/7 mesnedin, 88/12 olduġun, 89/8 aḥvālin, 91/1 medḥin, 91/5

evṣāfın, 91/9 olduġun, 94/9 zaḥmetin, 96/3 medḥin, 96/15 umūrun, 97/14 ömrün, 97/23 ḥaḳḳın, 97/25 şerbetin, 101/2 cemālin, 101/5 murġun, 104/2 murādın, 104/3 murġun, 115/25 tārīḫin, 117/16 luṭfun, 120/1 evṣāfın, 124/16 rızḳın, 126/2 medḥin, 126/12 elin, 127/2 gönlün, 132/2 itmāmın, 133/9 saʿyin, 141/1 medḥin, ḳadrini, 142/1 murgun, 146/6 menendin, 149/3 mülkün, 153/4 medḥin, 153/6 miṣālin, 154/20 mekānın, 167/12 ṣoḥbetin, 167/17 vücūdun, 168/8 dāmenin, 171/8 ḳahrın, 174/8 medḥin, 175/12 ehlin, 184/15 yüzin, 188/11 ṣāḥibin, 203/3 ḳıymetin, 205/2 ḳıymetin

Bildirme eklerinde de ikilikler vardır. Ünlü uyumuna göre düzenlediğimiz bildirme eklerinin çoğunlukla "-dır, dir" şekli tercih edilmiş olsa da "-durur" şekline de rastlanılmaktadır. Örneğin ḥikmetdir (49/1), yoḳ-durur (52/4).

Fiil zaman eklerin imlâsında da ikilik görülür. Biz yine düzlük yuvarlaklık uyumunu esâs aldık. Geçmiş zamanın birleşik zaman şekilleri olan hikaye "-dı, -di" ve rivâyet "-mış, -miş" eklerinde ünlü uyumu gözetilmiştir. Örneğin: olmuşdu (74/4), buyurdu (77/3).

Üçüncü şahıs emir eki "-sun, -sün"; gerundium eki "-ıp, -ip, -up, -üp"; isimden isim yapım eki "-lı, -li, -lu, -lü" gibi ekler çoğunlukla yuvarlak vokallerle yazılmışlardı. Biz düzlük yuvarlaklık esasına göre düzenledik. Örneğin ḳalmayıp, (81/10), eyleyip (89/2).

Şahıs eklerinin yazımında da ikilikler görülmektedir. Bundan dolayı ünlü uyumuna göre düzenlenmiştir. Örneğin: görürsün (50/2), 'ömrümüz (75/7).

Edilgen ve dönüşlü fiillere getirilen -n ekinin bazen düze bazen geniş ünlü ile yazıldığı görülmektedir. Bu ekin aldığı kelimelerin imlâsında ünlü uyumu gözetilmiştir. Örneğin: olundu (115/14).

Eserde vermek-virmek, demek-dimek, etmek-itmek, vurmak-urmak, için-için gibi bazı kelimelerin kök ve gövdelerinin yazımında da ikili kullanımlar dikkati çeker. Bu tezde bu kelimelerin imlâlarına sadık kaldık. Ancak kendi-kendü, karşı-

karşu, kapı-kapu, beri-berü gibi ikili kullanımların olduğu kelimelerde ise ünlü uyumunu gözettik.

"İçün" edatının yazımında da ünlü uyumu gözetilmiştir. Bu edatın önüne gelen sesli harf vezin gereği düşürüldüğünde, önceki kelime ile "seniñçün, anıñçün" şeklinde yazılmıştır.

Sesli harfle biten bir kelimeden sonra sesli harfle başlayan diğer bir kelime geldiğinde vezin gereği vokallerden biri düşürülünce iki kelime birleşik yazılarak vokalin düştüğü yer kesme işaretiyle "n'ola, ni'dügin, n'eylesem" şeklinde belirtilmiştir.

Bunların dışında dikkat edilen diğer hususlar şunlardır:

* Çalışmaya konu edilen metnin Latinize edilirken mümkün mertebe imlâsına sadık kalınmıştır. Eserde yer alan ikili kullanımlar dönemin dil özelliklerine göre esas alınmıştır.

* Metinde geçen Arapça ayet, hadis ve ibâreler Latin harfleriyle transkripsiyonlu bir şekilde italik olarak verilmiş, anlamları dipnotta ayrıca yazılmıştır.

* Arapça, Farsça ibare ve eklerin yazımında büyük oranda Prof. Dr. İsmail Ünver'in tavsiyeleri esas alınmıştır.[107]

* "Allah" kelimesinin muzafun ileyh olduğu yerlerde bu kelimelerdeki lam harfleri işaretle ayrılmamıştır.

* Metnin orijinalinde olmayıp ancak vezin ve anlam gereği olması gereken ibare, kelime ve ekler tarafımızca eklenerek köşeli parantez [ ] ile gösterilmiştir.

* Anlamlandırılmakta zorlanılan kelime, ibare ve beyitlerin yanına (?) işareti eklenmiştir.

* Metinde çeşitli sebeplerle (mürekkebin silinmesi, varağın tahrip olması vb.) okunamayan kelimeler "(___)" işaretiyle gösterilmiştir.

* Farsça "vâv-ı ma'dûle" "h^{w}" şeklinde yazılmıştır. (h^{w}âb, h^{w}âh vs.)

* Tarih manzumelerinde şiirin alt kısmına şairin düştüğü tarih normal parantez ( ) içerisinde gösterilmiştir.

[107] İlgili makale için bkz.: İsmail Ünver, "Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", **Ankara Üniversitesi Türkoloji Dergisi**, C. XI, sayı: 1, Ankara, 1993, s. 51-89.

* Şairin dalgınlığından kaynaklanan hatalı kelime yazımlarının doğru imlâsı yazılmış, hatalı kelimeler ise dipnotta belirtilmiştir.

4. 2. Metin

1.

1a **Der-ḥaḳḳ-ı İbrāhīm Paşa**
Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün

1 Yürü ey ḫāme medḥin eyle bir ẕātıñ idip iʿlān
Muḥaḳḳaḳ ḳadr-i vālā olduġuñ etsem gerek tibyān

2 Ḳudūmuyla eyālet bī-gümān mesrūr olup şöyle
Ḫaṭālardan ide maḥfūẓ vücūduñ Ḥażret-i Sübḥān

3 Bu ḳalʿa himmetiñ birle hemīşe olmada iḥyā
Göñül mülküñ Teʿālallāh ide maʿmūr [u] ābādān

4 Vezāretle mükerrem eylemiş Bārī Teʿālallāh
Hemān-dem dest-gīr olsun dü ʿālemde idip iḥsān

5 Cihānda devletiñ yevmen fe yevmen Ḥaḳ ide efzūn
Muḥaḳḳaḳ rūz [u] şeb böyle duʿā etmekdedir iḫvān

6 Ḫuṣūṣā cümle tedbīriñ muvāfıḳ şerʿ-i ġarrāya
Murādıñ dāʾimā budur ḳarīben refʿola ṭuġyān

7 Pesendīde her aḫlāḳıñ hezārān eyledim taḥsīn
Ola şāfiʿ kıyāmetde Muḥammed Muṣṭafā Sulṭān

8 Kim oldur seyyidüʾs-sādāt ki cinn ü inse baʿṣ oldur
Anıñ ḥaḳḳında *levlāke*[108] buyurdu Ḥażret-i Yezdān

[108] *Levlāke:* (levlâke levlâk lemâ halaktu'l-eflâk): "Sen olmasaydın felekleri (kâinâtı) yaratmazdım."

9 O ẕātıñ vech-i pākiñ Ḥaḳ müyesser eyleye rü’yet
Livāü’l-ḥamd-i büşrāda naṣīb ide size evṭān

10 Du‘ādır dā’imā her dem bu vech üzre derūnumdan
Ḫudā firdevs-i a‘lāda keremden baḫş ide meskān

11 İlāhī Seyyid İbrāhīm Paşa ‘abdiñ idip mesrūr
Ḳamu ‘işyānını maḥv it ki sensin Vāsi‘ü’l-ġufrān

12 Şerī‘atden anı dūr eyleme yā Rab dü ‘ālemde
Ne deñli varsa a‘dāsı olalar ḫāk-ile yeksān

13 Ki zīrā ḫayr-ḫ^{w}āh olduġuna hīç iştibāhım yoḳ
Murād itse ḳabūl eyle elā ey Ḥażret-i Raḥmān

14 Resūlullāh civārında aña mesken naṣīb eyle
Ḫuṣūṣā çār-yār u hem Ebū Bekr ü ‘Ömer ‘Oşmān

15 ‘Aliyyü’l-Murtażā ḥaḳḳā hemīn şīr-i Ḫudā oldur
Gerek dünyāda uḫrāda anıñdır şān-ile meydān

16 Ne devlet anlar ile hem-dem olmaḳ yevm-i maḥşerde
Zihī devlet sa‘ādet kim viripdir anlara Raḥmān

17 Daḫı Sulṭān Maḥmūd himmeti her dem ola efzūn
İrişe himmet-i şevket ide hem çār-sū lem‘ān

18 Dimişler merd-i kāmilden cihān içre ḫaṭā gelmez
Dü ‘ālemde müyesser ide Mevlā kesb-i ‘ālī-şān

19 Her işde ḥükm-i şer‘ullāha teslīm olduġuñ ẓāhir
Göñülde ḫavf-ı Ḥaḳ memlū olalı (___)[109] ārādan

20 Ne ednāyım ki medḥiñ eylemek ḫāṣā degil ḥaddim
Muḳayyed bendeyim bābında kārım dā’imā noḳṣān

21 Kerem ḳıl ḫāme-i ‘afv-ile maḥv it sehv [ü] taḳṣīrim
Benī Ādem dimişlerdir mürekkebdir mine’n-nisyān

22 Bu ḳal‘a ‘an-ḳarīb itmām olısar himmetiñ birle
Ẓafer-yāb ola mü’minler (___)[110]

23 Muḥaḳḳaḳ himmet [ü] şevket seniñ ḥaḳḳında cārīdir
Müsellem her bir aḫlāḳıñ (___)[111]

24 Seniñ medḥiñde ‘ācizdir efendim ḫāme-yi Vaṣfī
Seniñ eṭvārıña ehl-i kemālet eyler istiḥsān

Fī 29 Cemâziye’l-evvel 1234

2.

1b **Yā Müfettihü’l Ebvāb Eftaḥ Lenā Ḫayrü’l-Bāb Ḥāfiẓ Merhūm Vaṣfī**

Ṭanẓīm Şod

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

---

[109] Kelimenin imlası şu şekildedir: 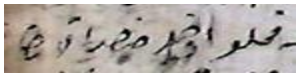

[110] Mürekkep dağıldığı için okunamamaktadır. Kelimenin imlası şu şekildedir:

[111] Kelimenin imlası şu şekildedir:

1 Yürü ey ḫāme şerḥ eyle ḫavāṣṣ-ı Ḥażret-i Furḳān
Kelāmullāha hīç yoḳdur muḥaḳḳaḳ ḥadd ü hem pāyān

2 Hemīşe rāh-ı Raḥmān'a teveccüh idelim 'aşḳ[l]a
Ulular gitdigi rāha gidelim Ḥaḳ ider ihsān

3 İşit cān [u] göñülden sen ki bismillāh beyānıñ
Kim oldur iftitāḥ-ı ibtidā-i Ḥażret-i Furḳān

4 Resūlullāh buyurmuşdur beyān idem işit anı
Anıñ ḥaḳḳında *levlāke*[112] buyurdu Ḥażret-i Sübḥān

5 Bir oġlancıḳ mu'allim eylese ta'līm cihān içre
Ḳamu ecdādına lā-şekk irişir raḥmet-i Raḥmān

6 Ki bismillāhirrahmānirrahīm didikde ol ma'ṣūm
İşit n'itse gerek aña 'ināyet eyleyip Yezdân

7 Yazar oġlan için aña berātı Ẕü'l-Celāl Allāh
Vücūdu yanmaya nāra ba'īd ola aña nīrān

8 Atasına anasına yazar hem Ḥażret-i Bārī
Ki anlar da ḫalāṣ olmaḳ için Ḥaḳ eyleye fermān

9 Daḫı üstādına Mevlā keremden eyleye in'ām
Cehennemden idip āzād irişir derdine dermān

[112] *Levlāke* (levlâke levlâk lemâ halaktu'l-eflâk): "Sen olmasaydın felekleri (kâinâtı) yaratmazdım."

10 Ḫudā'nıñ luṭfuna yoḳdur nihāyet ey göñül aṣlā
Şu kim maẓhar ola ‘afva alısar şān-ile meydān

11 Ne devlet bir ṣabī üstād öñünde eylese ta‘līm
Dü ‘ālemde muḥaḳḳaḳ kesb olısar ḳadr-i ‘ālī-şān

12 Ḳamu ecdādına raḥmet idiser Ḥaḳ Te‘ālallāh
İder ‘iṣyānların maġfūr keremden Vāsi‘ü'l-ġufrān

13 İlāhī biz ḳuluñ daḫı bulardan ḥiṣṣemend eyle
Ḳıyāmet günü olduḳda naṣīb it ḥūr-ıla ġılmān

14 Livāü'l-ḥamd-i büşrāda temekkünler naṣīb eyle
Cemāl-i bā-kemāliñle müşerref eyle ey sulṭān

15 Ḫaṭā bizden ‘aṭā senden kerem ḳıl baḳma noḳṣāna
İşimiz rūz [u] şeb āh [u] fiġāndır sehv-ile noḳṣān

16 ‘İnāyet senden olmazsa ne çāre idelim yā Rab
Keremle cürmümüz ‘afv it naṣīb eyle bize ‘īmān

17 Cihānda cümleden ednā yüzü ḳara ḳuluñ Vaṣfī
‘İnāyet eyle maġfūr it ki kārım rūz [u] şeb ‘iṣyān

3.

Ḫasb-ı Ḥāl

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Bī-ġaraż dost yoḳdur ey dil ġam-güsār üstündeyiz
Kimden umarsın kerem hīç başḳa kār üstündeyiz

2 Dürr [ü] yāḳūt söyleseñ hīç kimseler etmez ḳabūl
Gün-be-gün artmaḳda miḥnet şermsār üstündeyiz

3 Sīm [ü] zerdir dilde evrādı ḳamu nāsıñ göñül
Bī-sebeb bir dost bulunmaz biz bu ‘ār üstündeyiz

4 Kimsede yoḳdur ṣadāḳat tecrübe etseñ eger
Ḫırḳa-pūş oldu kemālet ehli bār üstündeyiz

5 Ḥaḳḳına rāżī degildir şimdi ‘ālem ẕerrece
Ḥaḳ te‘ālā ide ıṣlāḥ āh [ü] zār üstündeyiz

6 Vaṣfiyā devr-i ḳıyāmetdir aña çekme elem
Ḥaḳ vire īmān-ı kāmil şāḫsār üstündeyiz

4.

2a **Güft-i Vaṣfī**

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 ‘Aşḳ-ıla oldum dilā Mecnūn-ile Leylā gibi
Görmedim ḫūbān içinde ol melek-simā gibi

2 Rūz [u] şeb ‘aşḳ-ıla cismim kal‘esi oldu ḫarāb
Kimse olmaz derde dermān lāle-i ḥamrā gibi

3 Ḫūb cemāliñ ḥüsnini taḥsīn iderler ‘āşıḳān
Yār bulunmaz ey göñül ol ḳāmeti bālā gibi

4 Ḥamdulillāh kim ḫayāliñ dīdeden ḫāric degil

Derd-i müşkil yoḳ cihānda ‘aşḳ-ıla sevdā gibi

5 Ṣun‘-ı ḳudretden seni ḫalḳ eylemiş Rabbü’l-Vedūd
Ṣanasın ‘aşḳım kitābı bī-kerān deryā gibi

6 Eşḳıyālardan ḥazer ḳıl ẕerrece olma ḳarīb
Ṣūret-i Ḥaḳ’dan gelir ṣoñ ḳaṣd ider a‘dā gibi

7 Bī-vefāya mübtelā olmaḳ ḫaṭādır ey göñül
Yāre efżal devlet olmaz ‘āşıḳıñ iḥyā gibi

8 Ol ḫulūṣ-ı ḳalb-ıla Ḥaḳḳ’a tevekkül Vaṣfiyā
Ḳullara erḥam olur mu Ḥażret-i Mevlā gibi

5.

Güft-i Naẓīre velehu

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey güzel ol māh cemāliñ görünür enver gibi
Ṭāli‘iñ bī-şekk seniñ ḫoş kevkeb-i ülker gibi

2 ‘Āşıḳ oldum māh cemāliñ āsitānın beklerim
Ruḫlarıñ alı muḥaḳḳaḳ lāle-i aḥmer gibi

3 Ruz [u] şeb ‘aşḳıñla kārım āh [u] vāveylādadır
Lebleriñ mercāna beñzer sözleriñ cevher gibi

4 Yoḳdur aṣla hīç manendiñ kim ola saña miṣāl
Görmedim ḫūbān içinde sen perī-peyker gibi

5 Ḥaḳ ḫaṭādan cismini dā’im seniñ maḫfūẓ ide
Ṣoḥbetinde leẕẕetiñ cānā seniñ sükker gibi

6 Cehd idip ‘ilm ü kemāle ḳıl tażarru‘ Ḫāliḳ’a
Ola göñlüñde muḥabbet bir ‘aceb mermer gibi

7 Göstere aḳrān [u] emṣāliñ seni parmaġ-ıla
Sevgili ol cümle nāsa misk-ile ‘anber gibi

8 Ehl-i ‘aşḳa dā’imā ta‘ẓīm [ü] tevḳīr eyle sen
Ni‘met olmaz bu cihānda ma‘rifet gevher gibi

9 Vaṣfiyā ebyāt-ı eş‘ār dilde evrādıñ seniñ
Yüregiñde ‘aşḳ [u] şevḳiñ añladım aḫker gibi

6.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Ferāġat ḳıl idip inṣāf göñül yāre meşaḳḳatden
Saña lāyıḳ olan elbet ola ma‘şūḳa himmetden

2 İṭā‘at inḳıyād etmekdedir her dā’imā ol şūḫ
Aña ta‘rīfe ḥācet yoḳ muḥaḳḳaḳ sa‘y [u] ġayretden

3 Musaḫḫardır o mümtāzım beher-dem dār-ı dünyāda
Aña her rūz [u] şeb ebyāt-ı eş‘ārım muḥabbetden

4 Ḫudā ‘ömrüñ ṭavīl ide cihānda fażl-ı luṭfundan
Daḫı dūr ide dünyāda anı her zecr [ü] zaḥmetden

5 Gel inṣāf eyle ey Vaṣfī ki *el-inṣāf nıṣfu'd-dīn*[113]
Ḫalāṣ ide anı Mevlā cihān içre mażarratdan

7.

Güft-i Vaṣfī
Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1 Ey güzel cehd it kemāle ṣıdk-ıla her ṣubḥ [u] şām
Ola kim maḳṣūdıñı ḳılsın revā Rabbü'l-Enām

2 Ḫıdmet it üstāda 'aşḳ [u] şevḳ-ıla iḫlāṣ-ıla
Olasın dār-ı cihānda hem mu'ammer müstedām

3 Sana düşdü çünkü gönlüm ola mihmānıñ seniñ
Her ḳula olmaz müyesser böyle devlet ey hümām

4 Vaṣfiyā maḳṣūduñu virse gerek Mevlā seniñ
Vaṣl-ı yāre nā'il olmaḳdır murādım ve's-selām

8.

2b **Güft-i Vaṣfī**
Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

1 Dirīġā ah [u] efġānım 'urūc itdi semavāta
Ne çāre eylesem bilmem kerem kānı bu ḥālāta

2 Ki ẕerre ḳalmadı rāḥat bedende ey perī-peyker

[113] *el-inṣāf nıṣfu'd-dīn: "* İnsaf, dinin yarısıdır."

Gözüm yaşı revān oldu çü yüz ṭutdum münācāta

3 Cemāliñ görmek ister dil dirīġ etmek revā mıdır
Ne ḥikmet raġbet etmezsin şehā mevzūn maḳālāta

4 Murād etseñ ḳamer ṭal‘at idersin göñlümü mesrūr
Murādım olmadı ḥāṣıl çü yüz ṭutdum ḫarābāta

5 Ḥaḳīḳat rūyuna baḳmaḳ merāmımdır benim ancaḳ
Ḳalem ‘āciz olur aḥvālimi ketb-i beyānāta

6 Niçe dil-ber niçe ‘āşıḳlarıñ göñlün ḫarāb etmiş
N’için inṣāfa gelmezsin irişmezsin sa‘ādāta

7 Cemāliñ görmege ḳāni‘ olupdur murġ-i dil bī-şekk
Ḥaḳīḳatdir benim ḥālim naẓar eyle ‘alāmāta

8 Ne müşkil ‘aşḳ [u] sevdā miḥneti ey dil bu ‘ālemde
Anıñçün ḫavf ider cānım naẓar ḳılmaḳ ḫayālāta

9 Żarar gelmez saña benden gözüm nūru ḥaẕer itme
Murādım ṣun‘-ı ‘ibretdir gözüm nāẓır kemālāta

10 Kemāl-i ṣun‘-ı ḳudretden seni ḫalḳ eylemiş Yezdān
Ciger nāra kebāb oldu sülūk etme ḫasārāta

11 ‘Acebdir ser-te-ser nāra vücūdum yanmada Vaṣfī
Hemān ḳaddim hilāl oldu teveccüh yoḳ ḥimāyāta

9.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Nedir ‘āşıḳların ḳahrı bu dil-berler elinden āh
İderler bī-hesāb cevri cefā gelse dilinden āh

2 Ziyāret itse ‘uşşāḳı cihānda zümre-i ḫūbān
Nedir bu nāz [u] istiġnā perī-peykerlerinden āh

3 Zehir içsem revādır böyle nāra yanmadan ey dil
Aña ẕerre ġażab itsem eẕā eyler dilinden āh

4 Sükūt etmek degil mümkün ne çāre eyleyim Vaṣfī
Revādır āb-ı Kevṯer gönder ey dil-ber lebinden āh

10.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Da‘vet itdim şūḫ-ı mümtāzım icābet etmedi
Raḥm idip bu kemtere ẕerre iṭā‘at etmedi

2 Ḫaylī demdir āsitānında ṭutuşdum nāra ben
Ḥālime şefḳat idip aṣla ḥimāyet etmedi

3 Çoḳ ṣadāḳat eyleyip ḳıldım aña cānım fedā
Gelmedi inṣāfa ẕerre ḫoş maḳālet etmedi

4 Ben gibi ‘āşıḳ bulunmaz dünyede dedim aña
‘Ādetiñ terk etmeyip ẕerre ṣıyānet etmedi

5 ‘Aşḳını ḳıldı müyesser Ḥażret-i Rabbü’l-Vedūd
İstimā‘ etmez kelāmım hīç i‘ānet etmedi

6 Vaṣfiyā mālik olam ṣanma gül-i bī-ḫāra sen
Ben gibi bir şā‘ir icrā-yı nezāket etmedi

11.

Tārīḫ-i Seng-i Ḥırmiz’e Ṭanzīm Şod Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Feūlün

1 Bu dünyā böyle bir fānī cihāndır
Buña raġbet iden nā-‘āḳılāndır

2 Ecel geldi cihāndan rıḥlet itdim
Firāḳım vālideyne armaġandır

3 Ṣabāvetde ölüp oldum şehīde
Maḳāmım cennetü’l-me’vā ‘ayāndır

4 Ṣabāvet mevti ġāyet oldu maḳbūl
Bu devlet luṭf-ı Rabbü’l-müste‘āndır

5 Ecel geldi cihāndan gitdi Ḥırmiz
‘Acā’ib duḫter-i şīrīn-zebāndır

12.

3a **Güft-i Vaṣfī**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Çekip endīşe-i ġamlar göñül ḥayretde ḳalmışdır
Ta‘accüb eyleyip ḥālim göñül miḥnetde ḳalmışdır

2 Ne ḥikmet ol melek-sīmā taḫallüf eyledi va‘de
Tefekkür eyleyip anı göñül dehşetde ḳalmışdır

3 Vücūdum yandı çün nāra kebāb oldu nedir çāre
Göñül mülkü olup vīrān hemān vaḥşetde ḳalmışdır

4 Ne çāre eyleyim bilmem firāḳıñdan seniñ cānım
Vücūdum şöyle dem-beste göñül minnetde ḳalmışdır

5 Firāḳım eylesem taḥrīr o şūḫum i‘timād etmez
Dil ārām etmedi bugün şehā ḥasretde ḳalmışdır

6 Cihānda ‘aşḳ [u] sevdādan ferāġat eyle ey Vaṣfī
Yanıp pervāne-veş nāra göñül firḳatde ḳalmışdır

13.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 ‘Aşḳ-ıla yandım ṭutuşdum nāra lā-şekk ey felek
Ol sebebden düşmüşüm efkāra lā-şekk ey felek

2 Gitdi ‘aḳlım ser-te-ser yaġmaya bilmem ḥikmetiñ
Başladım bülbül miṣālī zāra lā-şekk ey felek

3 Ölmüşüm Mecnūn-veş cismimde ṭāḳat ḳalmadı
Cānımı ḳıldım fedā ben yāra lā-şekk ey felek

4 Eylerim ṣabr u taḥammül ṭāḳatim ṭāḳ olmada
Bulmadım bu derde aṣla çāre lā-şekk ey felek

5 ‘Āşıḳ-ı dīdār olanlar etmez ‘aşḳından rücū‘
Hīç ne mümkün ‘āşḳını inkāra lā-şekk ey felek

6 Ḳıl kerem bir merḥabā it ey güzeller serveri
Etme ifşā yārimi aġyāra lā-şekk ey felek

7 Vaṣfiyā nāzik-ṭabī‘at sāde-rūya ḳıl heves
‘Āşıḳı dūş etme aṣla ḫāra lā-şekk ey felek

14.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Bugün tāze tırāş olduñ efendim ‘āfiyet bāşed
Benim şāh-ı güzīnim şāh-ı levendim ‘āfiyet bāşed

2 Çü vechiñ şu‘le-yāb oldu be-ġāyetde olup nāzıñ
Hemīşe ṭal‘at-ı ḫoş müstemendim ‘āfiyet bāşed

3 Vücūdum nā-tüvān oldu firāḳıñdan seniñ cānā
Benim cānım içinde ḫoş kemendim ‘āfiyet bāşed

4 Ṣadāḳat eylerim dā’im saña ey gözlerim nūru
Ḳapıñda ḥaşr[e] dek bir derdmendim ‘āfiyet bāşed

5 Dü çeşmiñ tūtiyāsıdır seniñ ol māh-rū Vaṣfī

Hemān ṣaġ ol cihānda la‘l-i ḳandim ‘āfiyet bāşed

15.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Cihānda ‘āşıḳ-ı ṣādıḳ bilen ‘irfāna besbelli
Ḫuṣūṣā dil-ber-i mümtāz bilen sulṭāna besbelli

2 Bileydi sāde-rūlar ḳadr-i ‘uşşāḳı cihān içre
Vefādan bir ‘alāmet gösterir insāna besbelli

3 Tekebbürlük hüner midir güzeller ide ‘uşşāḳa
Meger kim ẕerre yoḳ meyli anıñ iḥsāna besbelli

4 Maḳādirdān olan kimse yolunda cān fedā olsun
Bu taḳdīrce behā olmaz dür [ü] mercāna besbelli

5 Cihānda bī-vefādan iḥtirāz etmek gerek ey dil
Ziyān-ile żarar gelse gerekdir cāna besbelli

6 Şu kim ṭa‘n ide ‘uşşāḳa nezāketden eṣer bilmez
Miṣāli dünyede beñzer anıñ ḥayvāna besbelli

7 Cihānda ‘aşḳa dūş olmaḳ ne müşkil ḥālmiş Vaṣfī
Meger dīvānelik andan imiş insāna besbelli

16.

3b **Güft-i Vaṣfī Sālim Paşa’ya Tanẓīm Şod**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā ‘īlün / Mefā‘īlün

1 Göñül mülküñ idip ābād ki revḥ olmuş iken maḥẕūr
Bu ḥālat-ıla irşād eylediñ olmuş iken maġdūr

2 Vücūduñ Ḥażret-i Bārī ḫaṭālardan maṣūn ide
Tesellī bulmuşum lā-şekk gönül mülkü olup ma‘mūr

3 Cihānda merd-i kāmilden dimişlerdir ḫaṭā gelmez
Teleẕẕüẕ kesb idip cānım göñülde oldu ol mestūr

4 Beni mesrūr u şād itdiñ tesellī eyleyip cāna
Dü ‘ālemde murāda nā’il ide Ḥaḳ idip mesrūr

5 Kelāmıñ bir ġıdā oldu ṣanırsın cānıma vallāh
Te‘ālā cümle a‘dāñız cihānda eyleye maḳhūr

6 Tażarru‘ eylerim Ḥaḳḳ’a devām-ı devletiñ-çün ben
Ḫudā terfī‘ ide şānın ḥesābsız eyleye me’cūr

7 Vücūdum süst [ü] maġbūn olmada günden güne bī-şekk
Anıñçün imtizācdan münḳaṭı‘ oldum olup menfūr

8 Zebāna virdim olmuşdu mürettep naẓm-ıla sözler
Velī ḫayretdeyim şöyle ne çāre eyleyim me’ṣūr

9 Gice tā ṣubḥa dek nevme ne ḳābil kim olam meyyāl
Olupdur münḳaṭı‘ şehvāt göñül oldu ḳamudan dūr

10 Diyār-ı ġurbete ‘azm eylemek göñlüm ider ārzū[114]
Velākin himmete muḥtāc keremler ger ola menşūr

11 Ḳıyāmetde seni Mevlā cemāline ide maẓhar
Livāü’l-ḥamd-i büşrāda tavaṭṭun eyleye meysūr

12 Tesellī̄ himmetiñle şād [u] ḫandān oldu çün Vaṣfī̄
Ḫudā ḳadriñ ide ‘ālī̄ rıżādan ḳalmaya mehcūr

17.
Güft-i Vaṣfī̄
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ḥamdulillāh şimdi vardır ḫoş ṣafāsı ḳalbimiñ
‘İlm-i evzān oldu bī̄-şekk āşināsı ḳalbimiñ

2 ‘Aşk [u] sevdā baġrımı etmekdedir hedm [ü] ḫarāb
Oldu ṣabr-ıla taḥammül tūtiyāsı ḳalbimiñ

3 Güşe-i vaḥdet maḳāmım ‘ālemi seyr eylerim
Ḥażret-i Ḳur’ān olupdur āyinesi[115] ḳalbimiñ

4 Rūz [u] şeb yāriñ ḫayāli oldu eglence baña
Ol sebebden yāre budur merḥabāsı ḳalbimiñ

5 ‘Arż-ı ḥāl itdikde yāre şād olur göñlüm benim
Rü’yet-i yāre olupdur iştihāsı ḳalbimiñ

[114] Kelimenin imlâsı “عرضو” şeklindedir.
[115] Metinde kafiye için elif kullanılarak “ayinâsı” şeklinde yazılan kelime “ayinesi” olarak düzeltilmiştir.

6 Ḫāk-i pāyım ehl-i ‘irfānın yolunda bī-gümān
Andan özge yoḳdur aṣla cān fedāsı ḳalbimiñ

7 Kim maḳādirdāna ta‘ẓīm eylese ṭūbā aña
Dilde virdim bu-durur yoḳ mā‘adāsı ḳalbimiñ

8 Vaṣfiyā çoḳ āh [ü] efġān eylediñ ol yār için
Evvel aḫir yārim oldu intihāsı ḳalbimiñ

18.
Güft-i Vaṣfī
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey göñül günden güne artmaḳda ġam efġān ola
Cümlesi devr-i ḳıyāmet dīdeler giryān ola

2 N’eyleyip n’itmek gerek āh el-amān āh el-amān
Kimsede yoḳdur feraḥ hīç āḫiri vīrān ola

3 Dār-ı miḫnet olduġu lā-şekk cihānıñ ey göñül
Ehl-i idrāke bu ḥālet bir ‘aceb seyrān ola

4 Ġam ile memlū bu cismim kime şekvā eylesem
İşidenler ḥālimi ḥayrān [u] ser-gerdān ola

5 Naẓm-ıla mevzūn maḳālet isteyen gelsin beri
Deste ḫāme aḫẕ idince luṭf-ıla ihsān ola

6 ‘Aşḳ [u] sevdā bir marażdır ādemi eyler zebūn

Çekdigi ḳahr u meşaḳḳat ḥadd ü bī-pāyān ola

7 Vaṣfiyā eyle tevekkül Ḥaḳ ider baḥtıñ küşād
Luṭf-ı Ḥaḳ olsa muḳārin murġ-i dil şādān ola

19.

4a **Güft-i Vaṣfī**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Şehā ḫulf eylediñ va‘de bu ḥālet yoḳdu defterde
Miṣāliñ bu-durur ẓannım bulunmaz degme bir yerde

2 Revā mı böyle buġz etmek düşer mi şānına cānā
Saña acı kelām vāḳī‘ midir ẕerre muḥarrerde

3 Budur her rūz [u] şeb ḳaṣdım olasın kāmil-i ‘irfān
Ẓerāfetle nezāket cümlesi hep ola ezberde

4 Ḫuṣūṣā her fünūn içre olasın sevdigim māhir
Gözüm yoḳdur benim ẕerre cihān içre güzellerde

5 Benim her rūz [u] şeb ‘aşḳım temevvüc etmede bī-şekk
Cemāliñde olan leẕẕet bulunmaz misk [ü] ‘anberde

6 Ḫarāb etmek midir maḳṣad beni ey serv-ḳad-i bālā
Kelāmıñ dürr-ile mercān bulunmaz miṣli cevherde

7 Cevāhirler olur iḫrāc idersin şevḳ-ıla ġayret
Bulunmaz çoḳ hüner vardır bu ednā Vaṣfī kemterde

20.

Güft-i Vaṣfī

Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün

1 Terk eylemez cān 'aşḳını bilmiş ol ey ḳaşı hilāl
'Uşşāḳa her kim raḥm ide bir gün olur sāḥib-kemāl

2 Göñlüm saña dūş oldu çün terk eylemek mümkün degil
Cevr ü cefādan çek elin ḳalmadı hīç ṣabra mecāl

3 Raḥm eyle 'uşşāḳa müdām etme tekebbür sevdigim
Anı tefekkür eyle kim fānī olur bir gün cemāl

4 Ḫalḳ eylemiş Mevlā seni cümle ḫaṭādan ḥıfẓ ide
'Ömrüñ ṭavīl etsin seniñ Ḳādir Ḫudā-yı Ẕü'l-Celāl

5 Görsem cemāliñ şevḳ-ıla şādān olur bu murġ-ı dil
Cānım feraḥlar kesb ider bilmiş ol ey aḥsen ḫiṣāl

6 Ḳaşıñ hilāl ey māh-rū taḥsīn ider 'uşşāḳ aña
Ol lebleriñ mercāna beñzer şüphesiz miṣl-i zülāl

7 Ol ruḫlarıñ alı seniñ yaḳdı vücūdum ser-te-ser
Dūr olma benden ol ḳarīb ey serv-ḳāmet nev-nihāl

8 Her sözlerim diñle benim tā ḥaşr[e] dek ey meh-liḳā
Ger ṭutmasañ şāhā sözüm göñlüm olur ġāyet melāl

9 Ṭab'-ı ẓarīfāne saña baḫş eylemiş Rabbü'l-Vedūd
Budur saña her dem ricā etme faḳīre infi'āl

10 Bir an derūnumdan ḫurūc olmaḳ ne mümkün ey şehā
Ḫor baḳma ‘uşşāḳa çekersin dünyede zecr-i vebāl

11 Vaṣfī saña bunca cevāhirler beyān itdi şehā
‘Aşḳıñdan ol itse gerek dār-ı beḳāya irtiḥāl

21.
Güft-i Vaṣfī
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Fe‘ūlün

1 Şehā ẓannım saña her dem du‘ādır
Ümīdim bu ki maḳṣūdum revādır

2 Musaḫḫar ol bu ednāya beher-dem
Yoluñda ‘aşḳ-ıla cānım fedādır

3 Ḳanı göster cihānda merd-i kāmil
Ki ‘aşḳıñ leẕẕeti anda beḳādır

4 Göñül düşdü saña ey la‘l-i gevher
Cemāliñ ḫoş dü çeşme tutiyādır

5 Ne mümkün senden ayrılmaḳ cihānda
Kelāmıñ bī-gümān cāna şafādır

6 Hemīşe ḥaḳḳıñız inkār olunmaz
Baña her rūz [u] şeb kārıñ ‘aṭādır

7 Ḫayāliñ ẕerre gitmez dīdeden hīç

Seniñ ‘aşḳıñla muṭlaḳ dil-güşādır

8 Ḥesābsızdır saña himmet gedādan
Murādıñ virici Bārī Ḫudā’dır

9 Bu mevżi‘de sözi ḫatm eyle Vaṣfī
Mu‘īni cümleniñ ol kibriyādır

4b **22.**

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ḥaḳ’dan i‘rāż eyleyen ol eşḳıyādan pek ṣaḳın
Añladıñsa ḥasb-ı ḥāli merḥabādan pek ṣakın

2 Ḳalmadı aṣlā mürüvvet şimdi ‘ālemde hele
‘İtimād itme dü çeşme tutiyādan pek ṣaḳın

3 Bu zamāne ‘āleminde dost ararsañ bī-riyā
‘Āḳıl iseñ ey güzel ‘ömrüñ hebādan pek ṣaḳın

4 Cāhil ü ebterle aṣlā imtizāc etme şehā
Şübhesiz āmāde ẕillet nā-sezādan pek ṣaḳın

5 Keñdini terzīl idip beyhūde olma bī-kerem
Ġıll u ġış gitsin derūndan mā-cerādan pek ṣaḳın

6 Ḥāṭır-ı ‘uşşāḳa şefḳat eyleyip ḳıl i‘tibār
Herkese olma muḳārin bī-vefādan pek ṣaḳın

7 Sū’-yı ḳaṣd eyler ‘adūlar hīç ṣadāḳat eylemez
Nuṣḥ [u] pendim gūş idip her āşināden pek ṣaḳın

8 Niçe ebyāt dürr-i meknūn-veş saña oldu naṣīb
Fehm idip cümle me’āliñ mā‘adāden pek ṣaḳın

9 Kāmilü’l-‘irfān bulunca cānını eyle fedā
Dimezem saña ‘azīzim bī-riyādan pek ṣaḳın

10 ‘Aşḳ-ı şevḳullāh ile memlū ola ḳalbiñ şehā
Ṣūreti Ḥaḳ’dan gelen her reh-nümādan pek ṣaḳın

11 Ḫud‘a-kār oldu cihān ber-muḳteżā-yı vaḳt-i hāl
Yaraya merhem bulunmaz her devādan pek ṣaḳın

12 Sırrıñı ifşā idip her kimseye açma dehān
Yüzüne ḳarşı mülāyim aṣdiḳadan pek ṣaḳın

13 *Kullu sırrin ceveze’l-isneyni şe‘*[116]olsun sebaḳ
Ḳahr [u] miḥnet derd [ü] zaḥmet hem cefādan pek ṣaḳın

14 Sen daḫı hīç sū‘-yı ḳaṣd etme ‘azīzim kimseye
‘Iyş [u] ‘işret eylemekden hem zināden pek ṣaḳın

15 Yār ile aġyārı fehm etmek gerekdir ‘āḳıla
Ṭab‘-ı nāzik ol çü naḳş-ı būriyādan pek ṣaḳın

16 Fehm [ü] idrāk ṣāḥibinden ẕerrece etme ḥaẕer

[116] “İki kişiyi aşan sır yayılır.”
Ebû Hilâl el-Askerî, **Cemheretü’l-Emsâl**, C. I, Kahire, 1964, s.511.

Sözde hem ṣābit-kadem ol bed-edā[da]n pek ṣakın

17 Ṣad hezār etsin görenler saña taḥsīn āferīn
Yarına aldanma zinhār pür ṣafādan pek ṣaḳın

18 Dürr-i cevherden daḫı ra‘nā kelāmım ey güzel
Her muḥib uġruna bī-şekk cān fedādan pek ṣaḳın

19 Ṭarz-ı āḫir oldu dünyā iḥtirāz etmek gerek
Sırrıñı setr eyle dā’im iştikādan pek ṣaḳın

20 Fānī dünyā ḥāline vāḳıf olan mürde-pesend
Dest uzatma her ḫuṣūsa her eẕādan pek ṣaḳın

21 Ṭab‘ı- nāzik merd-i kāmil yoluna ol ḫak-i pāy
Ger fürūmāye ola bay u gedādan pek ṣaḳın

22 Raḥm [u] şefḳat ṣāḥibinden kimseye gelmez żarar
Şöyle kim ḳalmış mu‘aṭṭal āsiyādan pek ṣaḳın

23 Ḫāliḳ’a dā’im tevekkül ol ḫulūṣ-ı ḳalb-ile
Bī-kerem olduḳda cānā aġniyādan pek ṣaḳın

24 Rūz [u] şeb eyle ‘ibādet cürmini maḥv ide Ḥaḳ
Nefsine żābıṭ olup sehv [ü] ḫaṭādan pek ṣaḳın

25 Terk ola dā’im zebānıñdan seniñ kiẕb [ü] dürūġ
Ṣoñra ḥāżırdır ḫacālet intihādan pek ṣaḳın

26 Ḫūb cemāliñ rü’yet etsem göñlüme gelmez ḳanā‘

Bī-vefā meşreb keremsiz meh-liḳādan pek ṣaḳın

27 Vaṣfiyā cevher miṣālī çoḳ tekellüm eylediñ
Dünyede nā-merd olan ṣaḫṣa ‘aṭādan pek ṣaḳın

23.

5a Elif-nāme-yi Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 **Elf** eyā dil-ber kemāl ögren olup ṣāḥib-kemāl
Be baña ‘arż eyle vechiñ gösterip aḥsen ḫiṣāl
Te temāşā eyleye çeşmim cemāliñ ‘aşḳ-ıla
Se ṯebāt-ı ‘aşḳ-ı da‘vāda olup aḥsen maḳāl

2 **Cim** cemāliñ rü’yet etsem ġam evi dil-şād olur
Ha ḥimāyet eyleseñ ‘ömrüm şehā müzdād olur
Hı ḫaberdār ol ki ḥüznüñle vücūd berbād olur
Dal devā ḳıl derde cānā ḥālimi etme melāl

3 **Zel** ẕelīl olmaḳ revā mı āsitānıñda seniñ
Re revān olsun gözüm yaşı firāḳıñda seniñ
Ze ziyāde ‘aşḳım ancaḳ ittiṣālıñda seniñ
Sın sa‘ādet ola Ḥaḳ’dan saña ey ḳaşı hilāl

4 **Şın** şehā etme ġażab bu göñlümü maḥzūn idip
Sad ṣadāḳat göster ey şūḫ ḳalbimi memnūn idip
Ḍad żarar ṣanma kelāmım ġayrıya maẓnūn idip
Tı ṭabībim ḳıl teraḥḥum ṣabra yoḳdur hīç mecāl

5 **Zı** ẓulümden çek eliñ ‘uşşāḳa eyle ‘izzeti

Ayn ‘ibādullāh içinde çekmişim çoḳ miḥneti
Gayn ġınā kesb etmede dil sen idersin ṣoḥbeti
Fe firāḳıñ etmede bu cismimi żıll-ı ḫayāl

6 **Kaf** ḳapıñdan dūr idersin n’olısar ḥālim benim
Kef kemālet bulmadıysa bunca aḳvālim benim
Lam levendim añladıysa cümle aḥvālim benim
Mim muḥaṣṣal maḳṣadım ḥāṣıl ider olmaz zevāl

7 **Nun** nev-edā meh-liḳā ihsān-ı tām etseñ baña
Vav vürūd idip ḫulūṣ üzre iderseñ merḥabā
He hüvellāh oḳuyup hū çekmedir kārım şehā
Ye yaḳīn ol Vaṣfī ednāya idip ḥaḳḳıñ ḥelāl

24.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Göñül yār merḥabā itdi mübārek leyletü’l-cum‘a
Hezār baḫş [u] ‘aṭā itdi mübārek leyletü’l-cum‘a

2 Vücūdum ḥaẓẓa ġarḳ oldu be-ġāyet şādmān oldum
Beher derde devā itdi mübārek leyletü’l-cum‘a

3 Benim bir ‘āşıḳ-ı ṣādıḳ süḫān-dān olduġum bildi
Bu yolda cān fedā itdi mübārek leyletü’l-cum‘a

4 Nezāket bir cevāhirdir bilen ‘irfāna eyvallāh
Beni mesrūr Ḫudā itdi mübārek leyletü’l-cum‘a

5 Ṭarīḳinde efendim cān fedā olsun didi ol şūḫ
‘İnāyāta sezā itdi mübārek leyletü’l-cum‘a

6 Cihānda ‘āşıḳım bī-şekk göñülde ġıll [u] ġış yoḳdur
Mücevher söz hebā itdi mübārek leyletü’l-cum‘a

7 Şehādet eylerim Ḥaḳḳ’a Muḥammed’dir Resūlullāh
Cemāle āşinā itdi mübārek leyletü’l-cum‘a

8 O şūḫuñ ismini dilden bıraḳma dā’im ey Vaṣfī
‘Aṭā-yı bī-nühā itdi mübārek leyletü’l-cum‘a

25.
Güft-i Vaṣfī
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey göñül ‘ālemde miḥnet dā’imā eksik degil
Derd [ü] zaḥmet ḳahr [u] miḥnet[117] bī-nühā eksik degil

2 Kimseden hīç kimseye dermāna ṭāḳat mümteni‘
Yaraya merhem bulunmaz āşinā eksik degil

3 Ger tefekkür eyleseñ yoḳ kimsede ẕerre ṣebāt
Güşe-i vaḥdetde ba‘żen aṣdiḳā eksik degil

4 Şimdi ehlullāh bu ‘ālemle ider mi iḫtilāṭ
Cevheriñ ḳadriñ bilir hem cā-be-cā eksik degil

[117] Kelimenin imlâsı “منت” şeklindedir. Kelime, “محنت” (miḥnet) olarak düzeltilmiştir.

5 Ṭaşralarda ḳalmadı aṣlā ḥalāvet ey göñül
Şehr-i İslambul'da çeşme tūtiyā eksik degil

6 Ey göñül eylük idersen idegör erbābına
Eyleseñ teftīş tefaḫḫuṣ bī-riyā eksik degil

7 Vaṣfiyā ber-muḳteżā-yı vaḳt-i ḥāldir bī-gümān
Kāmiliñ yolunda ba'żen cān fedā eksik degil

26.

5b Güft-i Vaṣfī

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

1 Şehā her rūz [u] şeb cehd it olursun kāmilü'l-'irfān
Murādıñ herkesiñ i'ṭā idiser Ḳādir ü Mennān

2 Şeḳāvet rāhını terk it olam dirseñ eger kāmil
Ḳarīb olma şeḳāvet ehline ıżlāl ider şeyṭān

3 Cihānda ma'rifet ögren yaḳīn ol ehl-i 'irfānā
Murādāta ide vāṣıl seni ol Vāsi'ü'l-ġufrān

4 Beher-dem ḫāme medḥiñ bī-şemen teş'īr ider cānā
Ne deñli medḥ idersem yoḳ-durur evṣāfına pāyān

5 Cemāliñ Ḥaḳ Te'ālallāh keremden eyledi icād
Budur her rūz [u] şeb fikrim cemāliñ eyleyim seyrān

6 Ḥaḳīḳatde ẓerāfet sende me'mūldur melek-sīmā
Ferāsetde nezāketde sen olduñ cümleye sulṭān

7 Cüdā olmaḳ revā mıdır gözüm nuru bu kemterden
Murādım bu benim cānā olasın ṣāḥibü'l-iẕ'ān

8 Seniñle imtizāc etsem göñül murġu olur maḥẓūẓ
Seniñ 'aşḳıñ derūnumda ider her dā'imā cevlān

9 Hüner ögren saña 'ālem hezārān āferīn etsin
Bu 'ālem başḳa ḥāl oldu ki zīrā 'aksidir devrān

10 Ḫudā'dan ġayrıya minnet ṣaḳın etme ḳamer ṭal'at
Her iş andan olur ḥāṣıl kim oldur Ḳādir ü Mennān

11 Saña 'aşḳım olup ġālib anıñçün nāṭık oldum ben
Lisānım durmayıp söyler be-ġāyet almışım meydān

12 Alınca destime ḥāme niçe eş'ār olur icād
Olur ḳalbim benim rūşen ne ḥikmet ey şeh-i ḫūbān

13 Ba'īd olma ṣaḳın 'uşşāḳa dā'im merḥabā eyle
Saña baġışlamış Yezdān muḥaḳḳaḳ 'aḳl-ıla erkān

14 Seniñ medḥiñ idip mevzūn kemālet gösterip Vaṣfī
Bilirseñ ḳıymetin anıñ fedā eyle yolunda cān

27.
Güft-i Vaṣfī
Müstef'ilātün/ Müstef'ilātün

1 Ey rūy-ı enver göster cemāliñ

Yoluñda ‘aşḳa cānım fedādır

2 Dil saña müştāḳ ey çeşm-i āhū
‘İndimde cānā ḳadriñ ‘alādır

3 Ḥüsnüñ görelden ṭāḳ oldu ṭāḳat
Arż it ḥayāliñ derde devādır

4 Ḫūblar içinde yoḳdur manendiñ
Bircik sitāre ülker-nümādır

5 Ol vech-i pākiñ lem‘ān idipdir
Baḫtım ḳapısı ḫoş dil-güşādır

6 Çeşm-i siyāhıñ ḳaṣd itdi cāna
Ḳılsañ keremler kārım ṣafādır

7 Virdim zebānda her demde budur
Yoluñda varım cümle hebādır

8 Ḳılma tekebbür bī-çāre ‘abde
Bu cümle sözler ‘aşḳ-ı Ḫudādır

9 Dūr olma cānā eyle teraḥḥum
Dil-ber cemāli ṣanma beḳādır

10 Vaṣfī sözünde ṣādıḳdır amā
Ol şūḫa ṣorsañ dir ki riyādır

28.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Sa‘ādetli muḥibb-i bī-riyā sen server-i ecnās
Sa‘īdim baḫş iderdim himmet-ile isteseñ enfās

2 Siyāh beñlerle sīneñde müselsel ḫaṭlarıñ cāsūs
Sezādır cismiñe giyseñ tefārik bī-naẓīr aṭlās

3 Selāma muntaẓırlardır niçe ‘āşıḳlarıñ me’yūs
Sevindir cümlesin şāhā revā mı olalar iflās

4 Serīr-i salṭanat ṣāḥibleri ba‘żen olur cāris
Se[bü]k-bār olma devletdir ṭaḳınıp ḫançer-i elmās

5 Sürūrum yoḳ derūnumda ‘aceb miḥnetdeyim bī-kes
Semāḥat şānına lāyıḳ bıraḳma dilde aṣlā pās

6 Serā’ir eyleme ifşā ṣaḳın Vaṣfī deyip yā bes
Süleymān-ı zamān olduñ serīre ideli iclās

29.

6a **Ṭopḫāne’de Tanẓīm Şod**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Dilā fehm eyledim olduḳça hep aḥvāl-i dünyāyı
Ne lāzım eylemek seyyāḥ Semerḳand’ı Buḫārā’yı

2 Hemān bir ḫırḳa bir loḳma ḳanā‘at lāzımındandır
Gerekdir dilde vird etmek o ẕāt[ı] yüce Mevlā’yı

3 Ẓerāfet bir cevāhirdir bilen insāna ‘aşḳ olsun
Ki zīrā fehm ider anlar beher-dem zīr [ü] bālāyı

4 Sitanbul şehrine geldim iki māh olmuşum seyyāh
Mülāḳāt eyledim aḥbāb idip ‘alā vü ednāyı

5 Varıp Eyyūb-i Enṣārī’de ẕenbe etmişim tevbe
Bi-ḥamdillāh ferāġat etmişim her ẕenb-i kübrāyı

6 Nelerden almışım ‘ibret ‘ināyet Ḥaḳ olup cārī
Ziyāret eyledim her bir ziyāret-gāh olan cāyı

7 Zevāl göstermeye Mevlā Sitanbul şehrine dā’im
Ḫaṭādan eyleye maḥfūẓ ḳamu kübrā vü ṣuġrāyı

8 Günāhım bī-‘aded yā Rab mu‘āf it fażl-ı luṭfından
Ḳanā‘at etmişim şöyle düşünmem ẕerre ferdāyı

9 Benim gibi gedā mücrim cihānda bir daḫı yoḳdur
İşim her rūz [u] şeb ‘iṣyān tefekkür yoḳdur uḫrāyı

10 Seniñ iḥsānına muḥtāc Ḫudāyā cümle ‘ālemler
Ḫaṭā bizden ‘aṭā senden göñül añmaḳda bedr ayı

11 Cihān fānī vefāsı yoḳ dilā bu ḫāb-ı ġaflet ne
Ferāġat eyledim Ḥaḳḳ’a düşünmem ẕerre da‘vāyı

12 Beni nā-merde muḥtāc eyleme ey Ḥażret-i Bārī
Keremden eyleyip merzūḳ baña gösterme Leylā’yı

13 Gelip Topḫāne’de ḥaylī zamān ben olmuşum ārām
Teferrüc eyleyip anda ḳamu bostān [u] ṣaḥrāyı

14 Bu naẓmım yādigār olsun ḳırā’at iden iḫvāna
Ḳırā’at eyleyen ẕikr eyleye bu Vaṣfī ednāyı

30.
Fikrī’ye Tanẓīm Şod
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Uyanıp ḥāb-ı ġafletden teşekkür eyle ey Fikrī
Görüp ṣun‘-ı dil-ārāyı taḥayyür eyle ey Fikrī

2 Leb-i deryāda bir ḳahve içen ġamdan olur āzād
Olup Ḥaḳ emrine münḳād taṣaddur eyle ey Fikrī

3 Bu şeb dilḫānesin ma‘mūr [u] ābādān iden sensin
Murādıñ Ḥaḳ ide ḥāṣıl taḥassur eyle ey Fikrī

4 Du‘ā itdim saña taḥsīn idip iḫlāṣ-ıla yā hū
Teraḳḳīler naṣīb olsun tefekkür ile ey Fikrī

5 Pesend olsun saña her dem Ḫudā ‘ömrüñ ide efzūn
Saña mādiḥ yeter Vaṣfī tecessür eyle ey Fikrī

31.
Fikrī’ye Tanẓīm Şod
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Ne hikmet cümle ‘āşıḳlar cemāle mübtelādır hep
Gürūh-ı şā‘irān her dem bu ḥāle āşinādır hep

2 İderler āh [ü] vāveylā nedendir dā’imā anlar
Velākin şimdi dil-berler ḳamusu bī-vefādır hep

3 Ṣaḳın ta‘n etme ‘uşşāḳa ferāġat eyle ey zāhid
Güzel sevmem dimek vallāhi billāhi riyādır hep

4 Dimişler dād-ı Ḥaḳ’dır ehl-i ‘aşḳıñ āh [u] nālānı
Hemīşe ‘āşıḳıñ her bir kelāmı pür ṣafādır hep

5 Ferāġat eylemek ‘aşḳdan ‘aceb müşkil olur Vaṣfī
Kemālet ehliniñ her bir sözü ṣadra şifādır hep

32.

6b **Cāmi‘ Ta‘mīrine Dā’ir Tārīḫ Cami‘-i ‘Abdurraḥman Varna**
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 ‘Acebdir ḥāl[i] dünyānıñ fenā eyvān [ü] dīvānı
Bugün var-ısa yarın yoḳ vezīr [ü] mīr [ü] sulṭānı

2 Şitā içre olup ṭūfān bu cāmi‘ şöyle hedm oldu
Yine iḥyāsına luṭfen olup ilhām-ı Rabbānī

3 Hemān-dem Varna a‘yānı Muḥammed Aġa ṣıdḳ-ıla
Ḫulūṣ-ı ḳalb ile ta‘mīr [ü] termīm eyledi anı

4 Ne ta‘mīr cümleten iḥdāṯ [u] inşā eyledi bī-şekk
Aña ṣarf eyleyip mālıñ feraḥ-yāb itdi iḫvānı

5 Vücūduñ Ḥaḳ te‘ālā cümle ekdārdan ide maḥfūz
Vire firdevs-i a‘lāda Ḫudā ḥavrā [vü] ġılmānı

6 Bi-ḥamdillāh ‘ibādetgāh olup ma‘mūr [u] ābādān
Teveccüh itdi ḫayrāta ki bildi bu cihān fānī

7 Ne devlet kendi destiyle cihānda eyleyen ḫayrāt
Ḫudā’nıñ bī-gümān aña irişir faż [u] iḥsānı

8 Seḫāvet bir cevāhirdir muḥaḳḳaḳ dād-ı Ḥaḳ’dır ol
Dü ‘ālemde o kimse alısardır şān-ı meydānı

9 Ḫudā aṣḥāb-ı ḫayrātı dü ‘ālemde ide dil-şād
Beḳā mülkün ider ma‘mūr bilenler ḥāl-ı devrānı

10 Nidā irdi ki hātifden beyān it tārih ey Vaṣfī
Çi rā‘nā oldu bu cāmi‘ irişdi luṭf-ı Yezdānī

(H.1228-M.1813)

33.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey göñül dünyāda olduḳça vefā eksik degil
Yaraya merhem daḫı ṣadra şifā eksik degil

2 İ‘tibār ehl-i kemāle gerçi merfū‘ bī-gümān
Aṣl-ı nesil ‘ırḳ-ı ṭāhir cā-be-cā eksik degil

3 Cevheriñ ḳadrin meger cevher-fürūş añlar imiş
Cān [u] dilde ehl-i ḥāle merhabā eksik degil

4 Bā‘iṯ-i ülfet kişide ḳābiliyyet añladım
Zümre-i ehl-i kemāle cān fedā eksik degil

5 Şol kişi añlar maḳādir cevhere ṣarrāf ola
Fehm olunsa ṣıdḳ-ıla derde devā eksik degil

6 Fānī dünyāya ne erler eylemiş evvel ẓuhūr
İnḳırāż bulmuş velākin aṣdiḳā eksik degil

7 Āsitāne şehrine ḳıldım ‘azīmet şevḳ-ile
Şöyle bildim ki ma‘ārif dā’imā eksik degil

8 Her ne isterseñ müheyyā anda mevcūd ey göñül
Nā-sezālar bī-ḥesāb līk aṣfiyā eksik degil

9 Vezn idip ef‘āl [ü] aḳvāliñ alanlar ‘ibreti
Böyle fehm eyler ki bī-şekk evliyā eksik degil

10 Cümle taḳṣīrāt bizimdir n’eyleyip n’itmek gerek
Zīrā bizlerde seḳāmet ey dilā eksik degil

11 Ḳalb-i pāk [ü] ṣāfī olanlar ẕerrece çekmez elem
Öyle şaḫṣa emr-i Ḥaḳ’la āşinā eksik degil

12 Böyle fehm itdim ki ḳalbiñ tercümānı dil hemān
Her kişiniñ ṣoḥbetinde mā-cerā eksik degil

13 Kāmilü'l-'irfān olanlar ẓāhire iḫrāc olur
Ḥaḳ te'ālāya muḳarrib etḳıyā eksik degil

14 Sen seni sende ara dirler ḥaḳīḳat söz budur
Rāh-ı Ḥaḳḳ'a ger ararsañ reh-nümā eksik degil

15 Ḫāliḳ'a eyle tevekkül güşe-i vaḥdetde sen
Mürşid-i kāmil ḥaḳīḳat Vaṣfiyā eksik degil

34.

7a **Güft-i Vaṣfī Der-vaḳt-ı Feraḥ**
Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1 Ḥamdulillāh derd-i 'illetden göñül buldu felāḥ
Süst [ü] maġbūniyyetim ref'oldu buldum inşirāḥ

2 Ḥaḳ te'ālā faẓl [u] luṭfundan'ināyet eyledi
Zā'il oldu baṭn-ı kemterde olan cümle riyāḥ

3 Bir buçuḳ sāl ṣad hezārān gördü cismim zaḥmeti
Vaḳt [ü] sā'at çün vürūd itdi olupdur iftitāḥ

4 Böyle derde kimseler aṣlā giriftār olmasın
Çoḳ şükür Rabbü'l-Enām'a oldu çün ṣulḥ [u] ṣalāḥ

5 Faẓl-ı Yezdān oldu cārī bir vesīle bulmuşum
Ḳalmış-iken süst [ü] maġbūn şimdi oldum ẕū-cenāḥ

6 Vaṣfiyā Ḥaḳ'dan 'ināyet bir ḳula olsa eger

Cümle emrāż [u] kederden şüphesiz bulur felāḥ

35.

Güft-i Vaṣfī Muṣṭafā Efendi'ye

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

1 Muvāfıḳ ṭab'ına ṭab'ım Ḫudā mesrūr [u] şād ide
Cihānda 'ömrüñüz Mevlā ziyād u ber-ziyād ide

2 Dimişler dār-ı Ḥaḳ'dır dünyede 'ālī-cenāb olmaḳ
Seḥāvet ehlini Mevlā cihānda ber-murād ide

3 Pesend itdim seniñ aḥvāline ey ḥākim-i ġarrā
Ḫudā emr-iyle her dā'im göñül ḫayr-ile yād ide

4 Cihānıñ cümle aḥvālin temāşā etmişim Vaṣfī
Hemīşe Ḥaḳ te'ālā dā'imā baḫtıñ küşād ide

36.

Güft-i Vaṣfī

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

1 Naẓar ḳıl ḥāl-i dünyāya kimi me'yūs kimi maġbūn
Kimisi derd [ü] miḥnetde kimisi 'aşḳ-ıla meftūn

2 Olanlar kāmilü'l-'irfān alırlar rūz [u] şeb 'ibret
Ḳadem başmış bu dünyāya niçe Leylā niçe Mecnūn

3 Te'ālallāh cihānda herkesi bir ḥāle ḳoymuşdur
Kiminiñ devleti mevcūd kimi maḫzūn kimi memnūn

4 Kemāl-i faż̇l-ı luṭfundan Ḫudā dūr itmeye bir dem
Dü ‘ālemde kederlerden hemīşe eyleye me’mūn

5 Hemān bir loḳma bir ḫırḳa ḳamu miḥnetlere bā‘iş
Ḫudā göstermeye zaḥmet ne yerde var-ise maḥzūn

6 Ḫudā nāmerde muḥtāc etmeye dünyāda bir ‘abdin
Ḫalāṣ ide Te‘ālallāh ne yerde var-ısa medyūn

7 Budur ben bildigim Vaṣfī perīşān[118] olmada ‘ālem
‘Alāmetler ḳarīb olmaḳdadır her rūz [u] şeb maẓnūn

37.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey göñül kāmil yanında güft-i ‘irfānı gözet
Söyleyip mevzūn maḳālet dürr [ü] mercānı gözet

2 Ḫoş ṭalāḳat bir cevāhirdir aña yoḳdur gümān
Ṭarh idip nā-dānı dā’im kāmil insānı gözet

3 Bir edīb kāmil görünce ṭıfl-ı mektep ol dilā
Dürr [ü] cevher ola mefrūş anda seyrānı gözet

4 Ehl-i ‘irfān meclisinden cān teleẕẕüẕ kesb ider
Ġāfil olma emr-i Ḥaḳ’dan rāḥ-ı Raḥmānı gözet

[118] Eserde “perūşān” şeklinde yazılan bu kelime “perīşān” olarak düzeltilmiştir.

5 *Nefsī nefsī*[119] oldu ‘ālem n’eyleyip n’itmek gerek
Rūz [u] şeb idip tefekkür derde dermānı gözet

6 Vaṣfiyā Ḥaḳḳ’a tevekkül olagör her dā’imā
Evvel āḫir bu-durur pend yol [u] erkānı gözet

38.

7b **Güft-i Vaṣfī**

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ḳalmışım endūh [u] ġamda çāre bilmem n’eylesem
Rūz [u] şeb endīşe-i ġam-ḫāra bilmem n’eylesem

2 Kāmilü’l-‘irfāna söz yoḳ kim cevāhir ṣoḥbeti
Ġavġā bunda kim gönül-āzāra bilmem n’eylesem

3 Ṣad hezār ehl-i kemāl gördük geçirdik bī-gümān
Şimdilik bey‘ [ü] şirā bāzāra bilmem n’eylesem

4 Ṭāḳatim çünkim ser-ā-pā rūz [u] şeb ṭāḳ olmada
Nār-ı dūzeḫden beter bu nāra bilmem n’eylesem

5 Nice bir çāk-i girībān olalım böyle dilā
Cāna kār itdi ẕükūret[120] kāra bilmem n’eylesem

6 Sīm [ü] zersiz bir iş olmaz n’eyleyip n’etmek gerek

[119] Kelimenin imlâsı “nefs nefsí” şeklindedir.
Nefsī nefsī: “Nefsim! Nefsim!
[120] Kelimenin imlası ẕükūretlik şeklindedir. Vezin gereği ẕükūret olarak düzeltilmiştir.

Kīsemizde ḳalmadı hīç para bilmem n’eylesem

7 Her ṭarafdan ġam çerisi hep iḥāṭā etmede
Āh bu endīşe ile efkāra bilmem n’eylesem

8 Ey Ḫudā ġamdan ḫalāṣ it Ka‘be Zemzem ‘aşḳına
Gönlüm oldu cümleden āvāre bilmem n’eylesem

9 Yüzü ḳara ‘abd-i ‘āciz bir günehkār bendeyim
‘Ömrüm içre kesb olan evzāra bilmem n’eylesem

10 Ḳahr [u] miḥnet, zecr [ü] zaḥmet rūz [u] şeb oldu ziyād
Baġrımı mecrūḥ iden mismāra bilmem n’eylesem

11 Olmuşum derde giriftār kimse bilmez ḥālimi
Ġam teraḳḳī bulduġuñ ışdāra bilmem n’eylesem

12 Vaṣfiyā Ḫaḳ’dan ‘ināyet evvel āḫir şüphesiz
İnşirāḥ ile feraḥ-āṣāra bilmem n’eylesem

39.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey gönül ḫūbān içinde dāsitāndır Muṣṭafā
Ehl-i ‘aşḳa bī-şek ehl-i imtiḥāndır Muṣṭafā

2 Lebleri mercāna beñzer ruḫları gül-gün reng
Her kelāmı dürr [ü] yāḳūt özge cāndır Muṣṭafā

3 Bārekallāh ṣun‘-ı ḳudretle yaratmış Müste‘ān
Böyle bildim ki hemān ṣāḥib-dil-āndır Muṣṭafā

4 Ḳaşlarıñ miḥrāba beñzer dişleriñ inci-miṣāl
Merḥabāñız ehl-i ḥāle armaġandır Muṣṭafā

5 Ġavġabıñ ġāyetde ḫoşdur ‘āşıḳı bī-hūş ider
Cümle ‘uşşāḳ içre ġāyet ‘ālī-şāndır Muṣṭafā

6 Görmedim miṣliñ seniñ ey nāzenīn dünyāda hīç
Ḫāme destimde seniñçün tercümāndır Muṣṭafā

7 Vaṣfī medḥiñ bülbül-i şeydā gibi teẕkīr ider
Ḳaşlarıñ ṭuġrāya beñzer bir kemāndır Muṣṭafā

40.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Cihānda ‘ömrüm olduḳça felekden eylerim şekvā
Göñül maḥzūn beher dā’im ne çāre eyleyim şāhā

2 Muḥaḳḳaḳ cümle kāmiller ḳalıp ḥayrān [u] ser-gerdān
Taḥazzün eyleyip her dem iderler āh [ü] vāveylā

3 Esīr-i miḥnet oldum ben dilā bu dehr-i fānīde
Tesellī idemez göñlüm bütün dünyā vü mā-fīhā

4 Muḥibb-i bī-riyā yoḳ şimdi ‘ālem başḳa ḥāl oldu

Ḳamu ḫalḳ *nefsī nefsī*[121]dir meded yoḳ kimseden aṣlā

5 Var-ısa sīm [ü] zer elde aña raġbet muḥabbet var
Bu dünyā bir ‘acā’ibdir elā ey ‘āṣıḳ-ı ṣeydā

6 Göñül ṣāfī olagör ġıll [u] ġışdan cümleden el çek
Olursa ‘aşḳ-ı ḥaḳḳānī sürūriyyet olur peydā

7 Tevekkül bir cevāhirdir biliser ḳıymetin Vaṣfī
Cihānda ma‘rifet oldur maḥallinde ola icrā

41.

8a **Es‘ad’a Tārīḫ-i Seng-i Mezār**
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Emr-i Ḥaḳ’la ey ecel kārımı efġān eylediñ
Yerler altında tenim ḫāk-ile yeksān eylediñ

2 Genç yaşımda fānī dünyāda murāda irmedim
‘Ākıbetde ben ġarībi zār [u] giryān eylediñ

3 Çünki cān ḥulḳūma geldi eyledim ‘azm-i beḳā
Vālidem bī-çāreyi çāk-i giribān eylediñ

4 Cümle a‘żā birbiriyle eyledi çünkim vedā‘
Cümle aḥbābım benim fevtimde ḥayrān eylediñ

5 Göçdi Es‘ad fāni dünyādan beḳā mülke hemān

[121] Kelimenin imlâsı “nefs nefsí” şeklindedir.
Nefsī nefsī: “Nefsim! Nefsim!”

Āḫirü’l-emr yerler altın bana meskān eylediñ

42.

Velehu

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Cānib-i Ḥaḳ’dan ecel irdi bana itdim bükā
Emr-i Ḥaḳḳ’a rāżī oldum ḥükmüne virdim rıżā

2 Fānī dünyāda murāda irmedim ġonca iken
El-vedā‘ itdim ḳamuyu eyleyip ‘azm-i beḳā

3 Kimseye bāḳī degildir fānī dünyā devleti
Cümlesi ẓıll-ı ḫayāldir olısar bir gün hebā

4 Emr-i Ḥaḳ’la irdi ṭā‘ūn ḳaddimi lām eyleyip
Luṭf ide īmānımı bana Cenāb u Kibriyā

5 Etmesin dilden ferāmūş cümle aḥbābım beni
Fātiḥa iḥsān idip ide ḳamu yārān du‘ā

6 Göçdi El-ḥācc Süleymān-zāde Es‘ad dünyeden
Meskenim cennet ide luṭf eyleyip Bārī Ḫudā

43.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Bī-sebeb ẓann etme Mecnūn’da olan Leylā-yı ‘aşḳ
Ṣaldırır ‘āşıḳları ṣaḥrālara sevdā-yı ‘āşḳ

2 ‘Aşḳ [u] sevdā bir marażdır ādemi eyler zebūn
Bülbülü gülşende feryād itdirir ālāy-ı ‘aşḳ

3 ‘Aşḳ [u] sevdā ādemi bülbül gibi söyletdirir
Mevc urur ejder miṣāli dem-be-dem deryā-yı ‘aşḳ

4 Kāmilü’l-‘irfān olanlardan kemāl ẓāhir olur
Cūş ider ‘ummān gibi erbābına ṣahbā-yı ‘aşḳ

5 Cānib-i Ḥaḳ’dan ‘aṭādır bī-gümān ‘aşḳ-ı Ḫudā
Ḥiṣṣemend olur kemāl ehli bulup yaġmā-yı ‘aşḳ

6 Vaṣfiyā ḥāl ehline ḫıdmet iden iḫlāṣ-ıla
Bildi ol ancaḳ cihānda kim nedir ‘anḳā-yı ‘aşḳ

44.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Ne ḥikmetdir cihān içre ḫasārat artdı gitdikçe
Ġanīlerde seḫāvet yoḳ şeḳāvet artdı gitdikçe

2 Egerçi dürr-i meknūn söyleseñ gūş eylemez kimse
Bir işde rābıṭa yoḳdur cehālet artdı gitdikçe

3 Cihānda ḥaḳḳına rāżī bulunmaz biñde bir şimdi
Ṣadāḳat ref‘ olup ehl-i ḫıyānet artdı gitdikçe

4 Şeri‘at ḥükmüne münḳād olanlar ḫırḳa-pūş oldu

Ki ʻālem *nefsī nefsī*[122] oldu ḫacālet artdı gittikçe

5 ʻİbādet şevḳ [u] ġayretle olursa Ḥaḳ ider maḳbūl
Göñüller ġıll [u] ġışş memlū ḥamāḳat artdı gittikçe

6 Ne ḥikmet kimseden hīç kimseye dermāna ṭāḳat yoḳ
Cihān ḫalḳında şimdi bī-ferāset artdı gitdikçe

7 Ḫudā encāmını ḫayr eyleye iḥsān idip Vaṣfī
Beher dā'im ḳıyāmetden ʻalāmet artdı gitdikçe

45.

8b **Güft-i Vaṣfī**
Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün

1 Göñül nā-dān olanlardan ferāġat lāzımındandır
Velī dānā olan cāna inābet lāzımındandır

2 Ṣanāyiʻ içre ey dil ʻilm-i ḫaṭ özge cevāhirdir
Velī mürşid gerek ḫāliṣ cesāret lāzımındandır

3 Mücerred ʻāleminde maʻrifet taḥṣīl degil düşvār
Kemāl ehline ḳurbān olma ġāyet lāzımındandır

4 Ḳapıdan ḳovsa kāmiller göñül sen anı niʻmet bil
Yine destiñ idip taḳbīl ziyāret lāzımındandır

[122] Kelimenin imlâsı "nefs nefs" şeklindedir.
Nefsī nefsī: "Nefsim! Nefsim!"

5 Ferāġat eylemek lāyıḳ degil ḥāl ehlini ey dil
İṭā‘atden eşer göster ‘alāmet lāzımındandır

6 Zamāne başḳa ḥāl oldu ki fehm olmaḳ degil ḳābil
Her işde olmaġa ‘ārif ẕerāfet lāzımındandır

7 Bir işde bulunagör senli sensiz ol olur ḥāṣıl
Kişi taḳṣīrine dā’im nedāmet lāzımındandır

8 Geçince destiñe fırṣat göñül ḳıl ma‘rifet taḥṣīl
Kemālet ehli bābında iḳāmet lāzımındandır

9 Göñül her cürm [ü] taḳṣīre idip tevbe nedāmet ḳıl
Ki zīrā ḳalbini taṭhīr neẕāfet lāzımındandır

10 Ṣaḳın baş tācı olma cāhile ey dil ḥaẕer eyle
Kemāl ehline ol bende selāmet lāzımındandır

11 Kime eylük iderseñ dünyede andan cefā ḥāṣıl
Taḥammül eylemek lāzım feṭānet lāzımındandır

12 Cihānda dürr-i meknūn söyleseñ şimdi ġazel dirler
Tevekkeltü ‘alallāh[123]’a ḳanā‘at lāzımındandır

13 Ne ḥikmet añlamaḳdan ḳalmışız her bir ḫuṣūṣātı
‘Acā’ib oldu ‘ālem istimā‘et lāzımındandır

14 Kemālet ehlini ey dil ḳarīninden su’āl eyle
Kişiye ḳābiliyyetle seyāḥat lāzımındandır

[123] *Tevekkeltü ‘alallāh*: “Sizin de Rabbiniz olan Allah’a dayandım.” (Hud 11/56)

15 Göñül kāmil olan her bir kelāmıñ cümle ezberler
Nezāket ehline mevzūn maḳālet lāzımındandır

16 Cihānda ma‘rifet oldur her işde ḥissemend olmaḳ
Velākin Cānib-i Ḥaḳ’dan ‘ināyet lāzımındandır

17 Görünce kāmili ey dil hemīşe ṭıfl-ı mekteb ol
Ne kim lāyıḳ ola icrā sa‘ādet lāzımındandır

18 ‘Acā’ib nükteler manẓūm olupdur çünki bālāda
Mezāyāya varıp nāẓır ḥalāvet lāzımındandır

19 Bilenler ḳadr-i ‘irfānı yolunda cān fedā eyler
Eger ‘aksi murād olsa ḫacālet lāzımındandır

20 Cihānıñ ṣad hezār cevr ü cefāsın gördüñ ey Vaṣfī
Bulup bir gūşe-i vaḥdet ‘ibādet lāzımındandır

46.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Olanlar ehl-i Ḥaḳ hīç i‘tibār eyler mi dünyāya
Ḫulūṣa olmayan maẓhar viripdir ‘ömrü yaġmāya

2 Hemān bir hāy [u] hūyla olanlar rūz [u] şeb meşġūl
Ḳalır ḫüsrānda bī-şekk maḥv olur bi’l-cümle sermāye

3 Ḫulūṣ-ı ḳalb-ıla Ḥaḳḳ’a ‘ibādet eyleyen kimse

Muḥaḳḳaḳ ol alır menzil irişir ḳurb-ı Mevlā’ya

4 Kemālet ehline elbet muḳārin olma lāzımdır
Elinde var iken fırṣat işiñi ṣalma ferdāya

5 Şeri‘at rāhına sālik olanlar behre-yāb oldu
Eger ‘aksi ola vāḳi‘ irişir dürlü ġavġāya

6 Cihān ḥāli ne ḥikmet dā’imā tenzīl olur Vaṣfī
Ecel geldikde ‘ālem ‘azm ider seng-i muṣallāya

47.

9a **Meḥmed Efendi’niñ İntihā-yı Ḥükūmetinde Tanzīm Şod**
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Ḥükūmet intihā buldu muḳadder ey cihān-ārā
Ṣukūk irdi ḫitāma dil şikeste āh ü vāveylā

2 İrince vaḳtiñiz ḫayrü’l-ḫitāma dil olup me’yūs
Maḳāmıñ rūz-ı maḥşerde ide Ḥaḳ cennetü’l-me’vā

3 Bu Varna şehriniñ bay u gedāsın eylediñ mesrūr
Bilenler bildiler anı ne ḥācet eylemek imā

4 Kitābullāha ṭatbīḳ eylediñ her bir ḫuṣūṣātı
Dü ‘ālemde seni dil-şād ide ol Ḥażret-i Mevlā

5 Ola her rūzuñuz mānend-i ‘ıyd-ı sa‘d [u] nevrūz-veş
Murādıñ Ḥaḳ idip ḥāṣıl ḳamu maḳṣūd ola i‘ṭā

6 Ḫudā’nıñ emrini taḥḳīḳ [ü] tedḳīḳ eylediñ bī-şekk
Muḥaḳḳaḳ eylediñ şöyle şeri‘at ḥükmünü icrā

7 Saña ḥilmiyyet aḫlāḳıñ ‘ināyet eylemiş Yezdān
Ṣadāḳat eyleyip iẓhār mümeyyiz oldu her da‘vā

8 Seḫāvet hem neẕāfet sende mevcūd olduġu vāżıḥ
Hemīşe Ḥaḳ ide mesrūr murādāta idip ilḳā

9 Seniñ medḥiñ bilā-sem‘ihi beher-dem etmede Vaṣfī
Ne da‘vā rü’yet olduysa muṭābıḳ cümlesi fetvā

48.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ḳadr-i kāmil fehm iden cāna pesend olsun dilā
Kāmilü’l-‘irfān yolunda idegör cānın fedā

2 Lü’lü [ü] yāḳūta teşbīhe kāmiliñ her bir sözü
Cenāb-ı Ḥaḳ’dan kemālāt ehline oldu ‘aṭā

3 Zümre-i nā-dān ne bilsin hīç cevāhir ḳıymetin
Dü cihānda anların ‘ömrü olısardır hebā

4 Ḳayd olunmaz zümre-i nā-dān bizi hicv eyleye
Ḳadrimiz bilmez bizim anlar eger bay u gedā

5 Aṣlı pāk olan kişiden kimseye gelmez elem
Anların her bir kelāmı cānlara olur ġıdā

6 Ṣāḥibü’l-iz‘ān olanlar aḫz ider elbet kemāl
Eyleyip maḳṣūdıñı ḥāṣıl anıñ Bārī Ḫudā

7 Vaṣfiyā ehl-i ṣadāḳat ḳalmadı dünyāda hīç
Ol sebebden yoḳ-durur şimdi muḥibb-i bī-riyā

49.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Ne ḥikmetdir ġınā geldi göñül bi’l-cümle eşyādan
Ḥalāvet ref‘ olup gitdi çekip el cümle sevdādan

2 Ġanīlerde seḫāvet yoḳ gedālarda ḳanā‘at hem
Anıñçün ḳalbe fetret geldi muṭlaḳ fānī dünyādan

3 İşimiz rūz [u] şeb ‘iṣyān ḳabāḥatdan nedāmet yoḳ
Niyāz u hem tażarru‘ yoḳ beher dem yüce Mevlā’dan

4 Nedir bir hāy [u] hūy-ile dilā nefsi delīl ṭutmaḳ
Nedāmet idegör ẕenbe geçip suġrā vü kübrādan

5 Döküp acı yaşın rūy-ı zemīne selsebīl eyle
Muḥabbet ḳaṭ‘ ola dilden Semerḳand u Buḫārā’dan

6 Ḫudā’dan ġayrıya aṣlā temennī eyleme bir dem
Ne ḳādir kimse bir nuṭḳa ḫaber-dār ol mu‘ammādan

7 İlāhī rūz-ı maḥşerde keremle feṭḥ-i bāb eyle

‘Aceb ey dil ḫabīr oldun mu hīç sen dār-ı ‘uḳbādan

8 Ḫudā bi’l-cümle ẕenbiñ maḥv ider ġam çekme ey Vaṣfī
Tevekkül ol aña ṣıdḳan beri ol cümle ġavġādan

50.

9b **Güft-i Vaṣfī**

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey göñül fānī cihānda kimseler etmez ḳarār
Öyle olsa hīç revā mı aña etmek i‘tibār

2 Zehr-i ḳātildir cihānıñ ṣūretā her zīneti
Ẓāhire baḳsañ görürsün bir ‘aceb naḳş-ı nigār

3 Ḳul ‘ibādetde gerek her dā’imā iḫlāṣ-ıla
Ḥaḳ te‘ālāya teveccüh eyleyip ḳıl ictisār

4 Hāy [u] hūy-ıla revā mı ‘ömrümüz geçmek müdām
Armaġan yoḳ destimizde bu ne ḥāl ey baḫtiyār

5 Keşret-i ṭā‘ūn iḥāṭa etmede eṭrāfımız
Gelmeziz inṣāfa aṣlā olmazız hīç ġam-güsār

6 Aġzımızda kizb [ü] ġıybet rūz [u] şeb evrādımız
Sehv [ü] noḳṣān zemm [ü] bühtān kārımız leyl [ü] nehār

7 İḥtişāma düşmüşüz kim mülkümüz dünyā gibi
Mü’mine lāyıḳ mı bu ḥāl aġlayalım zār zār

8 Ḥaḳḳ’a lāyıḳ bir ‘amel yoḳ n’eyleyip n’itmek gerek
Rūz-ı maḥşerde mekān cennet olur mı yoḫsa nār

9 Nevm-i ġaflet cümlemiz dem-beste ḳalmışdır ‘azīz
Rūḥ bedenden bī-ḫaber etse gerek bir gün firār

10 *Nefsi nefsī*[124] oldu ‘ālem ḳanda ḳaldı ḥasb-ı ḥāl
Şöyle kim hīç kimseye yoḳ kimseden ẕerre medār

11 Bī-riyā dost miṣl-i ‘anḳā etme żāyi‘ ‘ömrüñü
Ref‘ olup gitdi ṣadāḳat ḳalmadı nāmūs [u] ‘ār

12 Ḳıl tedārik ḥayr-ı a‘māl terk idip nefs-i hevā
Ekl ider zīrā vücūduñ ḳabr içinde mūr [u] mār

13 Ne sa‘ādet şol kişiye ḳabri ola şu‘le-yāb
Feṭḥ-i bāb ola Ḫudā’dan ḫayra ola iḳtidār

14 Dünyede dūzaḫ behişti iştirā a‘māl-ıla
Ḫayra ṣarf it ‘ömrüñü kim olmayasın şerm-sār

15 Kendi ḥālinde olup eyle ‘ibādet Ḫāliḳ’a
Kimseyi incitme aṣlā etmesinler inkisār

16 Baş sa‘ādet soñ nefes īmān-ı kāmil Vaṣfiyā
Cümleye ide müyesser ol Ġanī Perverdigār

51.

[124] Kelimenin imlâsı “nefs nefsí” şeklindedir.
Nefsī nefsī: “Nefsim! Nefsim!”

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Bu dünyānıñ göñül hīç kimseye ẕerre vefāsı yoḳ
Eger ‘ibret alınsa ẕerre deñli bir ṣafāsı yoḳ

2 Ṣaḳın aldanma ey dil zīnetine iḫtirāz eyle
Ki zīrā bu cihānıñ ‘ārifāne iştihāsı yoḳ

3 Ḳamu beyhūde bunca hāy [u] hūy zecr [ü] zaḥmetler
Şu nesne kim ola fānī anıñ muṭlaḳ beḳāsı yoḳ

4 Hemān bir ḫırḳa bir loḳma içindir bunca ġavġālar
Velī miḥnet meşaḳḳatdir ki bir derde devāsı yoḳ

5 Eger sen kendine lāzım iseñ yāhū tedārik ḳıl
‘Amel ṣāliḥ idip icrā ki zīrā bir şifāsı yoḳ

6 Var-ısa elde sermāye görürsün iḫtirām ‘izzet
‘Amel-i ṣāliḥ ola lālā ḳabr içre żiyāsı yoḳ

7 Ḫudā ıṣlāḥ ide bi’l-cümleyi iḥsān-ı fażlından
Göñülde şevḳ-ı ġayret olmaya anıñ cilāsı yoḳ

8 Ḫaṭī’āta nedāmet eyleyip ṣāfī ol ey Vaṣfī
Ki zīrā ḫalḳ-ı ‘ālem *nefsī nefsī*[125] merḥabāsı yoḳ

[125] Kelimenin imlâsı “nefs nefsí” şeklindedir.
Nefsī nefsī: “Nefsim! Nefsim!”

52.

10a **Benderli Keşfī'ye Tanẓīr Tanẓīm Şod**
Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1 Çoḳ zamāndır tārmār oldu ṣafāsı Bender'iñ
Ḳahr ġarabet çekmede bay u gedāsı Bender'iñ

2 Her vilāyetden vürūd eyler idi iḫvān aña
Dīdelerde kuḥl olupdur[126] tūtiyāsı Bender'iñ

3 Bir ṭaraf Ṭurla kenārı bir ṭaraf ṣaḥra u kūh
'Āleme revnaḳ verirdi dil-güşāsı Bender'iñ

4 Her ne deñli medḥ olunsa biñde bir gelmez dile
'Ārifāna yoḳ-durur aṣlā bahāsı Bender'iñ

5 Ṭābyalarda yekdir Allāh çıġrışıp bīñ şevḳ-ile
İrmedi hīç kimseye cevr ü cefāsı Bender'iñ

6 Āh ne çāre emr-i Ḥaḳ'la żabṭ [u] rabṭ itdi 'adüvv
Ol sebebden cümle ḫalḳ oldu cüdāsı Bender'iñ

7 Serḥadāt ḫalḳın tamāmet eyledi a'dā esīr
Niçeler ḳalbinde vardır iştihāsı Bender'iñ

8 Niçeler geçdi cihāndan eyleyip 'azm-i beḳā
Ḳalmadı şimdi hele hīç aġniyāsı Bender'iñ

9 Ḥaḳ te'ālādan 'ināyet ger ola söz yoḳ aña

[126] İmlâsı "olupdı" şeklinde olan bu kelime "olupdur" olarak düzeltilmiştir.

Ḥasb-ı ḥāl olsa gerek āb u hevāsı Bender'iñ

10 Müjde-i a'zam budur kim feṯḥ-i bāb ide Ḫudā
Ol zamān mümkün müyesserdir beḳāsı Bender'iñ

11 Ṣad hezār müjde ẓuhūr itdi ḳamu kiẕb ü dürūġ
Heft sāl oldu muḥāl derde devāsı Bender'iñ

12 Serserī iḳlīm-i āḥarda gezer 'ālem ḳamu
Çoḳ göñüller yaḳdı āh-ile bükāsı Bender'iñ

13 Keşfiyā naẓmıñ vürūd itdi olup manẓūrumuz
Cānına kār eylemiş hicr [ü] eẕāsı Bender'iñ

14 Feṯḥ-i bāb idince Mevlā her ṭaraf ma'mūr olur
Ol zamān mümkün olur tekrār bināsı Bender'iñ

15 Vaṣfiyā Perverdigār bi'l-cümleyi mesrūr ide
Cānlara kār eyledi ẓıll-ı cilāsı Bender'iñ

53.

(___)[127] Vaṣfī Ṣā'ir Tanẓīm Ṣod

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

1 Göñül dūr olma bir demde görünce ehl-i ḥāletden
Revā mıdır cüdā olmaḳ dilā ehl-i ẓerāfetden

2 Dimişler ṭıfl-ı mekteb ol görünce ehl-i 'irfānı

[127] Kelimenin imlası şu şekildedir:

Cihānda var mıdır devlet ḳarīb ehl-i kemāletden

3 Ḫuṣūṣā cevheriñ ḳadrin meger cevher-fürūş añlar
Alınca deste ḫāme ẓāhir ola istiḳāmetden

4 Ziyāret lāzımındandır kemālet ehlini her dem
Olup revnaḳ-nümā meclis niṣār ola ʻalāmetden

5 Rivāyet eyledi rāvī seniñ evṣāfiñı ammā
Ne ḥikmet görmedik vechiñ sebeb n'ola ferāġatden

6 Ne bāşed der-cihān ḥulüvv nebāt der-meclis-i ʻirfān
Çi ḫ[w]āhed murg-ı dil āmāde her bir istişāretden[128]

7 Eger hicviñ için deste alırsam ḫāmeyi yāhū
Muḥabbet çün olur müzdād degil ḫāṣā ḥaḳāretden

8 Cihānı cüst [ü] cū etmek diler bu düldül-i ṭabʻım
Meger bād-ı nesīm-āsā feraḥ ḥāṣıl seyāḥatden

9 Bu naẓmım ola manẓūruñ gerekmez eylemek ihmāl
Ṣaḳın ẓann eyleme yoḳdur bu kemterde nezāketden

10 Bu dem bir armaġan cārī olupdur Vaṣfī'ye Vaṣfī
Tefekkür ola mefhūmı eṣer lāzım ziyāretden

54.

10b **Elif-nāme-yi Vaṣfī**

[128]Beyitin Türkiye Türkçesine çevirisi şöyledir: "Dünyada irfan meclisinde tatlı yemek olmaz. Gönül kuşu ne isterse bir andan hazır olur."

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 **Elif** İrenler cümle maḳṣūda ‘aṭā-yı hāy Ḫudā’dandır
Be Be-ġāyet fikr [ü] endīşe hemān cevr ü cefādandır
Te Tamāmet ḥāl-i dünyā *nefsī nefsī*[129] olmada şimdi
Şe Ṣebāt-ı ‘aşḳ [u] şevḳ erbābına leẕẕet ṣafādandır

2 **Cim** Cihānıñ miḥnet ü ḳahrı beher-dem olmada müzdād
Ḥa Ḥimāyet ṣāḥibi Mevlā ḳamuyu eyleye dil-şād
Ḫı Ḫaber-dār olmayan bilmez nedir Şīrīn ile Ferhād
Dal Delīl olsa eger ‘aşḳa anı ṣanma ḫaṭādandır

3 **Ẕel** Ẕelīl olmaz şu kimse himmet almış feyż-yāb olmuş
Re Revā olmuş ḳamu ḥācāt ki Ḥaḳ’dan feṭḥ-i bāb olmuş
Ze Zebānında anıñ evrād telaṭṭuf şeyḫ [ü] şāb olmuş
Sin Sa‘ādet ehliniñ ḥāli bu yolda ser fedādandır

4 **Şın** Şecā‘at bir cevāhirdir göñül mülkün ider ma‘mūr
Ṣad Ṣadāḳat şimdi nādirdir olanlar etmede mestūr
Ḍad Ḍalālet artdı gitdikçe ġınādan olmaġıl maġrūr
Ṭı Ṭamudan Ḥaḳ ḫalāṣ ide bu ḥāl nārdan rehādandır

5 **Ẓı** Ẓuhūr-ı ehl-i ḥāl elbet kişi baḫtıñ küşād eyler
‘Ayın ‘İnāyet eylese Mevlā ḳuluñ ‘ömrün ziyād eyler
Ġayın Ġanīdir cümleden ol ẕāt ḳamuyu ber-murād eyler
Fe Ferāset ehliniñ ḥāli dü çeşme tutiyādandır

6 **Ḳaf** Ḳarār etmez göñül murġu beher dem ḥūb cemāl ister

[129] Kelimenin imlâsı “nefs nefsī” şeklindedir.
Nefsī nefsī: “Nefsim! Nefsim!”

Kef Kemāl aḫz eylemek ḳaṣdı anıñçün ḫoş maḳāl ister

Lām Lebinden āb-ı Kevŝer-veş aḳar āb-ı zülāl ister

Mim Murāda nā'il olmaḳ dünyede ṭab'-ı seḫādandır

7 **Nūn** Ne ḥācet ma'rifet icrāya ey dil cümle ḥālātı

Vāv Viṣāl ister ḳamu 'uşşāḳ tesellīdir ḫayālātı

He Hidāyet etse Mevlā lām elif ḥāżır zevālātı

Ye Yāḫūd Vaṣfī bu eş'ārım benim baḫş-ı Ḫudā'dandır

55.

Güft-i Vaṣfī

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

1 'Acā'ibdir cihān ḥāli ki ẕerre hīç vefāsı yoḳ

Tefekkür eyleseñ her bir ḫuṣūṣuñ intihāsı yoḳ

2 Ta'ayyuş dīdeden yaşı zemīne etmede cārī

Anıñçün kimseniñ aṣlā derūnunda ṣafāsı yoḳ

3 Gedālarda ḳanā'at yoḳ seḫā yoḳ aġniyālarda

Meger kim ol sebeb ḥasbi kimesne merḥabāsı yoḳ

4 Bulunmaz biñde bir 'ārif maḳādirdān ḫıred-mendān

Bu ḫalḳıñ kimseniñ hīç derdine ẕerre devāsı yoḳ

5 Cihān ḥālin temāşā eylemek lāzımdır ey Vaṣfī

Budur ben bildigim vaḳtiñ muḥibb-i bī-riyāsı yoḳ

56.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Cihānda ehl-i ‘irfāna ri‘āyet lāzımındandır
Muḥaḳḳaḳ fāżl-ı insāna iṭā‘at lāzımındandır

2 Kemālet ehliniñ ḳadrin meger cevher-fürūş añlar
Ḫuṣūṣā dürr [ü] mercāna ṣıyānet lāzımındandır

3 Sa‘ādet ister-iseñ ehl-i ḥāle ḫıdmet it dā’im
Ki zīrā aña kāmil iḫvāna ḥimāyet lāzımındandır

4 Cihān fānī vefāsı yoḳ hemān bir hāy [u] hūy ancaḳ
İrince bezm-i devrāna cesāret lāzımındandır

5 Ṣadāḳat bī-behā cevher imiş dünyāda ey Vaṣfī
Hemān sermāye ancaḳ istiḳāmet lāzımındandır

57.

11a **Güft-i Vaṣfī**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Göñül murġu yine bir meh-liḳā ister mi ister yā
Teleẕẕüẕ kesb idip derde devā ister mi ister yā

2 O dil-ber sīm-ten olsa cemāliñ ‘arż idip şöyle
Anıñ bābında ḥācetler revā ister mi ister yā

3 Sa‘ādet burcuna aġaç iderdi göñlümüz bī-şekk
O ḥāletle göñül kesb-i ṣafā ister mi ister yā

4 Tekellüm eylese ol şūḫ müretteb dürr-ile mercān
Göñül pası olup zā’il cilā ister mi ister yā

5 Tekebbür etmese ḥüsne tavażżu‘ etse ‘uşşāḳa
Tebessüm eyleyip bir merḥabā ister mi ister yā

6 Ne ḥikmet göñlümüz bir sāde-rū dil-ber diler Vaṣfī
Vefā-dār olmayandan iştikā ister mi ister yā

58.

Velehu Naẓīre

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Göñül güftār-ı yāre infi‘āl ister mi ister yā
Aña muġber olup ba‘żen celāl ister mi ister yā

2 Dimişler ‘āşıḳa Baġdād ırağ olmaz muḥaḳḳaḳdır
Güzellerde ‘aceb aḥsen-ḥiṣāl ister mi ister yā

3 Ne deñli rūy-ı dil ‘arż eylese maḥbūb odur maḳbūl
Olanlar inzivāda ḫūb cemāl ister mi ister yā

4 Vefā lāzım muḥaḳḳaḳ ehl-i dilde ehl-i ‘uşşāḳa
Eger ma‘şūḳ cüdā olsa melāl ister mi ister yā

5 Eger rūḥ-ı revān olsa bıraḳma dāmeniñ elden
Müzeyyen olmaġa Lāḥūr şāl ister mi ister yā

6 Bulunmaz meh-liḳālarda o rütbe dil-ber ey Vaṣfī
Seniñ eş‘ārıña mefhūm me’āl ister mi ister yā

59.

Velehu Naẓīre

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Gönül cünbiş için bir nev-civān ister mi ister yā
Maḳāmāta ‘urūca nerdübān ister mi ister yā

2 Tevekkülde olup bir güşe-i vaḥdetde her dā’im
Ta‘addī eyleyip ḫod imtiḥān ister mi ister yā

3 İdip āh-ile vāveylā nedir bu cevr ü miḥnetler
Gönül mesken için bir nev-mekān ister mi ister yā

4 Cemāl-i yāre nāẓır olmaġa müştāḳ olur ‘uşşāḳ
Ḫayāle olmayıp ḳā’il ‘ayān ister mi ister yā

5 Yine bir armaġan cārī olupdur dilden ey Vaṣfī
Bu ṭanẓīme ‘aceb nāṭıḳ-zebān ister mi ister yā

60.

Güft-i Vaṣfī Naẓīre

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Gönül kūy-ı dil-ārādan ḫaber ister mi ister yā
Görünce vechini şevḳen naẓar ister mi ister yā

2 N’ola ‘āşıḳları teşvīḳ [u] terġīb eylese ol şūḫ
Ḫalāṣ olmaḳ için ġamdan eṣer ister mi ister yā

3 İrişdi şānıñ āfāḳa elā ey ġamzesi cellād
Göñül her dem behāsız bir güher[130] ister mi ister yā

4 Cüdā olmaḳ ne müşkildir kişi rūḥ-ı revānından
Aña maḥzūn olup ey dil keder ister mi ister yā

5 Te'essüf çekmeden maḳṣūd viṣāle dāḫil olmaḳdır
Niçe ṣaḥrāları geşt ü güzer ister mi ister yā

6 Bu rāhıñ resm-i ādābı elem çekmekdir ey Vaṣfī
Cilā-yı ḳalb için bir nev-ḳamer ister mi ister yā

61.

Velehu Naẓīre

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

1 Göñül bir meh-liḳā serv-i bülend ister mi ister yā
Ḫuṣūṣā çeşm-i ahū şāh-levend ister mi ister yā

2 Edībāne ẓarīfāne tekellüm eylesin ol şūḫ
Şeb-i vuṣlatda 'aşḳān sīne-bend ister mi ister yā

3 Der-āġūş eylemek ḳasdım dilā ol māh-i tābānı
Miyān-ı yāre bir ḫoşça kemend ister mi ister yā

4 Ṭulū' it ey ḳamer ṭal'at ola 'āşıḳlarıñ mesrūr
Anı ṣayd etmege envā'-ı fend ister mi ister yā

5 Eṣer ḫāme yine cārī olupdur yār için Vaṣfī

[130] Metinde "gevher" şeklinde yazılan bu kelime, vezin gereği "güher" olarak düzeltilmiştir.

Göñül talṭīfine bir la‘l [ü] ḳand ister mi ister yā

6 Hezārān ‘āşıḳıñ vardır iderler āh [ü] vāveylā
Seniñ evṣāfıña dā’im pesend ister mi ister yā

62.

11b **Velehu Naẓīre**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Kemāl icrāsını ol şūḫ ‘aceb ister mi ister yā
Ṣadāḳat ehl-i ‘uşşāḳa edeb ister mi ister yā

2 Vefā-dār olmayan dil-berden ey dil iḥtirāz eyle
Ḥaḳāret eyleyip aña ġażab ister mi ister yā

3 Göñül her sāde-rū bābında ifnā eyleme ‘ömrüñ
Bulunca ṭab‘a lāyıḳ leb-be-leb ister mi ister yā

4 Sefīhāne olursa cümle aḫlāḳı ma‘āẕallāh
O ḥāl-ıla aña beş yüz ḥaṭab ister mi ister yā

5 Yine bir armaġan cārī olupdur ḫoşça ey Vaṣfī
Güzeller ṣaydına sīm ü ẕeheb ister mi ister yā

63.

Velehu Naẓīre

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Göñül yāriñ sarāyında ḳarār ister mi ister yā
Firāḳından anıñ diller firār ister mi ister yā

2 Vefā etse beni mesrūr iderdi ol melek-sīmā
Gülistān içre dil bir gül-‘izār ister mi ister yā

3 Meger ṣabr u taḥammül nā’il-i maḳṣūda āletdir
Maḫāfetde olup nāmūs [u] ‘ār ister mi ister yā

4 Velī ‘āşıḳlara rūḥ-ı revānı aḳdem olmuşdur
Bu rāhe sālikāne iḳtidār ister mi ister yā

5 Cemāl-i yāre nāẓır olmaġa cehd eyle ey Vaṣfī
Ki zīrā ‘āşıḳa bir ġonca yār ister mi ister yā

64.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Ḥakīḳat meclisiñ cāna ġıdā olmuşdur ey Aḥmed
Kelāmıñ bī-gümān derde devā olmuşdur ey Aḥmed

2 Bu rütbe tab‘-ı nāzıñ görmedim ḥaylī zamān oldu
Seniñ her laḥẓa ḥāliñ ḫoş edā olmuşdur ey Aḥmed

3 Pesend itdim seniñ eṭvārıña ey gözlerim nūru
Kemāl ü ma‘rifet bilmek ‘alā olmuşdur ey Aḥmed

4 Ne cevherler olur iḫrāc te’ennī eyle sulṭānım
Kelām-ı ‘ārifān ṣadra şifā olmuşdur ey Aḥmed

5 Ẓerāfet menba‘-ı ḥüsn ü cemāliñ eyledim taḥsīn

Hemīşe ṭab‘ıñız cāna ṣafā olmuşdur ey Aḥmed

6 Dimişler merd-i kāmilden cihān içre ḫaṭā gelmez
Seniñ bābıñda ḥācetler devā olmuşdur ey Aḥmed

7 Buyurmuş ehl-i kāmiller nezāket bir cevāhirdir
Ḥalāvet sende muṭlaḳ bī-nühā olmuşdur ey Aḥmed

8 Göñülde ‘aşḳ [u] şevḳullāh olan mürde pesendim var
Bu cevher bir ‘acā’ib bī-behā olmuşdur ey Aḥmed

9 Ẓerāfet hem kemālet isteyen gelsin bu meydāna
Feṣāḥat ehline dil āşinā olmuşdur ey Aḥmed

10 Görünce ḫūb cemāli göñlümüz ġāyet olur maḥfūẓ
Ṣanırsın murġ-ı dil ḫoş pür żiyā olmuşdur ey Aḥmed

11 Seniñ evṣāfıña ḫāme alıpdır deste çün Vaṣfī
Ma‘ārif ehline çün merḫabā olmuşdur ey Aḥmed

65.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Fedā olsun saña cānım sa‘idim seyyidim Aḥmed
Benim her derde dermānım sa‘īdim seyyidim Aḥmed

2 Bugün mesrūr [u] şād itdiñ beni ey gözleri āhū
Saña her demde ḳurbānım sa‘īdim seyyidim Aḥmed

3 Muḥabbet etmişim şöyle ki yoḳdur ḥadd ü pāyānı
Bu cismimde olan cānım sa‘īdim seyyidim Aḥmed

4 Ẓarīflik sende ḫatm olmuş efendim istiḳāmullāh
Ḳapıñda bil ki mihmānım sa‘īdim seyyidim Aḥmed

5 Hele bugün beni ma’mūr [u] ābādān idip göñlüm
Çü ḳaldım şöyle ser-gerdān sa‘īdim seyyidim Aḥmed

6 Ḫaṭādan Ḥaḳ ba‘īd etsin du‘ācıñdır seniñ Vaṣfī
Ṣafālar oldu devrānım sa‘īdim seyyidim Aḥmed

66.

12a **Güft-i Vaṣfī**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Ḫudāyā ni‘metiñ efzūn velī bizde cesāret yoḳ
Göñüller ġıll [u] ġış memlū ‘ibādetde ḥalāvet yoḳ

2 Ḫaṭā bizden ‘aṭā senden kerem ḳıl baḳma noḳṣāna
Saña lāyıḳ ne ḥikmetdir ki ẕerre bir ‘ibādet yoḳ

3 Vefā def‘ oldu ‘ālemden ḥaḳīḳat şimdi nādirdir
‘Acebdir kimseden hīç kimseye dermāna ṭāḳat yoḳ

4 Cenāb u ẕātıña yüz biñ şenā vü ḥamd şükür olsun
Seniñ elṭāfıña ḳullarıña aṣlā nihāyet yoḳ

5 ‘Amel yoḳ ẕerrece bizde elā ey Vāsi‘ü’l-ġufrān
Ḳapanmış çeşm-i ‘ibretler anıñçün hīç neẓāret yoḳ

6 Sükūta vardı ‘ārifler ḫarāba varmada dünyā
Tefekkür olsa diḳḳatle ki bir cāy-i selāmet yoḳ

7 Bizi bu nefs-i emmāre idipdir kendiye bende
Ḳamu ef‘ālimiz kiẕb ü dürūġ aṣlā nedāmet yoḳ

8 Te‘ālā cümleyi ıṣlāḥ ide luṭfından ey Vaṣfī
Göñüller ittifāḳ üzre degil bizde şecā‘at yoḳ

67.
Güft-i Vaṣfī
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ni‘met-i Ḥaḳḳ’a teşekkür fażl-ı iḥsāndan gelir
Sıdḳ-ıla olmaḳ tevekkül baḫş-ı Yezdān’dan gelir

2 Ḳulların merzūḳ ider ol Ḥażret-i ferdü’ṣ-Ṣamed
Şükrüne olmaḳ muḳayyed merd-i ‘ālādan gelir

3 Gün bu gün sā‘at bu sā‘atdir göñül eyle ‘amel
Emrine gerdān olmaḳ emr ü fermāndan gelir

4 Ḫāk-ile yeksān olur bir gün ola şāh-ı cihān
Ḥaḳḳ’a sālik olmaḳ ancaḳ ṣāḥib-iẕ‘āndan gelir

5 Güşe-i vaḥdet gibi yoḳdur selāmet bī-gümān
Her kime olsañ muḳārin fikr-i şeyṭāndan gelir

6 İstirāḥat ḳalmadı aṣlā cihānda ser-te-ser

Hep ‘alāmāt-ı ḳıyāmet özge meydāndan gelir

7 ‘Ārif-i billāh olanlar gūşe-i vaḥdetdedir
Cümlesi Ḥaḳḳ’a muḳarreb nūr-ı Furḳān’dan gelir

8 Vaṣfiyā āḫir nefesde Ḥaḳḳ vire īmānımız
İşbu güftārıñ bilā-şekk baḥr-ı ‘ummāndan gelir

68.

Tārīḫ-i Seng-i Mezār

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Cümle ‘iṣyānım mu‘āf it ey Ḫudā sensin Kerīm
Meskenim luṭfen beḳāda eyle cennātü’n-na‘īm

2 Genç yaşımda irdi ṭā‘ūn ḳaddimi lām eyledi
Fażl-ı iḥsān eyle yā Rab etme meskenim caḥīm

3 Emr-i Ḥaḳ’la herkese nevbet gelir irse ecel
Ḫāk-ile yeksān olısar ṣanki dünyāda ‘adīm

4 Rūz-ı maḥşerde cehennemden ḫalāṣ it ey Ḫudā
Göçdü dünyādan beḳā mülke seniñ ‘abdiñ Selīm

69.

Tārīh-i Seng-i Mezār

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Feūlün

1 Beni ḳıl maġfiret ey Rabb-i Yezdān
Günāhım cümle ‘afv it eyle iḥsān

2 Ecel geldi cihāndan rıḥlet itdim
Vücūdum oldu çün ḫāk-ile yeksān

3 Ziyāret eyleyip ḳabrim duʻā ḳıl
Saña daḫı teraḥḥum ide Raḥmān

4 Selīm göçdi cihāndan emr-i Ḥaḳ'la
Teʻālallāh müyesser ide īmān

70.

Tārīḫ-i Seng-i Mezār

Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün

1 Bi-emrillāh ecel geldi beḳāya eyledim hicret
Baña yevm-i ḳıyāmetde Ḫudā göstermeye zaḥmet

2 Cihān fānī vefāsı yoḳ ʻamel ṣāliḥ gerek ancaḳ
Müyesser ola īmānım dü ʻālemde odur devlet

3 Ḫudāyā cümle ʻiṣyānım kerem ḳıl ʻafv [u] maḥv eyle
Ḫalāṣ it nār-ı dūzeḫden mekānım eyleyip cennet

4 Ziyāret eyleyip ḳabrim duʻā eyle gözüm nūru
Duʻādır cümleden meʼmūl ki zīrā meskenim vaḥdet

71.

12b **Tārīḫ-i Ḳurd Aġaʼya**

Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün

1 Cihān fānī vefāsı yoḳ ki *kullu men ʿaleyhā fān*[131]
Ecel geldikde yoḳ çāre gerek şāh ol gerek sulṭān

2 ʿAmel ṣāliḥ gerek mü'minlere bu dār-ı dünyāda
Ki zīrā yerler altında olısar ḫāk-ile yeksān

3 Ecel cāmın ṣunar bir gün ḳaçan vaʿde ola tekmīl
Girü redd olmaz ol günler ṣoñ ucu āh-ile efġān

4 Bi-ḥamdillāh ṣabāvetde beḳā mülke sefer ḳıldım
Beḳā mülkü Ḥaḳ emriyle ola maʿmūr [u] ābādān

5 Ziyāretden murād ancaḳ duʿādır ey gözüm nūru
Ḫudā'nıñ emrine münḳād musaḥḥar rāżıyız el-ān

6 Ḫudā imān-ı kāmilden keremden ḳılmaya münfek
Ṣafā-yāb ide cennetde virip ḥavrā ile ġılmān

7 İrip vaʿde cemīʿi aḳrabāya elvedāʿ itdim
Baña maḫlaṣ olupdur Ḳurd Aġa hem ismimiz ʿOṯmān

72.
Tārīḫ Diger Ḳurd Aġaya
Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilün

1 Nagehān irdi ecel çün eyledim ʿazm-i beḳā
Ummasın hīç kimseler bu dehr-i fānīden vefā

[131] *kullu men ʿaleyhā fān*: "Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir." (Râhmân 55/26)

2 Genç yaşımda irdi ṭā‘ūn eyledim ‘azm-i sefer
Bir ḳula irse ecel olmaz aña aṣlā devā

3 Ḥamdulillāh kim ṣabāvetde baña irdi ecel
Luṭf ide īmānımı ol Ḥażret-i Bārī Ḫudā

4 Cennetü’l-me’vā ide meskānımı Perverdigār
İde maḥşerde şefā‘at ol Muḥammed Muṣṭafā

5 Elvedā‘ itdim ḳamu aḥbāb ile ensābıma
Vālideyniñ itdi pür ḫūn göçdi ‘Oṯmān Ḳurd Aġa

73.
Güft-i Vaṣfī
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Göñül dünyāyı fehm it nesne ḳayd etme geçenden geç
Vefā yoḳdur bu ‘ālemde hele ġonca dehenden geç

2 Ẓerāfet ehli nādirdir cihānı ḳapladı nā-dān
Beḳāya meyl idip cān-ile bu çarḫ-ı kühenden geç

3 Bulunmaz derde dermān bir muḥibb-i bī-riyā bī-şekk
Lebi mercān ruḫ-ı aḥmer dilā ol sīm-tenden geç

4 Netīce bulmadım gitdi cihāndan meh-liḳālardan
Ḳamudan i‘tirāż eyle seyāḥat ḳıl vaṭandan geç

5 Ṣadāḳat ḳalmadı ẕerre ne ḥikmet mihribān içre
Çü ‘ömrüñ eylediñ ifnā velī müşk-i Ḫuten’den geç

6 O māhıñ āsitānında niçe bīñ āh [ü] vāveylā
Ferāġat eyle ey Vaṣfī beher merd-i fitenden geç

74.

Muḥammed Reşīd Efendi Ḥaḳḳında Tanẓīm Şod Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey göñül buldum yine bir ṣoḥbeti derde devā
Her murādıñ ide ḥāṣıl Ḥażret-i Bārī Ḫudā

2 Cevheriñ ḳadrin dimişler fehm ider cevher-fürūş
Hamdulillāh kim irişdi bī-gümān ṣadra şifā

3 Ṣaḳlasın cismiñ ḫaṭādan Ḥażret-i Rabbü’l-Mecīd
Rūz-ı maḥşerde şefā‘at ide ḫatmü’l-enbiyā

4 Çoḳ zamān olmuşşdu envā‘-ı meşaḳḳatler çekip
Maḥv olup gitdi tamāmet ibtidā vü intihā

5 Cümle evlād [u] ı‘yālıñ Ḥaḳ te‘ālā ḥıfẓ idip
Fażl-ı luṭfından ḳamu ḥācātıñı ide revā

6 Ḫoş buyurmuşlar-durur şād ola ervāḥ-ı selef
Merd-i kāmilden cihānda kimseye gelmez ḫaṭā

7 Cān teleẕẕüẕ kesb idip buldum bilā-şekk inşirāḥ
Ref‘ olup gitdi taḥazzün eyledim kesb-i ṣafā

8 Ḥaḳ ide ṣābit-ḳadem mesnedde dā’im müstedām

Feṯḥ-i bāb idip keremden irmeye ẕerre cefā

9 Ārif-i billāh olanlar mürdeyi iḥyā ider
Kāmilü'l-'irfāna olmuşdur te'ālādan 'aṭā

10 Vaṣfiyā ol *lem-yezel*[132] bi'l-cümleye iḥsān ide
Cennetü'l-me'vā ide meskenimiz yevmü'l-cezā

75.

13a **Güft-i Vaṣfī**
Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

1 Felek ġaddārdır ey dil ṣaḳın ṣanma anı yārān
Göñül aldanma dünyāya ki zīrā 'aksidir devrān

2 'Aceb düşmendir 'avret bilinmez güldügünden hīç
Seni maġrūr iden dünyā elā *yā eyyühāl insān*[133]

3 Düşersin 'ankebūt dārına ey ġāfil ḥaẕer eyle
Nedāmet fā'ide virmez ne deñli eyleseñ efġān

4 Cihānda gūşe-i vaḥdet gibi yoḳdur selāmet hīç
Ne mümkün imtizāc etsin olanlar kāmilü'l-'irfān

5 Muḥibb-i bī-riyā şimdi cihānda miṣl-i 'anḳādır
Mürüvvet ḳalmadı 'ālemde cümle cürm-ile 'işyān

6 Ḫudā nāmerde muḥtāc etmeye bir kimseyi aṣlā

[132] *Lem yezel*: "Yok olmadı."
[133] *yā eyyühāl insān*: "Ey insan!..." (İnfitâr 82/6, İnşikâk 84/6)

Bulunmaz yaraya merhem daḫı hem luṭf ile iḥsān

7 Cihān fānī vefāsı yoḳ olupdur ömrümüz ifnā
Cehālet olmada müzdād şeḳāvet ḥadd ü bī-pāyān

8 Ḳıyāmetden ‘alāmetdir bu ḥāletler ḳamu Vaṣfī
İde bi’l-cümleyi ıṣlāḥ keremle Vāsi‘ü’l-ġufrān

76.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 ‘Azm-i İstanbol idip gitdi ‘azīzim şānla
Etmede cānıñ ṣafālar rūz [u] şeb cānānla
Anda sen ẕevḳ ile cünbiş ḳıl Faẓilī dem-be-dem
Bunda biz maḥrūm [u] me’yūs olalım nā-dānla

2 Rūz [u] şeb azm-i Ġalata Üsküdar ḥāṣıl merām
Ey Faẓilī zümre-i ḫūbāna olmuşsun imām
Anda sen maṭlūb-ı makṣūduñla olduñ şād-kām
Bunda biz endīşe-i ġam çekelim giryānla

3 Sāde-rūlarla hemīşe eyle dā’im ṣoḥbeti
İmtizāc it anlar-ıla kim bulasın rif‘ati
Anda sen eyle temāşā ḳadr u vālā ‘izzeti
Bunda biz miḥnet keşīde olalım efġānla

4 ‘Aşḳ [u] şevḳiñ bulmada dā’im teraḳḳī bī-gümān
Bülbül ü bāġ-ı belāġat olduñ ey dostum hemān
Anda sen kesb eylediñ ülfet ile şīrīn-zebān

Bunda biz āh ü enīni idelim iḫvānla

5 Ḥamdulillāh kim te'ehhül bābına irdi nidā
İttiḥād-i kevkeb ile eyleye Mevlā 'aṭā
Anda sen ḥubbü'l-vaṭandan olma bir demde cüdā
Bunda biz envā'-ı ġayret çekelim iḥsānla

6 Eylediñ kendiye maḥrem gālibā bir dil-beri
Sīm-endām bī-şebīh ü bī-bahā bir gevheri
Anda sen şimdengerü durma Fażilī gel beri
Bunda bizler munṭazırlar ḥadd ü bī-pāyānla

7 Vaṣfī dā'im Ḥaḳḳ'ıña eyler seniñ aḥsen-du'ā
Hem refīkıdır anıñ bu bābda Ḥāfiẓ Muṣṭafā
Anda sen dergāh-ı Ḥaḳḳ'a eyle dü destiñ küşā[d]
Bunda biz ġamgīn ü maḥzūn olalım devrānla

77.

Güft-i Vaṣfī

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1 Çün ecel geldi cihāndan eyledim azm-i beḳā
Luṭf ide īmānımı ol Ḥażret-i Bārī Ḫudā

2 Bu-durur menzil nihāyet kimse ġāfil olmasın
Cümle dünyāda misāfirdir ḳamu bay u gedā

3 *Kullu şey-in hālikün*[134] emrin buyurdu Müste'ān
Şekk iden nār-ı cehennemden ebed olmaz rehā

[134] *kullu şey-in hālikün:* "O'nun kendinden başka her şey yok olacaktır." (Kassas 28/88).

4 Ḥāciye Fāṭıma Ḫatun ‘Alī Paşa zevcesi
Göçdü dünyādan beḳāya mü’minīn etsin du‘ā

78.

13b **Müderris Ḥasan Efendiniñ Maḥdūmı Odasına Tanẓīm Şod**
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Bir acā’ib ḫoş binā deryāları seyrān ider
Ehl-i ḥāli dem-be-dem ḥayrān [u] ser-gerdān ider

2 Sū-be-sū ehl-i neẓāret kesb-i istiḥẓāẓ ide
Bu maḥalde ehl-i ülfet bī-gümān iskān ider

3 Bir ‘aceb medd-i başarlı mesken olmuşdur ki bu
Her gören ‘āşıḳları inşāsına şa‘bān ider

4 Fānī dünyāda göñül devlet vücūduñ sıḥḥati
Şükr-i ni‘met ḳadrini şol kāmilü’l-‘irfān ider

5 Herkesiñ maḳṣūdunu ḥāṣıl ide Rabbü’l-Mecīd
Luṭf-ı Ḥaḳ olsa muḳārin dertlere dermān ider

6 ‘Ālim [ü] fāżılларıñ emsāline olmaz bahā
Ekşerīsin Ḥaḳ te‘ālā ḥāfiẓu’l-Ḳur’ān ider

7 Cevheriñ ḳadrin hemīşe fehm ider cevher-fürūş
Anıñ icrāsını ancaḳ ṣāḥibü’l-iẕ‘ān ider

8 Kim *tevekkeltu ‘alāllāh’ı*[135] zebāna vird ide
Ḥaḳ aña min ġayrı me’mūl luṭfla iḥsān ider

9 Devlete nā’il olanlar şükrini icrā ide
Emrine münḳād ola Ḥaḳ her ne kim fermān ider

10 Nefsine ẓulm eyleyenler ‘āḳıbet nādim olur
Ṣoñra maḳṣūdāta vāṣıl Vāsi‘ü’l-ġufrān ider

11 İşbu ḫāne ṣāḥibin yā Rab ḫaṭādan ḳıl ba‘īd
Redd-i bāb etme ḳapıñdan her ne kim ‘iṣyān ider

12 Fānī dünyā leẕẕeti ifnā olısar ‘āḳıbet
Bir ḳula luṭf ide Mevlā ‘āleme sulṭān ider

13 Çoḳ tefekkür eyledim tārīḫ muẓaffer cāehu
Şevḳ-ıla iden ḳırā’at kesb-i ‘ālī-şān ider

14 Vaṣfiyā her bir kelāmıñ fehm ider ehl-i hüner
Ẓāhire iḫrāc ola ma‘nāları tibyān ider

(H.1230-M.1814/1815)

79.

Velehu Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Şüphesiz derde devādır *ḥasbiyallāh*[136] *vaḥdehu*

[135] *Tevekkeltü ‘alallāh*: “Sizin de Rabbiniz olan Allah’a dayandım.” (Hud 11/56)
[136] *Ḥasbiyallāh:* “Allah bana yeter…” (Tevbet 9/129, Zümer 39/38)

Daḫı çeşme tūtiyādır *ḥasbiyallāh vaḥdehu*

2 Vird ola dā'im zebāna ḳalb evi pür nūr ola
Ehl-i ḥāle pür ṣafādır *ḥasbiyallāh vaḥdehu*

3 Ġıll [u] ġışdan pāk olup hem virdiñ olsun ṣubḥ [u] şām
Ḳurb-ı Ḥaḳḳ'a reh-nümādır *ḥasbiyallāh vaḥdehu*

4 Kiẕb [ü] ġıybet zemm [ü] bühtān hīç revā mı mü'mine
Ehl-i 'aşḳa dil-güşādır *ḥasbiyallāh vaḥdehu*

5 Cümle eşyā ẕikr ider Ḥaḳḳ'ı lisān-ı ḥāl-ile
Bilmiş ol ḳalbe cilādır *ḥasbiyallāh vaḥdehu*

6 'Aşḳ [u] şevḳullāh ile memlū ider ḳalbiñ seniñ
'Ārifāna ḫoş żiyādır *ḥasbiyallāh vaḥdehu*

7 Dā'im inṣāfı bıraḳma elden ey 'ālī-cenāb
Vird dilerseñ iktifādır *ḥasbiyallāh vaḥdehu*

8 Ḳıl naẕar ṣaḥrāları 'ibret alıp bi'l-cümleden
'Āşıḳa revnaḳ-nümādır *ḥasbiyallāh vaḥdehu*

9 'Ömrümüz günden güne eksilmede ġafletle hep
'Aḳla gelmez kim şifādır ḥasbiyallāh vaḥdehu

10 Ṣad hezārān şāb-ı emred pīr-i fānī olmada
Cümleden fevḳa'l-'alādır *ḥasbiyallāh vaḥdehu*

11 'Ākıl iseñ zīnet-i dünyāya aldanma göñül

Bā’iṣ-i ḳurb-ı Ḫudā’dır *ḥasbiyallāh vaḥdehu*

12 Vaṣfiyā dürr [ü] cevāhir armaġan oldu yine
Derde şāyeste sezādır *ḥasbiyallāh vaḥdehu*

80.

14a **Güft-i Vaṣfī**

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Kāmilü’l-‘irfān yanında ırḳ-ı ṭāhir söylenir
‘Ālī ensābın yanında merd-i ḳādir söylenir

2 Merd-i kāmilden cihānda kimseye gelmez ḫaṭā
Aṣlı alçaḳ kimseler yanında fācir söylenir

3 Bu zamāne ‘āleminde yoḳ-durur ẕerre vefā
Kāmiliñ ‘ilm ü kemāli şimdi nādir söylenir

4 Cümle ḫalḳ maḥbūb dost oldu göñül ḥikmet nedir
Ḳanġı meclisde olursa aña dā’ir söylenir

5 Zemm [ü] ġıybet kiżb [ü] bühtān ḫalḳa oldu ḥasb-ı ḥāl
Ṣūfī [vü] zāhid neler eyler de sā’ir söylenir

6 Bir acā’ib vaḳte düşdük kimse bilmez ḥikmetin
Ḫalḳ-ı ‘ālemler lisānında serā’ir söylenir

7 Biñ kemāliñ var-ısa bir yola almaz kimseler
Gūşe-i vaḥdetde ḳalmış yoḳ misāfir söylenir

8 Ḳalmadı ‘ālemde ṣādıḳ yoḳ muḥibb-i bī-riyā
Eşḳıyālar meclisinden fitne fācir söylenir

9 Aṣlı merdüm kāmile yoḳdur cihānda i‘tibār
Her mecālisde hemān cürm [ü] kebā’ir söylenir

10 Aṣlı alçaḳ kimseden gelmez imiş aṣlā vefā
Kāmiliñ ‘ilm ü kemāli evvel āḫir söylenir

11 Vaṣfiyā yoḳdur selāmet gūşe-i vaḥdet gibi
Cümleden dūr oldu göñlüm hep żamā’ir söylenür

81.
Güft-i Vaṣfī
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey göñül kāmiller işi dā’imā efġān olur
Fikr [ü] endīşe ile ḥayrān u ser-gerdān olur

2 Cāhil ü nā-dān olanlar dil-güşā olmaḳda hep
Miḥnet ü zaḥmet meşaḳḳat anlara her ān olur

3 Fehm idenler fāni dünyānıñ ḳamu aḥvālini
Dīdesinden gözyaşı yeryüzüne bārān olur

4 Yoḳ muḥibb-i bī-riyā ‘ālemde ḥasb-ı ḥāle hīç
Ol sebebden ehl-i ‘irfānıñ işi giryān olur

5 Ṣad hezārān eyleseñ icrā-yı tedbīr ‘aḳl-ile
Bir pula geçmez biri hīç ḫāk-ile yeksān olur

6 Kāmilü’l-‘irfāna yoḳdur i‘tibār aṣlā göñül
Nā’il-i rütbe olanlar cāhil ü nā-dān olur

7 Kimden umarsın ḥaḳīḳat fitnekār oldu cihān
Sīm [ü] zerden ġayrı yoḳdur dertlere dermān olur

8 Herkesiñ ḳalbin muḥaḳḳaḳ Ḥażret-i Mevlā bilir
Gāh olur kim bir gedāya yoḳ yere bühtān olur

9 Kime eylük eyledimse görmüşüm andan elem
Ol cerāḥat güşe-i ḳalbimde çoḳ mihmān olur

10 Ḳapladı dünyāyı fitne ḳalmayıp nāmūs [u] ‘ār
Bunu idrāk eyleyenler ṣāḥibü’l-iẕ‘ān olur

11 Dürr-i meknūn söyleseñ hīç kimseler etmez ḳabūl
Güş iden pend ü naṣīḥat kāmilü’l-insān olur

12 Cevhere ṣarrāf olanlar aḫż ider elbet hüner
Şimdi ‘ālem eşḳıyāya dā’imā yārān olur

13 Vaṣfiyā devr-i ḳıyāmetden ‘alāmetler bu ḥāl
Kāmiliñ ḳadrin bilenler yoluna ḳurbān olur

82.

14b **Güft-i Vaṣfī**

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Keşt̄i-yi[137] dil bād-ı ġamla baḥr-ı ‘ummāndan gelir
Bī-gümān emvāc-ı buḥrān aña her yandan gelir

2 Ḫayr [u] şer taḳdīr-i Ḥaḳ olduġuna yoḳ iştibāh
Ḥaḳḳ’a rāżī olmuşuzdur ne gelir andan gelir

3 Ṭab‘-ı dervīşim cihānda yoḳ ümīdim kimseden
Eylemek taḳdīre īmān emr-i Sübḥān’dan gelir

4 Rızḳ için hīç kimseden me’mūl-i ḥācāt etmezem
Ḳalb-ı ṣāfī olmaḳ ancaḳ nūr-ı īmāndan gelir

5 Merd-i ‘āḳıl ḳalbine hīç ġıl [u] ġış ḳoymaz gider
Kişiye kemlik cihānda merd-i nā-dāndan gelir

6 Ḫalḳ-ı ‘ālem ḥaḳḳımızda her ne dirse ḳā’iliz
Ḳısmetim her ne ise Īrān [u] Turān’dan gelir

7 Bu zamāne ‘āleminde yoḳ-durur aṣlā vefā
Ḫoş tekellüm meyl-i ülfet kāmil insāndan gelir

8 Ger ḳarındaşıñ olursa yār olur ṣanma göñül
Ol ki maḳsūmuñ ola Tebrīz ü Şirvān’dan gelir

9 Vaṣfiyā yoḳdur muḥibb-i bī-riyā ġāfil me-bāş
Ne gelir insāna muṭlaḳ sūy-ı Yezdān’dan gelir

83.
Güft-i Vaṣfī

[137] Kelimenin imlâsı “küşte” şeklindedir. Ancak anlam gereği “keştî” olarak düzeltilmiştir.

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Göñül bu fānī dünyāda ṣadāḳat ḳalmamış gitmiş
Ġanīlerde seḥā ẕerre ne ḥālet ḳalmamış gitmiş

2 Görürsün yaḫşı günde ḫoş muḥibb-i bī-riyā bī-‘ad
Yaman günde naẓar ḳılsañ ṣıyānet ḳalmamış gitmiş

3 Kime eylük idersen iḫtirāz etmek gerek andan
Ki zīrā şimdi ṣāḥib-istiḳāmet ḳalmamış gitmiş

4 Zamāne başḳa ḥāl oldu göñül fehm eylemek müşkil
Bu ‘ālemde ne ḥikmetdir ferāset ḳalmamış gitmiş

5 Ḫuṣūṣā zemm [ü] ġıybet bir ġıdādır ‘āleme şimdi
Ne gelse aġzına söyler nezāket ḳalmamış gitmiş

6 Kemālet ehline raġbet muḥaḳḳaḳ refʿolup gitdi
Gedālarda daḫı aṣlā ḳanā‘at ḳalmamış gitmiş

7 Bu ‘ālem sū’-i ẓanna mübtelā olmuş-durur ey dil
Ki ferde ḥüsn-i ẓann etmek nihāyet ḳalmamış gitmiş

8 Cehālet olmada müzdād ḥased fitne ḫesābsızdır
Ḳanı bir ḥaḳḳına rāżī iṭā‘at ḳalmamış gitmiş

9 Sükūta vardı kāmiller ḫarāba irmede dünyā
Budur ben bildigim ṣāḥib-seḫāvet ḳalmamış gitmiş

10 Bulup bir gūşe-i vaḥdet ḳanā‘at lāzımındandır

Ki zīrā ḳalb-i ʻālemde melāḥat ḳalmamış gitmiş

11 Muḥibb-i bī-riyā bulmaḳ cihānda emr-i müşkildir
Ṣanırsın dünyede ehl-i saʻādet ḳalmamış gitmiş

12 Göñül sen istiḳāmet ḳıl ne dirlerse disin ʻālem
Muḥaḳḳaḳ şimdi bir cāy-ı selāmet ḳalmamış gitmiş

13 Kemālet ehliniñ ḳadrin yine erbābı fehm eyler
Zamāne mürtekib oldu riyāżet ḳalmamış gitmiş

14 ʻAlāmāt-i ḳıyāmetdir teʼessüf çekme ey Vaṣfī
Bu ḥāli fehm ider ṣāḥib-ʻarāfet ḳalmamış gitmiş

84.

15a **Güft-i Vaṣfī Ḥasan Efendiʼye Tanẓīm Şod**
Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün

1 Dilā erbāb-ı ḥāle bir maḳām-ı dil-güşādır bu
Ḳamu ṣaḥrāları nāẓır maḥall-i merḥabādır bu

2 Muvāfıḳ yār ola mevcūd bahā olmaz aña bī-şekk
Daḫı deryāları nāẓır olan revnaḳ-nümādır bu

3 Muḥaḳḳaḳ refʻ olur dilde olan ālām-ı rūḥānī
Ṭabīʻat ehline bī-şekk ʻaceb cevher behādır bu

4 Ḫuṣūṣā meclisi dānā müzeyyen eyleye şevḳen
Sezādır aña ger dense maḳām-ı pür ṣafādır bu

5 Hemān iḥsān ide Mevlā keremle tenlere sıḥḥat
Muvāfiḳ tab‘-ı nīk olduḳda çün ṣadra şifādır bu

6 Ma‘ārif ehline bir armaġan cārī olup Vaṣfī
Kerem ḳıl olmañız ta‘cīz maḳām-ı intihādır bu

85.

Güft-i Vaṣfī Faḳīrī’ye Tanẓīm Şod

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ḳurb-ı Balçıḳ’da müferriḥ bir mekān olmuş ‘ayān
Medḥe şāyeste imiş ol idelim basṭ-ı beyān

2 Olmadı rü’yet velākin medḥin itdim istimā‘
Cūş idermiş rūz [u] şeb andan hemān āb u revān

3 Ṣāḥibi Debbāġ ‘Ömer’miş oldu ma‘lūmum dilā
Bülbül-i bāġ-ı belāġat şüphesiz bir gülistān

4 Her seḥer bülbüller efġān eyleyip efġān ile
Meclise revnaḳ virirmiş hem feraḥlardan nişān

5 ‘Āşıḳı bī-ġam idermiş ol mekān bildim hele
Çār eḥibbā’yı muvāfiḳ etse ṣoḥbet bir zamān

6 Ehl-i ḥāle öyle lāzım bir maḳām-ı dil-güşā
İşidip bülbül sadāsın ide āh-ile fiġān

7 Zümre-i nā-dān eger meclisde olsa ḳıl firār
Dil kesāfet kesb idiser ḳanda ḳaldı kesb-i şān

8 Ey Faḳīrī dü ṭılısmı ḫāme taḥrīr eylemiş
Bir ḫuṣūṣda düşmüşüm teşvīşe şöyle bī-kerān

9 Çend ḥāl olmaḳ gerekdir bā‘iṯ-i revnaḳ ola
Evvelā yār-ı muvāfıḳ ṯāniyen ḥūbb-ı cihān

10 Ṯālişen çün mā-i cārī anda mevcūd bilmişim
Nūş-ı ḳahve ẕevḳ-ı soḥbet cünbiş icrā ḳıl hemān

11 ‘Aşḳ-ı şevḳullāh olan merde pesend eyler göñül
Ehl-i dil ḥāli ‘acā’ibdir ‘azīzim bī-gümān

12 Ḳalmadı raġbet kemāl ehline dünyāda meger
Cevheriñ ḳadrin bilen insān biliser rāyegān

13 Ey göñül bālāda mevṣūf ol maḳām-ı dil-güşā
Olsa imkān seyr iderdiñ kesb olurdu şādmān

14 Ref‘ olup dilden kasāvet görüşüp aḥbābla
‘Ayn-ı ‘ibretle naẓar olsa yazardım dāstān

15 Vaṣfiyā aḥbāb-ı ṣādıḳdır Faḳīrī şüphesiz
Ḥıfẓ ide cismin anıñ Ḥāfıẓ Cenābü’l-Müste‘ān

86.

Güft-i Vaṣfī[138]

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

[138] Vasfî’nin bu şiiri başlıksızdır. Biz diğer şiirleri ile bir bütünlük olması adına “Güft-i Vasfî” şeklinde başlıklandırdık

1 Ey göñül ‘ālemde rāḥat bī-gümān oldu maḥāl
Ḫayr ide encāmını ḥāfız Cenāb u Ẕü’l-Celāl

2 Kimsede yoḳdur mürüvvet bir ‘acā’ibdir cihān
Sīm [ü] zerdir dilde evrād iḥtişām Lāḥūr şāl

3 Ḥaḳḳına rāżī bulunmaz bay u ednāda hele
İrtikāb eyler ḳamu nās ger ḥarām olsun ḥelāl

4 ‘Arif-i billāh olanlar ḫırḳa-pūş olmuş ḳamu
Hīç tefekkür eylemez kimse olur āḫir vebāl

5 Güşe-i vaḥdet gibi yoḳdur selāmet Vaṣfiyā
Çāre yoḳ lāzım ma‘āş evlād [u] ensāb [u] ‘ıyāl

87.

15b **Güft-i Vaṣfī Rüşdi Paşa’ya Tanẓīm Şod**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Yürü ey ḫāme medḥin eyle bir ẕātıñ idip i‘lān
Muḥaḳḳaḳ ḳadr-i vālā olduġuñ etsem gerek tibyān

2 Ḳudūmıyla müşerref eyledi Rūmilini bī-şekk
Ḫaṭālardan ide maḥfūẓ vücūduñ Ḥażret-i Sübḥān

3 Te‘ālallāh dü ‘ālemde ide maḳṣūdına vāṣıl
Behişt içre ide ḳā’im keremden baḫş ide meskān

4 Vezāretle mükerrem eylemiş ol Ḥażret-i Bārī

Hemīşe dest-gīr olsun dü ‘ālemde idip iḥsān

5 Cihānda devletiñ yevmen-fe-yevmen ide Ḥaḳ müzdād
Göñül mülkü bi-emrillāh ola ma‘mūr u ābādān

6 Ḫuṣūṣā cümle tedbīri muvāfıḳ bī-gümān şer‘a
Murādı rūz [u] şeb budur ḳarīben ref‘ ola ṭuġyān

7 Pesendīde her aḫlāḳı keder göstermeye Mevlā
Ola şāfi‘ kıyāmetde Muḥammed Muṣṭafā Sulṭān

8 Kim oldur Seyyidü’ṣ-Sādāt ki ins ü cinne ba‘ṣ oldu
Anıñ ḥaḳḳında *levlāke*[139] buyurdu Ḥażret-i Yezdān

9 Ḳamu peyġamberān aña ḥaḳīḳat ümmet olmuşdur
Anıñ evṣāfına yoḳdur nihāyet ḥadd ü bī-pāyān

10 O ẕātıñ vech-i pākiñ Ḥaḳ müyesser eyleye rü’yet
Livāü’l-ḥamd-i büşrāda naṣīb ide size evṭān

11 Şefā‘at eyleye bi’l-cümleye ol server-i ‘ālem
Niçeler cennete dāḫil olurlar maḥv olup ‘iṣyān

12 Muḥammed Rüşdi Paşa’yı Ḫudā’yā şād [u] ḫandān it
Ḳamu ‘iṣyānını maḥv it ki sensin Vāsi‘ü’l-ġufrān

13 Seniñ elṭāfiña muḥtāc ḳamu ‘ālem dü ‘ālemde
Çü sensin fā‘il ü muḥtār yed-i Ḳudretdedir ekvān

[139] *Levlāke:* (levlâke levlâk lemâ halaktu’l-eflâk): “Sen olmasaydın felekleri (kâinâtı) yaratmazdım.”

14 Anı dünyāda olduḳça ḫaṭāyādan maṣūn eyle
Ḳamu a‘dāsı bi’l-cümle ola ḥayrān [u] ser-gerdān

15 Resūlullāh civārında tavaṭṭun Ḥaḳ naṣīb ide
Ḫuṣūṣā çār-yār hem Ebū Bekr ‘Ömer ‘Alī ‘Oṯmān

16 ‘Aliyyü’l-Murtażā ḥaḳḳā hemīn şīr-i Ḫudā oldur
Gerek dünyāda uḫrāda anıñdır şān-ıla meydān

17 Ne devlet anlar ile hem-dem olmaḳ yevm-i maḥşerde
Zihī devlet sa‘ādet kim viripdir anlara Raḥmān

18 Daḫı Sulṭān Maḥmūd himmeti her dem ola efzūn
İrişe himmet-i şevket ide hem çār-sū lem‘ān

19 Dimişler merd-i kāmilden cihān içre ḫaṭā gelmez
Dü ‘ālemde naṣīb ide te‘ālā kesb-i ‘ālī-şān

20 Her işde ḥükm-i şer‘ullāha münḳād olduġuñ lā-şekk
Göñülde ḫavf-ı Ḥaḳ memlū her işiñ Ḥaḳ ide āsān

21 İdiser himmet ehlullāh şebāt üzre olan ẕāta
Ṭarīḳatden inābet aḫẕ idendir cevher-i insān

22 Ne ednāyım ki medḥiñ eylemek ḫāşā degil ḥaddim
Yüzü ḳara günahkārım ‘ināyet eyleye Mennān

23 Kerem ḳıl ḫāme-i ‘afv-ile maḥv it sehv [ü] taḳṣīrim
Benī Ādem dimişlerdir mürekkebdir mine’n-nisyān

24 Murādım yādigār ancaḳ duʻādır rūz [u] şeb kārım
Ġarībim bī-kesim şöyle zebānım virdidir efġān

25 Ne deñli medḥ idersem biñde bir gelmez dile el-ḥaḳ
Budur vāḳiʻ muḥaḳḳaḳ kim beyān olmuş-durur el-ān

26 Tamām olsun bu mevżiʻde beyānıñ naẓmla Vaṣfī
Cenāb [u] Kibriyā ṣoñ dem ḳamuya baḫş ide īmān

88.

16a **Güft-i Vaṣfī Der-ḥaḳḳ-ı ʻAlī Aġa**
Fāʻilātün/ Fāʻilātün/ Fāʻilātün/ Fāʻilün

1 Yürü bir ẕāt-ı kerem medḥin beyān eyle dilā
Ṭavr [u] eṭvārı müsellem himem-i ehl-i seḫā

2 Meclisinden ḫoş teleẕẕüẕ oldu ḥāṣıl bī-gümān
Müstedām etsin hemīşe Ḥażret-i Bārī Ḫudā

3 ʻAḳilāne rāy-i tedbīri muvāfıḳ şerʻe hep
Her kelāmı inşirāḥ ü infirāḥ u tūtiyā

4 Ḫoş buyurmuşlar-durur şād ola ervāḥ-ı selef
Merd-i kāmilden cihānda kimseye gelmez ḫaṭā

5 Rüşdi Paşa ḥażreti aña telaṭṭuf eyleyip
Balçıġ'a aʻyān idip ol mesnede görmüş revā

6 Her kelāmında tefekkür şüphesiz mevcūd anıñ

Ḥaḳ teʿālā ide tevfīḳıñ muvaffaḳ dāʾimā

7 ʿĀḳıl u kāmil müdebbir Ḥaḳ ide cennet naṣīb
Mesnedin terfiʿ ide anıñ Cenāb u Kibriyā

8 Cümleten ṭaltīf ü ikrām itdiginiñ fehm eyledim
Öyle kimse şüphesiz olsa gerek derde devā

9 Lāyıḳ oldur mesnede şol kimse eylerse cülūs
Cümleye ide tevażżuʿ irişe ṣadra şifā

10 Dü cihānda Ḥaḳ teʿālā nāʾil-i maḳṣūd ide
Ḫayra rehber eyleye iḥsān idip Mevlā aña

11 İki defʿa meclisinde cān teleẕẕüẕ kesb idip
İstiḳāmullāh diyip itdim aña bī-ḥad duʿā

12 ʿIrḳ-ı ṭāhir olduġun fehm eyledim bī-şekk anıñ
Ġayr-ı meʾmülden teʿālā eyleye baḫş [u] ʿaṭā

13 Kāmilānıñ ḳadrine taʿẓīm ü tevḳīr etmede
Cümle aḫlāḳı tamāmet fehm olundu cā-be-cā

14 ʿÖmrünü müzdād ide ol Ḥażret-i Rabbüʾl-Mecīd
Feṭḥ-i bāb ide Teʿālallāh aña yevmüʾl-cezā

15 Vaṣfiyā ṣāḥib-seḥāyı ḫāme tavṣīf eylesin
Rūz-ı maḥşerde şefīʿ olsun Muḥammed Muṣṭafā

89.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Dilā bu dehr-i fānīniñ nesine böyle ḥürremsin
Ne müjde vārid olmuşdur ki her dem şöyle bī-ġamsın

2 Ki *kerramnā Benī Ādem*[140] buyurdu Ḫaḳ Te‘ālallāh
Tefekkür eyleyip anı Ḫudā emrini a‘lemsin

3 Ḫudā ṭā‘at için ḫalḳ eyledi bi’l-cümle maḫlūḳu
Bilip birligini anıñ anıñla çünki ekremsin

4 Egerçi cümle maḫlūkāt ‘ibādet etseler dā’im
Aña hīç intifā‘ olmaz egerçi Zāl [ü] Rüstem’sin

5 Velī her mü’mine lāzım Ḫudā’yı birlemek sıdḳan
Ki *kullu min ‘aleyhā fān*[141] gerekse Şāh-ı a‘ẓamsın

6 Buyurdu *kullu şey-in hālikun*[142] emriñ kelāmıñda
Eger fehm olsa ma‘nāsı göñül ġāyetde sersemsin

7 Derūnun herkesiñ ancaḳ Cenābü’l-Müste‘ān añlar
Gerek a‘lā gerek ednā yahūd A‘rāb [u] A‘cemsin

8 Temāşā eylemek lāzım cihān aḥvālin ey Vaṣfī
İderseñ i‘tiḳādıñ tām ‘aceb merd-i mükerremsin

---

[140] *kerramnā benī ādem:* “ Andolsun biz insanoğluğuna şan, şeref ve nimetler verdik.” (İsra 17/70)
[141] *kullu men ‘aleyhā fān:* “Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir.” (Râhmân 55/26).
[142] *kullu şey-in hālikun* : “O’nun kendinden başka her şey yok olacaktır. (Kasas 28/88) .

90.

16b **Güft-i Vaṣfī Der-ḥaḳḳ-ı Dervīş**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Kelāmıñ bī-gümān derde devā olmuşdur ey Dervīş
Hemīşe ṭal‘atıñ cāna ġıdā olmuşdur ey Dervīş

2 Gelip mektūb-ı merġūbuñ ṣafā baḫş eyledi cāna
Ṣanırsın bī-riyā ṣadra şifā olmuşdur ey Dervīş

3 Ḫudā ḳadriñ ide a‘lā be-ḥaḳḳ-ı Ka‘be vü Zemzem
Saña kārım beher dā’im du‘ā olmuşdur ey Dervīş

4 Şu deñli görmege müştāḳ olupdur cismiñiz cānım
Cemāliñden göñül murġu cüdā olmuşdur ey Dervīş

5 Kişi sevdigine ba‘żen cefā miḥnet ider lākin
O ḥāl erbābına bī-şekk ṣafā olmuşdur ey Dervīş

6 Göñül ārzū[143] ider dā’im mülāḳāt etmegi şevḳen
Velī mesken baña dārü’l-cefā olmuşdur ey Dervīş

7 Hemān Bārī Te‘ālallāh görüşmekler naṣīb ide
Saña dilden beher dem merḥabā olmuşdur ey Dervīş

8 Kerem ḳıl bī-vefā ẓann etme ‘āciz ‘abd-i nā-çārı
Ki zīrā bendeñiz ṣāḥibü’l-vefā olmuşdur ey Dervīş

9 Ferāmūş eylemek ḳābil degil sulṭānımı dilden

[143] Bu kelimenin imlâsı “عرضو” şeklindedir.

Ḫayāliñ dīdede dā’im cilā olmuşdur ey Dervīş

10 Ne ḥikmet āb u dāne cümleden dūr eyledi şimdi
Muḥabbet dilde bāḳīdir hümā olmuşdur ey Dervīş

11 Göñülden eyleme iḥrāc mürüvvet eyle sulṭānım
Muḥabbet-nāme irsāli revā olmuşdur ey Dervīş

12 Yine bir armaġan cārī olupdur dilden ey Vaṣfī
Maḳādirdāna bir cevher bahā olmuşdur ey Dervīş

91.
Güft-i Vaṣfī
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Yürü ey ḫāme medḥin ḳıl ki bir ẕātıñ idip ī‘lān
Vücūduñ ḥıfẓ ide cümle kederlerden idip iḥsān

2 ‘Aceb mi Ḫātem-i Ṭayy dense ol ẕāta sezā bī-şekk
Te‘ālallāh naṣīb ide ḳarīban kesb-i ‘ālī-şān

3 Budur ẓannım miṯāli yoḳ-durur Rūmili’de aṣlā
Naẓardan Ḥaḳ ide maḫfūẓ her işiñ eyleye āsān

4 Her aḫlāḳı pesendīde rivāyet eyledi rāvī
Seḫāvet baḫş idip Mevlā ‘aṭālar ḥadd ü bī-pāyān

5 Ne mümkün cümle evṣāfın beyān etmek anıñ ey dil
Lisān taḳrīre ‘acīzdir beyānında olur noḳṣān

6 Mülāḳātım müyesser olmadı işitdim evṣāfiñ
Anıñçün ḫāme aḫlāḳıñ beyān etmekdedir el-ān

7 Ḫudā ‘ömrüñ ide efzūn be-ḥaḳḳ-ı Ka‘be [vü] Zemzem
Ola Şāfi‘ ḳıyāmetde Muḥammed Muṣṭafā Sulṭān

8 Aḳıtmış çeşmeler birḳaç ki gördüm anı re’yü’l-‘ayn
Hezārān eyledim taḥsīn mużā‘af eyleye Yezdān

9 Niçe ḫayrāta sā‘ī olduġun fehm eyledim anıñ
Du‘ā budur anıñ ḥaḳḳında Mevlā luṭf ide īmān

10 Seḫāvet eyleyip icrā telaṭṭuf etmede nāsa
Dü ‘ālemde budur ẓannım anıñdır şān-ile meydān

11 Ḫudā firdevs-i ā‘lāda aña ikrām ide luṭfen
Resūlullāh civārında müyesser eyleye evṭān

12 İrişe himmet-i şevket göñül ol ẕāt-ı ‘ālīye
Ki zīrā şüphesiz oldur ḫıredmendān maḳādirdān

13 İşidip medḥ-i evṣāfiñ be-ġāyet itdim istiḥẓāẓ
Ṣenā itdim anıñ ḥaḳḳında iḥsān eyleye Ḫannān

14 Ne deñli medḥ idersem biñde bir gelmez dile Vaṣfī
İde ā‘dā seni maḳhūr hemīşe Ḫaliḳü’l-ekvān

92.

17a **‘Ömer Baba’ya Tanẓīm Şod**
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Yürü ey ḫāme bismillāh deyip ẕikr eyle Sübḥānı
Ḳabūl idici ḥācātı keremden eyler iḥsānı

2 Resūlüñ rūḥ-ı pākine ṣalāt-ile selām olsun
Ebū Bekr ü ‘Ömer ‘Oṯmān ‘Alī hem ṣīr-i Yezdānī

3 Kim oldur faḫr-ı mevcūdāt denildi şānına *levlāk*[144]
Ḫudā ‘ālemlere raḥmet muḥaḳḳaḳ eyledi anı

4 Anıñçün ḫalḳ idipdir on sekiz biñ ālemi Mevlā
Hezārān enbiyālar evliyālar itdi iẕ‘ānı

5 Ḫuṣūṣā penc evḳātı getirdi ümmete tuḥfe
Ki Mi‘rāca ‘urūcunda görüp ol ẕāt-ı Raḥmānı

6 Şerī‘at ol Resūlüñ meslekidir bilmiş ol zāhid
Selāmet andadır ancaḳ tefekkür eyle ekvānı

7 Şerī‘at hem ṭarīḳat hem ḥaḳīḳat ma‘rifet cümle
Ḳamusu rāh-ı raḥmetdir bilirseñ ḳadr-i ‘irfānı

8 Derūnda ‘aşḳ-ı şevḳullāh olan merde ne devletdir
Şerī‘at baḥrine ġavvāṣ olanlar buldu sulṭānı

9 İrişe ḳuṭbu’l-aḳṭābıñ hemīşe himmeti luṭfen
Erenler himmeti cümle bu cāya ide ceryānı

10 Tecemmu‘ eyledi üçler yediler ḳırḳlar el-ḥāḳḳan

[144] *Levlāk:* (levlâke levlâk lemâ halaktu’l-eflâk): “Sen olmasaydın felekleri (kâinâtı) yaratmazdım.”

Hemīşe itdiler icrā ‘azīzim ‘adl-i erkānı

11 Gelip Aḥmed Rifā‘ī tekyesi içre tevekkül ol
‘İbādet eyle Mevlā’ya ta‘aḳḳul eyle devrānı

12 ‘Ömer Baba muḥaḳḳaḳ ehl-i ‘aşḳıñ ser-fırāzıdır
O himmet itdi ẓāhir Şod ḥaḳīḳat merd-i Īrānī

13 Muḥammed Rüşdi Paşa müşterek oldu bu irşāda
Anı keşf eyledi keşşāf muḥaḳḳaḳ ṣun‘ Ṣamedānī

14 Ḫudāvendā dü ‘ālemde anı mesrūr u şād eyle
Ṣadāḳat eyleyip añdırdı nām-ı Āl-i ‘Osmānı

15 Ḥaḳīḳat sayesinde istirāḥat etmede ‘ālem
Bi-ḥamdillāhi ve’l-minne[145] ezā-ile itdi ṭuġyānı

16 Resūlullāh civārında tevaṭṭun Ḥaḳ naṣīb ide
Daḫı firdevs-i a‘lāda vire Ḥaḳ ḥūr u ġılmānı

17 Beher-dem dest-gīri hem mu‘īni Ḥaḳ ola anıñ
Bulanlar rütbe-i ‘ālī biliser ‘ilm-i Rabbānī

18 İrip iḥlāṣ-ile ḫiḍmet bu dergāha gözüm nuru
Olursun feyż-yāb elbet bulup ḥavrā-yı vildānı

19 Bu dergāhıñ civārında olup āb-ı zülāl ẓāhir
Anı belli beyān itdi Yeñibāzār’ıñ a‘yānı

[145] *Bi-ḥamdillāhi ve’l-minne:* “Allah’a şükür ve minnet ile.”

20 İmāmān ‘aşḳına ḍarb eyledi arża ‘Ömer Baba
Olup esrār-ı bismillāh ile Ḥaḳ emr-i fermānı

21 N’ola mā’ü’l-ḥayāta etseler teşb̄ih anı ey dil
Anı nūş eyleyenler buldular her derde dermānı

22 Bu mevżi‘de erenler himmeti şöyle olup cārī̄
Olan iḫrācına bā‘iş bulısar ‘afv-ı ġufrānı

23 Ṣalādır ehl-i ‘uşşāḳa ziyāret isteyen gelsin
Mübārek ābı nūş etsin ḳamu taḥtānī̄ [vü] fevḳānī̄

24 Ḫudāvendā ‘Ömer Baba iki ‘ālemde şād olsun
Murādāta olup vāṣıl bula ol baḥr-ı ‘ummānı

25 Zemī̄ne ḳazma ḍarb itdi imāmān ‘aşḳına şevḳen
Zülāl ẓāhir olup şöyle içenler ḥaẕẕ ider cānı

26 Te‘ālallāh kelāmında *veşāvirhum*[146] buyurmuşdur
Anıñçün istişāre itdiler yoḳ ḥadd ü pāyānı

27 ‘Alī̄ Baba zirā‘atden ferāġat eyleyip derḥāl
Bu tekye içre şeyḫ oldu ki endāḫt itdi noḳṣānı

17b

28 Ma‘ārif kenzine ġavvāṣ olanlar evliyālardır
Olur mürşidlere rehber alırlar şān-ı meydānı

29 Gelip bu ‘aşḳ-ı devrāna digil yā hū vü yā men hū

[146] *Veşāvirhum:* “...İş hakkında onlara danış…” (Âl-i İmrân 3/159).

Münevver olısar ḳalbiñ tekeşşür eyle iḫvānı

30 Riyādan sümʿadan ʿārī ola her dāʾimā ḳalbiñ
Ola mirʾāt-veş-i bāṭın mücellā vech-i nūrānī

31 Gelen maḥzūn olur mesrūr bu dergāha bi-iẕnillāh
Murāḳıb olduġu anda temāşā ide seyrānı

32 Şunuñ kim āteş-i ʿaşḳ-ıla cismi dāġ dāġ olmaz
Olanlar ʿaşḳ-ıla meʾlūf gezer Tebrīz [ü] Şirvānʾı

33 Saʿādet ister iseñ dāʾimā ehl-i tevekkül ol
Göñül ẕerre ġurūr etme bilirsin ki cihān fānī

34 Teʿālā eyyühe'l-ʿuşşāḳ bu dergāha kemer baġlañ
İdegör bende-veş ḫıdmet bulasın bāġ-ı Rıḍvānı

35 Ṣadāḳat eyleyip icrā bu dergāh içre ḳıl ḫıdmet
Emekdārāna himmet it ḳırāʾat eyle Ḳurʾānʾı

36 ʿİbādet eyle Mevlāʾya cihānda ʿömrüñ olduḳça
Ḫudā bi'l-cümleye ṣoñ dem müyesser ide īmānı

37 Muḥaḳḳaḳ nāʾil-i maḳṣūd olısar eyleyen ḫıdmet
Taʿaşşuḳ eyleyenler bu maḥalde ide meskānı

38 Ḥurūf-ı bī-nuḳaṭ cümle ḥesābdan şöyle ḫaẕf oldu
Ḥesāb it on iki ḥarfi perīşān etme eẕhānı

39 Tefekkür eyledim tārīḫini biñ şevḳ-ıla Vaṣfī

‘Acā’ib ḫānḳāh olmuş mu‘azzez cāh-ı ḥaḳḳānī̇

(H.1232-M.1816/1817)

93.

‘Ömer Baba’ya Tanẓīm Şod

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ḥamdulillāh dil münevver oldu bī̇-şekk ey dilā
Luṭf [u] iḥsān fażl-ı raḥmet eyledi Bārī̇ Ḫudā

2 Niçe yıllar ḫānḳāh içre ‘ibādet eyleyip
Eyledi himmet erenler oldu her derde devā

3 On yedi sāl ṣıdḳ-ıla iḫlāṣ-ıla ḫıdmet idip
‘Aşḳ-ıla tevḥī̇d-i ẕikrullāh olup subḥ [u] mesā

4 Şeyḫimiz Ḥāfıẓ Ḥasan dervī̇şleri irşād idip
Niçeler āgāh olup bulmuş-durur ṣadra şifā

5 Şeyḫ ile dā’im beraberdir ‘Ömer Baba daḫı
Her söze ṯābit ḳadem itdi Cenāb u Kibriyā

6 Şevḳ-ıla idip refāḳat anı āgāh eyledi
Dā’imā ‘aşḳ-ıla şevḳullāh ile idip ṯenā

7 N’ola ḳutbu’l-ārifīn himmet ide kemterlere
Ġıll [u] ġış gitdi derūndan kesb olup revnaḳ-nümā

8 Cism-i vāḥid-veş olup oldu ‘ibādet Ḫāliḳ’a

Māsivā ref‘oldu dilden irişip Ḥaḳ’dan ‘aṭā

9 Hīç eşer āşār yoġ-iken işbu dergāh şüphesiz
Çün ‘Ömer Baba niyāz itdi didi yā Rabbenā

10 Çün ‘Ömer Baba idip himmet anıñ ta‘mīrine
Geldi Luṭfullāh Efendi virdi ta‘mīre cilā

11 Hū çekip cümle mürīdān şöyle ‘aşḳullāh ile
Ḥaḳ Te‘ālādan ‘ināyet oldu ḥācetler revā

12 Eyleyip bāṭın yüzünden aña himmet ‘aşḳ-ıla
Ẓāhire iḫrāc olup dergāhımız fevḳa’l-‘alā

18a

13 Gösterip niçe kerāmet ḳudret-i Mevlā ile
Nā’il-i maḳṣūd olup itdi sefer ‘azm-i beḳā

14 Cümleniñ maḳṣūdını iḥsān ide Rabbü’l-Vedūd
İde maḥşerde şefā‘at ol Muḥammed Muṣtafā

15 Ḥaḳ Livāü’l-ḥamd-i büşrāda ide mesken naṣīb
Ḥūr u ġılmān ẕevḳ-i cennet Ḥaḳ vire yevmü’l-cezā

16 ‘Aşḳ-ıla iden ziyāret mü’minīn iḫlāṣ-ıla
Fātiḥa ihdā ide biñ ṣıdḳ-ıla idip nidā

17 Eyleyen ‘aşḳan ziyāret Ḥaḳ murādıñ luṭf ider
Her işi āsān olısar himmete olup sezā

18 Himmete maẓḥar olupdur ey ‘azīzim ḫāṣ u ‘ām

İşbu dergāhı beyān etmek degil mümkün nühā

19 Hīç erenler olmaz inkār ḳıl tefekkür zāhidā
İdegör çārūb-veş ḫıdmet muḥabbet dil-güşā

20 Böyle çün *ḳālū belā*[147] bezminde taḳdīr-i ezel
Hīç taḫallüf eylemez taḳdīr-i Rabbānī şehā

21 Ḥaḳ te‘ālā luṭf idip meskenini cennet ide
Yevm-i maḥşer ola Şāfi‘ ol Resūl-ı müctebā

22 Ḥaḳ naṣīb eylerse revnaḳ kesb idiser ‘an-ḳarīb
Ey ‘azīzim dā’imā cevlān ider çarḫ-ı fenā

23 Penc evḳātı ‘ibādetle geçir iḫlāṣ-ıla
‘Aşḳ-ı şevḳullāh ile şeyḫ rūḫuna eyle du‘ā

24 Vaṣfiyā bir armaġan olsun bu naẓmıñ şevḳ-ıla
Oldu himmet bu gedāya eyledi cānım ṣafā

25 Çoḳ tefekkür eyledim tārīḫini biñ ‘aşḳ ile
Der-‘aḳab himmet olup irişdi hātifden ṣadā

26 Ḫāme himmetle tekellüm eyledi tārīḫini
Ḥaḳ ide ḳabriñ münevver merd-i cevher bī-bahā

(H.1225-M.1810/1811)

[147] *ḳālū belā:* “Elbette öyle!...” (Araf 7/172).

94.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Göñül murġu ‘aceb bir ḫūb cemāl ister mi ister yā
Tesellī etmege ẓıll-ı ḫayāl ister mi ister yā

2 Ḫuṣūṣā ehl-i ‘aşḳıñ derdine dermān odur ancaḳ
Netīce ‘āşıḳ u ma‘şūḳ viṣāl ister mi ister yā

3 Severseñ bārī dil-berde ferāset olma lāzımdır
Ki zīrā dil-bere aḥsen ḫiṣāl ister mi ister yā

4 Ne devletdir kişi bir sevdiginden kām-yāb olmaḳ
Raḳīb-i nā-sezālarla ḳıtāl ister mi ister yā

5 Zamāne mihribānı bī-vefādır ey göñül şimdi
Cefādır ‘āşıḳa kārı vebāl ister mi ister yā

6 Bu şeb rü’yāda gördüm bir melek-simā cihān-ārā
Didim ey māh-ı nevres ḥasb-ı ḥāl ister mi ister yā

7 ‘Abūsu’l-vech olan dil-berden ey dil iḥtirāz eyle
O rütbe dil-bere ceng ü cidāl ister mi ister yā

8 Ḥaḳīḳat sāde-rūlarda vefā nādir olur şimdi
Anı ẕemm etmege mefhūm me’āl ister mi ister yā

9 Çekenler ‘aşḳ-ıla sevdā bilirler zaḥmetin anıñ
Ḥarāret def‘ine āb u zülāl ister mi ister yā

10 Niçe müddet ferāġat eylemişken şi‘rden Vaṣfī
Vefāsız dil-bere ey dil celāl ister mi ister yā

95.

18b **Güft-i Vaṣfī**

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey göñül şimdi zamānda bī-vefā keşretdedir
‘Ārif-i billāh olanlar bī-gümān vaḥdetdedir

2 Ḳalmadı ẕerre mürüvvet bilmiş ol budur cevāb
Ol sebeb munṣif olanlar dā’imā miḥnetdedir

3 Kimseden hīç kimseye dermāna ṭāḳat mümteni‘
Başḳadır aḥvāl-i ‘ālem dem-be-dem zaḫmetdedir

4 *Nefsī nefsī*[148] oldu şimdi cümle ‘ālem şüphesiz
Şöyle kim ehl-i diyānet rūz [u] şeb dehşetdedir

5 Seng-i ḫārā seng-i cevher kāmil ü cāhil ḳamu
Hep müsāvīdir ‘azīzim bī-bahā ‘uzletdedir

6 Derde dermān yoḳdur aṣlā cismini etme ḫarāb
Cevhere ṣarrāf olanlar durmayıp ġayretdedir

7 Dürr-i meknūn söylesek urmaz ḳulaḳ nā-dān olan

[148] Kelimenin imlâsı “nefs nefsī” şeklindedir.
Nefsī nefsī: “Nefsim! Nefsim!”

Ol sebebden zümre-i nā-dān ḳamu ḥasretdedir

8 Ḥaḳ teʻālā cümleyi ıṣlāḥ ide ey Vaṣfiyā
Ḥamdulillāh göñlümüz şiʻr-ile hep neş’etdedir

96.

Güft-i Vaṣfī Der-ḥaḳḳ-ı Ṣāliḥ Paşa

Fāʻilātün/ Fāʻilātün/ Fāʻilātün/ Fāʻilün

1 Başla bismillāh ile ey dil kelāma ibtidā
Virdiñ olsun ʻaşḳ-ı şevḳullāh ile ḥamd [u] ṣenā

2 Ol Resūlüñ rūḥ-ı pākine ola yüz biñ selām
On sekiz biñ ʻālem ancaḳ şānına buldu ṣafā

3 Ḫāme medḥin etmek ister yine bir ẕātıñ göñül
Ṣāḥibü’l-inṣāfdır el-ḥaḳ Ḥażret-i Ṣāliḥ Paşa

4 Ḥaḳ teʻālā ṭāliʻiñ etsin küşād ʻömrüñ mezīd
Aña aḫlāḳ-ı ḥamīde ṭabʻını virmiş Ḫudā

5 Cismini cümle ḫaṭādan ḫıfẓ ide Rabbü’l-Mecīd
Himmet [ü] şevket muʻīni ola anıñ dā’imā

6 Ḫıdmet-i şāhānede beẕl-i vücūd etmekdedir
Ṣıdḳ-ıla iḫlāṣ-ıla eyler yolunda cān fedā

7 Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd himmeti efzūn ola
Sāye-i şevketde ol ẕāt olısar revnaḳ-nümā

8 Ḥaḳ anı sū’-i ḳarīnden luṭf idip maḥfūz ide
Ola tevfīḳe muvaffaḳ ‘āleme virip cilā

9 Cümle ‘ālem sāyesinde istirāḥat etmede
Kendiden ḫoşnūd [u] rāżī ser-te-ser bay u gedā

10 Vire Ḥaḳ firdevs-i ā‘lāda aña ‘ālī-maḳām
İde maḥşerde şefā‘at ol Muḥammed Muṣṭafā

11 Ḥavż-ı Kevşer’den müyesser ola ol mā-i zülāl
Ḥūr [u] ġılmān nūr-ı vildān eyleye Mevlā ‘aṭā

12 Her ne deñli medḥ idersem biñde bir gelmez dile
Ṣaḳlaya cismiñ kederden ol Cenāb u Kibriyā

13 Dā’imā ehl-i kemāle i‘tibār etmekdedir
Dü cihānda Ḥaḳ te‘ālā baḫş ide ẕevḳ [u] safā

14 Her umūruñ Ḥaḳḳ’a tefvīż eylemiş bī-iştibāh
Cümle aḫlāḳı ṣadāḳat vire Ḥaḳ ‘ömre beḳā

15 Devletiñ her bir umūrun ḥüsn-i tanẓīm etmede
Rūz [u] şeb kārı odur yoḳ ġayrı aṣlā mā-cerā

16 ‘Irḳ-ı ṭāhir olduġunda yoḳ-durur aṣlā gümān
Merd-i kāmilden cihānda kimseye gelmez ḫaṭā

17 Varna şehrin çün ḳudūmuñla müşerref eylediñ
Merḥametle hem mürüvvet sende mevcūd bī-nühā

18 Ben du‘ācıyım Ḫudā cismiñ ḫaṭādan ḥıfẓ ide
Devletiñ müzdād olup hem ola ḥācātıñ revā

19 Dā’im olsun devletiñ ol Ka‘be Zemzem ‘aşḳına
İde maḳṣūdāta nā’il Ḥaḳ seni yevmü’l-cezā

20 Cümle ‘ālem iftiḫār itdi teraḳḳī şānına
Rütbe-i vālāya Mevlā eyledi bī-şekk sezā

21 Şüphesiz şāyestedir terfī‘-i şāna çün o ẕāt
Ḥażret-i Bārī ‘aṭā ḳılmış aña ṭab‘-ı seḫā

22 Vaṣfiyā tārīḫine düşdi anıñ tārīḫ cedīd
Oldu en‘ām-ı hümāyūn irdi her derde devā

97.

19a **Varna Nā’ibi Meḥmed Emīn Efendi’niñ Kerīmesi ve Oġlu Ḥaḳḳında Tanẓīm Şod**
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Cihāndan göçdü Ṣıddıḳa irişip emr-i Rabbānī
Ṣabāvetde irip va‘de görüp ḥavrā [vü] ġılmānı

2 Peder māder vefātımdan be-ġāyet olduñuz maḥzūn
Bu şerbetden içer elbet cihānıñ cümle insānı

3 Ḫudā ṣabr [u] tekemmül luṭf ide iḥsān-ı fażlından
Te’essüf çekmeñiz zīrā bilirsiz ki cihān fānī

4 Buyurdu *kullu şey-in hālikun*[149] emriñ kelāmında
Ḫudā ḳavlinde ṣādıḳdır ki inzāl itdi Ḳur'ān'ı

5 Ṣabāvetde girip cennet sarāyında olup sākin
Temāşā eylerim firdevs-i ā'lā bāġ-ı Rıḍvān'ı

6 Gelip ḳarşıma ey māder peder ḥaḳḳıñ ḥelāl eylen
Tamām oldu benim 'ömrüm göñül 'arż itdi vildānı

7 Muḥaḳḳaḳ vārid olmuşdur ki *kullu men 'aleyhā fān*[150]
Ne çāre böyle cārī oldu Ḥaḳḳ'a emr-i fermānı

8 Şefā'at eylerim yarın size ol rūz-ı maḥşerde
Baña şefḳat idip hīç etmemekdir āh ü efġānı

9 Ḫudā virdi Ḫudā aldı dimekden ġayrı yoḳ çāre
Naṣīb ide Te'ālallāh ḳamuya ḥüsn-i īmānı

10 Bedel iḥsān ide Mevlā be-ḥaḳḳ-ı Ka'be [vü] Zemzem
Resūl-i kibriyā ḥaḳḳı irişe fażl-ı iḥsānı

11 Daḫı ol 'İzzet Aḥmed Efendi yek civārımdır
Meger biz Varna şehrinde idindik ḳabr [ü] meskānı

12 Benim şefḳatli sulṭānım göñülden etmeñiz iḫrāc
Derūna gelmesin ẕerre bu fürḳat nār-ı hicrānı

[149] *kullu şey'in hālikün:* "O'nun kendinden başka her şey yok olacaktır" (Kassas 28/88).
[150] *kullu men 'aleyhā fān:* "Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir." (Râhmân 55/26).

13 Sitanbul’da Ẕekiyye Ḫanım ol hemşīremiz Mevlā
Mu‘ammer müstedām ide ki zīrā görmedik anı

14 Emīne duḫteriñ ‘ömrün daḫı Ḥaḳ eyleye efzūn
Mürüvvet göstere kim olmaya hīç ḥadd u pāyānı

15 Cenāb-ı Ḥażret-i Mevlā vücūduñ eyleye maḥfūẓ
Ḫaṭālardan ba‘īd ide be-ḥakḳ-ı ẕāt-ı ekvānı

16 Bi-ḥamdillāh ṣabāvetde ikimiz eyledik pervāz
Uçup cennet sarāyında gezerler bāġ-ı seyrānı

17 Bu ḥālet yüce ni‘metdir beher ‘abde naṣīb olmaz
Teşekkür lāzımındandır bilenler ḥükm-i Yezdānī

18 Livāü’l-ḥamd-i büşrāda Ḫudā mesken naṣīb ide
O günde Ḥażret-i Ḥaḳḳ’ıñ irişse derde dermānı

19 Ḫudā dünyāda olduḳça ide iḥsān ‘ināyetler
Rıżā lāzım bu aḥvāle şular ki buldu devrānı

20 Ḫayırlı bir ḫalef iḥsān ide ol Ḥażret-i Bārī
Bedel ola bize bī-şekk te‘ālā vire şādānı

21 Ḳamuya elvedā‘ itdik görüşmek maḥşere ḳaldı
Rıżā ol emr-i Mevlā’ya bulasız ḳurb-ı sulṭānı

22 Birimiz Varna şehrinde cihān mülküne gelmişdik
Yine irdi ecel anda çü böyle ḥükm Ṣamedānī

23 Selām olsun Ẕekiyye Ḫanım’a ḥaḳḳıñ ḥelāl etsin
Cihān bāġında ẕürriyet görüp ol ala meydānı

24 Gelenler fānī dünyāya misāfir-veş gelip gitdi
Ser-ā-pā cümlesi göçse gerekdir dünyā mihmānı

25 Bu mevtiñ şerbetin elbet içiser ḫalḳ-ı dünyā hep
Ḫarāb olsa gerek bir gün şehā ‘ömrün diger ḥānı

26 Ḫalāṣ olmaḳ degil mümkün ecel geldikde insāna
Velī hīç görmeye zaḥmet idenler fi‘l-i cihānı

19b

27 Cihān mülkü seniñ olsa aña hīç iftiḫār etme
Müfīd olmaz ‘azīzim dünyede hīç ‘aḳl-ı şeyṭānı

28 Beḳā mülkünde Mevlā şād [u] ḫandān eyleye luṭfen
Kemāl ü faẓl-ı luṭfundan müyesser ide evṭānı

29 Vefāsı yoḳ bu dünyānıñ ne lāzımdır göñül virmek
Velī bī-hūş olanlar dünyede maḥẓūẓ olur cānı

30 Ḳula ḳulluḳ gerek ancaḳ Ḫudā emrine rām olmaḳ
Emīn ide ḫaṭālardan Ḫudā bi’l-cümle iḫvānı

31 Vekīl itdi bu naẓmımda beni Ṣıddıḳa ey Vaṣfī
Bıraḳdım ḫāmeyi elden dil itdi āh [ü] nālānı

98.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey göñül hīç sāde-rūlarda ḥalāvet ḳalmadı
Ehl-i ‘aşḳa ẕerre anlarda leṭāfet ḳalmadı

2 Āşinālıḳ merḥabā yoḳ rūy-ı dilden yoḳ eṯer
Ḳalb-i maḥzūn-ı keremler hem i‘ānet ḳalmadı

3 Ḳanda bir var-ısa nā-dān ülfet eyler tāzeler
Ẕerre deñli ehl-i ‘irfāna ḥimāyet ḳalmadı

4 Bulsalar Ḥaḳḳ’ıñ selāmın bile vermez tāzeler
Ehl-i ḥāle i‘tibār eyler ne ḥācet ḳalmadı

5 Cāhile baş tācı olma ḫāk-i pāy ol kāmile
Ḫūb rūlarda göñül ehl-i sa‘ādet ḳalmadı

6 Cānını ḳurbān iderseñ bir pula degmez göñül
Cümle beyhūde olur ṣāḥib-seḫāvet ḳalmadı

7 ‘Aşḳ [u] sevdā bir marażdır ādemi eyler zebūn
Vāḳıf-ı esrār olan ehl-i kemālet ḳalmadı

8 Vaṣfiyā beyhūde efġān eyleme yoḳ fehm ider
Şöyle bil ki tāzelerde hīç ṣadāḳat ḳalmadı

99.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Derziler şol müşterī esbābını ölçer biçer

Her zamān mi‘mār olan ebnāsını ölçer biçer

2 Tāzeler ehl-i kemāle nādir eyler iltifāt
Eşḳıyāya cā-be-cā iḥsānını ölçer biçer

3 Mīve-i vaṣlıñ ‘aṭā ḳılmaḳ dilerse ‘āşıḳa
Der-‘aḳab tenhā maḥal meskānını ölçer biçer

4 Sīm [ü] zerden ḥaẕẕ iderler bu zamānıñ dil-beri
Ol zamān büse kerem icrāsını ölçer biçer

5 Ehl-i ḥāle i‘tibār etmez zamānıñ tāzesi
Himmet almaz cāhile ikrāmını ölçer biçer

6 Görmeden ehl-i mürüvvet tāzelerde ey göñül
Āşinālıḳ eyleseñ eṭvārını ölçer biçer

7 Feyż-yāb olmaḳ dilerseñ ḫıdmet it kāmillere
Himmete vāṣıl olup her rāzını ölçer biçer

8 Eşḳıyāya raġbet eyler tāzeler ḥikmet nedir
İmtizāc u iḫtilāṭ esrārını ölçer biçer

9 Ol sebeb terfī‘-i şān etmez ‘azīzim tāzeler
Cümle nā-ehle kerem en‘āmını ölçer biçer

10 Tāze sevmekden ferāġāt eylemek mümkün degil
Murġ-ı dil her dā’imā aḥvālını ölçer biçer

11 Vaṣfiyā dünyā ḫarāb-ender-ḫarāb olmaḳdadır

Sevdigi uġruna insān varını ölçer biçer

100.

20a **Güft-i Vaṣfī Seyyidī'niñ (?) Şi'rine Naẓīre**

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

1 Bu ġamgīn göñlümü dil-şād idip gel eyle iḥyā dost
Anı taṭhīr idip şol miṣl-i mir'āt-ı mücellā dost

2 Ḳalıpdır murġ-ı dil çoḳdan beridir gūşe-i ġamda
Ṣadā-yı 'andelibü'l-cān ola ḥāżır müheyyā dost

3 Ḫarāb-ender-ḫarāb olsun mu cānā bende-i kemter
Bilirsin ki ne müşkil derd olur bu 'aşḳ [u] sevdā dost

4 Egerçi 'arż-ı ḥācāt eylesem olmaz dilek maḳbūl
Bu itdigiñ cefāya rāżī olmaz ẕerre Mevlā dost

5 Kemend-i zülfüñe ber-dār olursam ġam yemem ẕerre
Anı seyrān iden üftādeler etsin temāşā dost

6 Güzellik kimseye bāḳī degildir fānī dünyāda
Cihānda 'aşḳ [u] sevdā ehl-i ḥāle özge da'vā dost

7 Göñül yapmaḳ gibi aṣlā cihānda bir ṣevāb olmaz
Nevāzişle hele 'uşşāḳa eyle bir temennā dost

8 Naẓīre ḳaydına Seyyid düşüpdür şevḳ-ıla Vaṣfī
Oḳursa şi'rini 'uşşāḳ ider taḥsīn ser-ā-pā dost

101.

Güft-i Vaṣfī Der-ḥaḳḳ-ı Ma‘lūm-ı Naẓīre-i Na‘tī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Nev-bāzār-ı ‘aşḳa dūş olanlarda ḥarıḳlıḳ var
Muḥaḳḳaḳ ol maḥalde ehl-i ḥāle bir ışıḳlıḳ var

2 Yaratmış ṣun‘-ı ḳudretle cemāliñ Ḥaḳ Te‘ālallāh
Hele şol ḫūb cemālinde ki Yusūf’dan refīḳlıḳ var

3 Dü mim yek şın ḥurūfātı cihānı pür neşāṭ itdi
İşārātı o mimiñ şın ḥarfinde şefīḳliḳ var

4 Muḥaḳḳaḳ bāġ-ı ḥüsn içre yazılmış ḫaṭṭ-ı ḳudretle
Ki heẕā şāh-ı ḫūbānı ki şeklinde ṣadīḳlıḳ var

5 Hele şol ḫāl-i Hindūlar ruḫ üzre iḳtisām olmuş
Ki ṣayd eyler göñül murġun o dil-berde ‘atīḳliḳ var

6 Cemāl ü ḥüsn-i ecr neş’esiyle şād olup ‘ālem
Kelām-ı bülbül ü bāġ-ı belāġat birle rıḳlıḳ var

7 Niçe demden beridir ġıll [u] gışdan ġamdadır ‘uşşāḳ
Meşāmm-ı ehl-i ḥālde ḥaylī demdir bir ṣınıḳlıḳ var

8 Bulup tenhā der-aġūş eyleyince sīneye yārı
Ṭabābetle şifā ḥāṣıl olur anda ḥazıḳlıḳ var

9 Görünce bendesin ol serv-i ḳāmet merḥabā itdi
Nezāket gösterip erbāb-ı ‘aşḳa çün ṭanıḳlıḳ var

10 Bu dil pür ḫūnumuz nevres-şikāre mā’il olmuşdu
Görüp ol şūḫı mest oldum reh-i ‘aşḳa raḥīḳlıḳ var

11 Muḥaḳḳaḳ görmedim çoḳdan beri hīç miṣl [ü] mānendiñ
Ferāset anda ḫatm olmuş hele anda daḳīḳliḳ var

12 Anı medḥ etmeden maḳṣad sezā olmuşdur ey Vaṣfī
Metā‘-ı vaṣlına virdiñ revāc anda ‘aḳīḳliḳ var

102.
Güft-i Vaṣfī
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Dilā bu dehr-i fānīde muḥibb-i bī-riyā nādir
Egerçi fehm [ü] idrāk eyleseñ ṣadra şifā nādir

2 Ta‘ayyuş derdidir ‘ālemleri böyle iden ḫayrān
Anıñçündür eḥibbāda göñül derde devā nādir

3 Ṣaḳın fāş etme esrārı derūnunda anı ketm it
Muḫāṭab anı setr etmez dü çeşme tūtiyā nādir

4 Niçe dost ṣūret-i Ḥaḳ’dan gelir bir ḫasb-ı ḥāl eyler
‘Adāvet ṣoñra āmāde ki zīrā aṣdikā nādir

5 Müsāvī ẓāhir ü bāṭın bulunmaz ey göñül şimdi
Bu ‘ālem seyre mā’ildir hele ḫācet revā nādir

6 Cihānı irtikāb ü irtişā dā’im ḫarāb eyler

Derūn-ı ehl-i ḥāl içre anıñçündür ṣafā nādir

7 Kime eylük iderseñ ‘āḳıbet kemlik olur ẓāhir
Bu ‘ālemde budur ben bildigim ey dil vefā nādir

8 Niçeler ḥaḳḳı ketm eyler bilirken ‘aksini söyler
Ne ḥikmet mü’min-i kāmil muvaḥḥid aṣfiyā nādir

9 Muḥaḳḳaḳ nefs-ile şeyṭān idip ‘ālemleri iġfāl
Ṣadāḳat hem muḥabbet ṣanasıñ ki muṭlaḳā nādir

10 Ḫuṣūṣā sīm [ü] zerdir ‘āleme evrād göñül şimdi
Kesāfet var göñüllerde hele neş’e bulan (?) nādir

11 Ḫudāyā feṭḥ-i bāb eyle keremle baḳma noḳṣāna
Ḫulūṣ-ıla ‘ibādet yoḳ mürüvvet Vaṣfiyā nādir

103.

20b **Naẓīre-i Merbūṭ-ı Zeyl**
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

I.

Göñül dünyāda mihmān ol ne ḥāṣıl nāmdan ġayrı
Şeb-i ẓulmet iḥāṭā etmede aḫşamdan ġayrı
Dilersem būse virmez ol güzel bayrāmdan ġayrı
Vücūmdan görünür ḳalmadı esḳāmdan ġayrı
Cihānda ḳalmadı ārzū ṭolu bir cāmdan ġayrı
Ḫarāba yüz ṭutup cismim meger düş nāmdan ġayrı
Ṣorar yoḳ ḥāṭırım aṣlā benim gül-fāmdan ġayrı
Bedende ḳalmadı sermāyemiz sersāmdan ġayrı

Netīce bulmadım lezẕet viṣāl en‘āmdan ġayrı
Ḥayāt-ı cāvidān ancaḳ bulunmaz kāmdan ġayrı
Ümīdim yoḳ cihānda kimseden Mevlāmdan ġayrı
Hele dünyāda yoḳdur ḥasb-ı ḥāl ālāmdan ġayrı

II.

Göñül şimdi eḥibbāda budur ẓannım ṣafā yoḳdur
Eger idrāk olunsa kimsede ṣadra şifā yoḳdur
Gedālarda ḳanā‘at aġniyālarda seḫā yoḳdur
Kemālet ehline muṭlaḳ cihānda cān fedā yoḳdur
Ma‘ārifler kelāmında hele ey dil ḫaṭā yoḳdur
Ḫuṣūṣā sāde-rūlarda ki ‘uşşāḳa vefā yoḳdur
Anıñçün ehl-i ḥāliñ ḳalblerinde pür cilā yoḳdur
Cihānda zümre-i nā-dāna aṣlā intihā yoḳdur
Hele ḫūbān yanında ẕerre ḥācetler revā yoḳdur
Güzeller ehl-i ‘aşḳıñ ḥaḳḳını aṣlā edā yoḳdur
Ümīdim yoḳ cihānda kimseden Mevlāmdan ġayrı
Hele dünyāda yoḳdur ḥasb-ı ḥāl ālāmdan ġayrı

III.

Göñül ol şūḫ-ı mümtāz levḥ-i dilde ber-ḳarār mıdır
Baña eglence ancaḳ serv-ḳāmet gül-‘izār mıdır
Beni ḥayrān u dembeste iden ol nev-bahār mıdır
Göñülde ġıll [u] ġış ancaḳ dilā murġ-ı firār mıdır
Şeb [ü] rūz dilde virdim dā’imā hep āh ü zār mıdır
Beni sermest ü lā-ya‘ḳıl iden ol ḫūb nigār mıdır
Bu cismim nā-tüvān olmaḳ benim leyl ü nehār mıdır
O şūḫuñ olması ẓāhir beher dem intiẓār mıdır
Ne deñli cevr iderse şūḫ-ı mümtāz iftiḫār mıdır
Ġazeller eylemek īcād ezelden ictisār mıdır

Ümīdim ḳalmadı cihānda kimseden Mevlāmdan ġayrı
Hele dünyāda yoḳdur ḥasb-i ḥāl ālāmdan ġayrı

IV.

Ne deñli cehd olursa ḥikmetullāh feṭḥ-i bāb olmaz
Murādullāh ta‘alluḳ etmese kesb feyż-yāb olmaz
Hele ‘aşḳıñ ocāġında şu kim nāra kebāb olmaz
Muḥabbet meclisinde yansa da hīç behre-yāb olmaz
Kelām-ı ṭa‘n-ı zāhid ile ‘āşıḳ ıżṭırāb olmaz
Kemālāt ṣāḥibiñ cānān dimesin müsteṭāb olmaz
Cihānda zümre-i nā-dān ḥaḳīḳat kām-yāb olmaz
Ne deñli menzil almaḳ istese ol rāh-yāb olmaz
Göñülde Vaṣfiyā lezzet olanlar inḳılāb olmaz
Ḥaḳīḳatden ḫaberdār olmayanlar intiḫāb olmaz
Ümīdim ḳalmadı cihānda kimseden Mevlāmdan ġayrı
Hele dünyāda yoḳdur ḥasb-ı ḥāl ālāmdan ġayrı

104.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 ‘Arż-ı ḥāl itdim murādım ol perīye gel dedi
Vaṣl-ı bāġımda bulup neş’e derimde ḳal dedi

2 Pāyına yüz sürdüm anıñ ṣad hezār itdim niyāz
Rūy-ı dil ‘arż itdi ol şūḫ gel murādın al dedi

3 Pür cilā itdi göñül murġun o meh-rū şevḳ-ıla
Ḥālime raḥm eyleyip maḫbūb-ı ḥürrem fal dedi

4 Yoḳ derūnumda dilā aġyār-ı bed-h^{w}āh ḥatşesi (?)[151]
Remz-i nā-ma‘dūda dil çün aṣdak-ı aḳval dedi

5 Vaṣfiyā ḳıl *ḥasbiyallāh*[152] ‘aşḳ-ı şevḳullāh ile
Ḥaḳ Te‘ālallāh ‘ibāda *yā ‘ibādī*[153] sal dedi

105.

21a **Güft-i Vaṣfī**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Bugün zaḥmet çekip cānā be-ġāyetde zebūn olduḳ
Ṣaḳın ṭa‘n etme sulṭānım sefīl ü hem cünūn olduḳ

2 Vücūdum ḥasta olmuşdur anuñçün eylerim şekvā
Vürūda muntaẓır göñlüm ne ḥikmet ser-nigūn olduḳ

3 Kerem ḳıl ḥücreye teşrīfe ġayret eyle sulṭānım
Daḫı ol şūḫ ile teşrīfine biz reh-nümūn olduḳ

4 Nezāket bir cevāhirdir bilen merde pesendim var
Şehā ġāyet perīşānım şecā‘atde mütūn olduḳ

5 Tesellī lāzımındandır mizācsız ‘abde nā-çāre
İcābet da‘vete lāzım bu ḥālāta maṣūn olduḳ

6 Alınca deste ḫāme çoḳ kemālet gösterir Vaṣfī
Maḳādirdān yanında bī-gümān ṣāḥib-fünūn olduḳ

[151] Kelimenin imlası “خشه سی” şeklindedir.

[152] *Ḥasbiyallāh:* “Allah bana yeter…” (Tevbet 9/129; Zümer 39/38).

[153] *yā ‘ibādī:* “Ey kullarım!...” (Ankebût 29/56; Zümer 39/10, 16, 53; Zuhruf 43/68).

106.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey göñül gözyaşı aḳsın dīdeden ḳıl āh ü vāh
Ḳalbimi memnūn ider hīç kimseler yoḳ āh ü vāh

2 Bir güzelden ayrı düşdüm gözyaşı durmaz aḳar
N’eyleyip n’itsem gerek zār eylerim hep āh ü vāh

3 Şöyle maḥzūnum ki aṣla ḳalmadı ṣabra ḳarār
Olmuşum ġāyetde sersem kārım oldu āh ü vāh

4 Niçe bir āh-ile efġān niçe bir endīşeler
Ṣabra ṭāḳat ḳalmadı oldum perīşān āh ü vāh

5 Kimse bilmez ḥālimi yandım ṭutuşdum āteşe
Ḫ^{w}āb-ı rāḥat ḳalmadı cismimde ancaḳ āh ü vāh

6 Ey güzeller ser-firāzı ḫūb cemāliñ görmedim
Ḫāṭıram ile tesellī sākin olsun āh ü vāh

7 Merḥamet yoḳ mu derūnuñda ‘aceb aṣlā seniñ
Gözlerim yollarda ḳaldı virdim oldu āh ü vāh

8 Şöyle yanmışdır vücūdum olmuşum ẓıll-ı ḫayāl
Giceler tā ṣubḥa dek ẕikrim olupdur āh ü vāh

9 N’eyledim n’etdim saña ey māh-rūlar serveri

Raḥm-ı şefḳat eyle zīrā ḥāli olmaz āh ü vāh

10 Lāyıḳ oldur cān fedā etmek yoluñda[154] ey güzel
Tā ki teskīn ola āteş hem derūndan āh ü vāh

11 Dīn [ü] īmān ‘aşḳına etme cefālar kemtere
Ḳalmadı tende mecālim her kelāmım āh ü vāh

12 Vaṣfiyā işbu niyāza kim ki etmezse diliñ
Āḫir ‘ömründe olısar kārı anıñ āh ü vāh

107.
Güft-i Vaṣfī
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ḫāne-i nā-dāna ger mihmān olursañ yūf saña
Ehl-i ḥālden ġayrıya yārān olursañ yūf saña

2 Ehl-i ‘aşḳıñ meclisinden dūr olandan ol ırāġ
Sen daḫı anlar gibi nā-dān olursañ yūf saña

3 Dil-berin ṭab‘ı daḫı kendi gibi dil-ber ola
Bī-vefā maḥbūba sen ḳurbān olursañ yūf saña

4 Var-ısa sende ẓerāfet ḳıl heves nevres edip
‘Ārifāndan ġayrıya iḫvān olursañ yūf saña

5 Bende ol bābında bī-şekk şol kemālet ehliniñ

[154] İmlâsı “yolumda” olan bu kelime, “yoluñda” olarak düzeltilmiştir.

Eşḳıyānıñ ḥāline seyrān olursañ yūf saña

6 Ehl-i ‘aşḳā ṭā‘n idenler feyż-yāb olmaḳ muḥāl
Bī-hünerle sākin-i zindān olursañ yūf saña

7 Her ne dirse ehl-i ḥāle ḫalḳ-ı ālem ġam degil
Kāmilāndan ġayrıya sulṭān olursañ yūf saña

8 Vaṣfiyā hep sīm [ü] zerde fikr ü endīşe ḳamu
Bī-kerem bī-merḥamet-künān olursañ yūf saña

108.
Güft-i Vaṣfī
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ḥamdulillāh murġ-ı dil endīşeden āzādedir
Ġam feraḥ birdir yanımda dil aña āmādedir

2 Yoḳ naẓar-kerdem ki endīşe idem efkārına
Hecr-i ġamdan ḫāli olmaz şol ki emsel bādedir

3 Çoḳ zamān deryā-yı ‘aşḳa dūş olup Mecnūn-veş
Şimdi el çekdim ḳamudan ‘azm-i rāhım cāddedir

4 Bu zamān maḥbūbları ‘āşıḳları taḥḳīr ider
Eşḳıyāya meyl ider hep şol ki rūy-ı sādedir

5 Vaṣfiyā etme heves aṣlā güzeller ṣaydına
Hīç ḫalāṣ olmaz kederden kim ki ‘aşḳ-ı üftādedir

109.

21b **Tārīḫ-i Seng-i Mezār Ḥasan Efendi İçin Tanẓīm Şod**

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Nāgehān irdi ecel çün eyledim ‘azm-i beḳā
Ummasın hīç kimseler dehr-i fānīden vefā

2 Varna şehrinde otuz yıl ders ile meşġūl olup
Feyż-i Ḥaḳḳ’dan behre-i ‘ilm cümleye oldu ‘aṭā

3 ‘İlm ta‘līm eyledim bunca zamān Allāh için
Ṭālibine ḥiṣṣe-yāb olmaḳ için itdim du‘ā

4 Çünki va‘de āḫire irdi bu dem virmez amān
Aradım hīç bulmadım bu derde bir dürlü devā

5 El-amān yā Rab mu‘āf it cürm [ü] ‘iṣyānım benim
Virmişim ben ṭavḳ-ı gerden Ḥaḳḳ’a teslīm-i rıżā

6 El-vedā‘ itdim ḳamu evlādıma ensābıma
Ḫayr-ıla yād eylesinler ṣıdḳ-ıla ṣubḥ u mesā

7 Ḥasan Efendi müderris itdi ‘uḳbāya sefer
Rūḥumu şād eyleye luṭfen Cenāb u Kibriyā

8 Cümleden maḳṣad du‘ādır Fātiḥa iḥsān ola
Bir du‘ā ḳıl ide maḥşerde şefā‘at Muṣṭafā

9 Ḥaḳ te‘ālā raḥmet etsin fażl-ı iḥsān eyleyip
Meskenim cennāt-ı ‘ālī eyleye yevmü’l-cezā

110.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ṭab‘-ı nāzik sende mevcūd hem ẓerāfet ey Emīn
Murġ-ı dil maḥẓūẓ olup senden be-ġāyet ey Emīn

2 Şöyle mesrūr eylediñ ḫıdmet idip ta‘ẓīm-ile
Ḥaḳ müyesser eyleye bī-ḥad kemālet ey Emīn

3 Her kelāmıñ cāna virmişdir ḥayāt-ı cāvidān
Dü cihānda olasın ehl-i sa‘ādet ey Emīn

4 Şevḳ-ıla itdim du‘ālar bārekallāh ḥāline
Degme bir dil-berde olmaz işbu ḥālet ey Emīn

5 Cān teleẕẕüẕ kesb idip her bir kelāmıñdan seniñ
Himmete vāṣıl olur ehl-i ṣadāḳat ey Emīn

6 ‘Āşıḳa ta‘ẓīm-i ikrām eylemek cevher bahā
Sende buldum şüphesiz ‘irfān ferāset ey Emīn

7 Ḥaḳ te‘ālā feyż-yāb ide dü ‘ālemde seni
Ḫāme ḥaḳḳında ṣenālar bī-nihāyet ey Emīn

8 Sen daḫı bildim ki tekrīm eylediñ bu kemtere
Ol sebebden bulmadım sende ḥamāḳat ey Emīn

9 ‘Ömrüñ olduḳça cihānda her işiñ āsān ola

Ḥaḳ te‘ālā luṭf ide iḥsān selāmet ey Emīn

Vaṣfiyā ol şūḫ-ı mümtāz görmesin ẕerre elem
Ḫāme medḥiñ eylese lāyıḳ şecā‘at ey Emīn

111.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

Mīve-i vaṣlıñ beher derde devādır ey Ḥasan
Bī-gümān yoluñda cānım hem fedādır ey Ḥasan

Nār-ı ‘aşḳıñ cismimi yaġmaya virdi el-amān
Būse-i vaṣlıñ seniñ ṣadra şifādır ey Ḥasan

‘Aşḳ [u] sevdā bir maraẕdır itdi cismim nā-tüvān
Umarım bābıñda ḥācetler revādır ey Ḥasan

Ka‘be Zemzem ‘aşḳına ḳıl bendeñe vaṣlıñ ‘aṭā
Vuṣlatıñ ẕevḳı baña a‘lā ṣafādır ey Ḥasan

Eylerim bābıñda feryād merḥamet ḳıl ḥālime
Rūz [u] şeb ‘aşḳıñla kārım bil bükādır ey Ḥasan

Olmuşum ‘aşḳıñla şeydā ḥüsnüñe müştāḳ olup
Luṭf idip inṣāfa gel kārıñ cefādır ey Ḥasan

Būse-i vaṣlıñla memnūn eyle ey rūḥ-ı revān
Cümle varım yoluña çoḳdan hebādır ey Ḥasan

8 ‘Aşḳ [u] şevḳiñle helāk etmek midir ḳaṣdıñ seniñ
Bu ‘alāḳa başa püsküllü belādır ey Ḥasan

9 Düşmüşüm ṣaḥrālara ‘aşḳıñla ben Mecnūn-miṯāl
Nāra yandı bu vücūdum intihādır ey Ḥasan

10 Vaṣfiyā hīç ḥālime bir çāre bilmem n’eylesem
Cān [u] dilden saña kārım merḥabādır ey Ḥasan

112.

22a **Güft-i Vaṣfī Sālim Efendi’ye Naẓīre**
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Perçemiñ ruḫsārına dökdükde ey ṣāḥib-zamān
Pür żiyā eyler cemāliñ şu‘le-yāb olur cihān

2 Yoḳ mānendiñ ‘ālem içre ḫāme medḥiñ eylesin
Velvele ṣaldıñ cihāna el-amān ey nev-civān

3 Eyle ‘uşşāḳa teraḥḥum ḥüsnüñe etme ġurūr
Ser fedā eyler yoluñda ehl-i ḥāller bī-gümān

4 Ġabġabıñ ṭopu hey āfet ‘āşıḳı bī-cān ider
Ṣad hezār üftādeler baḫş etmede yolunda cān

5 Nev-edālarla efendim āftāb-i ṭal‘atiñ
Virmede cevr ü eẕālar dil ider āh ü fiġān

6 Merḥabālar eyle ‘uşşāḳa nevāzişlerle sen
Dü cihānda kesb idem dirseñ egerçi ‘alī-şān

7 Ḳaşlarıñ miḥrābına uysam imām olsam n’ola
Ġamze-i cellādıñ olmuşdur hemān ṣāḥib-ḳırān

8 ‘Aşḳ [u] sevdā ādemi bülbül gibi söyletdirir
Olsa mir’āt-ı mücellā neş’e bulur ‘āşıḳān

9 Etme aġyāra telaṭṭuf ey melek-sīmā güzel
Ḫıfẓ ide cismiñ seniñ Ḥāfiẓ Cenābü’l-Müste‘ān

10 Rūz [u] şeb ‘āşıḳların etmekdedir ceng ü cidāl
Māh cemāliñ dilde tesbīḥ oldu ey rūḥ-ı revān

11 Salma zanbaḳ ṣıġar mı şi‘rine aṣlā seniñ
Māh-rūlar ‘aşḳ [u] şevḳin levḥ-i dilde ḳıl nihān

12 Bir temennā etse ol şūḫ ḳalbimi memnūn ider
Pür ġażab olduḳda bī-şekk cismim eyler nā-tüvān

13 Vaṣfiyā tanẓīr-i eş‘āra mecālim ḳalmadı
Ḳuvvet-i güftāra muḥtāc fehm ider ‘āşıḳ olan

113.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ḫāṭırım yapmaḳdır ancaḳ dülger olmaḳdan murād
Nūr [u] fer baḫş eylemekdir ülker olmaḳdan murād

2 Ḫūb cemāle mālik olmaḳ ṣun‘-ı ḳudretdir velī

Ḳadr-i ‘āşık añlamaḳdır dil-ber olmaḳdan murād

3 Kāmiliñ ḳadrin bilen dil-ber olısar feyż-yāb
Bī-behā olmaḳdır ancaḳ cevher olmaḳdan murād

4 Şu‘le-yāb etse n’ola dil-ber olan ‘āşıḳları
Pür żiyā olmaḳdır elbet enver olmaḳdan murād

5 ‘Aşḳ [u] sevdā bir marażdır ādemi eyler zebūn
Düşdügü dem ḥāżır iḥrāḳ aḫker olmaḳdan murād

6 Vaṣfiyā feryād [u] efġān etme kim beyhūdedir
Ḳaṭ‘ ola dilden ḥarāret Kevṣer olmaḳdan murād

114.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 ‘Āşıḳ u ṣādıḳ olanlar ġam-güsār üstündedir
Rūz [u] şeb anlar hemān nāmūs [u] ‘ār üstündedir

2 Ḳadr [u] ḳıymet fehm olunmaḳ ey göñül oldu muḥāl
Ol sebeb ehl-i kemālet āh [ü] zār üstündedir

3 *Nefsī nefsī*[155] oldu bu ‘ālem her kişi ḥayretde hep
‘Aġniyālar dā’imā ḫoş nām-dār üstündedir

[155] Kelimenin imlâsı “nefs nefs” şeklindedir.
Nefsī nefsī: “Nefsim! Nefsim!”

4 Güşe-i vaḥdet gibi yoḳdur selāmet ey göñül
Cümle ‘ālem düşdü fikre tārmār üstündedir

5 Zümre-i ḫūbān tekebbür etmede ‘uşşāḳa hep
Eşḳıyā gördükde anlar i‘tibār üstündedir

6 Ehl-i ‘aşḳıñ ḥāṭırın dā’im şikest etmek neden
Dā’im erbāb-ı hünerler i‘tiẕār üstündedir

7 Sīm [ü] zerden vir ḫaber ey dil añadır iltifāt
Bir ‘acā’ib oldu ‘ālem başḳa kār üstündedir

8 Āh [ü] efġān zār [u] giryān etmede ehl-i kemāl
Tāzelerden cevr ü zaḥmet iştihār üstündedir

9 Her kime cānım disek andan gelir bī-ḥad keder
Eşḳıyāya tāze sevmek ictisār üstündedir

10 Tāzeler derdiyle ‘āşıḳlar ḫarāb olmaḳda āh
Bed-du‘ā itdi onlar inkisār üstündedir

11 Bulmadım bir ṭab‘a lāyıḳ ḳadr-i ‘āşıḳ fehm ider
Bī-vefādan murġ-ı dil hep iġbirār üstündedir

12 Vaṣfiyā me’mūl olur mu sāde-rūlardan vefā
Rūz [u] şeb anlar cefāya iftiḫār üstündedir

115.

22b **Velehu Varna Ḳal‘esi İnşāsına Şurū‘ Olmaḳda Olan Tārīḫ**
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Yürü ey ḫāme bismillāh deyip ẕikriñ ola Sübḥān
Saña rehber bi-iẕnillāh ola her dā’imā Ḳur’ān

2 Kemālet göster ey ḫāme kelāmıñ dürr-i meknūn it
Hemīşe mu‘teberlerdir cihānda kāmilü’l-‘irfān

3 Muḥaḳḳaḳ cevheriñ ḳadrin dilā cevher-fürūş añlar
Ḳamusu dād-ı Ḥaḳ ancaḳ olanlar ṣāḥibü’l-iż‘ān

4 Bu sāl içre ‘ināyet emr-i şāhāne olup cārī
Buyurdu nuṭḳ-ı şevket Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān

5 Leb-i deryāda Varna Ḳal‘esiñ inşā murād oldu
Müceddid ‘avn-ı bār-ile ola ma‘mūr [u] ābādān

6 Muḥaḳḳaḳ emr-i şāh-ile olup inşāsına me’mūr
Ki Luṭfullāh Efendi Varna’ya vārid olup ol ān

7 Bi-ḥamdillāh idip teşrīf Ḫudā’nın ‘avn-i feyẕiyle
Sürūra ġarḳ olup ‘ālem du‘ālar eyledi iḫvān

8 Cemāziyel-āḫir ayında ikinci yevm-i Çarşanba
Geçip sa‘āt ṭoḳuz ḥükmüñ esāse oldu çün meydān

9 Ahālī cümle cem‘ oldu gerek bay u gerek ednā
Tecemmu‘ eyledi ‘ālem daḫı bi’l-cümle ṣıbyānān

10 Muḥāfıẓ Ḥażret-i Sālim Paşa ḥāżır o meclisde
Feraḥlar kesb olup şöyle olupdur cümle dil şādān

11 Şerī‘atle ṭarīḳat hem ḫaḳīḳat ma‘rifet cümle
‘Adūya inkisār oldu ola tā ḫāk-ile yeksān

12 Du‘ālar oldu bī-ḥad ṣıdḳ-ıla iḫlāṣla ol dem
Didi feryād ile āmīn o demde cümleten insān

13 Ṣabī ṣıbyān idip feryād didiler şevḳ ile āmīn
Du‘ālar müstecāb oldu olup her derdlere dermān

14 Du‘ā tekmīl olup anda revā oldu ḳamu ḥācāt
O demde ẕebh olundu şevḳ-ıla iḫlāṣla ḳurbān

15 Hemān dem niyet-i iḫlāṣ ile vaż‘-ı esās oldu
Müyesser eyle itmāmıñ elā ey Ḥażret-i Yezdān

16 Ki Luṭfullāh Efendi ḳuluna tevfīḳıñ iḥsān it
Şerīkiñ yoḳ naẓīriñ yoḳ ki sensin Vāsi‘ü’l-ġufrān

17 Dü ‘ālemde ‘azīz ü muḥterem ḳıl fażl-ı luṭfından
Cihānda ‘ömrü olduḳça keremler eyle bī-noḳṣān

18 Ḳamu cürmüñ mu‘āf eyle elā ey Ḥażret-i Bārī
Aña luṭf u ‘ināyetiñ kerem ḳıl ḥadd ü bī-pāyān

19 Ḥuṣūṣā rūz-ı maḥşerde Livāü’l-ḥamd-i büşrāda
Naṣīb eyle aña yā Rab niçe ḥavrā ile ġılmān

20 Dü ‘ālemde her emrindeki tevfīḳıñ refīḳ olsun
Muẓaffer ola her dā’im elā ey Ḥażret-i Mennān

21 Refāhiyetle dünyāda mu‘ammer müstedām olsun
Ḳaçan va‘de tamām olsa naṣīb eyle aña īmān

22 Ḳarībān ḳal‘e itmām-ile mesrūr eylesin anı
Göñüller hep ma‘iyyetde du‘ā etmekdedir yārān

23 Murādım bī-tekellüf ülfete bā‘iṣ ola her dem
Muḥabbetle meveddet şādmānīyye ola imkān

24 Tefekkür eyledim tārīḫ binānıñ bed’ine şevḳen
Ṭoġup bir kevkeb [ü] necm-i sa‘ādet raḥmet-i Raḥmān

25 Mücerred ḥarf-i cevherle didim tārīḫin ey Vaṣfī
Didiler cümle mü’minler ḫitāmıñ Ḥaḳḳ ide āsān

(H.1233-M.1818)

116.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Dilā ‘āşıḳlarıñ ḥāli be-ġāyetde mükedderdir
Ne çāre ḥaylī dem ismim ki defterde muḥarrerdir

2 Cefā vü miḥnete ṭāḳat egerçi ḳalmadı lākin
Cihānda ‘ömrüm olduḳça meşaḳḳatler muḳarrerdir

3 Niçe endīşeler çekdim yine ben olmadım āgāh
Anıñçün derd-i ġam her dā’imā dilde mükerrerdir

4 Cihān meh-rūları ḳaddim kütāh etmekdedir el-ān
Derūnda ‘aşḳ-ı şevḳullāh ezelde tā muṣavverdir

5 Ne deñli yāre ‘arż etsem derūnumda olan ‘āşḳı
Dimez ol bī-vefā dil-ber bunuñ ḥāli muṣadderdir

6 Kemālātıñ seniñ erbābına gevherdir ey Vaṣfī
Eger ḳıymet olunsa cümle güftārıñ mücevherdir

117.

23a **Güft-i Vaṣfī**

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey güzel eyle teraḥḥum nūr-ı īmān ‘aşḳına
Etme ḳahr-ile cefālar ẕāt-ı Raḥmān ‘aşḳına

2 Bunca demdir intiẓārım olmadı senden kerem
Fāriġ ol cevr-i eẕādan ulu Sübḥān ‘aşḳına

3 Ḳalmadı cismimde ṭāḳat ey perī inṣāfa gel
Nāra yaḳma bu vücūdum Şāh Süleymān ‘aşḳına

4 Cismiñe cismim ulaşmaḳ murġ-ı dil ārzū[156] ider
Eyle ḥācātım revā sen nūr-ı Furḳān ‘aşḳına

5 Eşḳıyālarla idersin iltifāt-ı iḫtilāṭ
Yaraya merhem kerem ḳıl derde dermān ‘aşḳına

[156] Bu kelimenin imlâsı “عرضو” şeklindedir.

6 Ḫāne-i mülküm ḫarāb-ender-ḫarāb etmekdesin
Yine ma‘mūr eyle anı şaḫṣ-ı Loḳmān ‘aşḳına

7 Ṣabra ṭāḳat ḳalmadı aṣlā ne çāre eyleyim
Enbiyālar evliyālar kāmil insān ‘aşḳına

8 Sen hüzāle zümresiyle eyleme geşt ü güẕār
Va‘dine etme taḫallüf ḥūr [u] ġılmān ‘aşḳına

9 Maḳṣūdum vaṣlıñ şarābı bilmiş ol ey māh-rū
Ḥasta cismim eyle iḥyā bāġ-ı Rıḍvān ‘aşḳına

10 Her işiñ āsān ide ol Ḥażret-i Rabbü’l-Mecīd
Her murādıñ ide ḥāṣıl şāh-ı devrān ‘aşḳına

11 İşbu naẓmım ḳıl ḳırā’at ey melek-simā güzel
Der-‘aḳab vaṣlıñ kerem ḳıl sırr-ı Yezdān ‘aşḳına

12 Bir daḫı olmazsa ḥāṣıl maḥşere ḳalsın şehā
Yaḳma göñlüm ey ‘azīzim māh-ı tābān ‘aşḳına

13 Niçe fırṣat oldu vāḳi‘ etmediñ luṭf-ı ‘aṭā
Yalvarıp itdim ricālar āh ü efġān ‘aşḳına

14 Baġrını bilmem seniñ taş mıdır yoḫsa ḥadīd
Oḳuyup şi‘rim tamāmet vaḳt-i ezmān ‘aşḳına

15 Ḳadr [u] ḳıymet fehm iden yanında biñ iḥsān deger
Āteşe yaḳma vücūdum ẕebh-i ḳurbān ‘aşḳına

16 Ey güzel olsa murādıñ luṭfuñ eylersiñ ‘aṭā
Etme sulṭānım bahāne cümle iḫvān ‘aşḳına

17 Hīç revā mı göñlümü yaḳmaḳ şehā vuṣlat için
Ḥālime şefḳat sezādır şād [u] ḫandān ‘aşḳına

18 İşbu şeb ẕātıñla cānā sīne-ṣāf olsam n’ola
Bendeñi gel ḳılma maḫzūn ḥubb-ı cānān ‘aşḳına

19 Yine olmazsa ‘ināyet āh ü efġān eylesem
Merḥametler eyle şāhım ẕāt-ı sulṭān ‘aşḳına

20 Ṭatlı cānımdan uṣandım nā’il-i maḳṣūd ola
Vir cevābıñ hīç cefāsız āh ü nālān ‘aşḳına

21 Murġ-ı dil vuṣlat için bābıñda feryād etmede
Vaṣfī ednāyı sürūr it şāh-ı ḫūbān ‘aşḳına

118.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Göñül murġuna bir ḫūb cemāl ister mi ister yā
Beher dem def‘-i ġam-çün ḥasb-ı ḥāl ister mi ister yā

2 Cihānda zümre-i nā-dān olandan el-amān ey dil
Hele tenhāca bir nūrsun ḫayāl ister mi ister yā

3 Ne ḥikmet tāze sevmekden ferāġat hīç degil mümkün

Velākin sāde-rūda ḫūb ḫiṣāl ister mi ister yā

4 ‘Azīzim ẕerre ṭa‘n etme bu güftāra pesend eyle
Ẓerāfet kān olan dil nev-nihāl ister mi ister yā

5 Zamāne mihribānında vefādan hīç eṣer yoḳdur
Hemān anlarla dil ceng ü cidāl ister mi ister yā

6 Anıñçün feyż-yab olmaz cihānda biñde bir meh-rū
Maḳādir bilmeyen hep ibtiżāl ister mi ister yā

7 Der-āġūş etmede nā-dān zamāne mihribānın hep
O deñli esfehe dil infi‘āl ister mi ister yā

8 Cihānda her civān ‘aşḳıyla aldanma göñül dūr ol
O yolda dā’im elbet i‘tidāl ister mi ister yā

9 Ne çāre yāre māni‘ olmada her dā’imā aġyār
Raḳīb-i nā-sezā ḥarb [u] ḳıtāl ister mi ister yā

10 Muvāfiḳ ṭab‘a yoḳdur bir güzel sevsem dirim Vaṣfī
Güzeller sevmege ḫoş āba şāl ister mi ister yā

119.

23b **Güft-i Vaṣfī Luṭfullāh Efendi Vürūduña**
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Yine bir tāze zemīn aç yürü ey ḫāme-i mā
Ola ‘irfān-ı süḥan-dāna eṣeri naẓm-nümā

2 Eyle evṣāfını bir rātib-i a‘le’ş-şiyemiñ
Ma‘rifet ehl[i] disin böyle olur medḥ ü ṣenā

3 Nām-ı Luṭfullāh Efendi dest-gīri ola Ḥaḳ
Ḥʷācegān zümresi ḫoş ẕāt o velīü’l-na‘īmā

4 Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd rāy-ı müstaḥsen görüp
Ḳal‘eniñ iḥdāṣına inşāsına görmüş sezā

5 Ḥaḳ ide ḫayra muvaffaḳ ola her rāy-ı ṣavāb
Ḫıdmet-i şāhāneye ḳıla güzel sa‘y-ı edā

6 Irḳ-ı ṭāhir olduġu Allāhu a‘lem bī-gümān
Ola her müşkiller āsān Ḥaḳ ide luṭfuñ ‘aṭā

7 Anı bi’l-cümle umūruna muvaffaḳ ide Ḥaḳ
Andadır fehm [ü] ferāset süḥan-ārā ḥaḳḳā

8 Ḥāṣıl-ı ẓāhir olan hem Varna’nıñ iḳbālidir
Açılıp ṭali‘-i mes‘ūd bula ‘ālemler ṣafā

9 Şāh Maḥmūd bendesiyiz bay [u] ednā cümlemiz
İdelim ḳalb-i ḫulūṣ-ıla aña ḫayr du‘ā

10 Devlet-i salṭanatıñ gün-be-gün efzūn ide Ḥaḳ
Devr-i ‘adlinde anıñ ḳahr ola cümle a‘dā

11 Hem-nişīn-i ‘ulemā [vü] ṣuleḥā olduġuna
Vāḳıf oldu ḫayr-ı evṣāfına hep bay u gedā

12 Her murādıñ ide ḥāṣıl Ḥażret-i Mevlā seniñ
Feṯḥ ola her müşkilātıñ ide Ḥaḳ baḫt-güşā

13 Cümle aḫlāḳı müsellem fehm olundu ser-te-ser
Ḳadrini ʻālīʾ ide Ḥaḳ çeşme ola tūtiyā

14 Hep muʻayyeşde göñüller yoḳ-durur ẕerre ḳuṣūr
Ola icrā-yı ṣadāḳat defʻ olup zaḥmet cefā

15 Her umūra himmet eyler ṣıdḳ-ıla iḫlāṣ-ıla
Mīr-i mīrān-ı kirāmdan Ḥażret-i Ṣāliḥ Paşa

16 Pādişāh-ı ʻālem-penāhıñ şöyle ṣādıḳ bendesi
Cümleye ḥüsn-i naẓar etmekde ol baḫt-ı ʻulā

17 Dü cihānda cümle maḳṣūdātını ḥāṣıl idip
Eyleye iḥsān ʻināyet faẓl idip Bārīʾ Ḫudā

18 Ḫıdmet-i şāhānede ḳaç defʻa müstaḫdem olup
Cidd ü saʻy-i ihtimām itdiñ eyā kān-ı seḫā

19 Ḳalʻe-i Varna daḫı himmet ile işden degil
Luṭf-ı Ḥaḳ olsa muḳārīn bulısardır intihā

20 Ben ne ednāyım ki ḫāşā eyleyim ʻarż-ı hüner
Bāʻiṣ-i ḫayr duʻādır sūy-ı Ḥaḳḳ'dan ilticā

21 Vaṣfiyā güftārı ḳaṣr it etme taṭvīl-i kelām
Geldi Luṭfullāh Efendi oldu her derde devā

120.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey göñül bī̇gāne-veş ol meh-perī̇ baḳmaḳ neden
Ol baña yār olmayıp yadlar gibi ḳaçmaḳ neden
Ḫāme evṣāfın idip dā’im hünerler ‘arż ider
Yanıma geldikde ol ṣular gibi aḳmaḳ neden

2 Ol raḳī̇b-i bed-edā ben kemtere eyler ḥased
Ol güzel eṭvārına anıñ ider dā’im pesend
N’ola bir kez bir gice olsañ benimle sī̇ne-bend
Ol raḳī̇be sen bizi iġżāb-ıla çaḳmaḳ neden

3 Ey güzeller ser-firāzı ḳıl kerem inṣāfa gel
Baḫş idip la‘liñ şarābın raḥm idip inṣāfa gel
Ḳalmadı cismimde ṭāḳat luṭf idip inṣāfa gel
İtdigiñ iḥsānların āh başıma ḳaḳmaḳ neden

4 Vaṣfī ol yārıñ yañaġı gül midir bilmem nedir
Perçemiñ rūyunda ḫoş sünbül midir bilmem nedir
Ḫāller gerdānda şol fülfül midir bilmem nedir
‘Aşḳ [u] sevdā ile cismim āteşe yaḳmaḳ neden

121.

24a **Güft-i Vaṣfī Sālim Efendi’ye**

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 ‘Azm-i rāh itdiñ ‘azī̇zim şān-ile meydān-ıla
Meskeniñ oldu Misivri luṭf ile iḥsān-ıla

Anda sen ẕevḳ [u] ṣafā ḳıl sāde-rūlarla hemān
Bunda ben maḫzūn [u] me'yūs olayım efġān-ıla

2 Muġbeçe meskānıdır bildim Misivri bī-gümān
Ġālibā şi'rle dā'im nāṭıḳ olmuşdur zebān
Anda sen icrā-yı aḥkām rūz [u] şeb eyle hemān
Bunda ben endīşe-i ġamlar çekem nālān-ile

3 Ḥaḳ te'ālā ẕevḳını ḳılsın ziyād ü ber-ziyād
Cümleyi maḳṣūdına vāṣıl ide Rabbü'l-'İbād
Anda sen maḫfīce sulṭānım olagör ber-murād
Bunda ben ḳahve siyāhı nūş idem fincān-ıla

4 Ehl-i ḥāle bir müferrih dil-güşā cāy-ı ḳarār
Ḫūblarla 'ıyş-ı ṣoḥbet eyleyip leyl [ü] nehār
Anda sen bulmaḳ gereksin ṭıfl-ı nevres gül-'izār
Bunda ben ġamgīn mükedder hū çekem devrān-ile

5 Yāver olsun rūz [u] şeb her dā'imā maḥrem emīn
Zümre-i 'uşşāḳ içinde 'ācizim kemter kemīn
Anda sen ḳıldıñ tedārik verd-i ḥamrā yāsemīn
Bunda ben kimlerle ülfet eyleyim ḫūbān-ıla

6 Rūz [u] şeb efkār-ı ġamdan murġ-ı dil olmaz rehā
Ḥasb-ı ḥāle ehl-i ḥāl olmaḳ gerekdir dā'imā
Anda sen mir'āt-ı enver ḳıl tedārik Sālimā
Bunda ben göñlüm tesellī eyleyim 'Oşmān-ıla

7 Vaṣfiyā eş'ār-ı tanẓīm ḳalbime eyler sürūr
Ṣad hezār ġamlarla dā'im yevmimiz eyler mürūr

Anda sen ḳalbe getirme ṣaḳınıp aṣlā fütūr
Bunda ben miḥnetde ḳaldım ṭop-ile çevgān-ile

122.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Ġanīdir ‘aşḳla göñlüm ne māl ü ne menālim var
Bu rāh-ı ‘aşḳ [u] şevḳa tā ezelden imtiṣālim var

2 Muḥabbet başḳa ‘ālemdir anı erbāb-ı ḥāl añlar
Anıñçün ehl-i kāmiller ile ceng ü cidālim var

3 Ẓerāfet dād-ı Ḥaḳ’dır zāhidā erbāb-ı ‘irfāna
Ṣaḳın ṭa‘n etme ‘uşşāḳa saña ġāyet celālim var

4 Süḫan-dān olma lāzımdır kemālet ehline dā’im
Cihānda ehl-i nā-dāna dilā pek infi‘ālim var

5 Güzel sevmek ḫaṭā olmaz bilince resm-i ādābın
Benim de dār-ı dünyāda göñül bir ḥasb-ı ḥālim var

6 Cihānda tāze sevmekden ferāġat etmem ey zāhid
Benim de kendi zu‘mumca bir özge iḫtimālim var

7 Güzel cevriñ ‘adū ṭa‘nıñ ma‘āş ḳaydıñ çeker Vaṣfī
Anıñçün ey göñül ‘aḳlım perīşān iḫtilālim var

123.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Fe‘ūlün

1 Muḥabbet ehli her derde devādır
Kemāl ehli bu ḥāle āşinādır

2 Ḫuṣūṣā ehl-i dil olmaḳ ne devlet
Kelāmı anların ṣadra şifādır

3 Sa‘ādet ister iseñ ehl-i dil ol
Maḳādir fehm iden ḥācet revādır

4 Ne bilsin ma‘rifet dünyāda nā-dān
Aña ḥayvān dinir bay u gedādır

5 Ne cevherler olur iḫrāc muḥaḳḳaḳ
Anı söyletdiren ‘aşḳ-ı Ḫudā’dır

6 Ṣaḳın ṭa‘n itme ‘uşşāḳa ‘azīzim
Cemāle ehl-i ḥāller mübtelādır

7 Ġurūr etme ṣaḳın ḥüsne ḥazer ḳıl
Cemāliñ zā’il olur bil hebādır

8 Muḥabbet eyledim eṭvārıña ben
Nasīḫatler muḥabbetler sañadır

9 Eger maḳbūle geçmezse kelāmım
Göñül ġāyet ḫarāb olur fenādır

10 Kelāmıñ dürr-i meknūn oldu Vaṣfī

‘Acā’ib şā‘ir ü şīrīn edādır

124.

24b **Naẓīre-i Merbūṭ-i Bālā**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Ġanīdir ‘aşḳ-ıla göñlüm ne mālım ne menālim var
Ṭarīḳ-ı ‘aşḳ [u] şevḳe tā ezelden imtişālim var

2 Benim ebyāt-ı eş‘āra zebānım nāṭıḳ olmuşdur
Anıñçün gūşe-i vaḥdetde dā’im ḫoşça ḥālim var

3 Cihān maḥbūbları cevr ü cefā etmekde ‘uşşāḳa
Güzel vaṣṣāfı oldum ben kelāmımda me’ālim var

4 Güzeller vaṣfına ḫāme görüp aḫẕ itdigim ba‘żen
Ṣaḳın ṭa‘n etme ey zāhid saña ġāyet celālim var

5 Benim aḥvālime nāẓır olup taḥḳīre ḳaṣd etme
Ki zīrā zāhidā çoḳdan saña pek infi‘ālim var

6 Güzel sevmek için ṭa‘n etme ‘uşşāḳa ḥazer eyle
Cihānda ‘āşıḳān içre benim bī-ḥad kemālim var

7 Sevince bārī dil-berde ẓerāfet lāzımındandır
Anıñçün levḥ-i dilde çoḳ zamāndandır melālim var

8 Ma‘īşet derdine düşmüş cihānıñ bay u ednāsı
Kemālet ehline çoḳdan beridir kīl [u] kālim var

9 Hemān bir ḫırḳa bir loḳma cihānda her meşaḳḳatler
Diyen hīç var mıdır şimdi benim māl-i ḥelālim var

10 Kemālet ehliniñ her bir kelāmı dürr [ü] cevherdir
Göñül eglencesi ey dil ‘aceb aḥsen ḫiṣālim var

11 Güzel sevmek ‘abeş olsun mu uşşāḳa ‘aceb zāhid
Güzeller içre ‘ālemde benim nevres Bilālim var

12 Ẓerāfet fehm iden ‘ārif bilir mevzūn ‘ibārātı
Eger diḳḳat olunsa cevhere beñzer maḳālim var

13 Tesellī ehl-i ‘uşşāḳa dilā elbetde lāzımdır
Anıñçün dil-rübālarda benim aḥsen ḫayālim var

14 Diriġā āh ü efġān etmede her rūz [u] şeb göñlüm
Hele ḥaylī zamāndır levḥ-i dilde iḫtilālim var

15 Cihān fānī vefāsı yoḳ ki *kullu men ‘aleyhā fān*[157]
Ecel geldikde elbetde cihāndan irtiḥālim var

16 Ḫudā Rezzāḳ-ı ‘ālemdir virir bi’l-cümleniñ rızḳın
Ne lāzım ṣevb-i fāḫir ey göñül bir köhne şālım var

17 Çü ḳırdım şīşe-i ‘ārı ne dirlerse disin ‘ālem
Cihānda ferd [ü] vāḥidle ne ceng ü ne cidālim var

18 Teleẕẕüẕ kesb ider cānım ḳaçan bir dil-rübā görsem

[157] *kullu men ‘aleyhā fān:* “Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir.” (Râhmân 55/26).

Cihān maḥbūbları içre benim bir ḫūb cemālim var

19 Raḳīb-i nā-sezāya iltifāt etmem begim aṣlā
Anıñ defʿinde biñ dürlü fünūn u ḫudʿa ālim var

20 Hücūm-ı leşker-i ġamdan cihānda ẕerre ġam çekmem
Ḥarāret olsa müstevlī benim āb ü zülālim var

21 Güzel cevriñ ʿadū ṭaʿnıñ maʿāş ḳaydıñ çeker Vaṣfī
Benim de kendi zuʿmumca bir özge iḫtimālim var

125.
Güft-i Vaṣfī
Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilün

1 Ol perī peyker dilā bilmez teraḥḥum n'idügin
ʿĀşıḳāna luṭf idip bilmez taẓallüm n'idügin

2 Ḳanlı ẓālim baġrımı itdi ḫarāb-ender-ḫarāb
Merḥabā etmek nedir bilmez tebessüm n'idügin

3 Rūz [u] şeb ol nāzenīnim ḥüsnine eyler ġurūr
Ḥāṭıram eyler şikest bilmez terennüm n'idügin

4 Niçe bir üftādeler bābında feryād eylesin
Luṭf [u] şefḳat eyleyip bilmez tesellüm n'idügin

5 Ġamzesi cellāda ey dil n'eyleyip n'itmek gerek
ʿĀḳıbet-endīş olup bilmez tefehhüm n'idügin

6 ‘Āşıḳa ṭa‘n eyleyen ḥayrān u ser-gerdān olur
Ḥāl-i ‘āşıḳdan hele bilmez te’allüm n’idügin

7 Ehl-i ḥāle nīm nigāh-ile nevāziş eylemez
Rūy-ı dil ‘arż eylemez bilmez tekerrüm n’idügin

8 Vaṣfiyā feryād [u] efġān eylemek beyhūdedir
Ehl-i ḥāle müsteḥaḳ bilmez tekellüm n’idügin

126.

25a **Naẓīre-i Merbūṭ-ı Bālā**
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Hemīşe murġ-ı dil maḥbūb sever bir özge bālim var
Velakin şimdilik ḫūbān içinde nev-nihālim var

2 Sezādır şā‘irān medḥin ide ol şūḫ-ı mümtāzıñ
Ki zīrā ruḫları gülgūn-miṣāl portaḳālım var

3 Açıl ey ṭāli‘-i baḫtım ṣa‘ādet yıldızı ṭoġdu
Hele ol māh-ı tābān ile ġāyet ittiṣālim var

4 Raḳībiñ vechini görmek müyesser etmeye Mevlā
Bi-ḥamdillāh ḫalāṣ oldum raḳībden infiṣālim var

5 İḥāṭa eyledi ‘aşḳı benim göñlüm o dil-ber āh
Anıñçündür seherlerde niçe āh ü nevālim var

6 Cihān endīşesi fetret getirdi ḳalbime ammā
Güzeller medḥine aḫẕ eylesem ḫāme mecālim var

7 Mücerred kārıdır mevzūn kelāmlar söylemek ancaḳ
Maʿīşet derdi müşkildir benim ehl [ü] ʿiyālim var

8 Talāḳat bir cevāhirdir muḥaḳḳaḳ dād-ı Ḥaḳ'dır ol
Kelām-ı āḫara baʿżen ne ḥikmet intiḳālim var

9 Müretteb naẓm-ıla mevzūn maḳālat söyleyen gelsin
ʿİnāyetdir baña Ḥaḳḳ'dan ṣaḳın ṣanma zevālim var

10 Zebānım virdidir esmāʾ-i ḫūbān-ı celīlü'ş-şān
Maḳādir fehm iden yanında ey dil mülk [ü] mālım var

11 Cihānda sāde-rūlarla n'ola ben imtizāc etsem
Bu eşnāda güzellerde benim aʿle'l-eʿālim var

12 Nigāh etme ʿadūlar-veş elin çek bizden ey zāhid
Seniñle bilmiş ol zīrā kemālatçe ḳıtālim var

13 Raḳīb-i dīv-i melʿūnuñ yüzin görmek ne lāzımdır
Nigāra ʿazme var çāre ara yerde o ẓālim var

14 İderdim rūz [u] şeb efġān nice biñ āh [u] vāveylā
Velākin levḥ-i dilde şüphesiz ümmīd viṣālim var

15 Raḳībiñ kellesin bī-şekk keserdim seyf-i ḳāṭıʿla
Düşürmem şānıma zīrā benim ṣaçım ṣaḳalım var

16 Şükūfe vaḳtidir şimdi teleẕẕüẕ kesb ider ʿālem
Benim de kendi ḥālimce bir iki üç sifālim var

17 Cihānda ṭaʿn-ı cāhilden ne ġam ehl-i kemālāta
Benim de arḳadan ṭa‘n eyleyen yüz biñ çaḳalım var

18 Gel ey dil-ber baña rām ol Ḫudā cürmüñ muʿāf ide
Seḥerlerde ġanī Perverdigāra ʿarż-ı ḥālim var

19 Ḫudā müẕnibleri luṭf u keremle maġfiret eyler
Ḫulūṣ-ı ḳalb-ile dā’im tażarru‘ ibtihālim var

20 Ferāġat eylemek mümkün degildir senden ey meh-rū
Eger rām olmaz iseñ ‘azm-i seyyāḥa cibālim var

21 Ṣıyām eyyāmı irdi çün tedārik lāzımındandır
Göñül iftār için aʿle’l-e‘ālī kaşkavalım var

22 Yeter kim ḳāfiye teng olmada şimdengirü ey dil
Naẓīre ḳaydına düşmüş ma‘ārif merd-i ‘ālim var

23 Naẓīre lāzım olmuşdur seniñ bu şi‘rine bī-şekk
Misivri’de kitābetde kemālet ehl-i Sālim var

24 Mülāḳāt Ḥaḳ naṣīb ide ḳarībü’l-‘ahd-i eyyāmda
Saña māhī żiyāfātında pek a‘lā kefālim var

25 Cihanda ‘ācizim ehl-i kemālāt içre ey Vaṣfī
Ne deñli söylesem mevzūn yine yüz biñ vebālim var

127.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Cihānda olmadım gitdi dilā hīç ġamdan āzāde
Ta‘accüb eylerim her dā’imā Şīrīn [ü] Ferhād’a

2 ‘Acebdir ‘aşḳ [u] sevdā ādemi bī-şekk zebūn eyler
Perīşān eyleyip göñlün viriser ‘ömri berbāda

3 Güzel sevmek güzel ammā eger rām olsa ma‘şūḳuñ
Velākin hecr müşkildir olunca ʿaşḳa üftāde

4 Degildir iḫtiyār elde ferāġat ġayr-i mümkündür
Cihāñda ehl-i aşḳıñ sergüẕeşti geçdi bālāda

5 Aña beñzer maraż yoḳdur elā yā eyyuhe’l-ʿuşşāḳ
Viṣālden ġayrı yoḳ çāre aña aṣlā bu dünyada (?)

6 Ḳanı bir dil-rübā nāzik bile ‘āşıḳların ḥāliñ
Nevāẕiş göstere luṭfen ‘aṭāya ola āmāde

7 O deñli māh-ı nevres bul fedā ḳıl cānıñ ey Vaṣfī
‘Aceb ḳısmet olur mu öyle dil-ber ‘abd-i nā-şāda

128.

25b **Güft-i Vaṣfī**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Cemāliñ ehl-i ‘aşḳa ḫoş ʿayān olmuşdur ey TevfīḲ
Kelāmıñ dürr-ile mercān beyān olmuşdur ey TevfīḲ

2 Seniñ ‘āşıḳların dā’im yoluñda hū çekerler hep
Muḥaḳḳaḳ ḫūb cemāliñ ḥüsn [ü] ān olmuşdur ey Tevfīḳ

3 Hele ‘āşıḳların içre saña ḥüsnü olup mecbūr
Firāḳından seniñ ol nā-tüvāñ olmuşdur ey Tevfīḳ

4 İşitdim medḥiñ ammā görmedim vechiñ seniñ cānā
Ḳalem destimde gūyā tercümān olmuşdur ey Tevfīḳ

5 Yolunda cān fedā etmek revā ol şūḫ-ı mümtāzıñ
Muʿīniñ dü cihānda Müste‘ān olmuşdur ey Tevfīḳ

6 Oḳur bülbül gibi medḥiñ kemālet gösterip Vaṣfī
Seniñ ḥüsnüñ cihāna rāyegān olmuşdur ey Tevfīḳ

129.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 ‘Aceb kendiye bir ehl-i kemāl ister mi Tevfīḳī
Hele ḫilḳat için bir aba şāl ister mi Tevfīḳī

2 İrişdi şöhretiñ āfāḳa ey dil-ber nedir ḥikmet
Cihānda ‘āşıḳān bir ḫūb cemāl ister mi Tevfīḳī

3 Ṣararmış beñzi ḥüsnünüñ bedende ḳalmamış ṭāḳat
‘Aceb ol derdmend bilmem viṣāl ister mi Tevfīḳī

4 Muḥabbet bir belā şeydir bilen maḥbūba ‘aşḳ olsun
Hele teshīr için bir ḥīle āl ister mi Tevfīḳī

5 Cihān maḥbūbları bilse benim ḳadrim eger cānā
Yolumda cān fedā eyler mecāl ister mi Tevfīḳī

6 Ġanīdir ‘aşḳ-ıla göñlüm ezelden emr-i Ḥaḳ birle
Velī ‘āşıḳ da aḥsen-i ḫayāl ister mi Tevfīḳī

7 Gücenme dil-ber-i ra‘nā be-ḥaḳḳ-ı Ka‘be [vü] Zemzem
Göñül eglencesi bir nev-nihāl ister mi Tevfīḳī

8 Rivāyet itdi rāvīler seniñ şol ḥüsn-i evṣāfıñ
Benim eş‘ārıma hīç infi‘āl ister mi Tevfīḳī

9 Zebānım virdidir esmā’-i ḫūbān celīlü’ş-şān
Bilen ḳadrim ḳomaz elden melāl ister mi Tevfīḳī

10 Yine bir armaġan dilde ṭoġupdur şevḳ-ıla Vaṣfī
Bu güftāra ‘aceb ceng ü cidāl ister mi Tevfīḳī

130.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Dilā erbāb-ı ḥāle ḫūb cemāl ister mi ister yā
Teleẕẕüẕ kesb-i cāna ḫoş ḫayāl ister mi ister yā

2 Diriġā āh [ü] efġān etmede her rūz [u] şeb ‘uşşāḳ
Göñül talṭīfine aḥsen ḫiṣāl ister mi ister yā

3 Elā yā eyyuhe'l-'ūşşāḳ resīd ān dem ki ān ma'şūḳ[158]
Kelām-ı kāmile elbet me'āl ister mi ister yā

4 'Arāfet yek cevāhirdir bilen 'irfāna eyvāllah
Kemālet ehline bir nev-nihāl ister mi ister yā

5 Severseñ bāri dil-berde nezāket lāzımındandır
Velākin sāde-rūda ḫūb maḳāl ister mi ister yā

6 Raḳībiñ kellesin ġalṭān iderdim seyf-i ḳāṭı'la
Raḳīb-i nā-sezāya infi'āl ister mi ister ya

7 Ne ḥikmet sāde-rūlarda vefādan hīç eşer yoḳdur
Vefāsız yāre ey dil hīç ḳıtāl ister mi ister ya

8 Revā mıdır eyā dil-ber ciğer nāra kebāb olmaḳ
Helāk olmaḳ muḳarrer ḥīle āl ister mi ister ya

9 Yanar dil şem'iñe her ān mecalim ḳalmadı ṣabrım
Gönül murġu beher dā'im viṣāl ister mi ister ya

10 Yine bir armaġan cārī olupdur dilden ey Vaṣfī
Naẓīre ḳaydına şā'ir mecāl ister mi ister ya

131.

26a **Güft-i Vaṣfī Paşa Ḳapısında İnşā Olınan Ḳaṣr Süddei (?) Tanẓīm Şod Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün**

[158] Beyitin Türkiye Türkçesine çevirisi şöyledir: Ey âşıklar! Öyle bir zaman geldi ki maşuk, kâmillerin sözüne meyletti."

1 Bir müferreḥ ḫoş binā saḥrāları seyrān ider
Ehl-i ḥāli dem-be-dem ḥayrān [u] ser-gerdān ider

2 Sū-be-sū ehl-i neẓāret kesb-i istiḥzāẓ ide
Bu maḥalde ehl-i ülfet bī-gümān iskān ider

3 Bir ‘aceb medd-i başarlı mesken olmuşdur ki bu
Her gören ‘ārifleri inşāsına ṣa‘bān ider

4 Ḥażret-i Ṣāliḥ Paşa inşāsına oldu sebeb
Şüphesiz ol ẕāt-ı ‘ālī derdlere dermān ider

5 Dā’imā eyler du‘ā bay u gedāsı Varna’nın
Ḥaḳ te‘ālā nā’il-i maḳṣūduna imkān ider

6 Ḥażret-i Ḥaḳ dü cihānda ḳadrini terfī‘ ide
Her murāda vāṣıl olmaḳ Vāsi‘ü’l-ġufrān ider

7 Çār-sūya nāẓır olmuşdur bu ḳaṣr-ı bī-miṯāl
Ḳoymayıp dilde ḳasāvet dāfi‘-i nisyān ider

8 Bāġ-ı saḥrā nehr-i deryā cümlesi belli beyān
Her birine yek naẓarla naẓra-ı im‘ān ider

9 Şükr-i ni‘met lāzım olmuşdur bu şehrin ḫalḳına
Şākirü’l-iḥsāna Ḥaḳ elṭāf-ı bī-pāyān ider

10 Ḳal‘e inşā olmada günden güne iḫlāṣ-ıla
Şükrüñ icrāsını ancaḳ ṣāḥibü’l-iẕ‘ān ider

11 Geldi Luṭfullāh Efendi ḳal‘eye itdi şürū‘
Pādişāh emrine münḳād her ne kim fermān ider

12 Irḳ-ı ṭāhir olduġunda yoḳdur aṣlā iştibāh
Sāye-i şāhānede ḫıdmet anı şādān ider

13 Rūz [u] şeb ṣıdḳ-ıla ġayret etmede inşāya ol
Ḳal‘eniñ etrāfını biñ sa‘y ile cevlān ider

14 Hem mühendis şaḫṣ-ı māhir fennine ṣad āferīn
Anı ‘ālimler du‘āsı kāmilü’l-‘irfān ider

15 Bir müferreḥ dil-güşā ḳaṣr-ı mu‘allādır ki bu
Ehl-i ‘ibret bu maḥalde ‘aḳlını mīzān ider

16 Ḥāl-i dünyā ḥāl-i uḫrā cümlesi bunda tamām
Ḫoş tefekkür olsa çoḳ ma‘nāları tibyān ider

17 Kim *tevekkeltü ‘alallāh’ı*[159] zebāna vird ide
Ḥaḳ ana min ġayrı me’mūl luṭfla iḥsān ider

18 Fānī dünyā leẕẕeti ifnā olısar ‘aḳıbet
Bir ḳula luṭf ide Mevlā ‘āleme sulṭān ider

19 Ḥarf-i cevherle beyān itdim anıñ tārīḫini
Şevḳ-ıla iden irā’et cem‘-i ‘ālī-şān ider

20 Vaṣfiyā her bir kelāmıñ fehm ider ehl-i hüner

[159] *Tevekkeltü ‘alallāh*: “Sizin de Rabbiniz olan Allah’a dayandım.” (Hud 11/56).

Bī-gümān ehl-i kemālet aña istiḥsān ider

132.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ḥamdulillāh ḳal‘emiz her rūz [u] şeb ma‘mūr olur
Sa‘y-i Luṭfullāh Efendi dem-be-dem menşūr olur

2 Sāye-i şāhānede Ḥaḳ ide itmāmın naṣīb
Bī-gümān ol ẕāt-ı ‘ālī ol sebeb me’cūr olur

3 Dā’imā ol etmede inşāsına sa‘y-ı belīġ
Gün-be-gün virmekde revnaḳ ehline manẓūr olur

4 Ṣıdḳ-ıla iḫlāṣ-ıla bezl-i vücūd eyler o ẕāt
Ḫıdmet-i şāhānede çoḳ kimseler meşhūr olur

5 Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd himmeti efzūn olup
Sāyesinde bu-durur me’mūl ‘adū maḳhūr olur

6 Şüphesiz nāzik-ṭabi‘at dest-gīri ola Ḥaḳ
İş-güẕār olan kişi her ḫıdmete me’mūr olur

7 Hendese-i ‘ilme māhir şol Muḥammed eşrefiñ
Ḳadr-i şānı ‘āḳıbetde şu‘le-i deycūr olur

8 Bī-gümān fenninde yektā Ḥaḳ kemāliñ zād ide
Defter-i a‘māle ḫayrıñ emr-i Ḥaḳ mesṭūr olur

9 Lāzım oldu iḫtitām-ı ḳal‘eye etmek du‘ā
Ed-du‘ā muḫḫu’l-‘ibādet[160] ehline me’şūr olur

10 Mü’min-i kāmil olanlar sa‘y iderler bī-gümān
Zümre-i nā-dān olanlar dā’imā maḫṭūr olur

11 ‘Āşıḳ-ı ṣādıḳ olan eyler du‘ā her dā’imā
‘Ārifiñ ḳalbinde şevḳullāh dilā mesṭūr olur

12 Gizli cevherdir göñülde ‘aşḳ-ı şevḳullāh hele
Güşe-i vaḥdetde dā’im ẕikr-i Ḥaḳ meẕkūr olur

13 Vaṣfiyā erbāb-ı ḫayra cān [u] dilden ḳıl du‘ā
Kā’inātda ḫayr ide me’lūf olan mesrūr olur

133.

26b Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Sāye-i şāhānede ḫoş ehl-i ‘irfān ḳaṣrıdır
Ehl-i ḥāle bī-gümān şem‘-i şebistān ḳaṣrıdır

2 Bāġ [u] ṣaḥrā nehr [ü] deryā hep neẕāret olmada
Bu maḳām-ı dil-güşā aṣḥāb-ı ẕī-şān ḳaṣrıdır

3 Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd himmeti efzūn olup
Kāmilü’l-insāna bī-şekk luṭf u iḥsān ḳaṣrıdır

[160] “Dua, ibadetin özüdür (beynidir).” İmam Taberânî, el-Mu’cemü’l-Evsat, C.III, s. 293, hadis no: 3196.

4 Dem-be-dem Ṣāliḥ Paşa ḥażretleri ikdām idip
Ḳal‘eniñ inşāsını züvvāre iskān ḳaṣrıdır

5 Pādişāh-ı ʿālem-penāhıñ şöyle ṣādıḳ bendesi
Bildigim bu kim muḥaḳḳaḳ mīr-i mīrān ḳaṣrıdır

6 Ḥüzn [ü] ġam dilden gider ḳalmaz derūnlarda elem
Böyle bir medd-i başarlı derde dermāñ ḳaṣrıdır

7 Her ne deñli ‘ibret isterse ol ulü’l-ebsāre-vār
Her gelen ‘āriflere bir ‘aḳl-ı mīzān ḳaṣrıdır

8 ‘Asker-i mevtālara ‘ibret ile ideñ naẓar
Cümleden idip ferāġat kāmil insān ḳaṣrıdır

9 Ya‘ni Luṭfullāh Efendi sa‘yın etmekde ziyād
Şā‘irāna bī-gümān evṣāfa şāyān ḳaṣrıdır

10 Şol mühendis merd-i māhir cidd u sa‘y eyler müdām
Ol sebebden bu maḥal merd-i dilīrān ḳaṣrıdır

11 Vaṣfiyā ādāb-ı erkān eyle icrā dā’imā
‘Ārif ü ‘āḳıllara tavṣīf-i tibyān ḳaṣrıdır

134.
Güft-i Vaṣfī
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey ‘arāfet ṣāḥibi gel ḳaṣr-ı ḫoş-bālāya baḳ
Def‘-i ġam-çün ‘ayn-ı ‘ibretle hele deryāya baḳ

2 Her ṭarafda niçe ‘ibret ehline āmādedir
Sen eger ‘ārif iseñ şol ‘asker-i mevtāya baḳ

3 Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd sāye-i şāhānesi
Ḥamdulillāh ṣaldı pertev ḳal‘e-i inşāya baḳ

4 Dü cihān ‘ibretleri mevcūd temāşā bundadır
Her ne müstaḥsen görürseñ ḥikmet-i Mevlā’ya baḳ

5 Yerler altında niçe biñ kimseler yeksān olup
Hīçbirinden yoḳdur āşār ‘ālem [ü] dünyāya baḳ

6 ‘Āḳıl u kāmil olanlar *emr-i bi’l-maʿrūf*[161] ider
Ṣādıḳu’l-aḳvāl olup ḫaḍrā olan ṣaḥrāya baḳ

7 Pādişāh-ı ‘ālem-penāh ḥażretleri iḥsānıña
Yoḳ nihāyet ey göñül sen dā’imā dānāya baḳ

8 Ḥażret-i Ṣāliḥ Paşa ḥażretleri biñ şevḳ-ıla
Pādişāh emrine münḳād şol ḥalīm simāya baḳ

9 Ḥaḳ te‘ālā dü cihānda nā’il-i maḳṣūd ide
Cānib-i Ḥaḳ’dan aña sen ‘anḳarīb ihdāya baḳ

10 Vaṣfiyā erbāb-ı ‘ibret dünyede maḥzūn olur
Ḥaḳḳ’a teslīm-i rıżā ol cānib-i uḫrāya baḳ

[161] *emr-i bi’l-maʿrūf*: “İçinizde hayra çağıran, iyiliği emreden…” (Âl-i İmrân 3/104).

135.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd şevketiñ i‘lān ider
Asker-i İslām’a dā’im luṭf-ı bī-pāyān ider

2 Çünkü ẓıllullāh-ı ‘ālem sāyebāndır cümleye
Ḥaḳ te‘ālā ‘anḳarīb a‘dāsını yeksān ider

3 Sāye-i şevketde ‘ālem istirāḥat etmede
Her bilādı şüphesiz ma‘mūr u ābādān ider

4 Āl-i ‘Oṯmān devletinde ṣādıḳa olmaz zevāl
Ḫā’iniñ dā’im cezāsı āh ile efġān ider

5 Vaṣfiyā va‘de tamām olsa yeriñ taḥtu’t-turāb
Yerler altı niçe yüz biñ kimseyi mihmān ider

136.

27a **Güft-i Vaṣfī**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Cihānıñ miḥnetinden ‘azm-i rāh olmaz da n’eylersin
Ḳamudan el çekip ṣāḥib-külāh olmaz da n’eylersin
Düşüp teşvīşe ‘ālemler te‘ayyuşdur ḳamu efkār
Anıñçün ġarḳ-ālūd-ı āh ü vāh olmaz da n’eylersin

2 Niçe bir fikr ü endīşe niçe bir mübtelā olmaḳ
Nedir bu cevr [ü] miḥnetlerle dā’im ber-hevā olmaḳ

‘İbādetde ḥalāvet yoḳ nedir ṣāḥib-cefā olmaḳ
Hele bu dār-ı dünyāda giyāh olmaz da n’eylersin

3 Uṣandım cümle miḥnetden ḳamu eşyādan el çekdim
Ġınā geldi cihāndan ser-te-ser dünyādan el çekdim
Daḫı hem tāze sevmekden ruḫ-ı zībādan el çekdim
Anıñçün dünyede ṣāḥib-refāh olmaz da n’eylersin

4 Cihānıñ ‘āleminde ey göñül hīç istiḳāmet yoḳ
Şekāvet olmada müzdād ki bir ehl-i sa‘ādet yoḳ
Heveskār olmada ‘ālem kebāʾirden ferāġat yoḳ
Uyup nefse hele ṣāḥib-günāh olmaz da n’eylersin

5 Ezelden āşinā oldum dilā Şīrīn ü Ferhād’a
Velākin olmadım gitdi cihāñda ġamdan āzāde
Ṣadāḳat görmedim Vaṣfī cihāñ içre eḥibbāda
Anıñçün bī-gümān ḳaddi kütāh olmaz da n’eylersin

137.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Seniñ her bir kelāmıñ ḥasb-ı ḥāl olmuşdur ey Tevfīḳ
Cihānda ehl-i ḥāl ṣāḥib-kemāl olmuşdur ey Tevfīḳ

2 Meger sende mücevherden ‘alāmet var imiş bildim
Hele ‘āşıḳlara evrād cemāl olmuşdur ey Tevfīḳ

3 Cemāliñ görmek olmuşdur murādım ey ḳamer ṭalʿāt
Ki zīrā dīdeme cismiñ ḫayāl olmuşdur ey Tevfīḳ

4 Görüp çün şi‘r-i mevzūnuñ be-ġāyet eyledim taḥsīn
Kelāmıñ cümle hep mermūz me’āl olmuşdur ey Tevfīḳ

5 Ferāġat etmişim tanẓīm ü eş‘ārdan niçe demdir
Ma‘īşetdir ḳamu evrād maḳāl olmuşdur ey Tevfīḳ

6 Kemālet bir cevāhirdir bilir erbābı ey Vaṣfī
Hüner zaḥmet-keşāna intiḳāl olmuşdur ey Tevfīḳ

138.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Kemālāta şurū‘uñ pek pesend olmuşdur ey Tevfīḳ
Kelām-ı ‘āşıḳān bī-şekk kemend olmuşdur ey Tevfīḳ

2 Maḳādirdāna söz yoḳdur kemālet ehl[i] yanında
Hele maḥbūb-ı zībā sīne-bend olmuşdur ey Tevfīḳ

3 Severseñ bāri dil-berde ẓarāfetden eṣer lāzım
Ruḫ-ı zībā güzeller la‘l-i ḳand olmuşdur ey Tevfīḳ

4 Beher maḥbūba dil virmek ḫaṭādır ehl-i ‘irfāna
Zamāne dil-berānı ḥīle fend olmuşdur ey Tevfīḳ

5 Maḳāl-ı ṭa‘n-ı cāhilden gücenmem zerre ey Vaṣfī
Baña rūḥ-ı revāñ serv-bülend olmuşdur ey Tevfīḳ

139.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Sen gibi bir dil-rübā bir yerde yoḳdur sevdigim
Bildigim bu ġayrı bir dil-berde yoḳdur sevdigim

2 Medḥine niçe ġazeller ṭarḥ [u] tanẓīm etmişim
Aña ḥayrānım biri ezberde yoḳdur sevdigim

3 Ḫūb cemāliñ yaḳdı baġrım çün ciger oldu kebāb
Āh ne çāre bu edā ‘ar‘arda yoḳdur sevdigim

4 Vuṣlatıñ oldu ḫayālim dilde evrādım benim
İşbu lezzet muṭlaḳā sükkerde yoḳdur sevdigim

5 Çoḳ zamāndır görmedim miṣliñ cihānda ey perī
Böyle ṣafvet ol meh-i enverde yoḳdur sevdigim

6 Vaṣfiyā ol yār için ben etmişim cānım fedā
Ḫūb cemāliñ şu‘lesi cevherde yoḳdur sevdigim

140.

27b **Güft-i Vaṣfī**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Beni ḥayrān [u] ser-gerdān iden bir ḫūb zībādır
Muḥaḳḳaḳ ṣūḫ-ı mümtāzım ‘acā’ib bir temāşādır

2 ‘Arāfet anda ḫatm olmuş ṣanırsın āfet-i devrān
Leb [ü] mercāna beñzer ol perīniñ ḳaddi bālādır

3 Didim ey ḳāmeti şimşād göñül murġuñ sürūr eyle
Didi baş üstüne her bir sözüñ ġarrā mu‘āmmadır

4 Cemāliñ ṣun‘-ı ḳudretle yaratmış Ḥaḳ Te‘ālallāh
Muḥaḳḳaḳ dil-rübāya meyl-i ülfet ‘aşḳ [u] sevdādır

5 Ferāġat eylemek mümkün degildir dil-rübālardan
Derūnumda budur ‘aşḳım ṣanırsın heft deryādır

6 Güzeller medḥine deste alınca ḫāme ey Vaṣfī
Ṭalāḳat dilde ḥāżırdır kelāmım dürr-i yektādır

141.

Güft-i Vaṣfī Der-ḥaḳḳ-ı İbrāhīm Paşa Vālī-i Silistre

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ḫāme medḥin eylesin bir ẕāt-ı ‘ālīniñ dilā
Ḳadrini bi’l-cümleden Ḥaḳ eyleye fevḳa’l-‘ulā

2 Dūr ide cismiñ ḫaṭādan Ḥażret-i Rabbü’l-Mecīd
İde maḥşerde şefā‘at ol Muḥammed Muṣṭafā

3 Şu‘le-yāb oldu eyālet cümleden taṭhīr olup
Ṣāḥibü’l-inṣāfdır el-ḥaḳ ey dil İbrāhīm Paşa

4 Pādişāh-ı ālem-penāhıñ bir veẕīridir ki ol
Sāyesinde istirāḥat etmede bay u gedā

5 Himmet-i şevket-hümāyūn ḥaḳḳına efzūn ola

Dü cihānda nā’il-i maḳṣūd ide Bārī Ḫudā

6 Ḥamdulillāh ḫāk-i pāye mesḥ-i rūy oldu naṣīb
Himmetiñle olısar bī-iştibāh derde devā

7 Ḥaḳ te‘ālā dest-gīriñ ola her dem her zamān
Ka‘be Zemzem ‘aşḳına Ḥaḳ ide ḥācātıñ revā

8 Her umūruñ Ḥaḳḳ’a tefvīż itdigiñ oldu ‘ayān
Rāh-ı aḥkām-ı şerī‘at ẕātına olmuş sezā

9 Cümle ālem Ḥaḳḳ’ına eyler du‘ā leyl ü nehār
Mā-hüve’l-vāḳi‘ budur ey bü’l-himem kān-ı seḫā

10 Her ne deñli medḥ idersem biñde bir gelmez dile
Ḥaḳ te‘ālā her ḫuṣūṣda ide tevfīḳiñ ‘aṭā

11 Irḳ-ı ṭāhir olduġun fehm eyledim idrāk ile
Merd-i ‘āḳilden cihānda kimseye gelmez ḫaṭā

12 Vaṣfiyā eyle du‘ā ol ẕāta sen iḫlāṣla
Rūz-ı maḥşerde Te‘ālallāh naṣīb ide ṣafā

142.

Güft-i Vaṣfī Naẓīre-i ‘Alī Çavuş

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Ḫarāb itdiñ göñül murgun şeh-i ḫūbān nedir bilsem
Müyesser ola mı vuṣlat aña imkān nedir bilsem

2 Sebeb n’oldu cemāliñden niçe demdir ba‘īd oldum
Bu deñli pür ġażabla ḳatlime fermān nedir bilsem

3 Şeb [ü] rūz eylerim feryād firāḳıñdan seniñ cānā
Baña bu itdigiñ cevr ü cefā cānān nedir bilsem

4 Şu deñli dil-şikeste oldu dilde ẕerre yoḳ neş’e
Benim bu derdime şāhā ‘aceb dermān nedir bilsem

5 Vücūdum şerḥalandı cism-i nā-çīz dāġ dāġ oldu
Ne ḥikmet raḥma gelmezsin cefā her an nedir bilsem

6 Perīşān olmuşum şöyle taḥammül ġayr-ı mümkündür
Helāk etmek midir ḳaṣdıñ be hey sulṭān nedir bilsem

7 Muḥaḳḳaḳ ‘ilm-i efsūn olmuş ey dil-ber saña evrād
Bu ḥāl-ile cihānda āḫirü’l-ezmān nedir bilsem

8 Netīce seyyid-i nā-çār ḳapıñda bende olmuşken
Sirişkiñ selsebil itdiñ aña hicrān nedir bilsem

9 Seherde ‘andelīb-āsā du‘ā eyler saña Vaṣfī
Anı mesrūr [u] şāda ey güzel iḥsān nedir bilsem

143.

28a **Dāim (?) Paşa Merḥūmuñ Fiġāniyyesiñe Naẓīre Ṭanẓīm Şod**
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

I

Ṣafā yoḳ hicr-i fürḳatde dilā eyvāhdan ġayrı
Kime basṭ eylesem ḥālimi ‘aceb cān-gāhdan ġayrı

Düşüpdür cām-ı Cem elden meded yoḳ āhdan ġayrı
Dil-i mir’ātda yoḳ ḥasb-ı ḥāl ol māhdan ġayrı
Baña olmaz maḳādir şol dil-i gümrāhdan ġayrı
Dilā esrāra vāḳıf yoḳ dil-āgāhdan ġayrı
Mekānım yoḳ ḳarārım yoḳ ki şol bed cāhdan ġayrı
Enīsim ḳalmadı aṣlā ġubār-ı rāhdan ġayrı
Dilimde ḳalmadı evrād hemīn ol şāhdan ġayrı
Celīs olmaz baña şimdengerü bed-ḫ^{w}āhdan ġayrı
Ecel cāmın idem nūş cümle seyrān-gāhdan ġayrı
Baña yardımcı aṣlā ḳalmadı Allāh’dan ġayrı

II

Beni dūr eyledi devrān o bī-mānend civānımdan
Anıñçün murġ-ı dil münfek olupdur mihribānımdan
Melekler oldular ta‘cīz benim āh ü efġānımdan
Boyansın ser-te-ser ḳana ‘adūlar ḫūn-feşānımdan
Gülü dikeni taġyīr ola şol bād-ı ḥazānımdan
Ki zīrā itdiler teb‘īd beni āḫir mekānımdan
Bedende ḳalmadı ṣıḥḥat ‘alāmet bir nişānımdan
Felek ḫışm itdi ayırdı hele şol ḫānümānımdan
Ḳamudan dūr olup göñlüm daḫı ḳaşı kemānımdan
Bu fānī dünyede bī-şekk uṣandım ṭatlı cānımdan
Ecel cāmın idem nūş cümle seyrān-gāhdan ġayrı
Baña yardımcı aṣlā ḳalmadı Allāh’dan ġayrı

III

Ezelden etmişim iḳrār dilā ben ‘ahd [ü] peymāna
Boyandı ser-te-ser cismim benim hep āh ü efġāna
Teveccüh eyledim ġayrı muḥaḳḳaḳ fażl-ı Sübḥān’a
Göñül murġu olup muḥtāc Ḫudāyā luṭf-ı iḥsāna

Vücūdum oldu müstaġraḳ hele çāk-i giribāna
Felek ġaddārıdır ey dil naẓar ḳıl vaḳt-i devrāna
Temāşā eyledi herkes bu seyrān-gāh-ı seyrāna
Ḳamu dostlar baña olmuş-durur hep şimdi bī̇gāne
Temennī̇ eyledim maḳṣūdumu ol şāh-ı ḫūbāna
Anı te'vī̇l ü temşī̇l eyledim ben dürr [ü] mercāna
Ecel cāmın idem nūş cümle seyrān-gāhdan ġayrı
Baña yardımcı aṣlā ḳalmadı Allāh'dan ġayrı

IV

Hücūm-ı leşker-i ġam ḳapladı çün mū-be-mū yā Rab
Teselli bu-durur Ḳur'ānında *lā taḳnatū*[162] yā Rab
Nice geşt ü güẕār etdimse dā'im sū-be-sū yā Rab
Perī̇şān[163] olmuşum bilmem ẕehābım ḳancaru yā Rab
Bu dem dergāhına geldim aḳıdıp āb-rū yā Rab
Be-ḥaḳḳ-ı Ka'be [vü] Zemzem revā ḳıl ārzū yā Rab
Muḥālif cümle ef'ālim kelām-ı *eşrefū*[164] yā Rab
Ḥaḳīḳatden meşāmım aḫz ideydi reng [ü] bū yā Rab
Ḳuluñ Vaṣfī cihān ālāmıñ itdi cüst ü cū yā Rab
Ḫalāṣ it etmesin iġfāl anı nefs-i 'adū yā Rab
Ecel cāmın idem nūş cümle seyrān-gāhdan ġayrı
Baña yardımcı aṣlā ḳalmadı Allāh'dan ġayrı

144.

Güft-i Vaṣfī

Mefā'ī̇lün / Mefā'ī̇lün / Mefā'ī̇lün / Mefā'ī̇lün

---

[162] *lā taḳnatū:* "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin…" (Zümer 39/53).

[163] Kelimenin imlası metinde "perūşān" şeklindedir. "perī̇şān" olarak düzeltilmiştir.

[164] *Eşrefū:* 'Günahta haddini aşan…" (Zümer 39/53).

1 Göñül Ḥaḳḳ’a tevekkül ol Ḫudā ġamdan ider āzād
Verā’-i perdeden min ġayr-ı me’mūl ḥāl olur īcād

2 Niçeler şād [u] ḥürremdir niçeler dā’imā ġamgīn
te‘ālā faż̈l-ı luṭfından ider maḥzūnları irşād

3 Teşekkür eyle ey dil şol Ḫudā ni‘metlerin fikr it
Ta‘aḳḳul olsa mümkün mü Ḫudā ni‘metlerin ta‘dād

4 Hemān ṣıḥḥat selāmet baḫş ide Ḥaḳ cümleye Vaṣfī
Dü ‘ālemde keremle Ḥaḳ te‘ālā etmeye nā-şād

145.

28b **Güft-i Vaṣfī**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Dilā ol şūḫ-ı mümtāz bī-gümān revnaḳ-ṭırāz olmuş
Hele şol ḥüsn [ü] ān içre ‘acā’ib ser-fırāz olmuş

2 Egerçi nīm-nigāh etse o dil-ber rūy-ı dil birle
Ḳuṣūra baḳmam ey dil baḫş-ı dil-ber çoġ az olmuş

3 Nedir bu nāz [u] istiġnā elā ey ḫūbların şāhı
Seniñ ṭab‘ın ne ḥikmet ehl-i ḥāle cevr-i nāz olmuş

4 Güzellik maḥv olur bir gün degildir kimseye ibḳā
Beher dem ehl-i ḥāl mu‘tādı meh-rūya niyāz olmuş

5 Kimi iḳlim-i Şīrāz’a güzeller seyrine ‘āzim
Kimi Rūm’a ẕehāb eyler kimi ‘azm-i Ḥicāz olmuş

6 Şeb [ü] rūz dilde virdim oldu ol dil-ber benim Vaṣfī
Ki zīrā mūsiḳīye āşinā erbāb-ı sāz olmuş

146.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Bi-ḥamdillāh şeref birle dilā mihmānımız geldi
Żiyā baḫş eyleyip cāna ki ol cānānımız geldi

2 Niçe demden beri teşrīfine dil ḥasret olmuşken
Ḥaḳīḳat sırrına vāḳıf şeh-i ḫūbānımız geldi

3 Göñül murġun idip ma‘mūr [u] ābādān vürūduñla
Hele çoḳ müjdeler olsun ki ol sulṭānımız geldi

4 Temāşā eylesin ‘uşşāḳ cemāliñ ey ḳamer ṭal‘at
Ki zīrā dertlere ancaḳ devā dermānımız geldi

5 Egerçi nīm-nigāh etse ider ol mürdeler iḥyā
Anıñçün ḫāme söyler āfet-i devrānımız geldi

6 Manendin görmedim hīç dil-rübālarda anıñ Vaṣfī
Tesellī kesb ide ‘uşşāḳ gül-i ḫandānımız geldi

147.

Güft-i Vaṣfī Seyyid’e Naẓīre

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Ferāġat ḳıl olup āzāde bu cevr ü ezādan şūḫ
Teraḥḥum eyle ‘uşşāḳa geçip bu bed-edādan şūḫ

2 Güzellik geçmede günden güne senden gözüm nūru
Ḳarīb ol ehl-i ḥāle dūr olup her eşḳıyādan şūḫ

3 Seniñ ḳadriñ bilir ‘uşşāḳ cemāliñ seyr-i ‘ibretle
Hemīşe sen daḫı nādim olup geç bu riyādan şūḫ

4 Seniñçün her seherde āh ü vāveylā ider ‘uşşāḳ
Eşer göster hemān erbāb-ı ḥāle şol vefādan şūḫ

5 Ne ḥikmet dā’imā bālāda pervāz ‘ādet olmuşdur
Nüzūl eyle hele rūy-ı zemīne gel semādan şūḫ

6 Ḥicāb etmez misin cānā nedir bu itdigiñ eṭvār
‘Aceb hīç yoḳ mu inṣāfıñ ḳanı luṭf-ı ‘aṭādan şūḫ

7 Olup Mecnūn-ṣıfat ‘uşşāḳ ḫuṣūṣā bende-i kemter
Düşüpdür ‘aşḳ [u] sevdāya ḫaber vir mā-cerādan şūḫ

8 Ne ḥikmetdir saña Seyyid olupdur ‘aşḳ-ıla bende
İder bābıñda ol feryād müheyyā cān fedādan şūḫ

9 Revā mı rūz [u] şeb yaḳsın anı şol āteş-i sūzān
Aña bir būse iḥsān it daḫı hem merḥabādan şūḫ

10 Şu deñli derdmend ḳalmış şehā endūh [u] ġam içre
Güzellikde şebāḳ olmaz ḫaber vir intihādan şūḫ

11 Naẓīre ḳaydına düşmek murād itdimse ey Seyyid
Ḫaberdār olısar belki bu şi‘r-i bī-bahādan şūḫ

12 Ne devletdir cihānda ehl-i ‘aşḳıñ ḳadrini bilmek
Eşer lāzım seniñ bābıñda ḥācetler revādan şūḫ

13 Kerem ḳıl neş’e vir ‘āşıḳlara ey serv-ḳadd-i bālā
‘Aṭā olsa gerek bir gün saña Bārī Ḫudā’dan şūḫ

14 Degildir iḫtiyār elde ne çāre eylesem bilmem
Göñül murġun sürūr-ile irişdi iştihādan şūḫ

15 Yine bir armaġan tanẓīr olupdur şevḳ-ıla Vaṣfī
Görürse şi‘r-i mevzūnum olur fāriġ cefādan şūḫ

148.

29a **Güft-i Vaṣfī**

Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün

1 Cevr ü cefādan ol ıraġ
Olsun cihānda yüzüñ aġ
Vaṣlıñla ḳıl ḳuluñ çerāġ
Ḫaḳ eyleye baḫtıñ küşā[d]

2 Sevmez göñül her dil-beri
Sevdi seni dil gel beri
‘Uşşāḳa vir bu ‘anberi
Eyle nevāziş cā-be-cā

3 Ḫaḳ eyleye ‘ömrüñ ziyād

Bu bendeñi ḳıl ber-murād
‘Āşıḳlar eyler ictihād
Kim ola ḥācetler revā

4 Çün murġ-ı dil şādān ola
Her dertlere dermān ola
Lāyıḳ mı dil virān ola
Dā’im mürüvvetdir sezā

5 Ḥüsnüñ vire çün zīb-i fer
Hīç ḳalmaya dilde keder
Etmez mi söz saña eşer
İtdim yoluñda cān fedā

6 Ey dil-ber-i ra‘nā güzel
Bu ‘aşḳ [u] sevdā tā ezel
Vaṣfī seniñ-çün çoḳ ġazel
Īcād ider ey meh-liḳā

149.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Göñül gülşende elḥān eyleyen bülbül ṣadāsıdır
Gülistān içre bī-şekk ‘ārife rūḥuñ ġıdāsıdır

2 Güzeller feyż-yāb olmaḳ ne ḥikmet istemez şimdi
Muḥaḳḳaḳ ‘āşıḳıñ maḥẓūẓ iden ma‘şūḳ ‘aṭāsıdır

3 İdersin dem-be-dem eṭvār saña lāyıḳ degil şāhım

Göñül mülkün ḫarāb iden güzel cevr ü cefāsıdır

4 Bu ḥüsnüñ maḥv olur bir gün ġurūr etmek ḫaṭādır bil
Ġam-ı hicriñ hele ‘āşıḳların ẕevḳ [u] ṣafāsıdır

5 Degildir iḫtiyār elde ṣaḳın ṭa‘n etme ey zāhid
Kişiyi ‘aşḳa düçār eyleyen Bārī Ḫudā’sıdır

6 Kemālāt ehliniñ ḳadrin bilen bilmekde ey Vaṣfī
Göñül iḥyā iden ancaḳ o meh-rūnuñ vefāsıdır

150.
Güft-i Vaṣfī
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Yine bir derde dūçār olmuşumdur bir devā müşkil
Kime ḥālim beyān etsem derūn-ı mā-cerā müşkil

2 Güzeller içre bir nevres şeh-i mümtāza dūş oldum
Anıñ evṣāfını şā‘ir kemāletçe edā müşkil

3 Gice gündüz ḫayālimde o dil-ber oldu endīşe
Feraḫ baḫş itdirir vuṣlat velī yārdan cüdā müşkil

4 Ne deñli yāre ey dil ḫāk-i pāy olsam ḳaçar benden
Melek-sīmāya ‘uşşāḳa ezelden tā ‘aṭā müşkil

5 İdip nā-dān-ile ülfet muḥabbet meyl-i ülfetler
Kemālāt ehline ḥikmet nedir ḥācet revā müşkil

6 Kime derd-i derūnum ‘arż-ı ḥāl etsem ḳabūl olmaz
Hele bu ‘aşḳ [u] sevdā ibtidā hem intihā müşkil

7 Dimişler virmeyince cān güzel girmez imiş deste
Viṣāle nā’il olmaḳ mümkün ammā cān fedā müşkil

8 Güzel sevmek gibi özge maraż yoḳdur bu ‘ālemde
Vücūduñ nāra iḥrāḳ eyleyip ‘ömrüñ hebā müşkil

9 Ḥaḳīḳat şimdi nādirdir muḥaḳḳaḳ sāde-rūlarda
Güzellerden ġarażsız hem ‘ivażsız merḥabā müşkil

10 Hezārān ma‘rifet icrā idersem sāde-rū bilmez
Tebessüm nīm-nigāh-ile yine ṣadra şifā müşkil

11 Ḳalem bir armaġan inşā idipdir şevḳ-ıla Vaṣfī
Ṣafālar yār-ile ḫoşça nihāyetde cefā müşkil

151.

29b **Güft-i Vaṣfī Müseddes**

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey göñül sevdim yine bir ṭıfl-ı nevres ḫūb cemāl
Cān fedā itdim yolunda dīdeme oldu ḫayāl
Bildigim budur ki ḫūbān içre yoḳ aña miṣāl
Rūz [u] şeb budur murādım murġ-ı dil ister viṣāl
Raḥma gel ey nāzenīnim ḳalmadı ṣabra mecāl
Ben gedāya merḥabā ḳıl ide göñlüm ḥasb-ı ḥāl

2 Yalvaru geldim ḳapıñda eylerim feryād [ü] zār

Olmuşum bābıñda bende cān fedā leyl ü nehār
Şānına lāyıḳ degildir etme göñlüm tārmār
Etdigiñ cevr ü cefāya etme şāhım iftiḫār
Raḥma gel ey nāzenīnim ḳalmadı ṣabra mecāl
Ben gedāya merḥabā ḳıl ide göñlüm ḥasb-ı ḥāl

3 Bu-durur ẓannım sezāyım būse-i iḥsānına
Böyle bī̇gāne edā düşmez efendim şānına
Şol raḳī̇biñ girmek ister murġ-ı dil tā ḳanına
‘Āşıḳa işden degil cānıñ fedā cānānına
Raḥma gel ey nāzenīnim ḳalmadı ṣabra mecāl
Ben gedāya merḥabā ḳıl ide göñlüm ḥasb-ı ḥāl

4 ‘Aşḳ [u] sevdā bir marażdır ādemi eyler zebūn
Neş’eden ḳalmaz eşer eyler ḥarāret ser-nigūn
Derd-i ‘uşşāḳa devā ol etmeye kesb-i cünūn
Ḳadr-i ‘āşıḳ fehm idenler oldu cānā reh-nümūn
Raḥma gel ey nāzenīnim ḳalmadı ṣabra mecāl
Ben gedāya merḥabā ḳıl ide göñlüm ḥasb-ı ḥāl

5 Vaṣfiyā ol meh-liḳā etmekdedir ṭavr u edā
Ḥüsnüne etme tekebbür cümlesi olur hebā
Semt-i ‘uşşāḳa efendim eyle teşrī̇f cā-be-cā
Rūy-ı dil ‘arż eyleyip ādāb-ıla ḳıl merḥabā
Raḥma gel ey nāzenīnim ḳalmadı ṣabra mecāl
Ben gedāya merḥabā ḳıl ide göñlüm ḥasb-ı ḥāl

152.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Yine sevdim göñül bir serv-ḳāmet iştiyāḳ üzre
Görünce bendesiñ ḳā’im olup şāhım ayaḳ üzre

2 Velākin ol raḳīb-i nā-sezā iġvā ider dā’im
Cihānda merd-i bed-ḫ^{w}āhıñ olur kārı nifāḳ üzre

3 Kemālāt ehline bende olur ol şūḫ-ı mümtāzım
Teleẕẕüẕ kesb ider her dā’imā dil-ber mezāḳ üzre

4 Ḳaçan bir dil-rübā sevsem ġazeller eylerim tanẓīm
İderler kāmilān taḥsīn siyāḳ u hem sibāḳ üzre

5 Derūnum āh ider dā’im kime ‘arż eyleyim ḥālim
Anıñçün murġ-ı dil cānā olur her dem merāḳ üzre

6 Cihānda cevr ü zaḥmetler hezārān gördüm ey Vaṣfī
Cüdā düşdüm nigārımdan göñül şimdi firāḳ üzre

153.
Güft-i Vaṣfī
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Göñül ol ṭıfl-ı nevres nev-civān olsun da seyr eyle
Gürūh-ı ‘āşıḳāna ‘ārifān olsun da seyr eyle

2 Anıñ aḥvālini rü’yet idip ṭa‘n etme ey zāhid
Güzellikde hele ṣāḥib-ḳırān olsun da seyr eyle

3 Beher dem ‘āşıḳāna merḥabā etmekdedir ol şūḫ

Gözüm nūru o dil-ber ḥüsn-i ān olsun da seyr eyle

4 İderler şā‘irān medḥin o nevres tāzeniñ ammā
Velākin ‘an-ḳarīb ḫūb-ı cihān olsun da seyr eyle

5 N’ola ḫāme anıñ ḥaḳḳında eş‘ār eylese tanẓīm
Ḥalāvet ehl-i ‘aşḳa rāyegān olsun da seyr eyle

6 Miṣālin görmedim ḥaylī zamān ol dil-beriñ Vaṣfī
Zamān dil-berleriyle imtiḥān olsun da seyr eyle

154.

30a **Güft-i Vaṣfī Luṭfullāh Efendi’niñ Vālidesi ‘Āişe Ḫanım İçün Mersiye Tanẓīm Şod**
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Cihān fānī vefāsı yoḳ ki *kullu men ‘aleyhā fān*[165]
Ecel geldikde rıḥletde gerek mīr ü gerek sulṭān

2 İrişdi *ircı‘ī*[166] emri *aṭa‘nā*[167] emr-i fermāna
Kerīmā rūz-ı maḥşerde baña cennet ola meskān

3 Cihānda māl [ü] emlāke kimesne olmasın maġrūr
Hebā olsa gerek bir gün ola ṭā ḫāk-ile yeksān

4 Vedā‘ olsun benim oġlum baña ḥaḳḳıñ ḥelāl eyle
Du‘ām budur saña dā’im her işiñ Ḥaḳ ide āsān

[165] *kullu men ‘aleyhā fān:* “Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir.” (Râhmân 55/26)
[166] *irci‘ī:* “Dön” (Fecr 89/27-30).
[167] *aṭa‘nā:* ‘İtâ’at ettik.” (Bakara 2/285).

5 Rebī‘ü’l-āḫir ayında ecel cāmın alıp deste
İṭā‘at birle nūş itdim bedende ḳalmadı dermān

6 Hemān-dem emr-i Ḥaḳ birle bedende rūḥ idip pervāz
Didim ey Ḥażret-i Bārī naṣīb eyle baña īmān

7 Göçüp çün ‘Āişe Ḫanım cihāndan dār-ı uḫrāya
Mu‘āf it cümle işyānım ne deñli var-ısa noḳṣān

8 Oġul senden Ḫudā rāżī ola dünyāda olduḳça
Göñül mülküñ Te‘ālallāh ide ma‘mūr [u] ābādān

9 Ḫuṣūṣā ḳal‘e inşāsında devlet ḳıldı istiḫdām
Ḫitām-ile ide mesrūr u ḳarīben Ḥażret-i Sübḥān

10 Selām olsun size benden ḫulūṣ-ı işṭiyāḳ birle
Mu‘ammer müstedām ide sizi ol Ḫāliḳ’u’l-ekvān

11 Du‘ādır sizlere lāyıḳ ki rūḥa armaġan olsun
Benim rūḥum için şevḳen oḳunsun rūz [u] şeb Ḳur’ān

12 Benim ol nūr-ı ‘aynım mīr-i Rāḳım ‘Āişe Ḫanım
Te‘ālā’dan budur maḳṣūd olalar kāmilü’l-‘irfān

13 Ḳamusun Ḥażret-i Bārī ḫaṭāyādan ide maḥfūẓ
Olalar nesl-ile ma‘rūf daḫı hem ḳadr-i ‘ālī-şān

14 Ḫudā mesrūr [u] şād ide cihān bāġında olduḳça
Kemāl-i fażl-ı luṭfından keremler ola bī-pāyān

15 Gücenmek olmadı vāḳi‘ oġul ḥaḳḳıñ edā itdiñ
Dü ‘ālemde seni mesrūr ide ol Vāsi‘ü’l-ġufrān

16 Yapışsıñ ḫāke altın eylesin Bārī Te‘ālallāh
Livāü’l-ḥamd-i büşrāda mülāḳāta ola imkān

17 Ferāmūş olmayım dilden cihān endīşesi birle
Benim rūḥum için ihdā daḫı ednālara iḥsān

18 Sa‘ādet ister-iseñ ey gözüm nūru benim oġlum
Ḫudā’nıñ emrine rām ol ne kim emr eyledi fermān

19 Cihānda hīç göñül yıḳma elinden gelse dil-şād it
Hemān kārıñ ola eylük daḫı rūḥum için ḳurbān

20 Vekīlim ‘Āişe Ḫanım için bu naẓma ey Vaṣfī
Mekānın eyleye cennet anıñ ol Ḥażret-i Yezdān

155.
Güft-i Vaṣfī
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Göñül bir dil-rübā sevdim velākin cevre mā’ildir
Ol dil-ber nīm-nigāh etse bu göñlüm aña ḳā’ildir

2 Kelāma başlasa bülbül gibi söyler o mümtāzım
Anıñ her bir kelāmı ṣanasın kim bir mesā’ildir

3 Muḥabbet bir ‘aceb cevher-durur aña bahā olmaz

Muḥaḳḳaḳ ‘aşḳ-ı şevḳullāh rekāket rāha ḥā’ildir

4 Kemālet ehline cānım fedādır ṣıdḳ-ıla ey dil
Bu yolda ser fedā etmek refī‘ü’ş-şāna nā’ildir

5 Cihānda lā’imiñ levminden ey dil ẕerre ġam çekmem
Bi-ḥamdillāh derūnumda olan endīşe zā’ildir

6 Göñül mü’min olan ẕāta gerek evrād-ile eẕkār
Niçe şaḫṣı murādāta iden vāṣıl delā’ildir

7 Neẓāfet şu‘be-i īmān aña hīç iştibāhım yoḳ
Neẓāfet etmeyen icrā dilā ehl-i ḳabā’ildir

8 Bilenler ḳadriñ ey Vaṣfī bıraḳmaz dāmeniñ elden
Hünerle ma‘rifet ḫoşdur göñül hep aña sā’ildir

156.

30b **Güft-i Vaṣfī Luṭfullāh Efendi’ye**
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Ḫudāyā ‘Āişe Ḫanım mezārı ebū’l-cinān olsun
Behişt içre aña firdevs-i a‘lā hem mekān olsun

2 Ḫuṣūsā ḥavż-ı Kevŝer’den naṣīb ola aña eşrāb
Aña ol mā’-i Kevŝer çün ḥayāt-ı cāvidān olsun

3 Daḫı ḥavrā ile ġılmān bi-iẕnillāh ide ḫıdmet
Ḫudā ḳabrin ide pür nūr ṣıfāt-ı gülsitān olsun

4 Ne devletdir verāsında ḳalıpdır yād ider evlād
Mu‘īni dü cihān Ḥāfıẓ Cenāb-ı Müste‘ān olsun

5 Daḫı hem mīr-i Rāḳım ‘Āişe Ḫanım bi-emrillāh
Olalar kāmilü’l-‘irfān ki dilde dāsitān olsun

6 Oḳunsun rūz [u] şeb Ḳur’ān ola ervāḥ ḳamu dil-şād
Cihān bāġında olduḳça ḳamusu kāmrān olsun

7 Ki Luṭfullāh Efendi vālideyniñ yād ider dā’im
Dü ‘ālemde Ḫudāyā ol ḳuluñ nāṭıḳ zebān olsun

8 Bi-ḥaḳḳ-ı Ka‘be [vü] Zemzem anı maḳṣūda nā’il ḳıl
Ḳamu evlād [u] ensābı cihānda ‘āḳılān olsun

9 Ḫuṣūṣā ḳal‘eniñ itmāmını Mevlā naṣīb ide
Bu Varna Ḳal‘esi inşāsı ḫalḳa rāyegān olsun

10 Ḫudāvendā ḳıyāmetde aña elṭāf iḥsān it
Livāü’l-ḥamd-i büşrāda maḳāmāt-ı ‘ayān olsun

11 Yine bir armaġan tanẓīm idipdir ḫāme ey Vaṣfī
Kemālet eyleyip icrā işiñ basṭ-ı beyān olsun

157.

Güft-i Vaṣfī Ḥ^{w}ācegāndan Aḥmed Kāşif Efendi’ye Tanẓīm Şod

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Olupdur āb u dāne muṭlaḳa teşrīfine bā‘iṯ
Kemālāt-ı hünerdir dā’imā talṭīfine bā‘iṯ

2 Mecālis neş’e-yab etmek ‘aceb mi ehl-i ‘irfāna
Teleẕẕüẕ kesb iden ehl-i kemāl ta‘rīfine bā‘iş

3 Muḥaḳḳaḳ dād-ı Ḥaḳ’dır şā‘irāna ḫoş maḳāl etmek
Belāġat ma‘rifetkānıñ olur taż‘īfine bā‘iş

4 Bu bir cevherdir ey zāhid anı fehm eylemez nā-dān
Füyūżāt-ı İlāhī’niñ olur tekşīfine bā‘iş

5 Murādım merḥābādır ḥaḳḳ-ı eżyāfa ola ḥürmet
Rekāketden ola āṣār olur tanṣīfine bā‘iş

6 Ḥaḳīḳat Kāşifā sende hüner-merdānelik mevcūd
Velākin işbu naẓmım olmasın taḥẕīfine bā‘iş

7 Teraḳḳī-yi kemālāta du‘ā ḳıl Kāşife Vaṣfī
Muḥaḳḳaḳ bu kelām ehl-i kemāl tavṣīfine bā‘iş

158.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Bu şeb bir duḫter-i pākīze Mevlā’dan ‘aṭā olmuş
Cihānın mīvesi ey dil beher derde devā olmuş

2 Müẕekker olsa da me’mūl Ḫudā’nıñ böyle fermānı
Ṣebāḳ evlād dimişler kāmilān cevher bahā olmuş

4 Cihānda dā’imā dil-şād olur evlād-ile insān

Niçeler şādmān olsa niçe kes pür cefā olmuş

5 Bi-ḥāmdillāh marażlar şimdi hep günden güne ẕā’il
Kişiye muṭlaḳā sıḥḥat dü çeşme tūtiyā olmuş

6 Yine bir armaġan irsāle ġayret düşdü ey Vaṣfī
Kemāletler yine olduḳça naẓmımda edā olmuş

159.

Güft-i Vaṣfī Aḥmed Kāşif Efendi’ye Nükte

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Dilā a‘le’l-e‘ālī ḳursa muḥtācım bu esnada
Anıñla murġ-ı dil belki olısar ġamdan āzāde

2 Kerem ḳıl cinsi düdün bendeye irsāle himmet ḳıl
Anıñ eczāsını muḥtāc imiş bir kāmil üstāda

3 Tekellüf ber-ṭaraf ġayrı kevākibler muvāfıḳdır
Ḳabūl olsun ricāmız kim irişem rāh-ı irşāda

4 Vücūdum bula taḳviyyet kemāl-i vehniñ birle
Ki żīrā süst endām olmuşum ten çünki üftāde

5 Hele bāb-ı ricā meftūḥ aña hīç şüphe yoḳ Vaṣfī
Efendim āşinā her bir kemāle dār-ı dünyāda

160.

31a **Güft-i Vaṣfī Der-ḥaḳḳ-ı Muḥammed Aġa Kethudā-yı İbrāhīm Paşa**

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ḥāme medḥ it yine bir ṣāḥib-neẕāfet nīk-nām
Ṣaḳlaya cismiñ ḫaṭādan Ḥażret-i Rabbü'l-Enām

2 Bir vezīr-i 'ālīşāna kethudādır kim o ẕāt
İstirāḥat eyleyip dā'im du'āda ḫāṣ u 'am

3 Ben du'ācıyım Ḫudā evlādını baġışlasın
Bendesine eyledi ġāyet nevāziş-i iḥtirām

4 'Irḳ-ı ṭāhirden cihānda kimse hīç görmez elem
'Avn-i Bārī ola cārī ḥāṣıl olsun her merām

5 Dü cihānda Ḥaḳ te'ālā ḳadrini terfī' ide
Hem daḫı firdevs-i a'lāda vire a'lā maḳām

6 Dā'imā bay u gedāya hep telaṭṭuf etmede
Ol sebebden her maṣāliḥ buldu yirince niẕām

7 Rūz-ı maḥşerde Muḥammed Muṣṭafā'ya yār ola
Ḥavż-ı Kevŝer'den ide nūş naḫl-ı Ḥaḳ ola müdām

8 Vaṣfiyā ehl-i maḳādir dā'imā manṣūr ola
Bu-durur her dem du'ā olsun mu'ammer müstedām

(H.1233-M.1817/1818)

161.

Güft-i Vaṣfī Silistre'de Cāmi' İçin Tārīḫ Tanẕīm Şod

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

1 Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān idip īmā
Hemān fermān u himmetle idip bu ḳal‘eyi inşā

2 İrişip himmet-i şevket ile nuṭḳ-ı hümāyūnu
Ḫitāma irdi ma‘bed-ḫāne ‘ālem itdi istimşā

3 Süleymān Aġa kim ḳapıcıbaşı ḳal‘eye me’mūr
Ḫarāb-ābād iken bu cāmi‘i ol eyledi iḥyā

4 Söz olmaz ẕerre deñli ey göñül inşāsına anıñ
‘İbādet ide mü’minler bulunur maṭlab-ı a‘lā

5 Ḫuṣūṣā Seyyid İbrāhīm Paşa ḥażretleri dā’im
Neẓāret etmede bu beldeniñ iḥyāsına ḥālā

6 Müzeyyen resm-i zībā olduġundan hīç gümān yoḳdur
Sebeb olanlara ḳat ḳat mükāfatın vire Mevlā

7 Cihānda ṣāḥibü’l-ḫayrāt murādāta ola vāṣıl
Ḳıyāmetde maḳāmātın ide Ḥaḳ cennetü’l-me’vā

8 Mü’eẕẕinler nidā itdi *Te‘ālu eyyühāl iḫvān*[168]
Ṣalavat ḫams-ı mefrūżı gerekdir eylemek icrā

9 Çıḳardı Vaṣfī yek mıṣra‘dan iki dane tām tārīḫ
Zihī ḫayrān cinān-āsā ne ra‘nā cāmi‘-i vālā

(H.1233- M.1817/1818)

[168] “Gelin ey kardeşler!”

162.

Velehu Cāmi‘-i Mezbūra Tārīḫ

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān ġāzī ẕāt
Bu sur inşāsına nuṭḳ-ı hümāyūn eyledi ḳat ḳat

2 Hele bu cāmi‘-i zībāya nuṭḳ-ı şevket olmuşdur
Anıñçün bī-ḳuṣūr inşā olundu şu‘le bī-ġāyāt

3 Feraḥlar kesb ider mü’min olanlar dāḫil olduḳda
Cihānda mü’min ü kāmil revādır eylemek ṭā‘āt

4 Ḫudā ḳulluḳ için ḫalḳ eylemişdir cümle insānı
‘İbādetde tekāsül eyleyenler didiler heyhāt

5 Süleymān Aġa kim inşāsına bezl-i vücūd itmiş
Te‘ālā rūz-ı maḥşerde maḳāmın eyleye cennāt

6 Feraḥ baḫş itdirir cāna olunca dilde ‘aşḳullāh
Behişt-āsā meşāmm-ı ‘ābidīn kesb eyleye ḥālāt

7 Bu ma‘bed-ḫānede şevḳen ‘ibādet ide mü’minler
Hemān iḫlāṣ-ıla dā’im oḳunsun rūz [u] şeb āyāt

8 Mü’ezzinler ezāna başladı cāmi‘ ḫitāmında
Tamām oldu ‘ibādet-gāh niyāzlar ola penc evḳāt

9 Çıḳardı Vaṣfī yek mıṣra‘dan iki dane tām tārīḫ

Cinān-āsā ne ra‘nā cāmi‘-i vālā zihī hayrāt

(H.1233-M.1817/1818)

163.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Yine düşdü bir şeh-i ḫūbān olan gül-zāra dil
Ol sebebden biñ feraḫla başladı güftāra dil

2 Yek naẓarla aldı ‘aḳlım ol güzeller serveri
Derd-i ‘aşḳıñla revā mı kim ola bīmāra dil

3 Ḥālimi ‘arż eyledim āh destime aldım ḳalem
Bu-durur maḳṣūd sezā-vār ola şol rūḫsāra dil

4 Nār-ı ‘aşḳıñla vücūdum dāġ dāġ oldu şehā
Eyle hācetiñ revā gel düşmesin efkāra dil

5 Ḫāk-i pāyiñde iḳāmet eylesin Vaṣfī ḳuluñ
Vuṣlatıñ ister efendim olmaya bī-çāre dil

164.

31b **Güft-i Vaṣfī Mīr-i Mīrān-ı Kirāmdan El-ḥāc ‘Abdulkerīm Paşa’ya Tanẓīm Şod**

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey efendim ḫāne-i dil ‘an-ḳarīb şādān ola
Her murādāta vuṣūla emr-i Ḥaḳ imkān ola

2 Niçe esrār-ı ḫafīye ehliniñ ma‘lūmudur
Zaḥmetiñ muṭlaḳ ṣoñu bir gün olur āsān ola

3 Ẕerre ḫaṭırdan ferāmūş olmañız mümkün degil
Rūz [u] şeb kārım du‘ādır derdlere dermān ola

4 Ger ḳamer zīr-i seḥāba girse de ḳalmaz çıḳar
Luṭf-ı Ḥaḳ olsa muḳarīn raḥmet-i Raḥmān ola

5 Çün dimişlerdir feraḥ ile keder tev’em-durur
Vaḳt-i sā‘at çünki āmed devlete meydān ola

6 Kim *tevekkeltü ‘alallāh*’ı[169] zebāne vird ide
Hīç żarūret görmez aṣlā bir ‘aceb seyrān ola

7 Şöyle ḫaẓẓ etmiş-durur cānım cenābıñdan seniñ
Dā’imā ülfet muḥabbet ḥadd ü bī-pāyān ola

8 Ḥaḳ te‘ālā ‘an-ḳarīb maḳṣūdına īṣāl ide
Ol zamān bir ‘abd-i kemter şevḳ-ıla şādān ola

9 Vaṣfiyā ehl-i kemāliñ ḳadrini fehm eyleyen
Dü cihānda levḥ-i dil ma‘mūr [u] ābādān ola

165.

Güft-i Vaṣfī Varna Nā’ibi Meḥmed Emīn Efendi’niñ Kerīmesine Tārīḫ

Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün

[169] *Tevekkeltü ‘alallāh*: “Sizin de Rabbiniz olan Allah’a dayandım.” (Hud 11/56).

1 Ey ḫāme ‘arż eyle hüner olsun gülistān-ı İrem
Bir duḥter-i pākīzeyi Perverdigār itdi kerem

2 Ṣıddıḳa ismi yād olup Mevlā vire ‘ömr-i ṭavīl
Elḥamdulillāh kim cihāna bī-ta‘ab başdı ḳadem

3 Ṭıfl-ı ẕükūr baḫş ide Ḥaḳ ide cihānda kām-yāb
Bī-ḥad mürüvvet göstere elṭāf-ı Ḥaḳ ey bū’l-himem

4 Ḥaḳ cümleniñ evlādını ide mu‘ammer ber-hüner
‘İrfāna maẓhar eyleye olsun ḳamu ferḫunde dem

5 İtdim tefekkür şevḳ-ıla Vaṣfī anıñ tārīḫini
Şöyle teṣādüf eyledi tārīḫ için nev-ġonca fem

(H.1234-M.1818/1819)

166.
Güft-i Vaṣfī Āsitāne’den Varna’ya Tanẓīm Şod
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey göñül sen çekme ġam Bārī Ḫudā Allāh kerīm
‘An-ḳarīb olsa gerek ṣadra şifā Allāh kerīm

2 Belde uġruna vücūdum tā ezel vaḳf etmişim
Her maṣāliḥden olur derde devā Allāh kerīm

3 Kimseye etmem ḫıyānet niyyetimdir ḫayr ḫ^{w}āh
Ol sebeb ġāyetle çoḳdur merḥabā Allāh kerīm

4 Āsitāne şehrine māh-ı ṣıyām baṣdım ḳadem
Yaraya melhem bulundu āşinā Allāh kerīm

5 ‘Aḳıbet mesrūr olısar ‘an-ḳarīb bay u gedā
Ey göñül etme te’essür intihā Allāh kerīm

6 Her ne dirlerse disinler gūşuma etmez eṯer
Dilde virdim bu-durur her dā’imā Allāh kerīm

7 Yoġ-iken hīç ẕerre taḳṣīr ṭa‘n ider ‘ālem baña
Ḥasbināllāh ey birāder bü’l-vefā Allāh kerīm

8 Gūşe-i ḫān oldu me’vā şimdilik bu kemtere
Derd [ü] miḥnet hem meşaḳḳat pür cefā Allāh kerīm

9 Dem-be-dem ḫayr du‘ādır cümleye kārım benim
Ṭāli‘im böyle ezelden çün dilā Allāh kerīm

10 İşbu dertden ‘an-ḳarīb ide Te‘ālallāh ḫalāṣ
Böyle me’mūl şād olur bay u gedā Allāh kerīm

11 Va‘deler oldu beḳāyā meblaġıñ ‘afvı için
‘An-ḳarīb olsa gerek ḥācet revā Allāh kerīm

12 Her ricāle eyledim envā‘-ı i‘ẕār u niyāz
İşgüzārlık cümlesi oldu edā Allāh kerīm

13 Cümleye olsun selām bī-‘āded ḫayru’l-du‘ā
Şād olur cümle ahālī Vaṣfiyā Allāh kerīm

167.

32a **Güft-i Vaṣfī Der-ḥaḳḳ-ı Şükrī**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Dilā ḫāme yine ‘arż-ı kemāle iḳtidā eyler
Velī erbāb-ı ḥāl ‘ömrüñ ṣaḳın ṣanma hebā eyler

2 Eḥibbādan iki nāzik mizāc ẓāhir olup şimdi
Namāz ḳılsañ revā dāmenlerinde inzivā eyler

3 İrāde ḳalmaz elde tāzeler gördükde anlarda
Mühendis merd-i māhir ‘aşḳı dilde iḫtifā eyler

4 Ne ḫoş çehre-durur ey dil bu ra‘nā cāy-ı zībā kim
Tefekkürle naẓar ḳılsak muṣallāya ṣalā eyler

5 Mürūr eyler ‘ubūr eyler beher günde niçe maḥbūb
Neẓāret eyleyip anlar göñül murġuñ küşā[d] eyler

6 Göñül ġamgīn olursa ol maḥalde inşirāḥ ḥāṣıl
Kelām-ı nuṭḳ-ı Şükrī dem-be-dem derde devā eyler

7 Ferāġat eylemek mümkün degildir tāze sevmekden
Ki zīrā ‘āşıḳān ol ḥāl-ile kesb-i ṣafā eyler

8 Teni pālūde-veş fisk-ile ursañ bir zamān ditrer
Bu rütbe medḥe şāyeste güzeller merḥabā eyler

9 Kimi ‘azm-i seyāḥat emrine ṭālib olur elbet

Kimi ‘arż-ı murād-ile niçe ḥācet revā eyler

10 Mecāzī̇den ḥaḳī̇ḳī̇den ‘alāmet lāzımındandır
Ki zī̇rā mesned-i ‘ulyāya ol ḥāl āşinā eyler

11 Göñülde ‘aşḳ-ı şevḳullāh muḥaḳḳaḳ gizli cevherdir
Ne mümkün ketm olunmaḳ ḥükmünü elbet edā eyler

12 Ne ḥikmet ser-te-ser maḥbūb dost olmuş-durur ‘ālem
Güzeller ṣoḥbetin herkes hemān ṣubḥ ü mesā eyler

13 ‘Acā’ibdir bu ḥālet kim göñül kimden ola maḫẕūẕ
Anıñ rāhında elbetde muḥaḳḳaḳ cān fedā eyler

14 Ṣusuz şol āsiyāba beñzer ey dil tāzesiz meclis
Olunca sāde-rū meclisde ḳalbe ḫoş cilā eyler

15 İki ṣayyād olup peydā göñül levḥinde ḳurmuş dām
Görünce bī̇-miṣāl maḥbūb göñül ṣıyt [u] ṣadā eyler

16 Velākin ḳalblerinde yoḳ-durur hī̇ç ġıll [u] ġış ẕerre
Teleẕẕüẕ ‘aşḳ-ı şevḳullāh ile dil iştihā eyler

17 Dimişlerdir beher dil-ber ile ‘ömrüñ hebā etmek
Ḫarāb eyler vücūdun ol daḫı nefse cefā eyler

18 Ma‘ārif dil-rübā feyż-yāb olsa gerek elbet
Muḥaḳḳaḳ ḳadr-i ‘āşıḳ fehm iden nevres ‘aṭā eyler

19 Vire ṣıḥḥat Te‘ālallāh kemāl-i faż̇l-ı luṭfından

Ne kim insāna ḥāṣıldır anı Bārī Ḫudā eyler

20 Yine bir armaġan cārī olupdur dilden ey Vaṣfī
Bu naẓmım her ḫuṣūṣātı muḥaḳḳaḳ intihā eyler

168.

Güft-i Vaṣfī Varna'ya Tanẓīm Şod

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1 Her meṣāliḥ ber-ḳarār olsun direm meşreb bu yā
Āḫirinde iftiḫār olsun direm meşreb bu yā

2 Ẕerre deñli etmedim ihmāl-i iġmāż-ı 'uyūn
Ḳalb-i 'ālem gül-'izār olsun direm meşreb bu yā

3 Maṣlaḥat görmek murādım ne gerek ẕevḳ u ṣafā
Merd-i 'āḳil īş-güẕār olsun direm meşreb bu yā

4 Maẓhar-ı ḫayr-du'āya nā'il olmaḳ maḳṣadım
Maṣla[ḥa]tça iḳtidār olsun direm meşreb bu yā

5 Çekmesin kimse te'essüf Ḳādir Allāh ḫalḳ ider
Devlete hep i'tiẕār olsun direm meşreb bu yā

6 Böyledir zīrā münāsib rāy-ı tedbīr ü ṣavāb
Varna şehri nev-bahār olsun direm meşreb bu yā

7 'An-ḳarīb memnūn [u] mesrūr olısar 'avdet naṣīb
Müjde için ictisār olsun direm meşreb bu yā

8 Her ricāliñ dāmenin būs eyledim idip ricā
Cümle ‘ālem kām-kār olsun direm meşreb bu yā

9 Ḥamdulillāh va‘deler oldu virip rūḥa ġıdā
İşidenler cümle yār olsun direm meşreb bu yā

10 Vaṣfiyā bi’l-cümleden Rabbü’l-Vedūd rāżī ola
Şi‘r-i şā‘ir iḫtişār olsun direm meşreb bu yā

169.

32b **Güft-i Vaṣfī**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Elā ey ḫūbların şāhı hemān ‘ömrüñ mezīd olsun
Beher dā’im du‘ā budur şeb-i ḳadriñ sa‘īd olsun

2 Ḫarāb-ābād iken göñlüm ‘azīzim şādmān itdiñ
Cihānda ey güzel evḳātıñız eyyām-ı ‘īd olsun

3 Şu deñli murġ-ı dil mecbūr olupdur saña ey meh-rū
N’ola levḥ-i derūnda ‘aşḳ [u] şevḳiñ hep keşīd olsun

4 Sirişkim selsebīl etme şehā hicr [ü] firāḳıñla
Revā mıdır bu kemter hicr-i ‘aşḳıñla ḳadīd olsun

5 Çeker dil ‘aşḳına yā hū dil-i āgāh olan añlar
Fedā etmek düşer mi şānına çille ḥadīd olsun

6 Te‘ālallāh dü ‘ālemde ide maḳṣūdına vāṣıl
Saña iḳbāl teveccüh eyleye baḫtıñ cedīd olsun

7 Kerem ḳıl va‘de-i vaṣlıñ feraḥlar kesb ola şāhā
Derūnumda ṣafālar rūz [u] şeb cānā şedīd olsun

8 Fedā ḳıldım yolunda cān ḫilāfım yoḳ kelāmımda
Cihānda cismiñiz cānā kederlerden ba‘īd olsun

9 Budur me’mūl fedā etmez beni ol meh-liḳā ḫāşā
Revā mı Vaṣfī kemter gūşe-i ġamda vaḥīd olsun

170.
Güft-i Vaṣfī
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey güzeller ser-firāzı bendeñi etme fedā
Ḥālimi raḥm eyle şāhım şānına lāyıḳ ‘aṭā

2 Dā’imā hicr [ü] firāḳıñ ḳaddimi dāl etmede
Bī-vefālıḳ etme luṭf it ey kerem-kān meh-liḳā

3 Dil saña müştāḳ olupdur iḫtiyār elde degil
Ḫūb cemāliñ ḥaylī demdir çeşme oldu tūtiyā

4 Ka‘be Zemzem ‘aşḳına ‘uşşāḳa etme sen cefā
Dü cihānda her murādıñ baḫş ide Bārī Ḫudā

5 Sensin eglence derūnumda ‘azīzim rūz [u] şeb
Ger firāḳıñ ola vāḳi‘ eylerim āh ü bükā

6 Vaṣfī kemter cān fedā eyler yoluñda ey güzel

Olasın Ḥaḳḳ'a emānet saġ esen ol dā'imā

171.

Güft-i Vaṣfī

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1 Ey benim rūḥ-ı revānım derde dermānım Emīn
Yaraya melhem daḫı şem'-i şebistānım Emīn

2 Çoḳ zamāndır 'aşḳ [u] sevda baġrımı itdi kebāb
Rūz [u] şeb dilde ḫayāliñ māh-i tābānım Emīn

3 Ḥasret-i hicr [ü] firāḳıñ cismim itdi nā-tüvān
Ḳalmadı ṣabra mecāl āh sırr-ı Sübḥān'ım Emīn

4 Ḥüzn-i fürḳat nār-ı kürbet 'aḳlımı yaġma idip
Nāra yanmışdır vücūdum ṣun'-ı Yezdān'ım Emīn

5 Kimlere olduñ maḳādīr ey ḳamer-ṭal'at 'aceb
Cān fedā yoluñda her dem dürr [ü] mercānım Emīn

6 Niçe cünbişler seniñle eyledi kemter gedā
Cümlesi rü'yā manend-şod şimdi mestānım Emīn

7 Ḥamdulillāh kūy-ı dil-dāra 'azīmet niyyetim
Yoluña cānım fedā hem saña ḳurbānım Emīn

8 Serseri gezdim diyār-ı ġurbetiñ ḳahrın çekip
Ḳalmadı ṣabra ḳarārım māha aḳrānım Emīn

9 Görmedim miṣl ü manendiñ ey perī peyker seniñ
Dilde ‘aṣḳıñ tā ebed çün cāna cānānım Emīn

10 Vaṣfī eyler medḥiñi ey nāzenīnim ḥaşr dek
Cūşa geldi ‘aşḳ [u] şevḳim āh ü efġānım Emīn

172.
Güft-i Vaṣfī
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Bi-ḥamdillāh yine derde devālar oldu ey Tevfīḳ
Teşekkür Ḥaḳḳ’a kim ṣadra şifālar oldu ey Tevfīḳ

2 Niçe demden beri ḥasret çekerken ġurbet illerde
Bu dem taḳdīr olup ḥācet revālar oldu ey Tevfīḳ

3 Felek ayırmış-idi bunca demdir ḫūb cemālinden
Teselli buldu göñlüm çoḳ ‘aṭālar oldu ey Tevfīḳ

4 Bu dem kūy-ı dil-arāya ‘azīmet oldu maḳṣūdum
Seniñ-çün çoḳ adūya merḥabālar oldu ey Tevfīḳ

5 Cemāliñ medḥine ḫāme alupdur deste çün Vaṣfī
Muḳaddemde seniñle ḫoş ṣafālar oldu ey Tevfīḳ

173.
33a **Güft-i Vaṣfī**
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Beni ‘aşḳa giriftār eyledi bir ḫūb-ı zībā dost

Muḥaḳḳaḳ çeşm-i āhū rūy-ı enver ḫoş mücellā dost

2 Egerçi nīm-nigāh etse alıp ‘aḳlım ider yaġma
Vücūdum nāra iḥrāḳ eyleyip mevtim müheyyā dost

3 Dimişler ‘aşḳ [u] sevdā ‘āşıḳı elbet zebūn eyler
Ki ‘ömrüñ tārmār eyler cihān içre ser-ā-pā dost

4 Açıl ey ġonca-ı nevres gül ruḫsārı görsünler
Dü çeşmim ḫūb cemāliñ eylesin şöyle temāşā dost

5 Elā ey ḫūbların şāhı yoluñda cān fedā olsun
Deger çün vaṣlıña muṭlaḳ seniñ bi’l-cümle dünyā dost

6 Teniñ pālūde-veş şāhım beher dem durmayıp ditrer
Hemīşe ḳal‘e-i cismim viṣāliñ ide iḥyā dost

7 Vücūduñ ḥıfẓ ide Ḥāfıẓ Cenābü’l-Müste‘ān dā’im
Daḫı baḫtıñ küşād ide keremden yüce Mevlā dost

8 Seniñ medḥiñ oḳur bülbül gibi her dā’imā Vaṣfī
Eger va‘de ḫilāf olsa revā mıdır dirīġā dost

174.

Güft-i Vaṣfī Ṭopḫāne’de Boşnāḳ Efendi’ye Ṭanẓīm Şod

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Medḥ idem ‘ālemi kim ḫoş mücevherkānıdır
Her kemāletde bilā-şekk ma‘rifet erkānıdır

2 Naḥv [u] ṣarf manṭıḳ [u] ma‘ānī ‘ilm-i tefsīr beyān
Cümlesin ezberlemiş tām bu kerem Sübḥān’ıdır

3 Ṭālibiñ cehliñ izāle etmede ṣubḥ u mesā
Bildigim budur hele Ṭopḫāne’niñ sulṭānıdır

4 Eylemiş taḳrīre mālik ol Ġanī Perverdigār
Āsitānında anıñ çoḳ kimseler mihmānıdır

5 Ṣaḳlasın cismiñ ḫaṭādan Ḥażret-i Rabbü’l-Vedūd
Bülbül ü bāġ-ı belāġat ṭālibiniñ cānıdır

6 Dād-ı Ḥaḳ’dır bī-gümān ‘ilm ü kemāl ü ma‘rifet
Ey göñül ẓann etme ġayrı şaḫs anıñ aḳrānıdır

7 Ravżatü’l-cennet mecālisde telezzüz kesb olur
Ma‘rifet icrāsı ey dil dā’im anıñ şānıdır

8 Ben ne ednāyım ki ḫāṣā eyleyim medḥin anıñ
Her ‘ulūma āşinā hem ḥadd ü bī-pāyānıdır

9 Şöhretiñ āfāḳa pertev ṣalmada günden güne
Girye etsin çeşm-i ḥussād kim işi efġānıdır

10 Her ne deñli medḥ idersem biñde bir gelmez dile
Vaṣfiyā ol ẕāt-ı ‘ālī cümleniñ cānānıdır

175.

Güft-i Vaṣfī Ṭopḫāne’den Ürgübī İsmā‘il Veḥbī Efendi’ye Tanẓīm Şod

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ma‘den-i faż̈l-ı ‘arāfet menba‘-ı ‘ilm [ü] hüner
Maḥzen-i esrār-ı ḥikmet maṭla‘-ı nūr-ı güher

2 ‘Azm idip Ürgüp diyārından Sitanbul şehrine
Bī-gümān neşr-i ‘ulūm maḳṣad hemān şām u seher

3 Çün Ḥacı ‘Oṣmān Efendi yār-i ġār-durur sebeb
Ḥaḳ vire ṣıḥḥat selāmet virmeyip aṣlā keder

4 Her ‘ulūma āşinā bir ẕāt-ı ‘ālīsin hele
Ṭāli‘iñ Ḳadr-i sa‘īd olsun hemīşe nūr [u] fer

5 Ḥaḳ saña ṭab‘-ı ḥalīm baḫş eylemiş bī-iştibāh
Bī-ḥesāb iḥsān ola min ġayr-i me’mūl sīm [ü] zer

6 İ‘tibārıñ Ḥaḳ teraḳḳī eyleye günden güne
Bī-gümān ehl-i ‘ulūm hīç kimseden etmez ḥaẕer

7 Niçe kez Ṭopḫāne’de oldum mülāḳī ẕātına
Ḥamdulillāh Varna’ya bī-ġam keder ḳıldım sefer

8 Levḥ-i dilden hīç ferāmūş ba‘de-ẕā mümkün degil
Ḥaḳḳıñız inkār olunmaz [mevt][170] ire cisme meger

9 Cümle aḥbāba selāmım eyle teblīġ luṭf idip
Bu gedānıñ ṣohbetinden cümlesi alsın ḫaber

[170] Metnin bu kısmı tahrip olmuştur. Vezin gereği tek ve kapalı bir heceye ihtiyaç olunduğundan “mevt” şeklinde okunmuştur.

10 Rūz [u] şeb maḳṣad duʻādır senden ey ʻālī himem
İrişir bir gün ola her ne ise ḥükm ü ḳader

11 Bir daḫı olmaḳ mülāḳī Ḥaḳ müyesser eyleye
Merd-i kāmilden cihānda kimseye gelmez żarar

12 Vaṣfiyā işġāl-i dünyā ḳapladı eṭrāfımı
Her ne deñli şāġil olsam dil kemāl ehlin sever

176.

33b Güft-i Vaṣfī Silistre Vālisi İbrāhīm Paşa (nın ___) Sarayı Tārīḫidir

Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün

1 Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān kerem muʻtād
Bu şehri eyleyip iḥyā mücerred itdirip bünyād

2 Belī bunca ḳılāʻ-yı sāʾire muḥkem binā oldu
Bu resm-i ḫoş edāyı bulmadı ʻālemde bir üstād

3 Ḫuṣūṣā Seyyid İbrāhīm Paşa ḥażretleri dāʾim
Neẓāretle idip ārām ṣadāḳatdır aña evrād

4 Sarāy-ı ḫoş aña iskān için inşā olunmuşdur
Dile revnaḳ virir ḳalbe ṣafā bu kāḫ-ı nev-īcād

5 Müferreḥ bir maḥaldir ki menendiñ görmemiş kimse
Ne rütbe ġamla ālūd olsa bir ādem olur dil-şād

6 Naẓar ḳıl diḳḳat ile var mı bir emṡāli ʻālemde

Bunı seyr eyleyenler ḳaṣr-ābādı ider mi yād

7 Bu cāy-i dil-güşāda ehl-i diller ẕevḳ itdikçe
Görüp giryān [u] zārından kör olsun dīde-i ḥussād

8 Olup her rūzunu āyīne-i mir'āt-i İskender
Temāşā eyleyenler söyleyip ḥācet degil īrād

9 Gelip seyrān iden bu dil-fezādan rub'-ı meskūnı
Cihānda ḳayd-ı ālām küdūretden olur āzād

10 Söz olmaz 'aḳl [u] fikr ü ṭab'-ı mi'mārına ṣad taḥsīn
Güzel inşā olunmuş mevḳi'inde bu feraḥ-ābād

11 Gelenler ḫak-i pāy-i devlete elbet gider mesrūr
Kime ḫāşā ḫāk-i pāyında kimesne olmadı nā-şād

12 Bu kemter bende defterde muḳaddemden muḳayyeddir
Anıñçün levḥ-i dilde çoḳ ḳanādil olmada īḳād

13 O ẕātıñ ḫayr-ḫ^{w}āh olduġuna hīç iştibāh yoḳdur
Muḥaḳḳaḳ 'ırḳ-ı ṭāhir olduġun ben eylerim işhād

14 Ḫulūṣun pāk muṭahhar kimseye hīç sū'-i ḳaṣdıñ yoḳ
Cenābıñdan anıñçün ḥulv-i 'ālem eyler istimdād

15 Seḫāvetle ḳuluñ iḥyā vü şādān itdigiñ ẓāhir
Be-ġāyet olmuşum maḥcūb ne ḳādir nuṭḳa bir efrād

16 Cenāb-ı Ḥażret-i Mevlā ide maḳṣūdına vāṣıl

Eḥibbālar ola mesrūr ‘adūlar eylesin feryād

17 Bize lāzım olan ḳılmaḳdır ancaḳ rūz [u] şeb ey dil
O sulṭān-ı şehinşāhıñ du‘ā-yı devletiñ ber-dād

18 Cihāna dā’ima memdūd ola ẓıll-ı hümāyūnı
Bütün büldān [u] emṣārı ola günden güne ābād

19 Vücūd-i nāzenīni çeşm-i a‘dā dil emīn olsun
İde ol Ḥażret-i Allāh devām-ı şevketiñ müzdād

20 Niçe şehzādegān ‘aṭā ide ol Ḥażret-i Bārī
Anıñla ṣāḥibü’l-idrāk olanlar olısar irşād

21 Görüp bu cāy-i zībāyı didi tārīḫini Vaṣfī
Zihī nev-resm [ü] ra‘nā-mesned-i ‘ālī mübarek-bād

(H.1234-M.1819/1820)

177.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Şehā ḳanım ḥelāl olsun ur öldür bendeñi cānā
Eger ḳıldımsa ben taḳṣīr gücenme dil-ber-i ra‘nā

2 Baña eylersin istiġnā n’için eller gibi her dem
Dem-a-dem şem‘iñe pervāneyim ey ḳāmet-i bālā

3 Helāk etmek midir ḳaṣdıñ elā ey ḫūblarıñ şāhı

Viṣāliñle müşerref ḳıl elā ey ṣūret-i ḥasnā

4 Güzellik kimseye bāḳī degildir dīde-i ‘ömrüm
N’ola bir būse iḥsān it amān maḥbūb-ı müsteġnā

5 Kerem ḳıl rūy-ı dil ‘arż it göñül murġuñ küşād eyle
Hemānā bezme gel cānā nedir bu nāz [u] istiġnā

6 Der-āġūş eyleyim bir kez miyānıñ ey melek-ḫaṣlet
Tekebbür etme sen aṣlā elā ey Ḫüsrev [ü] Dārā

7 ‘Acā’ib bir marażdır ‘aşḳ [u] sevdā ey gözüm nūru
Anıñla niçe ‘āşıḳlar idipdir ‘aḳlını yaġmā

8 Ṣaḳın aġyāra aldanma naṣīḥat cānıñ esritse
Ki zīrā fā’ide virmez bütün dünyā vü mā-fīhā

9 Saña ‘aşıḳ olupdur şevḳ-ıla iḫlāṣla Vaṣfī
Ne itse şānına lāyıḳ hemān it sen anı icrā

178.

34a **Güft-i Vaṣfī Ḥ^{w}ācegāndan Maḥmūd Nedīm Efendi’niñ Köşküne Tārīḫ**
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Hoşā ferḫunde-ṭāli‘ ẕāt ve’l-emīr-i müsteġnā
Ne mīr-i pür ẓerāfet menba‘-ı ‘irfān kerem-fermā

2 Neẓāfet menba‘ı sırr-ı sa‘ādet maḥzeni ẕātı
Olupdur nezd-i şāhīden muḥaḳḳaḳ ḳadr-i isti‘lā

3 Muvaffaḳ ide Ḥaḳ cümle umūrında kerem birle
Vücūd-ı devletini ḫayra maṣdar eylemiş Mevlā

4 Ḫuṣūṣā ‘ilm ü ‘irfān [u] ma‘ārifde naẓīri yoḳ
Ẓarīf ü nüktedān ehl-i hüner hem ‘ārif ü dānā

5 Kemāl-ile bilir ḳadrini erbāb-ı kemālātın
İder ḥürmet ḳılar ‘izzet kemāline göre māşā

6 Musaḫḫar ṭab‘ına her bir ma‘ārif nükte-i mermūz
Kelāmından olur ẓāhir kemālāt ehline ma‘nā

7 Te‘ālā ‘ömrini efzūn iḳbāliñ mezīd etsin
Sürūr-ı dille saġ olsun öle iḥzān-ile a‘dā

8 Ṭınāb-ı ‘ömr-i devlet pāydār u üstvār olsun
Ṭura cism-i şerīfi ṭurduġunca ḳubbe-i minā

9 Daḫı maḫdūm mükerrem mīr-i Şevket Ḥāmide Ḫanım
Reh-i ‘irfāna sālik olalar ‘ālemde bī-pervā

10 Ḫadīce Ḫanım-ile hem Ferīde Ḫanım’a Mevlā
Cihān bāġında etvāl-i ‘ömürler eyleye aʿṭā

11 İki ‘ālemde evlādıñla etbā‘ıñla sulṭānım
‘Azīz ol ‘izzet-i dā’imle ẕillet görmeyip aṣlā

12 Vücūduñ ḥıfẓ ide Ḥāfıẓ Cenābü’l-Müste‘ān dāʾim
Dü ‘ālemde ‘ināyāt-ı İlāhī ola lā-yuḥṣā

13 Ẕevāle irmesin ḫūrşīd-i baḫtıñ müncelī olsun

Dil-i ‘āşıḳ gibi her dem ola necm-i żiyā-baḫşā

14 Du‘ā hengāmıdır ġayrı duʿā-yı devletin ez-dil
İdip şām [u] seher vird-i zebān ey ḫāme ḳıl īfā

15 Ne ḫoş bu kāḫ-ı nev-īcād bu mevżi‘de binā olmuş
Mübārek yād efendim bī-manend olmuş behişt-āsā

16 Ma‘ārif ehline bir ḫoş mekān olmuş kemāletçe
Görenler şüphesiz dirler miṣāl-i cennetü’l-me’vā

17 Kerem kilkiyle bende defterine ḳayd idip nāmım
Du‘ā-yı devletin bendeñde ḳılsın ḥaşr[a] dek imlā

18 Tenāvül eyledim ben ḫāne-i devletde ni‘metler
Nevāzişler olup cāri olupdur mürde-dil iḥyā

19 Görüp bu cāy-ı ra‘nāyı didi tārīḫini Vaṣfī
Mübārek-bād zihī nev-resm ra‘nā-mesned-i ‘ulyā

(H.1234- M.1818/1819)

179.

Güft-i Vaṣfī Naẓīre-i Zühdī[171]

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

I

[171] Vasfî bu terci-bendini yazarken vasıta beyitini sadece ilk bentte yazmıştır. Her bendin arasına eyzan diye belirtmiştir. Ancak biz, vasıta beyitini her bentte tekrar ederek klasik terci-bend formunda düzenleme yoluna gittik.

Ne ḥikmet rāh-ı ʻaşḳa tā ezelden āh esīr oldum
Yanıp pervāne-veş ʻaşḳa ʻaceb ḥor u ḥaḳīr oldum
Vücūdum nā-tüvāñ oldu ṣaġīr oldum kebīr oldum
İfāde eyledim ḥālim didim cānā faḳīr oldum
Teraḥḥum etmedi dil-dār bu ḥāletden ḫabīr oldum
Anıñçün destime ḫāme alıp ehl-i naẓīr oldum

II

Ḳaçan bir tāze gördükde ider dil āh ü vāveylā
Temevvüc eyleyip ʻaşḳım neşāṭ-ı tām olur peydā
Anıñla hem-dem olmazsam baña zindān olur dünyā
Beni dūr idemez andan bütün dünyā vü mā-fīhā
Teraḥḥum etmedi dil-dār bu ḥāletden ḫabīr oldum
Anuñçün destime ḫāme alıp ehl-i naẓīr oldum

III

Şeh-i ḫūbān ola ẓāhir göñül murġuñ şikār eyler
Bu ten iḳlīmini ol şūḫ münevver gül-ʻizār eyler
Niçe ʻāşıḳların baġrın kebāb hem tārmār eyler
Yol uġratsa deyü göñlüm o māha intiẓār eyler
Teraḥḥum etmedi dil-dār bu ḥāletden ḫabīr oldum
Anıñçün destime ḫāme alıp ehl-i naẓīr oldum

IV

Vücūdum oldu dembeste cefā vü cevr-i dil-berle
Hemān günden güne ḳaddim kemān oldu mükedderle
Müyesser olmadı vuṣlat cemāl-i ḫūb münevverle
N'ola ben anı beslersem nebāt ü ḳand [u] sükkerle
Teraḥḥum etmedi dil-dār bu ḥāletden ḫabīr oldum
Anıñçün destime ḫāme alıp ehl-i naẓīr oldum

V

Baña meyl eylemez yārim ne deñli ben murād itsem
Bu ḥālimden ‘aceb Vaṣfī kime efġān [u] dād itsem
Teleṭṭuf eylemez aṣlā ricā bābın küşād etsem
Teraḥḥum eylemez yalvarmaġa yüz biñ ziyād etsem
Teraḥḥum etmedi dil-dār bu ḥāletden ḫabīr oldum
Anıñçün destime ḫāme alıp ehl-i naẓīr oldum

180.

34b **Güft-i Vaṣfī Pehlivān Paşa’ya Tanẓīm Şod**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Yürü ey ḫāme mādiḥ ol kemālet eyleyip icrā
Ki bir ẕātı idip tavṣīf ideler ‘ālem istimşā

2 Cesāretler olup cārī muḳaddemde mu’aḫḫarda
Mükāfātın virir elbet Cenāb u Ḥażret-i Mevlā

3 Ġazālar bī-‘aded vāḳi‘ olupdur fī-sebīlillāh
Ġayūrāne ġazā itdi muḥaḳḳaḳ Pehlivān Paşa

4 Ḫudāyā luṭf-ı faẓlından aña en‘ām [u] iḥsān it
Murādāta ola vāṣıl feraḥlarla ola ibḳā

5 Ḳarīban şād [u] ḫandān it elā ey Ḥażret-i Bārī
Keremle feṭḥ-i bāb eyle ola tā murġ-ı dil iḥyā

6 Anıñ evṣāfına yoḳdur nihāyet süm‘adan ‘ārī
Mübārek ismi ẕikr olsa maḫāfet etmede a‘dā

7 Bi-ḥaḳḳ-ı Ka‘be [vü] Zemzem İlāhī şād [ü] ḥürrem ḳıl
Bilenler kendini elbet anıñçün eyler istid‘ā

8 Yüzünden feṯḥ-i bāb olsa gerek ol ẕāt-ı ʿālīniñ
Erenler himmeti birle fütūḥātlar olur peydā

9 Ḫuṣūṣā rūz-ı maḥşerde göñül ol merd-i ġāzīniñ
Mekānın luṭf-ı faẓlından ide Ḥaḳ cennetü’l-me’vā

10 Ḳarībān Ḥaḳ ider mesrūr aña hīç iştibāḥ yoḳdur
Ḥesābsız bende bābında olurlar ‘an-ḳarīb bālā

11 Benī Ādem beher dā’im olur tebdīl hem taḥvīl
Ḳamusun bir bilip Ḥaḳḳ’a gerekdir ṣıdḳan istiṯnā

12 Verā’-i perdede Ḥaḳḳ’ın niçe ḥikmetleri vardır
Tecemmü‘ eylese ‘ālem murādullāh olur Ḥaḳḳā

13 Budur ben bildigim ey dil ḳarīban Ḥaḳḳ ider dil-şād
Olur iḥsānına lāyıḳ bütün dünyā vü mā-fīhā

14 Du‘ādır dāʾimā kārım ide Ḥaḳ devletin efzūn
Naṣīb eyler ḳarīban Ḥaḳ te‘ālā mesned-i ‘ulyā

15 Ne deñli medḥ idersem biñde bir gelmez dile el-ḥaḳ
Budur vāḳi‘ muḥaḳḳaḳ kim beyān olmuş-durur ḥālā

16 Tamām olsun bu mevżi‘de beyānıñ naẓm-ıla Vaṣfī
Müyesser ide Mevlā rūz-ı maḥşer devlet-i ‘ūḳbā

181.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Yār-ı ‘āşıḳ ḫūb cemāl olsun direm meşreb bu yā
Rūz [u] şeb ḫoş ḥasb-ı ḥāl olsun direm meşreb bu yā

2 Meh-liḳā ṣāḥib-vefā olmaḳ gerekdir bī-gümān
Māh-rū aḥsen ḫiṣāl olsun direm meşreb bu yā

3 Başlasa bülbül gibi güftāra leẕẕet-baḫş ola
Sükker [ü] ḥelvā maḳāl olsun direm meşreb bu yā

4 Dil-berin ṭab‘ında ḥüsniyyet gibi ‘irfāñ ola
Rūz [u] şeb ẓıll-ı ḫayāl olsun direm meşreb bu yā

5 Şā‘ir-i şīrīn-edāda ola icrā-yı kemāl
Yār-ı ‘irfān nev-nihāl olsun direm meşreb bu yā

6 Ḳalb-i ‘ārifden keder ġam ẕerre ārām eylemez
Ḫalḳ-ı ‘ālem bī-vebāl olsun direm meşreb bu yā

7 Ḫoş ġazeller ile tanẓīm bir eṣerdir Vaṣfiyā
Merd olan ṣāḥib-kemāl olsun direm meşreb bu yā

182.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Düşdi cānā nār-ı ‘aşḳıñla yine ṣaḥrāya dil
Oldu temşīl bī-gümān Mecnūn-ile Leylā’ya dil

2 Ṣabr [u] ārām ḳalmadı hīç çāre bilmem n’eylesem
‘Aşḳ [u] fürḳatle yanıp pervāne-veş sevdāya dil

3 Tā ezel ‘āşıḳların aḥvāl[i] hep sūzān olur
Āteş-i hicrān-ile ḳaldı yine ferdāya dil

4 Şöyle bī-hūş olmuşum ki ‘aḳlım oldu ser-nigūn
Olmadı vuṣlat ile memnūn [u] şād hem-sāye dil

5 Ṭut elim ey nāzenīn iḥyā ola çün murġ-ı dil
Himmet-i vaṣlıñla gelsin bir daḫı dünyāya dil

6 Vaṣfī ḳaldı gūşe-i ġamda kerem it çāre ḳıl
Zīrā kim bābında bende oldu sen zībāya dil

183.

35a **(___) [172] zāde Ḥācı Muḥammed Aġa’ya Tanẓīm Şod**
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Müferreḥ bir binā inşā olunmuşdur kerem mu‘tād
Bu resm-i ḫoş-edāyı bulmamış ‘ālemde bir üstād

2 Ḥācı Muḥammed Aġa nām Burusa ḫanedānından
Tevāżu‘la olup me’lūf ide Ḥaḳ ġuṣṣadan āzād

3 Ḳamu a‘lā vü ednāya ider ta‘ẓīmen istiḳbāl
Ziyāret etmede her gün o ẕātı şevḳ-ıla zühhād

4 ‘Acā’ib bir maḥaldir ki manendiñ görmemiş kimse
Ne rütbe ġamla ālūd olsa bir ādem olur dil-şād

[172] Kelime kırmızı mürekkep ile yazıldığı için tamamen silik durumdadır.

5 Naẓar ḳıl var mı mānendi Burusa içre ey dīde
Bunu seyrān iden hīç ḳaṣr-ābādı ider mi yād

6 Bu cāy-i revnaḳ-efzāda ṣafālar eylesin icāb
Görüp giryān [u] zārından kör olsun dīde-i ḥussād

7 Olup her rūzunu āyīne-i mir'āt-ı İskender
Bunı rü'yet idenler söylesin ḥācet degil īrād

8 O belde içre medfūn ṣad hezārān evliyāullāh
Niçe merḳadlarında çoḳ ḳanādil olmada i'ḳād

9 Cenāb-ı Ḥażret-i Bārī ide maḳṣūdına nā'il
Eḥibbālar ola memnūn ḳamu a'dā ola nā-şād

10 Kederlerden vücūduñ ḥıfẓ ide ol Ḥażret-i Allāh
Olalar 'āḳıbet birle ḳamu ensāb hem evlād

11 Ḫuṣūṣā rūz-ı maḥşerde mekānın Ḥaḳ ide cennet
Dü 'ālemde ide Mevlā devām-ı devletin müzdād

12 O ẕātıñ ḫayr-ḫ^{w}āh olduġuna hīç şüphe yoḳ ẕerre
Muḥaḳḳaḳ 'ırḳ-ı ṭāhir olduġun ben eylerim işhād

13 Ḫulūṣuñ pāk muṭahhar kimseye hīç sū'-i ḳaṣdıñ yoḳ
Anıñçün ḥaḳḳıñızda çoḳ şenā etmekdedir 'ibād

14 Livāü'l-ḥamd-i büşrāda te'ālā baḫş ide me'vā
Cihānda 'ömrüñüz olduḳça 'ālem ide istimdād

15 Görüp bu cāy-i zībāyı didi tārīḫini Vaṣfī
Zihī nevresm [ü] ra’nā-mesned-i ‘āla mübarek-bāḍ

(H.1234- M.1818/1819)

184.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ādeme eylük cihānda merd-i a‘lādan gelir
Ḥüsn-i ẓann güftār-ı ḫoş şol şaḫṣ-ı dānādan gelir

2 Merd odur ki kemlik eylersiñ ider eylük yine
Ḳābiliyyet dād-ı Ḥaḳ’dır özge daʿvādan gelir

3 Ḥāfıẓu’l-Ḳur’ān olanlar kimseden etmez ḥaẕer
Bir mücevherdir ki Furḳān sūy-ı deryādan gelir

4 Dü cihānda ehl-i ‘ilme ẕerrece olmaz ẕevāl
Ehl-i kāmil ma‘rifetle ‘ilm ü inşādan gelir

5 Ehl-i ‘irfān ṭa‘n-ı cāhilden ebed etmez ḥaẕer
Kāmiliñ her bir kelāmı ‘aşḳ [u] sevdādan gelir

6 ‘Alleme’l-esmā rumūzundan ḫaber ister iseñ
‘Ārife olmaḳ muḳārīn ḥubb-ı Mevlādan gelir

7 Dā’imā ṣāḥib-kemālāt dünyede me’yūs olur
Ma‘rifetden bī-ḫaberler fi‘liñ icrādan gelir

8 Tāze sevmekden ferāġat eylemez ehl-i kemāl

Fehm ider her bir uṣūlüñ ṣanma ṣaḥrādan gelir

9 Ḥaḳḳımızda ẕāhidā yüz biñ maḳāl olsa eger
Ḳayd olunmaz hīçbiri beyhūde ġavġādan gelir

10 Rızḳ için hīç kimseden me'mūl-i ḥācāt etmezem
Ḳısmetim her ne ise Belḫ [ü] Buḫārā'dan gelir

11 Ey göñül ḥikmet nedir ehl-i kemāl eksilmede
Bu 'alāmāt-ı ḳıyāmet her dem īmādan gelir

12 Ẕemm [ü] ġıybet kiẕb [ü] bühtān bir ġıdādır 'āleme
İḫtirāz etmek gerek ġavġā-yı işrādan gelir

13 Kim *tevekkeltü 'alallāh'ı*[173] zebāna vird ide
Hīç żarūret çekmez aṣla ṭab'-ı ra'nādan gelir

14 Her ne dirlerse disinler ẕerrece ḳaydım degil
'Ārife yüz biñ maḳāl ṣuġrā vü kübrādan gelir

15 Vaṣfiyā bi'l-cümleniñ bāṭın yüzün Allāh bilir
Çün dıraḫta ṭaş atılmaḳ bil ki meyvādan gelir

185.

35b **Güft-i Vaṣfī**[174]

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

[173] *Tevekkeltü 'alallāh*: "Sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayandım." (Hud 11/56)

[174] Vasfî bu terci-bendini yazarken vasıta beyitini sadece ilk bentte yazmıştır. Her bendin arasına eyzan diye belirtmiştir. Ancak biz vasıta beyitini her bentte tekrar ederek klasik tercí-i bend formunda düzenleme yoluna gittik.

I

‘Azm-i İslāmbol’a niyyet eyledim ṣad cān-ile
Rākib oldum keştī-yi baḥr-i siyāha ḳan-ile
Çün teṣādüf eyledim māh-ı ṣıyām-fermā-ile
Ḳahve cān ‘arżū idince nūş idem fincān-ile
Ḥaḳ ide ‘avdet müyesser murġ-ı dil şādān-ile
Her murādāt ola ḥāṣıl raḥmet-i Raḥmān-ile

II

Sade-rūlar meclisinde ey göñül olsam imām
Ẕevḳ-ı ṣoḥbet meyl-i ülfet ḥāṣıl olsa her merām
Dil-rübālardan viṣāliñ eylesem ben iltizām
Ol sebepden dilde aṣlā ḳalmaya derd ü seḳām
Ḥaḳ ide ‘avdet müyesser murġ-ı dil şādān-ile
Her murādāt ola ḥāṣıl raḥmet-i Raḥmān-ile

III

Ey güzel eyle iṭā‘at feyż-yāb olsañ gerek
‘Āşıḳa yārinden elbet feth-i bāb olsa gerek
Ẕerre deñli cevr iderseñ ıżṭırāb olsan (?) gerek
‘Āḳıbet bir gün olur kim behre-yāb olsañ gerek
Ḥaḳ ide ‘avdet müyesser murġ-ı dil şādān-ile
Her murādāt ola ḥāṣıl raḥmet-i Raḥmān-ile

IV

Vaṣfiyā her tāzeye meyl eylemek oldu ḫaṭā
Bu zamāne dil-berinde yoḳ-durur ẕerre vefā
Vuṣlatıñ ‘arż ide dil-ber kim ola ṣadra şifā
Ey güzeller ser-firāzı ‘aşḳ-ıla ḳıl merḥabā
Ḥaḳ ide ‘avdet müyesser murġ-ı dil şādān-ile

Her murādāt ola ḥāṣıl raḥmet-i Raḥmān-ile

186.

Güft-i Vaṣfī Mīr-i Mīrāndan İbrāhīm Paşa'ya Tanẓīm Şod

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1 Başla ey ḫāme du'āya raḥmet-i Raḥmān ola
Yine bir ẕāt-ı me'ālī ḥaḳḳına meydān ola

2 Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı ḥaşīm fermān idip
Niyyet-i şevket 'adūlar ḫāk-ile yeksān ola

3 Dā'imā nehr-i Ṭuna ser 'askere muḥtāc olup
Sedd-i bend ola 'adūya dertlere dermān ola

4 Aña İbrāhīm Paşa ḥażretleri me'mūr olup
'An-ḳarīb cümle göñüller şād hem ḫandān ola

5 Bir mübārek ẕāt-ı 'ālī pādişāhıñ bendesi
Ka'be Zemzem 'aşḳına her işlerin āsān ola

6 Pādişāh-ı 'ālem-penāhıñ himmeti efzūn ola
Feṭḥ-i nuṣretle hemīşe bir 'aceb devrān ola

7 Şāh-ı 'ālem ḥürmeti Ḥaḳ ide tevfīḳıñ refīḳ
Dü cihānda dest-gīriñ Ḥażret-i Sübḥān ola

8 Ḥaḳ te'ālā 'an-ḳarīb üç ṭuġa nā'il eyleye
Dīn için ġayret-keşāna luṭf-ı Ḥaḳ iḥsān ola

9 Dīn için ceng u cihādı eylemek şānıñ seniñ

‘İnd-i devletde ḳarīban kesb-i ʿālī-şān ola

10 Rūz-ı maḥşerde Te‘ālallāh ide cennet naṣīb
Şāfi‘iñ li-ḥamd Muḥammed Muṣṭafā Sulṭān ola

11 Cismini cümle ḫaṭādan ḥıfẓ ide Rabbü’l-Vedūd
Sūy-ı şāhīden ‘aṭālar ḥadd u bī-pāyān ola

12 Vaṣfiyā ehl-i hüner ḳadrin bilenler var ola
‘İnd-i Yezdānīde anlar bī-gümān yārān ola

187.
Güft-i Vaṣfī
Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün

1 Ey meh-liḳā ‘arż it cemāl ‘uşşāḳa ḳıl merḥabā
Şevḳ-ıla ḳıl ḫoş ḥasb-ı ḥāl olsun göñüller pür-ṣafā

2 Etmekdeyim āh ü enīn ‘āciz olur rūy-ı zemīn
Ḥaḳ ide ġamlardan emīn sensin şehā derde devā

3 İnṣāfa gel ey ser-firāz olduñ hele revnaḳ-ṭırāz
Eyle sezādır şīve nāz ‘ömrüñ ṭavīl ide Ḫudā

4 Dilden gide ġamla keder şād it beni şām u seḥer
Kesb ide çeşmim nūr [u] fer lāyıḳ saña şāhım ‘aṭā

5 Her ‘āşıḳıñ ṣādıḳ mıdır yāḫūd faṣīḥ nāṭıḳ mıdır
Cevr ü cefā lāyıḳ mıdır aḥsen ḫiṣāl ḳılma edā

6 ‘Aşḳ-ıla ḳıl bir merḥabā bābında ḥācetler revā

Tā ḥaşr[e] dek budur du‘ā dü çeşme olduñ tūtiyā

7 Vaṣfī gedāyı ḳıl ḳabūl her miḥnete oldur ḥamūl
Hep ezberinde her uṣūl eyle ziyāret cā-be-cā

188.

36a **Güft-i Vaṣfī Aḥmed Aġa-zāde ‘Ārif Aġa Zuḳāḳında Tanẓīm Şod**
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Zuḳāḳıñ Ḥaḳ ide meymūn Te‘ālādan ‘aṭā olsun
Kederden olmaya āṣār beher derde devā olsun

2 Cihān içre bu bir a‘lā mürüvvetdir ḥaḳīḳatde
Teşekkür lāzımındandır şenā-yı bī-nühā olsun

3 Ḫudā itmāmını luṭfen müyesser eyleye muṭlaḳ
Ḫuṣūṣā ittiḥād-ı kevkeb-ile dil-güşā olsun

4 Te’ehhül bābına şāri‘ olanlar mu‘teberlerdir
Niçe ẕürriyyet ile ‘āḳıbet ṣadra şifā olsun

5 Eḥibbālar ola mesrūr te’essüf eyleye ḥussād
Olup cünbişler icrāsı niçe ẕevḳ u ṣafā olsun

6 Ḫudā taḳdīr idip anı ezelden levḥ-i maḥfūẓa
Hemīşe ‘avn-ı Ḥaḳ birle ṣafā ender beḳā olsun

7 Refāhhiyetle merzūḳ eyleye Bārī Te‘ālallāh
Cihān bāġında ḥācetler bi-iẕnillāh revā olsun

8 Eḥibbā aṣdiḳālar cem‘ olurlar rūz [u] şeb ey dil

Bu bir özge mürüvvetdir göñüllerden du‘ā olsun

9 Cihānıñ mīvesi evlād olupdur bī-gümān cānā
Kimiñ evlādı var-ısa dilā ṣāḥib-vefā olsun

10 Ḫudā nāmerde muḥtāc etmeye bu dehr-i fānīde
Cihānda yār [u] aġyāra bu rütbe çoḳ şenā olsun

11 Zuḳāḳıñ ṣāḥibin yā Rabb iki ‘ālemde şād eyle
Erenler eyleye himmet göñülden merḥabā olsun

12 Ḫudā tevfīḳ-ı ‘ālīsin refīḳ ide dü ʿālemde
Ḳamu tevfīḳe muḥtācdır gerek bay u gedā olsun

13 Bu naẓmım ‘Ārif Aġa’nıñ zuḳāḳı-çündür ey Vaṣfī
Kemālāt ehliniñ rāhında ey dil ser fedā olsun

189.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Düşüpdür ‘aşḳa gönlüm ey güzel aḥsen cemāliñle
Tesellī bulmuşum ancaḳ cihānda ḥasb-ı ḥāliñle

2 Ne mümkün eylemek ṣabr u taḥammül ey melek-sīmā
Olurdu murġ-ı dil şādān seniñ şāhā viṣāliñle

3 Cefālar eyleme cānā ṣaḳın ‘uşşāḳa dünyāda
Niçe ‘āşıḳların ḥayrān u ser-gerdān ḫayāliñle

4 Seniñle hem-dem olsaydım ne cünbişler iderdim ben

Velākin ḳorḳarım hicrān olur şāhım celāliñle

5 Olursuñ ‘aşḳ [u] sevdāya ‘azīzim mübtelā bir gün
Cihānda görmeye ‘uşşāḳ meşaḳḳatler melāliñle

6 Fedā itdim yoluñda cān ezelden ey ḳamer ṭal‘at
Kerem ḳıl düşmeyim nāra hemīşe ḥīle āliñle

7 Be-ġāyet ḥazẓ ider cānım cemāliñ görsem ey meh-rū
Cihānda ġam çeker göñlüm muḥaḳḳaḳ infiṣāliñle

8 İrerler devlete ‘uşşāḳ iderseñ rūy-ı dil cānā
Bulurlar şān cihān bāġında muṭlaḳ ittiṣāliñle

9 Ḳamu şā‘irler ey meh-rū seniñ-çün imtiḥān eyler
Ḳamusu deste ḫāme aldılar hep ḳīl u ḳāliñle

10 Bıraḳmaz dāmeniñ elden bilenler ḳadriñ ey Vaṣfī
Seni yād eyler elbetde kemāl ehli kemāliñle

190.
Güft-i Vaṣfī
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Cihānda ḳadr-i ‘āşıḳ fehm ider bir tāze dil-ber yoḳ
Ne ḥikmet ehl-i ḥāliñ derdine şāfī süḫanver yoḳ

2 Ḳamusu eşḳiyāya meyl ider hep ẕümre-i ḫūbāñ
Muḥaḳḳaḳ cān meşāmmıñ ṭıyb ider hīç misk [ü] ‘anber yoḳ

3 Güzeller ser-te-ser ḥikmet nedendir bī-vefā olmuş

Cihān bāġında meh-rūlarda ḥāl ehlini añlar yoḳ

4 Zamāne mihribānıñ sīm [ü] zersiz ṣayd idem ṣanma
Ki zīrā anların bāṭınlarında hīç mücevher yoḳ

5 Selām virmek murād etse kemālāt ehl-i ḫūbāna
Selām almaz geçer anlarda zīrā cāhil ebter yoḳ

6 Kemālāt ehliniñ ḳadrin bilen maḥbūba ʻaşḳ olsun
Velākin hīç vefā resmin güzeller içre eyler yoḳ

7 Hünerler eylediñ icrā kemālet gösterip Vaṣfī
Cihān içre yine benden ḥaḳīḳat merd-i kemter yoḳ

191.

36b **Güft-i Vaṣfī (___)[175] Paşa Ḥaḳḳında Tanẓīm Şod Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün**

1 Ḫoşā ferḫunde-ṭāliʻ ẕāt u vālā ḳadr-i müsteṣnā
Muḥaḳḳaḳ kişver-i cūd u seḫāda Ḫüsrev [ü] Dārā

2 Dili mevvāc-ı baḥr-ı luṭf u iḥsān u ʻināyetdir
Vücūd-ı devletin ḫayra ki maṣdar eylemiş Mevlā

3 Nezāket menbaʻı sırr-ı saʻādet maḥzeni ẕātı
Merāḥim-pīşe luṭf-endīşedir dā'im kerem-fermā

4 Vezāretle mükerrem eylemiş Bārī Teʻālallāh
Şeh-i şehr-i kerem şīr-i şecāʿat şöhreti vālā

[175] Kelime kırmızı mürekkep ile yazıldığı için tamamen silik durumdadır.

5 Göreydi cūd u iḥsāna ḳul olup dir idi Ḫātem
Kerem resmi budur ancaḳ benim bir bende-i ednā

6 Der-i ʿadlinde derbānlıḳ ider Nūşirevān olsa
İşitmez nām-ı cevri kimse devrinde anıñ zīrā

7 Cem u Cemşīd hem Efrāsyāb u şāh-ı Ṭahmūrş
Bir ednā bendesine bende olsa lāyıḳ u aḥrā

8 Muvaffaḳ her umūrunda müfevviḳ cümle aḳrāna
Olupdur nezd-i şāhīde muḥaḳḳaḳ ḳadri istiʿlā

9 Ġarībiñ melceʾi ehl-i ʿulūmuñ yāveri yārı
Cihānı seyr idipdir maṭbaḫ-ı luṭfunda ser-tā-pā

10 Ḫuṣūṣā ʿilm ü ʿirfān u maʿārifde naẓīri yoḳ
Ẓarīf ü nüktedān ehl-i hüner hem ʿārif ü dānā

11 Kemāl-ile bilir ḳadrini erbāb-ı kemālātın
İder ḥürmet ḳılır ʿizzet kemāline göre māşā

12 Niçe dāʿīleri Yaʿḳūb-veş āşüfte ḳalmışdır
Muḥaḳḳaḳ cūd u iḥsān ṭabʿını baḫş eylemiş Mevlā

13 Musaḫḫar ṭabʿına her bir maʿārif nükte-i mermūz
Kelāmından olur ẓāhir kemālāt ehline maʿnā

14 Vezāret şānına lāyıḳ rivāyet eyledi rāvī
Ola iḥsānına lāyıḳ bütün dünyā vü mā-fīhā

15 Şerī‘at ‘ilmine ‘ārif ḥaḳīḳat sırrına vāḳıf
Ḥarīm-i remze maḥrem āşinā-yı sırr-ı *mā evḥā*[176]

16 Ṣadā-yı ‘adl ü iḥsānı yaratmış cümle āfāḳı
Anıñçün ḫāk-i pāyına gelirler şarḳdan ġarba

17 Ḫuṣūṣā bende-i kemter hezārān i‘tiẕār birle
Gelip dergāhına eyler du‘ālar rūz [u] şeb cānā

18 Kerem kilk-iyle ben de defterine ḳayd idip nāmım
Du‘ā-yı devletin ḳılsın bu kemter ḥaşre dek imlā

19 Ṭınāb-ı ‘ömr ü devlet pāydār u üstüvār olsun
Ṭura cism-i şerīfiñ ṭurduġunca ḳubbe-i mīnā

20 Du‘ā hengāmıdır ġayrı du‘ā-yı devletin ez-dil
İdip şām u seḥer vird-i zebān ey ḫāme ḳıl īfā

21 Vücūduñ ṣaḳlaya ḥāfıẓ Cenābü’l-Müste‘ān dāʾim
Dü ‘ālemde ‘ināyāt-ı İlāhī ola lā-yuḥṣā

22 Semūm-ı teng-desti nūş ḳıldım bezm-i ‘ālemde
İrip tiryāḳ-ı iḥsānıñ ola bu mürde dil iḥyā

23 Selānik şehrine Mevlā ḳarīban eyleye vāṣıl
Göñül levḥinde mużmer her ne ise Ḥaḳḳ ide a‘ṭā

24 Gelipdir ḫāk-i pāy-i devlete ednā ḳuluñ Vaṣfī
Du‘ā eyler te‘ālā şād [u] ḫandān eyleye Ḥaḳḳā

[176] *mā evḥā:* “Böylece Allah, kuluna vahyini iletti.” (Necm 53/10).

192.

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Cihān bāġında nādir bir melek-sīmāyı sevdim ben
Ḫilāfım yoḳ güzeller içre bir Leylā’yı sevdim ben

2 Egerçi şā‘irān cem‘ olsalar medḥinde ‘ācizdir
Ḥased çeksin ‘adūlar kim gül-i ra‘nāyı sevdim ben

3 Elā ey ḫūbların şāhı kerem ḳıl başla güftāra
Göñül mülkü feraḥda lāle-i ḥamrāyı sevdim ben

4 Cihānda ġam yemem ẕerre maḳāl-i ṭaʿn-ı cāhilden
Göñül eglencesi bir ḫoş meh-i bedr ayı sevdim ben

5 ‘Acebdir ḥāl-i dünyāyı güzel fehm eylediñ Vaṣfī
Bu ‘ālemde ḳamusından kemāl icrāyı sevdim ben

193.

37a **Güft-i Vaṣfī Mīr-i Mīrāndan? (__) Ḥacı ‘Abdulkerīm Paşa (ya___)**

Tanzīm Şod

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Yine ‘arż-ı hüner birle kelāma ibtidā olsun
Ki bir ẕāt-i me‘ālī ḥaḳḳına bī-ḥad du‘ā olsun

2 Ḥacı ‘Abdulkerīm Paşa dü ‘ālemde ola mesrūr
Kederlerden olup maḥfūẓ beher derde devā olsun

3 Ḫudā merzūḳ ide dā’im kemāl ü luṭf-ı fażlından
Cihān bāġında ḥācetler beher dā’im revā olsun

4 Muḳaddem bendegānān defterine ḳayd olup nāmım
Velī’l-ni‘metiñ bābında ey dil ser fedā olsun

5 Refāhiyyetle mesrūr eyleye Bārī Te‘ālallāh
Cihānda yār [ü] aġyāra bu rütbe çoḳ şenā olsun

6 Süleymān Paşa kim a‘le’l-e‘ālī bir melek ḫaṣlet
Vezāret şānına lāyıḳ ṣafā-ender-beḳā olsun

7 Muḳaddem mesken İbrā’il Selānik şehrine me’mūl
Erenler eyleye himmet göñülden merḥabā olsun

8 Ḫudā tevfīḳ-ı ‘ālīsin refīḳ ide dü ‘ālemde
Ḳamu tevfīḳa muḥtācdır gerek bay u gedā olsun

9 Eḥibbālar ola mesrūr ‘adūlar eylesin feryād
Hemīşe ‘avn-i Ḥaḳ birle ṣafā-i bī-bahā olsun

10 Bu demde ḫāk-i pāy-i devlete yüz sürmedir maḳṣad
Budur me’mūl te‘ālādan efendim dil-güşā olsun

11 Te‘ālallāh Selānik şehrine çün eyleye vāṣıl
Muḥaḳḳaḳ nām-ı kemter levḥ-i dilde iḫtifā olsun

12 Ferāmūş eylemek mümkün degil sulṭānımı dilden
Meger kim emr-i Ḥaḳ birle bu cān tenden cüdā olsun

13 Yine bir yādigāra naẓm-ile cehd eyledi Vaṣfī
Ne mümkün ki kemāletçe belāġatler edā olsun

194.
Güft-i Vaṣfī
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 N’ola ey ruḫları gül-gün ger olsam la‘l-i ḫandānıñ
Devā mıdır ola maḥzūn u me’yūs derdmendānıñ

2 Seniñ her bir ser-i zülfüñde bir dil eylemiş menzil
Göñüller cem‘ ider cem‘iyyet-i zülf-i perīşānıñ

3 Görenler ḥüsnüñü taḥsīn iderler ṣad hezār ammā
Viṣāliñ-çün niçe ‘āşıḳlarıñ olmaḳda ḳurbānıñ

4 Ruḫ üzre ḫāl-i Hindūlar ‘acā’ib iḳtisām olmuş
Hele kafūra beñzer ey güzel muṭlaḳ zenaḫdānıñ

5 İderdim şevḳ-ıla ḫıdmet ṣadāḳat eyleyip icrā
Yapışsam ‘aḳıbet dāmenine bir şāh-ı ḫūbānıñ

6 Ṣabāvet ḥükmüñ ey nevres mürūr etmekdedir ammā
Niçe ‘āşıḳların şeydā ḳılar çāk-ı giribānıñ

7 Siyāh fülfüllerin ta‘dād ider her rūz [u] şeb ‘uşşāḳ
Anıñçün ‘aşḳ [u] şevḳ-ıla ṭutanlar ṭutdu dāmānıñ

8 Ruḫ üzre vird-i ḥamrā ẓāhir olmuşdur behişt-āsā
Görenler ẓannı ġılmān etmede serv-i ḥırāmānıñ

9 Ṭaleb ḳıl esliḥa cānāna mümkün cān fedā olsun
Çü maḳsūm ḫāl-i Hindūlar nedir aṣlı bu yaġmānıñ

10 Cemāliñ şükrünü icrā gerekdir ẕātına şāhım
Vücūduñ maḥv olur bir gün vefāsı yoḳ bu dünyānıñ

11 Ḫuṣūṣā çeşm-i āhūlar ḳıyar cāna kemān ebrū
Ṣaḳın kim göñlünü yıḳma cihānda ehl-i ‘irfānıñ

12 Melek-sīmā ḳamer-ṭal‘at beher dem rūy-ı dil ‘arż it
İdersin nāz [u] istiġnā ṣoñu yoḳ bu temāşānıñ

13 Bu eşnāda miṣāliñ yoḳ güzeller içre ey meh-rū
Saña hep ḥubb u meyli var-durur bi’l-cümle insānın

14 Ne müşkil derd olur ey dil güzel sevmek bu ‘ālemde
Tecennün itdirir ḥāṣıl ṣoñu yoḳ ‘aşḳ [u] sevdānıñ

15 Ne devletdir muḥibb-i bī-riyā maḥbūba dūş olmaḳ
Vücūduñ yāra baḫş eyle görünce luṭf-ı iḥsānıñ

16 Uṣandım tāze sevmekden neler gördüm geçirdim ben
Bulunmaz intihāsı fānī dünyāda bu ġavġānıñ

17 Görüp ḥüsnüñ temāşā eyledim ey ḥūb-rū dil-ber
Velākin ḥaẕẕı yoḳdur Vaṣfiyā mir’āt-ı devrānıñ

195.

37b **Güft-i Vaṣfī Muḥammed Na‘īm (?) Paşa Ḥaḳḳında Tanẓīm Şod**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Ḫoşā ferḫunde-ṭāli‘ bir vezīr-i‘ālī-şān
Olupdur nezd-i şāhīde muḥaḳḳaḳ rütbesi şāyān

2 Muḥammed Paşa kim a‘le’l-e‘āli bir melek-ḫaṣlet
Vezāretle idip terfī‘ anı Sulṭān Maḥmūd Ḫān

3 O ḫāḳānıñ cihānı ḳaplaya ẓıll-ı hümāyūnı
Görüp giryān [u] zārından kör olsun dīde-i düşmān

4 Ẓafer-yāb ide Ḥaḳ cümle ‘asākir ehl-i İslām’ı
Bi-emrillāh ‘adūlar hep olaydı ḫāk-ile yeksān

5 Ḫudāvendā Muḥammed Paşa dü ‘ālem ola mesrūr
Zebūn ola ‘adūlar ḳalalar ḥayrān [u] ser-gerdān

6 Muvaffaḳ ide Ḥaḳ cümle umūrunda kerem birle
Vücūd-ı devletini ḫayra maṣdar eyleye Sübḥān

7 Ẓarīf-i nüktedān ehl-i hünerdir ‘ārif ü dānā
Neẓāfet menba‘ı sırr-ı sa‘ādet kāmilü’l-‘irfān

8 Kemāletçe bilir ḳadrini erbāb-ı kemālātın
İder ḥürmet ḳılır ‘izzet kemālinle göre her ān

9 Musaḫḫar ṭab‘ına her bir ma‘ārif nükte-i mermūz
İde iḳbālini efzūn keremden ḫāliḳu’l-ekvān

10 Şerī‘at ḥükmüne Mevlā beher dā’im ide maẓhar

Ṭura cism-i şerīfi ṭurduġunca ḳubbe-i devrān

11 Vücūduñ ḥıfẓ ide Ḥāfıẓ Cenābü'l-Müste'ān dā'im
'Azīz ol 'izzet-i dā'imle ẕillet virmeye Yezdān

12 Zevāle irmesin ḫūrşīd-i baḫtıñ müncelī olsun
Ṭınāb u 'ömr-i devlet ola her dem ḥadd u bī-pāyān

13 Kerem kilkiyle bende defterine ḳayd olup nāmım
Du'ā-yı devletiñ bendeñde ḳılsın ḥaşre dek i'lān

14 Muḳaddem bendegānān defterinde var-durur ismim
Velī te'bīd niyāzımdır olam ma'mūr [u] ābādān

15 Şu deñli murġ-ı dil iḥyā olupdur süm'adan 'ārī
Eḥibbā şādmān oldu 'adūlar eyleye efġān

16 Vezāretle mükerrem eyledi Bārī Te'ālallāh
Dü 'ālemde muvaffaḳ eyleye ol Ḫāliḳ u Mennān

17 Muḥaḳḳaḳ 'ırḳ-ı ṭāhir olduġunda hīç gümān yoḳdur
Umūruñ Ḥaḳḳ'a tefvīż it seniñdir şān-ile meydān

18 Ne ḥaddim eylemek medḥiñ murādım ḥasb-ı ḥāl ancaḳ
Kemāl ü fażl-ı luṭfundan Te'ālallāh ide iḥsān

19 Beḳā mülkünde cennetde keremle Ḥażret-i Allāh
Hemān firdevs-i a'lāda 'ināyetle ide iskān

20 Ṣafā-yāb ide Mevlā luṭf-ı fażlıñ eyleye i'ṭā

Ola şāfi‘ḳıyāmetde Muḥammed Muṣṭafā sulṭān

21 Ne deñli medḥ idersem biñde bir gelmez dile Vaṣfī
Dü ‘ālemde Te‘ālallāh beher-dem eyleye şādān

22 Ḳamu ‘ālem ḥayāt-ı cāvidānī buldu oldu şādān
‘İnāyetle Muḥammed Paşa buldu ḳadr-i ‘ālī-şān

(H.1234-M.1818/1819)

196.
Güft-i Vaṣfī
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey göñül cānıñ fedā ḳıl dem-be-dem cānānına
Ḫalḳ-ı ‘ālem ide taḥsīn ‘aşḳ-ıla iẕ‘ānına

2 Dilde pinhān eyle ‘aşḳıñ bilmesin aġyār anı
Kāmilü’l-‘irfān olanlar pes disin ‘irfānına

3 ‘Ārif oldur ġam [u] keder ḳonmaz göñülde ẕerrece
Ḫavf [u] ḫaşyet olmaz aṣlā dil virir Sübḥān’ına

4 Tāze sevmek şānıdır ‘āriflerin çün zāhidā
Zümre-i ehl-i kemāliñ sen ṭutuñ dāmānına

5 Her ne dirlerse disinler ‘ārife olmaz keder
Kāmilāna ol muḳārīn lāyıḳ ol iḥsānına

6 Ṭa‘n-ı cāhilden cihānda ḫavfımız yoḳ zāhidā

Merd-i kāmil ḫor baḳar mı cān gibi yārānına

7 Zümre-i nā-dān kelāmından ne ḥāṣıl ey göñül
Söz odur kim dünyede söyler kişi aḳrānına

8 Herkese ‘aḳl [u] ferāset baḫş idipdir Müste‘ān
‘Ārife eyle iṭā‘at lāyıḳ oldur şānına

9 Nāz [u] istiġnā ‘aceb mi zümre-i ḫūbāna hīç
Ol sebebden ‘āşıḳān eyler vefā mestānına

10 İnzivāda kendisin ‘ālemlere ḳalmış nihān
Tāzelerden ġayrılar gelse n’ola meskānına

11 Kimse bilmez ḥālimi bī-çāreniñ ancaḳ Ḫudā
N’ola gelse ‘āşıḳān ba‘żen ‘azīzim yanına

12 Vaṣfiyā bir yādigārıñ bu maḥalde buluna
Ḫoş gelir mi bilmezem bu naẓmım anıñ cānına

197.

38a **Sitāyiş-i Mu‘aşşer El-ḥaḳḳu’l-Ḥacı ‘Abdulkerīm Paşa li-tesellī-i Telḫ Serencām-ı Rūzgār**

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

I

Göñül ḳavlinde ṣādıḳ ol ne ḥāṣıl nāmdan ġayrı
Derūnlarda keder memlū hele aḫşāmdan ġayrı
Teleẕẕüẕ ref‘olup dilden meger bayramdan ġayrı
Vücūdum nāra yanmışdır nice esḳāmdan ġayrı
Cihānda yoḳ-durur ārzū ṭolu bir cāmdan ġayrı

Bedende ḳalmadı sermāyemiz sersāmdan ġayrı
Ḫarāba yüz ṭutup ʻālem ne var nā-kāmdan ġayrı
Netīce bulmadım leẕẕet hele enʻāmdan ġayrı
Baña dünyāda yoḳdur ḥasb-ı ḥāl ālāmdan ġayrı
Ümīdim yoḳ cihānda kimseden Mevlā'dan ġayrı

II

Göñül bu ḫalḳ-ı ʻālemde muḥibb-i bī-riyā yoḳdur
Eger diḳḳatle fehm etseñ dilā derde devā yoḳdur
Gedālarda ḳanāʻat aġniyālarda seḫā yoḳdur
Maʻārif ehline muṭlaḳ cihānda cān fedā yoḳdur
Kemālāt ehliniñ ḳavlinde hīç ẕerre ḫaṭā yoḳdur
Zamāne ʻāleminde biñde bir ṣāḥib-vefā yoḳdur
Anıñçün kāmilānıñ ḳalblerinde pür cilā yoḳdur
Muḥaḳḳaḳ zümre-i nā-dāna ey dil intihā yoḳdur
Baña dünyāda yoḳdur ḥasb-ı ḥāl ālāmdan ġayrı
Ümīdim yoḳ cihānda kimseden Mevlā'dan ġayrı

III

Ne deñli cehd olursa ḥikmetullāh feṭḥ-i bāb olmaz
Murādullāh taʻālluḳ etmese kes feyż-yāb olmaz
Göñül ʻaşḳıñ ocaġında şu kim nāra kebāb olmaz
Muḥabbet meclisinde yansa da hīç behre-yāb olmaz
Kelām-ı ṭaʻn-ı zāhid ile ʻuşşāḳ ıżṭırāb olmaz
Cihānda zümre-i nā-dān ḥaḳīḳat kām-yāb olmaz
Ne deñli menzil olmaḳ istese ol rāh-yāb olmaz
Ḫaḳīḳatden ḫaberdār olmayanlar intiḫāb olmaz
Baña dünyāda yoḳdur ḥasb-ı ḥāl ālāmdan ġayrı
Ümīdim yoḳ cihānda kimseden Mevlā'dan ġayrı

IV

Ḥacı ‘Abdulkerīm Paşa ḳuluñ yā Rab ola dil-şād
Cihān bāġında luṭfuñla anı ḳıl ġuṣṣadan āzād
Devām-ı ‘ömr-i iḳbāliñ ‘ināyet ile ḳıl müzdād
Yüzünden niçeler eylük görüp ḫayr ile etsin yād
Cihān ‘ibretleri dā’im ider ‘āḳılları irşād
Eḥibbālar ola mesrūr ‘adūlar eylesin feryād
Mizāc-ı devletin mükrem ne ḥācet eylemek īrād
Kemālet ehline ḥürmet seniñ şānıñ olup mu‘tād
Baña dünyāda yoḳdur ḥasb-ı ḥāl ālāmdan ġayrı
Ümīdim yoḳ cihānda kimseden Mevlā’dan ġayrı

V

Ḫudā’dan emr-i fermān olsa her derde devā ḥāṣıl
Hemān āmādedir iḳbāl dü çeşme tūtiyā ḥāṣıl
Muḥibb-i bī-‘aded peydā hezārān merḥabā ḥāṣıl
O demde inşirāḥ ẓāhir olur ḳalbe cilā ḥāṣıl
Ḫuṣūṣā bī-ḥesāb ḫādim muḥaḳḳaḳ cān fedā ḥāṣıl
Sühūlet her umūr içre daḫı ḥācet revā ḥāṣıl
‘İnāyet Ḥaḳḳ’dan olduḳda olur ṣadra şifā ḥāṣıl
Ḳārībān ey göñül ġamlar gider ẕevḳ u ṣafā ḥāṣıl
Baña dünyāda yoḳdur ḥasb-ı ḥāl ālāmdan ġayrı
Ümīdim yoḳ cihānda kimseden Mevlā’dan ġayrı

VI

Cihānda aḫẕ ider ‘ibret şunuñ kim ola iẕ‘ānı
Ḫudā’dan ġayrı mümkün mü ki kimse ide dermānı
Cihānıñ cümle aḫvāline mümkün ola pāyānı
Ḫalāṣ olmaḳ olur ḳābil irişe luṭf-ı Sübḫānī
Her işde ḥikmetullāh var bilenler bildiler anı

Çekenler çile [vü] zaḥmet nihāyet buldu şādānı
Ve ʻasā en tekrahū şey-en[177] buyurdu ḥükm-i Yezdān'ı
Ṣafā-yāb oldular elbet görenler nār-ı hicrānı
Baña dünyāda yoḳdur ḥasb-ı ḥāl ālāmdan ġayrı
Ümīdim yoḳ cihānda kimseden Mevlā'dan ġayrı

VII

38b Cihānda mużṭarib her kim ise luṭf eyleye Mevlā
İdip her ġuṣṣadan āzād vücūduñ eyleye iḥyā
Kişiyi idemez dil-şād bütün dünyā vü mā-fīhā
Te'essüf ḳaydını etmek bize lāzım degil aṣlā
Ne mümkün mūr-ı vāḥid ẕerre taḥrīk eyleye ḫāṣā
Murādullāh muḥaḳḳaḳ her ne ise ol olur icrā
Ḳarībān şād ola yā Rab Ḥacı ʻAbdulkerīm Paşa
Żamīrinde murādı her ne ise ḳıl kerem iʻṭā
Baña dünyāda yoḳdur ḥasb-ı ḥāl ālāmdan ġayrı
Ümīdim yoḳ cihānda kimseden Mevlā'dan ġayrı

VIII

Bi-iẕnillāh Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān
Olup ilhām-ı Rabbānī ide ol ẕāta çün iḥsān
Göñül mülkü bi-emrillāh ola maʻmūr u ābādān
Duʻā budur beher dā'im irişe dertlere dermān
Seniñ ḥaḳḳıñ nice inkār ider hīç kāmilü'l-ʻirfān
İre tevfīḳ-ı Rabbānī seniñdir şān-ile meydān
Ṣaḳın kim ẕerre ġam çekme ḳarībān Ḥaḳḳ ider şādān
Ḫudā ḫalḳ eylemiş ẕātıñ ḥaḳīḳat kāmilü'l-insān
Baña dünyāda yoḳdur ḥasb-ı ḥāl ālāmdan ġayrı

[177] *Ve ʻasā en tekrahū şey-en:* "Hakkınızda hayırlı olduğu halde bir şeyden hoşlanmamış olabilirsiniz." (Bakara 2/216).

Ümīdim yoḳ cihānda kimseden Mevlā'dan ġayrı

IX

Ḫalāṣ it ey Ḫudā luṭf it cihānuñ bī-vefāsından
Cihānın bulmuşum leẕẕet muḥibb-i bī-riyāsından
Vefāsız kimseniñ ey dil ne ḥāṣıl merḥābasından
Delālet ḫayra nādirdir ḥaẕer ḳıl nā-sezāsından
Efendim geçmezem ẕātıñ 'ilāc u hem devāsından
Kişi her ne murād etse ṭaleb ḳılsın Ḫudā'sından
Uṣandım ṭatlı cānımdan daḫı dünyā cefāsından
Şikāyet eyleme Vaṣfī cihānın ma-cerāsından
Baña dünyāda yoḳdur ḥasb-ı ḥāl ālāmdan ġayrı
Ümīdim yoḳ cihānda kimseden Mevlā'dan ġayrı

198.

Güft-i Vaṣfī

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1 'Aşḳ-ıla sevdāya düşdüm çāre tedbīr eyleñüz
Ḥāl-i düşvārım benim ol yāre taḳrīr eyleñüz

2 Rūz [u] şeb yāriñ ḫayāliyle geçer 'ömrüm benim
'Arż-ı ḥālim yārime eşkimle taḥrīr eyleñüz

3 Ḳatlime çāre ararmış ol güzeller serveri
Degmesin şāyed ziyān bi'l-cümle tefrīr eyleñüz

4 Her ne deñli cān fedā itdim didimse baḳmadı
Meclisinden ḥālimi cānāna teẕkīr eyleñüz

5 Ben ġarībe buġż idermiş ol şeh-i‘ālī-cenāb
Ḥasb-ı ḥālim pür melālim yāre tefsīr eyleñüz

6 Āḥiret ḥaḳḳıñ ḥelāl etsin baña ol nāzenīn
Olmuşum Mecnūn-ṣıfat tedbīr ü zencīr eyleñüz

7 Vaṣfī düşdü vādī-yi ‘aşḳa ḫalāṣa çāre yoḳ
Ben ġarībi ba‘de-zā siz öldü taḳdīr eyleñüz

199.
Güft-i Vaṣfī
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Başım uġratdım‘aceb sevdāya bir cānān ile
Ol sebebden geçmede ‘ömrüm hemān efġān ile

2 Kimseler yā Rab cihānda ‘aşḳa dūçār olmasın
Zīrā kim sermāye-i ‘ömri geçer nālān ile

3 Ḳadr [ü] ḳıymet bilmeyen maḥbūba dil virmek ne güç
Göz göre eyler muḥabbet zümre-i nā-dān ile

4 Ehl-i ḥāliñ ḥālleri olmuş cihānda ser-nigūn
Gözlerinden ḳan aḳar rūy-ı zemīne ḳan ile

5 Tā ezelden ehl-i ‘irfān ṭāli‘inden var ḳuṣūr
Derd ü ġam endīşe-keşler ḥadd ü bī-pāyān ile

6 ‘Arż-ı ḥāl itdim ḥabībe ḥālimi ḳıldım beyān
Buġż idip etmiş sitemler ṭop-ile çevgān ile

7 ‘İlm-i efsūn u ġazel cānānı teshīr eylemez
Sīm [ü] zerden vir ḫaber ḫoş yol-ile erkān ile

8 Vaṣfiyā ḫūbān içinde yoḳ-durur şimdi vefā
Ülfet etmez ḫubları hīç kāmilü’l-‘irfān ile

200.

39a **Luṭfullāh Efendi Maḫdūmı Rāḳım Beg Ḫıtāne Cem‘iyyetine Tārīḫ[178]**
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ḥaḳ ḫıtān cem‘iyyetiñ meymūn ide ey nīk-nām
Etmede aḥsen du‘ālar ḥamdulillāh ḫāṣ u ‘ām

2 Her umūrunda te‘ālā ide tevfīḳin refīḳ
Dü cihānda dest-gīriñ ola ol Rabbü’l-Enām

3 Cümle ṣıbyānānı dil-şād eylediñ iksā ile
Ḥaḳ seniñ nār-ı caḥīme cismini ide ḥarām

4 Ṭab‘-ı aḫlāḳ-ı ḥamīde ḫāllerin icrā idip
Bī-ḳuṣūr her bir żiyāfet buldu yerince niẓām

5 Dā’imā rūḥ-ı revānı şād ola ervāḥların
Vālideyne Ḥaḳ vire firdevs-i a‘lāda maḳām

6 Mīr-i Rāḳım ‘avn-i Bārī ola bir ṣāḥib-kemāl

[178] Vasfî’nin 13-28 arası beyitleri eserin 39b sayfasında yer alan “**Rāḳım Beg Tārīḫine Żamm Olunmuşdur**” adını verdiği şiire aittir. Bu şiir, 200 numaralı asıl şiirin zeylidir. Biz bir bütünlük olması adına zeyli, asıl şiire ekleyerek düzenleme yoluna gittik.

Dār-ı dünyāda Ḫudā ide ḳamusun müstedām

7 Ḫoş mürüvvetdir ḫıtān cem‘iyyeti gerçi velī
Bundan özge ḫoş meserretler olısar ber-devām

8 Cümle aḥbāb-ı vefā olan ider ḫayr du‘ā
Himmet idiser erenler bula ẕātıñ iḥtirām

9 Çoḳ mürüvvetler te‘ālā ide dünyāda naṣīb
Ḫayr-ḫʷāh olan ẕevāta cümle eyler ihtimām

10 Her umūruñ Ḥaḳḳ’a tefvīż eyleyen buldu ṣafā
İnşirāḥ ḥāṣıl olısar refʿolup ġam u ẓılām

11 Bu-durur ḫayr du‘ā her dā’imā vird-i zebān
Ḫaḳ te‘ālā ide maḫdūmuñ senin merd-i hümām

12 Vaṣfī kemter söyledi tārīḫini i‘ẕār ile
Mīr Rāḳım Luṭfuallāh ola hep ḥāṣıl merām

(H. 1235-M. 1819/1820)

13 Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān anı me’mūr idip
Varna Ḳal‘esin müceddid etmege inşā-yı tām

14 Varna şehrinden müyesser Şod ḫıtān cemʿīyeti
Niçe ṣıbyānāna elṭāf-ile ḳuruldu ḫıyām

15 Çünkü Luṭfullāh Efendi bī-kesāne dāl olup
Bī-ḥesāb me’cūr olısar tā ile’l-yevmi’l-ḳıyām

16 Ḳalb-i ṣıbyānānı dil-şād eyledi maḥzūn iken
Ḫoş mürüvvet eyleyip bī-keslere Allāh müdām

17 Ḥaḳ teʻālā ṭāliʻiñ etsin mezīd baḫtıñ küşād
Sümʻadan ʻārī fiʻālinden anıñ yoḳ iḥtişām

18 Ḥasbetenlillāh ʻamel ḳılmaḳ ne devlet ʻārife
Yevm-i maḥşerde muẓafferdir göñül ṣāḥib-kirām

19 Ehl-i ʻirfān böyle ḥāle dāʾimā taḥsīn ider
Cān dimāġında teleẕẕüẕ hem muʻaṭṭardır meşām

20 Varna şehrinde edā ḳıldı ḫıtān cemʻīyetiñ
Ḥaḳ maḳāmıñ rūz-ı maḥşer eyleye dārüʾs-selām

21 Her işiñ āsān ide ol Ḥażret-i Rabbüʾl-Vedūd
Sūr-ı Varna ʻan-ḳarīb olsa gerek ḫayrüʾl-ḫıtām

22 Bir yerine biñ ʻivāż vire Teʻālallāh aña
Her cihetden dār-ı dünyāda hemīşe ala kām

23 Çünkü ḫayr-ı niyyet-ile buldu bī-kesler feraḥ
Her murādıñ ola ḥāṣıl cümle aʻdā ola rām

24 Ḥaḳ ḳarībān Varna Ḳalʻesin ḫitām ide naṣīb
Baʻdehu ʻazmiñ müyesser emr-i Ḥaḳʾla ola şām

25 ʻAzm-i Beytullāh ile Ḥaḳ şād [u] ḫandān eyleye
Ḫıdmetinde buluna tā ʻömrüñ olduḳça ġulām

26 Varna’da buldu ḫıtān cem‘īyeti çünkü vuḳū‘
Cümle tertīb [ü] żiyāfet her biri oldu be-nām

27 Ol Cenāb ü Kibriyā maḥşerde baḫş ide ‘ivaż
Ol Resūlullāh civārında tevaṭṭun şād [u] kām

28 Vaṣfiyā böyle mürüvvet her ḳula olmaz naṣīb
Dü cihānda Ḥaḳ te‘ālā ide terfī‘-i ‘iẓām

201.
Güft-i Vaṣfī
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Göñül bir tāze sevdim ḫūblar içre ḳadd-i bālādır
Muḥaḳḳaḳ sevdigim dil-ber ṣanırsın dürr-i yektādır

2 Ne müşkildir cihānda ‘aşḳ [u] sevdā yarası ey dil
Kişiyi derde dūçār eyleyen hep ‘aşk [u] sevdādır

3 Ẓerāfet bir mücevherdir anı ‘irfān olan añlar
Ḥaḳīḳat bu nezāket ey ‘azīzim özge da‘vādır

4 Gice gündüz ḫayāliñle göñül eglenmede cānā
Cemāliñ eylemek rü’yet baña bir ‘ūd-ı kimyādır

5 Şu deñli yanmada nāra vücūdum rūz [u] şeb şāhım
Bedende ḳalmadı ṭāḳat seniñ ḥüsnüñ temāşādır

6 Viṣāliñle ola dil-şād n’ola cānā gedā Vaṣfī
Revā mıdır ḫarāb olmaḳ bu dünyā fānī dünyādır

202.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 ‘İlm-i eş‘ār ey göñül dünyāda bir cevher imiş
Fehm iden ‘irfāna muṭlaḳ miṣl yoḳ gevher imiş

2 Bā-ḫuṣūṣ ‘ilm-i kitābet ḫoş hünerdir lā-naẓīr
Ol sebeb ‘ilm-i kitābet misk ile ‘anber imiş

3 ‘İlm-ile Eflāṭun olsa ḫaṭṭ-ı mā-yuḳrān gerek
‘İlm-i mevzūn hem kitābet cümlesi ezber imiş

4 ‘İlm-i imlāya heves ḳıl etmeyip kendiñ ḫarāb
Olmaya sermāye elde ‘ilm-i ḫaṭṭ sīm [ü] zer imiş

5 ‘Ālim ü kāmillere yoḳ raġbet aṣlā Vaṣfiyā
Ma‘rifet fānī degildir ṣanki bir mermer imiş

203.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Kāmile ḫıdmet idenler feyż-yāb olsa gerek
Cānib-i Ḥaḳ’dan bilā-şekk feṭḥ-i bāb olsa gerek

2 Ḳadr [u] ḳıymet bilmeyen nā-ehle olmaz i‘tibār
Bilmeyen ḳıymet ḫarāb-ender-ḫarāb olsa gerek

3 Tā ezel cevher-furūşuñ ḳıymetin ṣarrāf bilir
Kāmile ḫıdmet idenler şeyḫ u şāb olsa gerek

4 ‘Irḳ-ı ṭāhir aṣl-ı merdüm kāmile yoḳ i‘tibār
Anlara ḥürmet idenler kām-yāb olsa gerek

5 Vaṣfiyā nādir cihānda ḳadr [u] ḳıymet fehm iden
Nār-ı ‘aşḳa mübtelā olan kebāb olsa gerek

39b **204.**

Güft-i Vaṣfī

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Dilā ‘ālemde müşkildir kitābet hem daḫı imlā
Hemān el-ḥaṭṭ-ı mā-yuḳrān żarāfet ey melek-sīmā

2 Belāġatle feṣāḥat kātibāna ṭılsım olmuşdur
Olursa ḥüsn-i ḫaṭ muṭlaḳ göñülde ġam ḳomaz aṣlā

3 Kitābet sırr-ı ḥikmet bir bahāsı yoḳ mücevherdir
Velī ‘irfānda lāzımdır kemāletde ola yektā

4 Hüner ṣāḥibleri elbet maḥalinde bulur ḥürmet
Ma‘ārif bir cevāhirdir maḥalinde olur icrā

5 Cihānda istiḳāmet gibi yoḳ sermāye ey Vaṣfī
Dü ‘ālemde yüzüñ āġ ide anıñ Ḥażret-i Mevlā

205.

Güft-i Vaṣfī

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Dünyede kāmilleriñ çü her kemāli bī-ḥesāb
Olısarlar bī-gümān ehl-i ma‘ārif feyż-yāb

2 Cāhil ü nā-dān ne bilsin hīç mücevher ḳıymetin
‘Ārif ü māhirlere Ḥaḳ’dan olısar feṭḥ-i bāb

3 Ḳalmadı raġbet cihānda ‘ārif ü fāżıllara
Ol sebebden hep fütūriyyetde cümle şeyḥ [ü] şāb

4 Dürr-i meknūn söylesek hīç kimseler etmez ḳabūl
Zümre-i nā-dān olanlar rūz [u] şeb olmaḳda ḫ^{w}āb

5 Bir ‘aca’ib fikre düşmüşdür cihānda ‘ārifān
Sīm [ü] zer üstine ġavgā devr-i dā’im inḳılāb

6 Hep ta‘ayyuş emridir ‘ālemleri ḥayrān iden
Hīç ṣusuz devrān ider mi ey ‘azīzim āsiyāb

7 Vaṣfiyā devr-i ḳıyāmetden ‘alāmetdir bu ḥāl
Olmada günden güne ‘ālem ḫarāb-ender-ḫarāb

206.

40a **Güft-i Vaṣfī**

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ey göñül dünyāda aṣlā istirāḥat ḳalmadı
Nādir olmuşdur keremkān-ı seḫāvet ḳalmadı

2 Maḥrem-i esrār cihānda miṣl-i ‘anḳādır hemān
Bildigim budur ki ey dil derde ṭāḳat ḳalmadı

3 Kendi kendine tesellī eyleyen çekmez cefā
Bir muḥibb-i bī-riyā ehl-i ṣadāḳat ḳalmadı

4 Şüphesiz devr-i ḳıyāmetden ‘alāmetdir bu ḥāl
Zīrā dünyāda ‘azīzim bir ḥalāvet ḳalmadı

5 Ṭatlı cānımdan uṣandım derd ü ġamla Vaṣfiyā
İnşirāḥ ḥāṣıl ider ṣāḥib-sa‘ādet ḳalmadı

207.
Güft-i Vaṣfī
Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ehl-i ḥāle ey göñül olsa gerek ḫoş yādigār
Yaḳmaya nār-ı caḥīme rūz-ı maḥşer Kirdigār

2 Fānī dünyāda ‘amel ṣāliḥ hemān miṣl-i ‘adem
Ḫavf [u] ḫaşyet yoḳ göñülde ẕerrece ey baḫtiyār

3 Ey dirīġā Ḥaḳḳ’a lāyıḳ bir ‘amel olsa n’ola
Dīdeden aḳsa revādır ḳanlı yaşlar zār zār

4 Yādigār olsun bu dīvān oḳuyān iḫvānıma
Ḫayr-ıla yād ideler bu kemteri leyl ü nehār

5 ‘Aşḳ-ile sermest olanlar cevr ü miḥnet çekmede[179]
Olmayıp bir demde memnūn dā’imā hep ġam-küsār

[179] “Çekmekte” olarak imlâ edilen bu kelime, vezin gereği “çekmede” olarak düzeltilmiştir.

6 Tāzeler evṣāfını eyler ḳamu basṭ-ı beyān
Bī-vefādır gerçi anlar istemezler dürr-niṣār

7 Oḳuyanlar ġıbṭa etsin yādigārıñ Vaṣfiyā
Aḫiretde vire īmān kemtere Perverdigār

208.
Güft-i Vaṣfī
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Gedā çeşme ne mümkün nān yedirmek dünyede aṣlā
Bu ḥāli baḫş ider ancaḳ Cenāb u Ḥażret-i Mevlā

2 Ġınā ḳalbiñ ġıdāsıdır ola maḳbūl ‘indillāh
Ġınā ger olmasa ḳalbde ider āh-ile vāveylā

3 Cihānda ḫānedānı Ḥaḳ te‘ālā eyleye efzūn
Dü ‘ālemde ḳamusun ḳadrini Ḥaḳ eyleye a‘lā

4 Seḫāvet bir cevāhirdir beher ‘abde naṣīb olmaz
Ne deñli cehd iderseñ cedd-ile ol olmaz icrā

5 Ne devlet meşrebi ‘ālī-cenāb olmaḳ kişi Vaṣfī
Baḫıla söylese ṭuymaz bütün dünyā vü mā-fīhā

209.
Güft-i Vaṣfī
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Kitābet dār-ı dünyāda olupdur elde sermāye

Dimişler nıṣf-ı ‘ilm aña ki zīnet virdi dünyāya

2 Bi-iẕnillāh anı İdrīs nebī çün eyledi icād
Anıñçün münteşir oldu Semerḳand u Buḫārā’ya

3 Gerekdir ‘ilm-i imlā dilde menḳūş ola kitābe
Ṭalāḳat lāzımındandır teveccüh ide bedr aya

4 Ḥaḳīḳat ‘ilm-i ḫaṭṭ bir ḫoş hünerdir kim bahāsı yoḳ
Fütūriyyet eger gelmezse mānend ‘aşḳ-ı Leylā’ya

5 Uṣandım cümlesinden ben ne ḥikmet bilmem ey Vaṣfī
Teveccüh etmek ister dil bugünden ṣoñra uḫrāya

210.
Güft-i Vaṣfī
Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1 Kitābet ḫoşça ṣan‘atdır bilenler feyż-yāb oldu
Ki el-ḫaṭṭ mā-yuḳrān dimişler feṭḥ-i bāb oldu

2 Żarūret çekmeye ehl-i ḳalem dünyāda bir yerde
Tevekkül-pīşeler her bir umūrda kām-yāb oldu

3 Alanlar ṣıdḳ-ıla himmet maḳāmāta olur vāṣıl
Olanlar[180] inkisār ancaḳ dimişler murġ-ı āb oldu

4 Nezāket gizli cevherdir muḥaḳḳaḳ dād-ı Ḥaḳ’dır ol
Velākin şimdi dünyā nā-sezālardan ḫarāb oldu

[180] Kelimenin imlasında medli elif vardır. Anlam gereği “olanlar” olarak düzeltilmiştir.

5 Kemālāt ehliniñ ḳadrin bilenler nādir olmuşdur
Kemālāta muḥabbet eyleyen merd-i ṣevāb oldu

6 Selāmet ister iseñ gūşe-i vaḥdetde ol Vaṣfī
Olan maḳbūl ‘indillāhi hemīşe Ḥaḳ cevāb oldu

[ketebe kaydı]

Ḥarrerehu naẕẕemehu el-faḳīr el-ḥaḳīr el-muḥtāc ile raḥmetu Rabbü'l-Ḳadīr es-Seyyid Ḥāfıẓ ʿAli el Vaṣfī bin Meḥmed ġafferullāhu ẕunūbehehumā ve settera ʿuyūbehumā ve aḥsenehumā ve cemīʿil-müʾminīn ve'l- müʾmināt

Sene 1235 Fī 21 Rebīʿü'l-Evvel –M. 7 Ocak 1820

SONUÇ

XIX. yüzyıl klasik Türk edebiyatının güç kaybettiği, değişime maruz kaldığı bir asır olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu asırdaki şairlerin önceki yüzyıllarda görülen tavırdan uzak olduğu ve klasik söylemin dışına çıktıkları görülmektedir.

Bu çalışmada, XIX. yüzyıl şairlerinden Seyyid Hafız Ali el-Vasfî'nin "**Güft-i Vasfî**" adlı eseri konu edilmiştir. Kaynaklarda hayatı hakkında bilgi bulunamadığı için eserinden yola çıkarak hayatını aydınlatma yoluna gittik. Vasfî'nin doğum ve ölüm tarihi hakkında ne eserinde ne de farklı kaynaklarda kesin bir bilgiye rastlayamadık. Ancak şiirlerinde II. Mahmûd'un adını zikretmesi ve dönemin devlet adamlarına şiirler yazmasından dolayı XIX. asrın ilk yarısında yaşadığını söylemek mümkündür. Bu bilgilerin yanında yaşadığı coğrafya hakkında da bilgi veren Vasfî, Varna, Silistre, Balçık, Misivri, Bender gibi Rumeli'deki pek çok bölgede bulunmuş ve İstanbul'a da gelmiştir. Bilhassa Varna şehri Vasfî için önemli bir şehirdir. Düzenli bir eğitim alıp almadığı hakkında kesin bir bilgimiz olmasa da vezir, ayân, muhafız gibi kişilere şiirler yazıp onlar hakkında bilgiler vermesi ve eserinde kitabet ilminden bahsetmiş olması, onun eğitimli biri olabileceğini düşündürür. Tasavvufî açıdan zengin bir eseri olan Vasfî'nin, şiirini okuyanları Rifâî tekkesine çağırması, şeyhinin Hâfız Hasan olduğunu söylemesi ve tekke şeyhine kaside yazması onun Rifâî tarikatını benimsediğini göstermektedir.

Vasfî'nin edebî kişiliğini de yine şiirlerinden hareketle açıklamaya çalıştık. O, şiirlerinin tamamında Vasfî mahlasını kullanmıştır. Eserinde zikretmemiş olsa da Bağdatlı Ruhi, Koca Ragıp Paşa, Nabî, Yazıcıoğlu Mehmed, Aziz Mahmûd Hüdâyî, Şeyh Gâlib, Şeyh Zâik, Necâtî ve Fehmî gibi hem kendisinden asırlar önce yaşamış hem de çağdaşı olan şairlerin tesirinde kalmıştır. Şiirlerini kıymetli mücevherlere benzeten Vasfî, pek çok divan şairi gibi şiirini ve şairliğini yüceltmiştir. Eserindeki şiirleri bir divan oluşturma gayesinden çok, dönemin popüler eğilimi olarak karşımıza çıkan tarih düşürmeye yöneldiği söylenilebilir. Dolayısıyla şiirlerini birinin doğumuna, ölümüne ve bir yapıya tarih düşürmek, tanıdıklarına hediye etmek gibi sebeplerle yazdığı görülür. Bu şiirleri oluştururken, eserindeki şiir sayısı çok olmamakla birlikte, kafiye bulmakta zorluklar çektiği, bazı beyitleri farklı şiirlerde

kullanma yoluna gittiği, aynı kelimeleri defalarca kullandığı, zaman zaman hayal tekrarlarına düştüğü ve birbirine benzer şiirler yazdığı göze çarpmaktadır. Bunun yanında şiirlerinde edebî sanat kullanımının da zayıf olduğu ve en çok teşbih sanatını kullandığını anlaşılmıştır.

Eserin dil ve imlâsında XVII. ve XIX. yüzyıl özellikleri görülmektedir. Bununla beraber şiirlerde hem klasik hem modern unsurlar göze çarpmaktadır. Özellikle Eski Anadolu Türkçesine ait kullanımlar görmek, XIX. yüzyıl gibi geç bir dönem olması açısından dikkat çekicidir. Şiirlerinin genel olarak sade ve anlaşılır bir dili vardır. Şiir dilinde mahallî özellikler göze çarpmaktadır. Bilinen tek eseri üzerine çalışma yaptığımız divanıdır. Bu Divan'ın bilinen tek nüshası İstanbul Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesindedir ve S.H.M.H.K Yaz.335 arşiv numarasıyla kayıtlıdır.

Klasik bir düzene sahip olmayan eserde 210 şiir bulunmaktadır. Eser şekil açısından değerlendirildiğinde eserde kaside, gazel, nazım, kıt'a, murabba, müseddes, muaşşer ve terci-bend gibi nazım şekilleri kullanılmakla beraber en çok tercih edilen nazım şeklinin gazel olduğu görülmektedir. Kasidelerde beyit sayılarının azaldığı, tematik silsilenin tamamen bozulduğu görülmektedir. Dört beyitlik gazellerin de yazıldığı eserde, gazelin muhtevasındaki değişiklik göze çarpmaktadır. Şiirlerin tamamı, aruz vezniyle yazılmıştır. Vezin çeşitliliği, klasik dönem şiirlerine göre daha azdır. En çok kullanılan kalıp mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün'dür. Vasfî'nin aruzu kullanırken zaman zaman aruz kusurları yaptığı da gözlemlenmiştir. Şiirlerin kafiyelerinde daha çok Arapçanın, rediflerinde ise Türkçenin tercih edildiği ortaya çıkmıştır.

Güft-i Vasfî, klasik şiir geleneğinde ele alınan konular ve işlenen mazmunlar doğrultusunda uygunluk göstermektedir. Bunun yanında Vasfî'nin modernleşmeye ayak uydurduğu ve toplumsal meselelere kulak verdiği de görülmektedir. Dolayısıyla dönemin sosyal hayatını şiirlerine aksettiren Vasfî'nin pek çok şiirinde sosyal eleştiride bulunmaktadır. Dünyanın içine düştüğü durum, Allah'a yeteri kadar ibadet edilmemesi, insanların artık paraya ve rüşvete rağbet etmesi, faziletli insanların itibar görmemesi, âriflerin dahi gümüş ve altın için kavga etmesi gibi pek çok konudaki

eleştirilerini şiirlerde açıkça dile getirmiştir. O, şiirlerinde o dönemde yaşanan savaşın tahribatı, bölgedeki mimarî yapıların durumu, XIX. yüzyıl insanını kasıp kavuran veba hastalığı hakkında bilgiler de verir. Bununla beraber Vasfî'nin paşa, vezir, muhafız, kapıcıbaşı, bina emini, hoca, tekke şeyhi, şair gibi Osmanlı devletinde bulunan farklı meslek grubundaki kişilere şiirler yazdığı da ortaya çıkmıştır. Bu kişiler hakkında kaynaklarda bilgilerin sınırlı olması ya da hiç olmaması, Vasfî'nin şiirlerinin önemini artırmaktadır. Eserde dikkat çekici unsurlardan biri de aşk temasıdır. Aşık noktasında, onun klasik şiir geleneğini muhafaza ettiği görülmekle beraber, aşığa yüz vermeyen acımasız sevgili imajının yıkıldığı, aşığın bazı kalıplardan kurtulduğu da görülmektedir. Bunun yanında eserde sokağa yazılmış bir şiirin olması, sevgilinin portakala benzeyen yanakları gibi yer yer klasik söylem dışına çıkan orijinal ifadelerinin de olduğunu söylememiz gerekir.

Sonuç olarak Vasfî, klasik Türk edebiyatının XIX. asrında eserini kaleme almış bir şairdir. O, şiirlerinde dönemin edebî anlayışı hakkında bilgiler vermiş, aktardığı tarihî bilgiler ile de yol gösterici olmuştur. Biz, eksiklikleri olmakla beraber bu çalışma ile Vasfî ve eserinin Türk kültür ve edebiyatına katkıda bulunması için gayret ettiğimizi, bu tezin daha sonra bu konuda yapılan çalışmalara fayda sağlaması ve ileride bu eser üzerine bir dil incelemesi yapılabilmesi adına ümitlendiğimizi söylemek isteriz.

KAYNAKÇA

Ak, Coşkun: **Bağdatlı Ruhî Divanı (Karşılaştırmalı Metin)**, C. I, Bursa, Uludağ Üniversitesi Yay., 2001.

Akbayar, Nuri: **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001.

Aksoy, Ömer Asım: **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: I Atasözleri Sözlüğü**, İstanbul, İnkılâp Yayınevi, 1988.

Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: II Deyimler Sözlüğü, İstanbul, İnkılâp Yayınevi, 1988.

Akyüz, Kenan: **Modern Türk Edebiyatı'nın Ana Çizgileri 1860-1923**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2015.

Ayverdi, Ekrem Hakkı: **Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri: Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk**, 4. 5. 6. Kitap, C.IV, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1982.

Aziz Mahmûd Hüdâyî: **Divân**, haz. Kâmil Yılmaz, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 2016.

Babacan, İsrafil: **XIX. Yy. Türk Edebiyatında Kaside Nazım Şekli (Şekil ve İçerik),** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001.İ

Banarlı, Nihad Sâmi: **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi :Destanlar Devrinden Zamanımıza Kadar**, C. II, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1983.

Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.I, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1983.

Beydilli, Kemal: "Selim III",**TDVİA**, C. XXXVI, İstanbul, 2009, s.420-425.

"Mahmud II" , **TDVİA,** C. XXVII, Ankara, 2003, s. 352-357.

"Pehlivan İbrâhim Paşa", **TDVİA**, C. XXXIV, İstanbul, TDV Yay., 2007, s.222-223.

Bilkan, Ali Fuat: **Nâbî'nin Türkçe Divanı (Karşılaştırmalı Metin)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 1993.

Buyruk, İbrahim Ethem: **Bağdatlı Rûhî Divan'ında Sosyal Hayat**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya, 2015.

Cebecioğlu, Ethem: **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, 6. bs, Ankara, Otto Yay., 2014.

Çelebi, Evliya: **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi,** Haz. S. Ali Kahraman, İstanbul, 5. kitap, C.I, Yapı Kredi Yay., 2010.

Çelebi, Evliya: **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi**, Haz. S. Ali Kahraman, İstanbul, 3. kitap, C.II, Yapı Kredi Yay., 2006.

Çeltik, Halil: **Rumeli Şairlerinin Şiir Dünyası**, Ankara, Kurgan Edebiyat Yay., 2013.

Erdoğan, Alev: **Nedîm Divân'ında Uçarı Aşk Anlayışı ve Anlam Çerçevesi**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

Eyice, Semavi: "Bulgaristan'da Türk Mimarisi", **TDVİA**, C.VI, İstanbul, TDV Yay.,1992, s.403-408.

Fatin Davud: **Hâtimetü'l-Eşâr, (Fatîn Tezkiresi)**, Haz. Ömer Çiftçi, s.229, (çevrimiçi) https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0) Son Erişim Tarihi 20.06.2020.

Gölpınarlı, Abdülbaki: **100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler**, İstanbul, Gerçek Yayınevi.

Harman, Ömer Faruk: "Lokman", **TDVİA**, C. XXVII, TDV Yay., Ankara, 2003, s. 205-206.

"İdrîs", **TDVİA**, C. XXI, İstanbul, TDV Yay., 2000, s. 478-480.

İnalcık, Halil: "Sened-i İttifâk ve Gülhâne Hatt-ı Hümâyûnu", **Belleten**, Ankara, 1964, C. XXVIII, sayı 112, s.603-622.

İpekten, Haluk: **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz,** 21. bs., İstanbul, Dergâh Yay., 2017.

İsen, Mustafa: **Varayım Gideyim Urumeli'ne; Türk Edebiyatı'nın Balkan Boyutu**, İstanbul, Kapı Yay., 2009.

İzeti, Metin: **18. ve 19. Yüzyıllarda Balkanlarda Tasavvuf Akımları**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Tasavvufi Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2003.

J. Shaw, Stanford: "Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmud Dönemleri", Çev. M. Faruk Çakır, **Türkler,** C. XII, Ankara, Yeni Türkiye Yay., 2002, s. 1001.

Kanar, Mehmet: Farsça-Türkçe Sözlük, İstanbul, Say Yay., 2015.

Karal, Enver Ziya: **Osmanlı Tarihi**, C. V, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1970.

Kiel, Machiel: "Varna", **TDVİA,** C.XLII, İstanbul, TDV Yay., 2012, s.524-527.

Köç, Ahmet: "1828-1829 Rus İşgali Sonrasında Silistre Vakıflarının Vaziyeti", **Vakıflar Dergisi**, Sayı 43, 2015, 59-76.

Köprülü, Fuad; Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: "Ayân", **İA,** C. II, 5. bs., İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1979, s. 40-42.

Mahmud Kemal İbnü'l-Emin: **Son Asır Türk Şairleri,** C.X, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1970.

Maxim, Mihai: "Tuna", **TDVİA**, C. XVI, İstanbul, TDV Yay., 2012, s.372-374.

Muhammed b. Mahmûd **15. Yüzyıl Osmanlı Mutfağı**, Haz. Mustafa

Şirvanî: Argunşah, Müjgan Çakır, İstanbul, Gökkubbe Yay., 2005.

Nûh b. Mustafa Konevî: **Mecmûa-i Gazeliyyât (İnceleme-Metin)**, Haz. Mehmet Özdemir, Ankara 2007.

Okçu, Naci: **Şeyh Gâlib Divanı** (Çevrimiçi) https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10654,metinpdf.pdf?0 Son Erişim Tarihi: 20.05.2020.

Onay, Ahmet Talât: **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzâhı,** Ankara, Kurgan Edebiyat Yay.

Özgül, M. Kayahan: **Divan Yolundan Pera'ya Selâmetle Modern Türk Şiirine Doğru**, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2018.

Özkan, Mustafa: **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, 4.bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2013

Pala, İskender: **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü,** 19. bs., İstanbul, Kapı Yay., 2010.

Pala, İskender; Kurtuluş, Rıza: "Mülemma", **TDVİA,** C. XXXI, İstanbul, TDV yayınları, 2006, s.539.

Panzac, Daniel: **Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba: 1700-1850,** Çev. Serap Yılmaz, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 1997.

Saraç, M. A. Yekta: **Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye**, 6.bs, İstanbul, Gökkubbe Yay., 2012.

Klasik Edebiyat Bilgisi-Belâgat, İstanbul, Gökkubbe Yay., 2013.

Süreyya, Mehmed: **Sicill-i Osmanî**, Haz. Nuri Akbayar, C. I, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 1996.

Sicill-i Osmanî, Haz. Nuri Akbayar, C. III, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 1996.

Sicill-i Osmanî, Haz. Nuri Akbayar, C. V, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 1996.

Şemsettin Sami: Kâmûs-ı Türkî, İstanbul Çağrı Yay., 2006.

Tahralı, Mustafa: "Rifâîyye", **TDVİA**, C. XXXV, İstanbul, TDV Yay., s.99-103.

Tanpınar, Ahmet Hamdi: **On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Haz. Abdullah Uçman, İstanbul, Dergah Yay., 2012.

Tanyeri, Ali: **Örnekleriyle Divan Siirinde Deyimler**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1999.

Tarlan, Ali Nihad: **Necatî Beg Divanı**, Ankara, Akçağ Yay., 1992.

Uludağ, Süleyman: **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Kabalcı Yay., 2005.

Üçışık, Süheyla: "Moldova", **TDVİA**, C.XXX, İstanbul, TDV Yay., 2005, s.235-236.

Ünver, İsmail: Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", **Ankara Üniversitesi Türkoloji Dergisi**, C. XI,

sayı: 1, Ankara, 1993, s. 51-89.

von Hammer, Joseph: **Büyük Osmanlı Tarihi**, Haz. Vecdi Bürün, Mümin Çevik, C. IX, İstanbul, Üçdal Neşriyat Yay., t.y., s.208.

Von Moltke, Baron: **1828 Seferi: Bulgarya ve Rumeli'de Ruslar**, çev. Ahmed Rasim, Muammer, İstanbul, Askeri Matbaa, 1932.

Von Moltke, Baron: **Türkiye'deki Durum ve Olaylar Üzerine Mektuplar (1835-1839**), Çev. Hayrullah Örs, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1960.

Yazıcıoğlu Mehmed: **Muhammediye**, Haz. Amil Çelebioğlu, C.4, y.y., Kervan Kitapçılık (Tercüman 1001 Temel Eser), t.y.

Yorulmaz, Hüseyin: **Koca Râgıb Pasa Dîvânı (Arastırma ve Metin)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1989.

TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (Çevrimiçi), https://sozluk.gov.tr/ Son Erişim Tarihi (21.05.2020)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, Fon kodu: C.. AS.., Dosya no: 21, Gömlek no: 909.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, Fon kodu:AE:SMHD.II., Dosya no: 10, Gömlek no: 487.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, Fon kodu: HAT, Dosya no: 1555, Gömlek no: 31.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, Fon kodu: HAT, Dosya no: 601, Gömlek no: 29358.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, Fon kodu: AE.SMHD.II., Dosya no: 35, Gömlek no: 2208.

Resimli-Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi, Haz. Heyet, C. V, İstanbul, Güven Basımevi, 1962.

Turkish and English Lexicon New Edition, Ed. By Sir James W. Redhouse, İstanbul, Çağrı Yay., 2015.

Osmanlıca Sözlükler (Çevrimiçi), https://www.osmanlicasozlukler.com/ Son Erişim Tarihi: 05.07.2020.

EKLER

EK 1: Dizin

A

‘Abdulkerīm Paşa, 431
‘Abdurraḥman, 277
A‘cem, 336
Aḥmed, 308, 309, 310
Aḥmed Aġa-zāde ‘Ārif Aġa, 462
Aḥmed Kāşif Efendi, 425, 427
Aḥmed Rifā‘ī, 341
‘Āişe Ḫanım, 421, 422, 423, 424, 425
‘Alī, 333, 340
‘Alī Aġa, 334
‘Alī Baba, 342
‘Alī Çavuş, 408
‘Alī Paşa, 320
Āl-i ‘Osmān, 341
Āl-i ‘Oşmān, 403
Allāh, 247, 298, 367, 381, 410, 411, 433, 434, 437, 447, 456, 458, 473, 483
Āsitāne, 279, 433, 434
A‘rāb, 336
‘Ārif Aġa, 463

B

Baġdād, 304
Balçıġ, 334
Balçıḳ, 329
Bārī, 80, 244, 247, 259, 265, 275, 287, 294, 315, 316, 319, 331, 334, 337, 344, 351, 353, 375, 382, 408, 415, 417, 422, 423, 428, 433, 437, 439, 447, 452, 456, 462, 465, 469, 473, 481
Belḫ, 458
Bender, 298, 299
Benderli Keşfī, 298
Benī Ādem, 333, 336, 453
Beytullāh, 483
Boşnāḳ Efendi, 442
Buḫārā, 274, 294, 458, 490
Burusa, 455, 456

C

Cem, 410, 466
Cemşīd, 466
Cenāb, 287, 310, 331, 334, 335, 344, 353, 367, 425, 429, 430, 445, 446, 452, 456, 484, 489
Cenābü’l-Müste‘ān, 330, 336, 371, 442, 449, 467, 473

D

Dārā, 448, 465
Debbāġ ‘Ömer, 329
Dervīş, 337, 338

E

Ebū Bekr, 245, 333, 340
Eflāṭun, 485
Efrāsyāb, 466
Elif-nāme, 268, 300
Emīn, 368, 369, 440, 441
Emīne, 353
Es‘ad, 286
Eyyūb-i Enṣārī, 275

F

Faḳīrī, 329, 330
Fātiḥa, 287, 345, 367
Fażilī, 318, 319
Ferhād, 301, 393, 404
Ferīde Ḫanıma, 449
Fikrī, 276
Firdevs, 278, 339, 341, 350, 352, 424, 428, 473, 481
Furḳān, 247, 312, 377, 457

G

Ġalāta, 318
Ġanī, 296, 443

H

Ḥacı ʻAbdulkerīm Paşa, 103, 468, 475, 477, 478
Ḥacı ʻOşmān Efendi, 444
Ḥācı Muḥammed Aġa, 455
Ḥācı Muḥammed Aġa, 455
Ḥāciye Fāṭıma Ḫatūn, 320
Ḫadīce Ḫanım, 449
Ḥāfıẓ, 330, 371, 425, 442,449,473
Ḥāfıẓ Ḥasan, 344
Ḥāfıẓ Muṣṭafā, 319
Ḥaḳ, 20, 79, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 259, 262, 265, 266, 267, 268, 271, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 284, 286, 287, 288, 289, 291, 292, 293, 298, 301, 310, 312, 313, 314, 316, 320, 321, 326, 332, 333, 335, 338, 341, 342, 345, 346, 350, 351, 353, 359, 368, 374, 381, 382, 385, 391, 392, 395, 397, 398, 399, 400, 402, 407, 408, 412, 415, 421, 422, 426, 428, 429, 431, 432, 433, 443, 444, 445, 449, 453, 455, 456, 457, 459, 460, 461, 462, 469, 472, 481, 483, 485, 487, 489, 490, 491
Ḥaḳ Teʻālā, 278, 280, 281, 295, 298, 316, 320, 335, 345, 346, 349, 350, 367, 368, 369, 384, 397, 402, 403, 408, 412, 428, 432, 460, 482, 483, 484, 489
Ḥaḳ Teʻālallāh, 336, 358, 363, 407
Ḫāliḳ, 251, 267, 280, 344, 473
Ḥāmide Ḫanım, 449
Ḥannān, 339
Ḥasan, 369, 370
Ḥasan Efendi, 328, 367
Ḫātem-i Ṭay, 338
Ḫatmü'l-enbiyā, 316
Ḥavż-ı Kevŝer, 350, 424, 428
Ḥażret, 80, 244, 245, 247, 250, 255, 259, 260, 275, 292, 311, 315, 316, 319, 325, 331, 332, 334, 335, 349, 351, 353, 374, 375, 378, 381, 382, 397, 399, 400, 402, 403, 407, 422, 423, 428, 429, 430, 443, 445, 446, 447, 452, 456, 460, 473, 478, 482, 483, 486, 489
Ḥicāz, 412
Hindū, 358, 470, 471
Ḥirmiz, 255
Ḫoten, 315
Ḫudā, 80, 245, 248, 251, 259, 260, 263, 265, 269, 272, 273, 276, 278, 281, 282, 284, 287, 288, 289, 293, 294, 295, 296, 297, 299, 301, 302, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 323, 332, 333, 334, 336, 337, 339, 340, 343, 344, 349, 351, 352, 353, 354, 374, 382, 386, 388, 392, 408, 412, 415, 417, 422, 423, 424, 426, 428, 430, 433, 437, 439, 461, 462, 463, 469, 475, 477, 478, 479, 482
Ḫudāvendā, 341, 342, 425, 472
Ḫudāyā, 275, 310, 313, 360, 410, 424, 425, 452
Hümāyūn, 351
Ḫüsrev, 448, 465

İ

İbrā'il, 469
İbrāhīm Paşa, 244, 407, 427, 445, 460
İdrīs, 146, 490
İlāhī, 245, 248, 294, 426, 449, 453, 467
Īrān, 326
İrem, 433
İskender, 446, 456
İslām, 403, 472
İslāmbol, 20, 271, 459
İstanbol, 318
ʻİzzet Aḥmed Efendi, 352

K

Kaʻbe, 80, 284, 337, 339, 351, 352, 369, 395, 408, 411, 425, 439, 453, 460
Ḳādir, 271, 272, 437
Ḳalʻe-i Varna, 382
Kāşif, 426
Kerīm, 312
Keşfiyā, 299
Kevŝer, 254, 302, 372, 424
Kibriyā, 287, 334, 335, 344, 367, 484
Kirdigār, 488

Ḳur’ān, 260, 320, 343, 352, 374, 411, 422, 425, 457
Ḳurd Aġa, 313, 314

L

Lāḥūr, 304, 331
Leylā, 249, 275, 281, 287, 454, 468, 490
Loḳmān, 378
Luṭfullāh Efendi, 345, 374, 375, 380, 381, 382, 398, 399, 401, 421, 424, 425, 481, 482

M

Maḥmūd Nedīm Efendi, 448
Mecnūn, 249, 256, 281, 287, 366, 370, 414, 454
Meḥmed Efendi, 292
Meḥmed Emīn Efendi, 351, 432
Mennān, 271, 272, 333, 375, 473
Mevlā, 79, 80, 245, 247, 250, 252, 260, 263, 274, 275, 281, 292, 294, 299, 301, 302, 319, 321, 325, 329, 332, 335, 338, 339, 340, 341, 343, 345, 350, 351, 352, 353, 354, 357, 361, 362, 382, 390, 398, 402, 425, 426, 429, 433, 442, 446, 449, 452, 453, 456, 457, 465, 466, 467, 472, 473, 476, 477, 478, 479, 486, 489
Miʿrāc, 340
Mīr Rāḳım, 482
Misivri, 383, 384, 392
Muḥammed, 270, 399
Muḥammed Aġa, 277, 427
Muḥammed Muṣṭafā, 315, 335, 350, 407, 474
Muḥammed Muṣṭafā Sulṭān, 244, 332, 339, 461
Muḥammed Muṣṭafā, 345, 428
Muḥammed Naʿīm Paşa, 471
Muḥammed Paşa, 472, 474
Muḥammed Reşīd Efendi, 316
Muḥammed Rüşdi Paşa, 332, 341
Muṣṭafā, 284, 285, 367
Muṣṭafā Efendi, 281
Müderris Ḥasan Efendi, 320
Müsteʿān, 285, 319, 394, 425, 475

N

Nūşirevān, 466

O-Ö

ʿOşmān, 245, 314, 333, 340, 384
ʿOşmān Ḳurd Aġa, 315
ʿÖmer, 245, 333, 340
ʿÖmer Baba, 339, 341, 342, 344, 345

P

Pehlivān Paşa, 452
Perverdigār, 296, 299, 315, 433, 443, 489

R

Rab, 245, 248, 275, 312, 321, 367, 375, 411, 477, 478, 480
Rabbānī, 185, 277, 341, 346, 351, 478
Rabbü’l-Enām, 252, 280, 428, 481
Rabbü’l-Mecīd, 316, 320, 335, 349, 378, 407
Rabbü’l-müsteʿān, 255
Rabbü’l-Vedūd, 250, 255, 263, 345, 438, 443, 461, 483
Raḥmān, 20, 245, 247, 313, 333, 340, 376, 377, 432, 459, 460
Rāḳım Beg, 481
Resūl, 340, 346, 349
Resūl-i kibriyā, 80, 352
Resūlullāh, 245, 247, 270, 333, 339, 341, 484
Rezzāḳ, 388
Rıḍvān, 343, 352, 378
Rūm, 412
Rūm-ili, 331, 338
Rüstem, 336
Rüşdi Paşa, 331, 334

S

Ṣāliḥ Paşa, 349, 382, 397, 401, 402
Sālim, 392
Sālim Efendi, 370, 383
Sālim Paşa, 258, 374
Sālimā, 384
Ṣamed, 311
Ṣamedānī, 341, 353
Selānik, 467, 469

Selīm, 312, 313
Semerḳand, 146, 274, 294, 490
Seyyid, 357, 413, 414, 415
Seyyid İbrāhīm Paşa, 245, 429, 445
Seyyidī, 357
Ṣıddıḳa, 185, 351, 354, 433
Silistre, 407, 428, 445
Sitanbol, 275, 353, 444
Sulṭān Maḥmūd, 245, 333, 349, 381, 399, 400, 402, 403
Sulṭān Maḥmūd Ḫān, 374, 429, 430, 445, 472, 478, 482
Sübḥān, 244, 247, 326, 331, 340, 374, 377, 410, 422, 440, 443, 460, 472, 474
Sübḫānī, 477
Süleymān, 274
Süleymān Aġa, 429, 430
Süleymān Paşa, 469
Süleymān-zāde Es‘ad, 287

Ş

Şāfī‘, 339, 346
Şāh Süleymān, 377
Şāh-ı a‘ẓam, 336
Şāh-ı Maḥmūd, 381
Şīrāz, 412
Şīr-i Yezdānī, 340
Şīrīn, 301, 393, 404
Şirvān, 326, 343
Şükrī, 435

T

Ṭahmūrṣ, 466
Te‘ālā, 249, 259, 311, 317, 333, 335, 353, 412, 422, 430, 449, 456, 462, 467, 469, 481, 482
Te‘ālallāh, 80, 244, 248, 271, 281, 282, 313, 331, 335, 337, 338, 342, 352, 408, 422, 423, 434, 436, 438, 461, 462, 465, 469, 473, 474, 483
Tebrīz, 326, 343
Tevfīḳ, 393, 394, 404, 405, 441
Tevfīḳī, 394, 395
Ṭopḫāne, 274, 276 442, 443, 444
Ṭuna, 460
Turān, 326
Ṭurla, 298

Ü

Ülker, 250
Ürgübī İsmā‘il Veḥbī Efendi, 443
Ürgüp, 444
Üsküdār, 318

V

Varna, 277, 292, 350, 351, 352, 353, 367, 374, 381, 397, 432, 433, 437, 444, 482, 483, 484
Varna Ḳal‘esi, 373, 374, 425, 482, 483
Vaṣfī, 51, 52, 103, 246, 248, 249, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 276, 277, 278, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 291, 292, 293, 294, 295, 297, 299, 300, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 315, 316, 317, 318, 319, 321, 323, 324, 325, 326, 328, 329, 330, 331, 334, 336, 337, 338, 339, 343, 347, 348, 349, 354, 355, 357, 358, 359, 362, 363, 364, 365, 366, 368, 369, 370, 371, 372, 376, 377, 379, 380, 383, 385, 386, 389, 392, 393, 394, 395, 396, 399, 400, 401, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 411, 412, 413, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 435, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 445, 447, 448, 450, 452, 453, 454, 455, 457, 458, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 467, 468, 470, 471, 474, 479, 480, 482, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491
Vaṣfīyā, 52, 249, 250, 251, 252, 255, 257, 261, 262, 268, 271, 280, 283, 284, 288, 294, 296, 299, 312, 317, 321, 323, 324, 325, 326, 330, 331, 335, 346, 349, 351, 355, 356, 360, 362, 363, 365, 366, 369, 370, 371, 372, 373, 382, 384, 390, 398, 400, 401, 402, 403, 406, 408, 419, 428, 432, 434, 438, 443, 445, 454, 458, 459, 461, 471, 475, 481, 484, 485, 486, 487, 488, 489
Vāsi‘ü’l-ġufrān, 245, 248, 271, 310, 318, 321, 332, 375, 397, 423

Y

Ya‘ḳūb, 466
Yeñibāzār, 341
Yezdân, 247

Yezdān, 244, 253, 272, 280, 293, 311, 312, 326, 332, 339, 375, 378, 423, 440, 473, 478
Yezdānī, 278, 353, 461
Yusūf, 358

Z

Zāl, 336
Ẕekiyye Ḫanım, 353, 354
Zemzem, 80, 284, 337, 339, 351, 352, 369, 395, 408, 411, 425, 439, 453, 460
Ẕü'l-Celāl, 247, 263, 331
Zühdī, 450

EK 2: Seçme Sözlük

‘adīm : yok olan, bulunmayan (68/3).
aḥmer : kırmızı, kızıl (5/2 vd.).
aġniyā : zenginler, gözü tok olanlar (22/23 vd.).
ālām : elemler (84/3).
‘an-ḳarīb : çok geçmeden, yakında (93/22).
‘arāfet : ihsan, hediye (130/4).
aṣdak : çok sadık (103/4).
aṣfiyā : saf ve temiz kimseler (33/8).
āsiyā : değirmen (22/22).

B

ba‘de-ẕā : bundan sonra (175/8).
ba‘īd olmak : uzak olmak (26/13).
baḫıl : akılsız, cimri (208/5).
Bārekallāh : Allah mübarek etsin (39/3).
behre-yāb : hissedar, nasipli (102/IV).
bey‘ ü şirā : alım satım, alışveriş (38/3).
bilāl : su, duru (124/11).
būriyā : hasır (22/15).
bükā : ağlama, ağlayış (42/1).
bünyād : yapı, bina (176/1).

C-Ç

cāvidān : ebedi, daimi (102/I).
cedīd : yeni, yeni ortaya çıkmış (169/6).
cinān : cennetler (156/1).
cünbiş : hareket etme, kımıldama (59/1).
çille : çile (169/5).

D

derbān : kapıcı (191/6).

deycūr : karanlık (132/7).

dūş etmek :düşürmek (13/7).

dülger :marangoz (113/1).

dünyā u mā-fīhā : dünya ve dünyanın içinde olan her şey (191/14)

düşvār : zor (45/3).

ḍalālet : doğru yoldan ayrılma (54/4).

E

ecnās : cinsler, çeşitler (28/1).

el-ān : şimdi, şu anda (71/5).

endāḫt : atma (92/27).

endūh : gam, keder (38/1).

esritmek : sarhoş etmek (177/8).

eşrāb : şarap(156/2).

etḳıyā : takva sahibi olanlar (33/13).

evṭān : vatanlar (91/11 vd.).

eẕhān : zihinler (92/38).

eżyāf : misafirler (157/5).

F

fācir : kötü işler yapan (80/2).

ferḫunde : uğurlu, kutlu (178/1).

fülfül : karabiber, sevgilinin beni için kullanılır (194/7).

fürūmāye : aşağılık (22/21).

fütūr : bezginlik, bıkkınlık (121/7).

G

ġarrā : parlak, gösterişli (1/6 vd.).

ġavvāṣ : dalgıç (92/8).

ġayūrāne : büyük bir gayretle (180/3)

ġıll u ġış : kin ve hile (22/5 vd.).

ġulām : köle, hizmetç, (200/25).

gūş etmek : dinlemek (81/11).

gümrāh : yolunu kaybetmiş, şaşırmış kimse (143/I).

güzīn : seçkin kimse (14/1).

H

ḥalāvet : tatlılık, hoşluk (49/1).

ḥalīm : yumuşak huylu (175/5).

ḥarıḳ : yakma, ihrak (101/1).

ġarrā : parlak, gösterişli (1/6 vd.).

ḥaṭab : odun (62/4).

ḥasbi : Allah rızası için (55/3).

ḥaşīm : haşmetli (186/2).

ḥatşe : toplanmak (103/4).

ḥavrā : huri (32/5).

ḥulv : boşluk (176/14).

ḥussād : hased edenler (174/9).

ḥazıḳ : hapsetme, darlık (101/8).

Ḫānümān : ev, yuva, aile (143/II).

Ḫaṭī'āt : günahlar, suçlar (51/8).

Ḫatm eylemek : bitirmek, tamamlamak (21/9).

hedm : harap olmak (17/2 vd.).

Ḫıredmendān : akıllı ve anlayışlı kimseler (91/12).

Ḫıtān : sünnet (200/26).

Ḫud'a-kār : hilekar (22/11).

hümām : himmeti çok (200/11).

hüvellāh : o Allah! (23/7).

hüzāle : zayıflık (117/8).

I-İ

ışdār : çıkarma (38/11).

ıżlāl : doğru yoldan çıkma (26/2 vd.).

i'rāż eylemek : yüz çevirme, sakınma (22/1).

ibḳā : bakileştirmek (145/4).

ictisār : cesaretlenme (50/3).

iġbirār : gücenme, darılma (114/11).

iġmāż : göz yumma, görmezlikten gelme (168/2).

iḥrāḳ : yakma (113/5).

iġvā : ayartma (152/2).

iḥzān : hüzünlendirme (178/7).

ihdā : hediye verme (93/16).

iḫtifā : saklanma, gizlenme (167/3).

iḫtirāz : çekinme, kaçınma (51/2).

iḫtitām : bitme, sona erme (132/9).

ĭḳād : yakma, tutuşturma (176/12).

iḳtidā : birini örnek alma, ona uyma (167/1).

iḳtisām paylaşma, bölüşme (101/5).

ilḳā : atma, koyma (47/8).

iltizām : gerekli bulma (185/II).

imtiṣāl : örnek alma, uyma (122/1).

imtizāc : muvafık ve mutabık olmak, iyi geçinmek(26/8).

inābet : günahlardan ve her şeyden yüz çevirip Allah'a dönme (87/21).

‘indillāh : Allah katında (208/2).

infirāḥ : ferahlanma, ferahlık duyma (88/3).

infiṣāl : ayrılma, terkedip gitme (126/4).

inḳırāż bulmak : son bulmak, yıkılmak (33/6).

inkisār : kırılma, gücenme (50/15).

intiḫāb : seçme, seçilme (197/III).

intiẓār : bekleme, bekleyiş (117/2).

irtiḥāl : dünyadan ahirete göçme (20/11 vd.).

istid‘ā : yalvararak isteme (180/7).

iştikā : şikayet etme (22/19, 57/6 vd.).

iştiyāḳ : arzu duyma, özleme (152/1).

ittiṣāl ulaşma, yakınlık (23/3).

‘ivaż : karşılık, bedel (150/9).

izāle : yok etme (174/3).

K

ḳabā’il	: kabile halkı (155/7).
ḳadīd	: çok zayıf (169/4).
kafūr	: Kafur ağacının zımkından elde edilen ıtırlı madde (194/4).
kā’ım	: ayakta duran, devam eden (87/3).
kāmrān	: arzuna ermiş, bahtiyar (156/6).
ḳanādil	: kandiller (176/12).
k'ānān	:ki onlardan olursan (107/8)
ḳancaru	: nereye, ne tarafa (143/IV).
ḳanda	: nerede (50/10).
ḳanġı	: hangi (80/4).
ḳanı	: hani, nerede (21/3).
ḳasāvet	: üzüntü, gam (131/7).
Kelāmullāh	: Kur'an-ı Kerim (2/1).
kemlik	: kötülük (82/5).
kemter	: aciz, fakir (26/7).
kerem-fermā	: kerem eden (178/1).
kesāfet	: bulanıklık, duru olmama (85/7).
keşīd	: çizilme (169/3).
ketb	: yazma (8/5).
kethudā	: kahya (160/2).
kilk	: kalem (178/17).
Kirdigār	: Allah, Tanrı (207/1).
ḳurs	: ekmek (159/1)
küdūret	: bulanıklık (176/9).
kürbet	: gam (171/4).

L

lā-yuḥṣā	: sayılmayacak kadar çok (178/12).
leme‘ān	: parlama, parlaklık (27/5 vd.).
li-ḥamd	: hamd için (186/10).

M

mā‘adā	: -den başka (22/8).
ma‘iyyet	: birlikte, beraberlik (115/22).
maġbūniyyet	: aldatılmak, kandırılmak (34/1).
maḫāfet	: korku (63/3).
maḳādirdān	: güç sahibi (15/4 vd.).
maḳhūr	: mahvolmuş, tükenmiş (91/14).
manṣūr	: Allah'ın yardımıyla zafere ulaşan (160/8).
maṣāliḥ	: işler (160/6).
māşā	: nasıl isterse (191/11).
mā-yuḳrān	: okunamayan hat (202/3).
me‘ālī	: ululuklar, şerefler (186/1).
me’cūr	: yaptığı iyilil ve hizmetin karşılığını almış olan (132/2).
me’lūf	: ülfet etmiş, alışmış (92/32).
me’mūl	: umulan, ümit edilen (26/6).
me’mūn	: tehlikesi olmayan, emin (36/4).
me’ş̲ūr	: rivayet edilen, nakledilen (132/9).
me’yūs	: ümitsizliğe düşmek (36/1).
me’yūs	: ümidi kalmamış (47/2).
medyūn	: borçlu, teşekkür borcu olan (36/6).
mefrūż	: Allah tarafında emredilen, farz edilen (161/8).
melce’	: sığınak (191/9).
memdūd	: uzayan (176/18).
memlū	: dolu (18/4 vd.).
menşūr	: yayılmış, dağıtılmış (132/1).
merfū‘	: yükseltilmiş (33/2).
mesā’il	: meseleler (155/2).
mesned	: makam, mevki (167/10).
mestūr	: örtülü, kapalı, gizli (54/4).
meymūn	: uğurlu bereketli (188/1).
mezāyā	: meziyetler, iyilikler (45/18).
mezīd	: arttırma (169/1).

mismār : çivi (38/10).

miyān : ara (61/3).

mu‘ammer : uzun ömürlü (115/21 vd.).

mu‘aṭṭal : bırakılmış, terkedilmiş (22/22).

mu‘tād : alışılmış (176/1).

muḥaṣṣal : elde edilen sonuç (23/6).

muġbeçe : şarap dağıtan kimse, meyhaneci çırağı (121/2).

muġber : gücenmiş, darılmış (58/1).

muḳarrer : karar verilmiş, kesinleşmiş (130/8).

murāḳıb : denetleyen (92/31).

musaḫḫar : boyun eğdirilmiş (71/5).

musaḫḫar : büyülenmiş, büyülü(178/6 vd.).

muṣavver : bir şekle, bir biçime konulmuş, suret verilmiş (116/4).

mużmer : gizlenmiş, saklanmış (191/23).

mücellā : cilalanmış (173/1).

müfevviḳ : üstün olan (191/8).

müheyyā : hazır, amade (33/8).

mümteni‘ : imkansız olan (25/2 vd.).

münfek : ayrılmış, kopmuş (71/6).

münḳād : boyun eğen (71/5).

mürūr eylemek : geçmek (167/5).

mürüvvet : yiğitlik, mertlik (22/2).

müsāvī : eşit (95/5, 101/5).

müsellem : doğruluğu ispatlanmış (88/1 vd.)..

müselsel : birbiri ardınca sıralanan (28/2).

Müste‘ān : kendisinden yardım istenen (Allah) (39/3).

müstecāb : olumlu, kabul edilen istek, dua (115/13).

müstedām : sürekli, devamlı (154/10 vd.).

müstevlī : bir yeri zapt ve istila eden (124/20).

mütūn : kuvvetli (105/4).

müyesser : kolaylıkla olan, kolay gelen (70/2 vd.).

müẕnib : günahkar, suçlu (126/19).

N

naẓra : bakış (131/8).

nevres : yeni yetişen, genç (173/4).

niṣār : saçma, saçılma (53/4).

nühā : miktar (96/17).

R

raḥīḳ : saf, duru şarap (101/10).

rātib : tertip eden, sıraya koyan (119/2).

rāyegān : karşılıksız, bedelsiz, bol (85/12).

rekāket : kekemelik (155/3).

revnaḳ-ṭırāz parlayan, güzelliğyle süsleyen (145/1).

rıḥlet : dünyadan ahirete göçme (11/2 vd.).

rıḳ : kulluk, esir (101/6).

riyāḥ : rüzgarlar (34/3).

S-Ş

sā‘ī : çalışan, gayret eden (91/9).

ṣabāvet : çocukluk (71/4).

ṣadīḳ : gerçek dost (101/4).

sebīlullāh : Allah rızas (180/3).

sebük-bār : derdi düşüncesi olmayan, yükü hafif (28/4).

seḳām : hastalık, dert (185/II).

selsebīl : içimi hoş ve hafif su (49/5).

semāḥat : cömertlik (28/5).

semūm : zehirli (191/22).

serā’ir : sırlar (80/6).

ser-firāz : başını kaldıran, seçkin kimse (185/IV).

ṣıyām : oruç (166/4).

ṣıyānet : koruma, himaye(56/2).

sibāḳ u siyāḳ : sözün başı ile sonunun birbirini tutması, tutarlılık (152/4).

sifāl : çanak, çömlek (126/16).

sirişk : gözyaşı (169/4).

ṣıyt : ses (167/15).

sitāre : yıldız (27/4).

sū’ : kötülük (22/7 vd.).

ṭuġyān : taşma, haddini aşma(1/6 vd.).

ṣukūk : darp etmek (kitap) (47/1).

süm‘a : riya ile karışık davranış (92/30).

süst : güçsüz, zayıf (34/1).

şa‘bān : budala, şaşkın kimse (78/3).

şāġil : işgal eden (175/12).

şecā‘at : yiğitlik, cesaret (54/4).

şedīd : şiddetli (169/7).

şekvā : şikayet, yakınma (105/2).

T

ta‘ab : yorgunluk (165/2).

ta‘addī : zulmetme, haddini aşma (59/2).

taḥassur : hasret çekme (30/3).

taḥrīr : yazı yazma (85/8).

taḥvīl : değiştirme (180/11).

taṣaddur : önüne geçme, başına geçme (30/2).

tavażżu‘ : bir yere koymak (57/5).

taż‘īf : iki katına çıkarma (157/3).

te’allüm : ders alarak öğrenme(125/6).

te’ennī : akıllıca davranma (64/4).

te’vīl : başka bir anlam ile yorumlama (143/III).

teb‘īd : uzaklaştırma, kovma (143/II).

tecessür : cesaret gösterme (30/5).

tefaḫḫuṣ : iyice, etraflıca(25/6).

tefrīr : ürkütme (198/3).

tekāsül : tembellik, üşenme (162/4).

tekellüf : gösterişe kapılma (159/3).

tekşīf : iyice açma (157/4).

teleẕẕüẕ : zevk almak (16/3 vd.).

temevvüc : dalgalanma (19/5).

terġīb : rağbet ettirme, istek uyandırma (60/2).

teş‘īr : bildirmek, iş'ar etmek (26/4).

teşvīş : karıştırma (85/8).

tev’em : ikiz (164/5).

ṭıyb : güzel koku (190/2).

tibyān : Açıkça anlatma, bildirme (1/1 vd.).

tibyān : açıkça anlatma (87/1).

U-Ü

‘ubūr eylemek : geçmek (167/5).

‘ūḳbā : ahiret (180/16).

‘ulā : birinci, ilk (119/16).

‘uyūn : gözler (168/2).

üftāde : düşmüş, perişan (108/5).

V

vaṣṣāf : niteliklerini, vasıflarını sayarak anlatan kimse (124/3).

verā’ : arka (144/1).

vildān : çocuklar, kullar, köleler (96/11).

Y

yaḫşı : güzel, iyi (83/2).

yār-i ġār : mağara arkadaşı (175/4).

Z

ẕebh : kurban kesme (115/14).

zebūn : güçsüz, aciz (18/6 vd.).

zecr : zor, zorlayıcı (6/4 vd.).

ẕehāb : gitme, zihnen bir yola sapmak (145/5).

ẕelīl : hor, hakir (23/3 vd.).

ẕemm etmek : yermek, çekiştirmek (94/8).

zenaḫdān : çene (194/4).

ẕenb : günah, suç (29/5).

ẓılām : karanlık (200/10).

zīr : altta, aşağıda olan (29/3).

zu‘m : zan (122/6).

zühhād : zahidler (183/3).

ẕürriyet : soy (97/23).

züvvāre : ziyaretçiler (133/4).